

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
O REZULTATIMA AKTIVNOSTI
INSTITUCIJE OMBUDSMENA ZA LJUDSKA PRAVA
BOSNE I HERCEGOVINE ZA 2016. GODINU

Štampa:
TMP Društvo za zapošljavanje slijepih i slabovidih lica doo, Sarajevo
Tiraž:
80

SADRŽAJ

I PREDGOVOR	5
II SAŽETAK.....	7
III PODACI O POSTUPANJU INSTITUCIJE OMBUDSMENA ZA LJUDSKA PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE U 2016. GODINI	15
IV GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA	17
4.1. Pravosudni sistem i pravna pomoć.....	17
4.1.1. Sudovi	17
4.1.2. Specijalni izvještaj o sudskim taksama u Bosni i Hercegovini.....	21
4.1.3. Visoko sudsko i tužilačko vijeće	22
4.1.4. Ustavni sud Bosne i Hercegovine.....	22
4.1.5. Tužilaštva	25
4.1.6. Žalbe na rad advokata/advokatske komore.....	25
4.1.7. Besplatna pravna pomoć.....	26
4.2. Sloboda izražavanja, okupljanja i udruživanja.....	27
4.2.1. Pravo na pristup informacijama.....	27
4.2.2. Sloboda izražavanja.....	30
4.3. Pravo na imovinu	32
4.4. Uprava	34
4.5. Inspekcije	36
4.6. Statusna pitanja građana.....	37
4.7. Policija.....	40
4.8. Vladina i ministarska imenovanja	42
V EKONOMSKO-SOCIJALNA PRAVA	44
5.1. Pravo na rad.....	44
5.2. Pitanje otpremnina u Republici Srpskoj, odnosno Federaciji Bosne i Hercegovine.....	48
5.3. Komunalne usluge.....	50
5.4. Pravo na penziju	52
5.5. Pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu	55
VI POJAM TORTURE I USPOSTAVLJANJE PREVENTIVNOG MEHANIZMA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	59
6.1. Praćenje prava zatvorenika/pritvorenika	59
6.1.1. Zdravstvena zaštita	61
6.1.2. Korištenje vanzavodskih pogodnosti.....	62
6.1.3. Uvjeti smještaja	63
6.1.4. Radni angažman	66
6.1.5. Pitanje premještaja	67
6.1.6. Sigurnost lica lišenih slobode.....	68
6.1.7. Komunikacija sa spoljnim svijetom	70
6.2. Stanje u ustanovama za smještaj osoba s intelektualnim poteškoćama	71
VII PRAVA DJECE.....	72
7.1. Najbolji interes djeteta	72
7.2. Zdravstvena zaštita i obrazovanje djece.....	75
7.3. Participacija djece	77
7.4. Vršnjačko nasilje	78
7.5. Djeca i internet	79
7.6. Maloljetnici u sukobu sa zakonom.....	81

VIII POSEBNO UGROŽENE KATEGORIJE GRAĐANA	82
8.1. Osobe s invaliditetom.....	82
8.1.1. Profesionalna rehabilitacija osoba s invaliditetom	88
8.2. Prava manjina.....	89
8.3. Povratnici	89
8.4. Prava žena	91
IX DISKRIMINACIJA.....	93
9.1. Ocjena stanja po žalbama, izrada podzakonskih akata, specijalni izvještaji	95
9.2. Pregled stanja – poređenje u odnosu na prethodni period	95
9.3. Specijalni izvještaj o pravima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini	96
9.4. Priručnik za postupanje Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u predmetima diskriminacije.....	98
9.5. Pojedinačni primjeri od generalnog značaja	99
9.5.1. Utvrđivanje nacionalne pripadnosti kandidata na konkursima.....	99
9.5.2. Nazivi ulica i ustanova	99
9.5.3. Upotreba jezika u procesu obrazovanja	100
9.5.4. Boksit Milići	100
9.5.5. Mobing	101
9.5.6. Korištenje neplaćenog odsustva radi odlaska u inostranstvo	102
X PREPORUKE OMBUDSMENA	103
XI SARADNJA S MEDIJIMA	104
XII SARADNJA S ORGANIMA I INSTITUCIJAMA.....	109
12.1. Saradnja s organima i institucijama u Bosni i Hercegovini	109
12.2. Saradnja s međunarodnim institucijama i organizacijama.....	111
12.3. Regionalna saradnja	114
XIII SARADNJA S NEVLADINIM I CIVILNIM SEKTOROM.....	117
XIV OSTALI VAŽNI DOGAĐAJI.....	120
XV TABELARNI PRIKAZ PREPORUKA	123
ANEKS I PREGLED BUDŽETA ZA 2016. GODINU.....	144
ANEKS II PREGLED OBAVEZA PO ZAKONU O SLOBODI PRISTUPA INFORMACIJAMA	145
ANEKS III TABELARNI PRIKAZ STATISTIČKIH POKAZATELJA.....	148

I PREDGOVOR

S ciljem praćenja stanja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ombudsmeni) u skladu s odredbama članova 34 i 35 Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine obavezni su početkom svake godine dostaviti rezultate svojih aktivnosti u prethodnoj godini Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, Predstavničkom domu i Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine i Narodnoj skupštini Republike Srpske.

Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmena za 2016. godinu sadrži sve relevantne pokazatelje djelovanja Ombudsmena u prethodnoj godini, uključujući statističke pokazatelje o broju i prirodi primljenih žalbi, rezultatima njihovog razmatranja, te preporukama čijom realizacijom bi se utvrđena kršenja ljudskih prava trebala otkloniti i prevenirati njihovo ponavljanje. U Izvještaju su prezentirani i pokazatelji koji se odnose na izradu specijalnih izvještaja, podnesenih zakonodavnih inicijativa, sačinjenih analiza stanja ljudskih prava u određenim oblastima, kao i informacije o saradnji s institucijama, nevladinim organizacijama i medijima.

Ombudsmeni su u okviru ovog Godišnjeg izvještaja, kao poseban dio, prezentirali i podatke o pojavama diskriminacije, a u skladu s odredbama Zakona o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine, te podatke o provedenim aktivnostima koje se odnose na mandat koji je utvrđen zakonima kojima se uređuje sloboda pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini.

Struktura ovog izvještaja sačinjena je tako da on sadrži Sažetak u kojem su prezentirane najvažnije činjenice vezane za stanje ljudskih prava u određenim oblastima i postupanje Ombudsmena, dok pojedina poglavlja sadrže detaljne informacije po oblastima ljudskih prava, kao i opće informacije o djelovanju Ombudsmena u prevenciji i promociji ljudskih prava. Na kraju, Izvještaj sadrži anekse s relevantnim statističkim podacima.

Ombudsmen u smislu ovog izvještaja i Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine označava tri lica koja čine Instituciju. Ovu dužnost u izvještajnom periodu obavljali su: dr. Jasminka Džumhur, Nives Jukić i dr. Ljubinko Mitrović.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine

---

dr. Jasminka Džumhur

Nives Jukić

---

dr. Ljubinko Mitrović

II SAŽETAK

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine ustanovljena je Aneksom 6 Okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini - Sporazum o ljudskim pravima i predstavlja osnovni garant ostvarivanja vladavine prava i zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini. Institucija ima i posebne nadležnosti utvrđene Zakonom o zabrani diskriminacije, Zakonom o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine, Zakonom o slobodi pristupa informacijama Federacije Bosne i Hercegovine i Zakonom o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske, te Zakonom o vladinim, ministarskim i drugim imenovanjima Bosne i Hercegovine, Zakonom o vladinim, ministarskim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine i Zakonom o vladinim, ministarskim i drugim imenovanjima Republike Srpske.

Raznolikost mandata Institucije, ograničenost njenih resursa, ali prije svega stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, kao i obaveze koje proistječu iz Pariskih principa kojima se određuje djelovanje nacionalnih institucija ljudskih prava, usvojenih Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih naroda 48/134, nametnuli su potrebu donošenja akta o sveobuhvatnom strateškom djelovanju Ombudsmena. Tako su u februaru 2016. godine Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine usvojili Strategiju djelovanja Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za period od 2016. do 2021. godine (u daljem tekstu: Strategija). Ovaj dokument je rezultat širokih konsultacija koje su Ombudsmeni obavili s drugim institucijama, nevladinim organizacijama, predstavnicima medija i međunarodnim organizacijama. Strategijom su definisani ciljevi i prioriteti koje je potrebno ostvariti kako bi se unaprijedilo stanje ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini kroz djelovanje Ombudsmena, a koji uključuju: jačanje kapaciteta Institucije ombudsmena, efikasnu zaštitu i promociju ljudskih prava, saradnju s institucijama i organima svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, međunarodnu i institucionalnu saradnju, saradnju s nevladinim organizacijama i građanima, saradnju s medijima i saradnju s akademskom zajednicom. Izvršenje ciljeva utvrđenih Strategijom moguće je pratiti kroz ostvarivanja rezultata aktivnosti Ombudsmena, a što je značajno s obzirom na to da su Ombudsmeni obavezni svake godine dostaviti Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije: Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine i Narodnoj skupštini Republike Srpske. Sam naziv Izvještaja upravo fokus stavlja na aktivnosti Institucije ombudsmena i njene rezultate, što je i logično s obzirom na to da je mandat Ombudsmena da štite i promovišu ljudska prava u Bosni i Hercegovini.

U okviru svog mandata, Ombudsmeni djeluju reaktivno tako da postupaju prema žalbama građana ili po službenoj dužnosti, u slučajevima kršenja ljudskih prava, ali i proaktivno kroz zagovaranje primjene međunarodnih standarda ljudskih prava, prvenstveno onih kojima je Bosna i Hercegovina ratifikacijom pristupila. Reaktivno djelovanje zahtijeva strukturiranje Institucije tako da je njeno djelovanje vidljivo, da je dostupna građanima i da je postupanje efikasno. Kada se govori o efikasnosti postupanja, važno je napraviti distinkciju između efikasnosti postupanja Institucije po samoj žalbi, od efikasnosti u ostvarivanju prava građana, u slučaju kada su Ombudsmeni utvrdili povredu prava i uputili preporuku nadležnom organu da kršenje prava otkloni. U prvom slučaju efikasnost zahtijeva maksimalnu otvorenost Institucije prema građanima, djelovanje u što kraćem periodu, mogućnost podnošenja žalbi pisanim, elektronskim

putem ili direktnim kontaktima s građanima, a što je moguće ostvariti kroz djelovanje na terenu. Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine definisao je da je sjedište Institucije u Banjoj Luci, a da funkcionišu i područni uredi u Sarajevu, Mostaru i Brčkom. Prepoznavši važnost svog djelovanja na terenu, Ombudsmeni su otvorili i Terenski ured u Livnu, te uspostavili uredovne dane, uz podršku lokalne zajednice u Tuzli, a uz podršku Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: OSCE) i u Glamoču, Drvaru i Grahovu. U toku 2016. godine uredovni dani su, uz podršku gradonačelnika Bijeljine i OSCE-a, uspostavljeni i u Bijeljini. Namjera Ombudsmena je da se ovakva praksa djelovanja i približavanja Institucije građanima uspostavi i u Bihaću i Doboju, ali zbog ograničenosti resursa, ova aktivnost je prolongirana.

Reaktivno postupanje Ombudsmena je, prije svega, postupanje po obraćanjima građana ili pokretanje istraga po službenoj dužnosti. U 2016. godini registrovano je 11981 obraćanje građana Ombudsmenima putem neposrednih kontakata, telefonskih poziva, elektronske pošte i žalbi. U proteklih nekoliko godina postoji određena konstanta u odnosu na broj registrovanih žalbi u Instituciji, tako da je 2016. godine zaprimljeno 2977 žalbi, a u 2015. godini 2966. Najveći broj žalbi odnosi se na povrede građanskih i političkih prava (1718 ili 57,7%); kršenje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava (738), prava pritvorenika i zatvorenika (168), diskriminaciju (152), kršenja prava djece (139), povrede prava osoba s invaliditetom (53) i povrede prava nacionalnih i vjerskih manjina (9). Žalbe koje ukazuju na povredu građanskih i političkih prava odnose se na pravo na život, slobodu vjeroispovijesti, slobodu govora, slobodu okupljanja, izborna prava i pravo na pravično suđenje, efikasnost postupanja uprave, tužilaštvo, policiju itd. Analizom žalbi zaprimljenih u Instituciji može se zaključiti da se građani obraćaju zbog neprimjerene dužine trajanja sudskih postupaka pred sudovima (144), nedjelotvornog provođenja sudskih odluka (58) i žalbe na rad sudija zbog povreda odredbi procesnih zakona (27). Ukupno 340 žalbi odnosi se na ostale povrede prava vezanih za postupanje sudova (povrede principa nepristranosti, nedonošenje sudskih odluka na zakonom propisan način i u roku, neujednačenost sudske prakse). Primjetno je povećanje broja obraćanja građana gdje je kao odgovorna strana navedeno tužilaštvo (57), a u pet slučajeva je izdata i preporuka. Žalbe se odnose na nepoduzimanje aktivnosti u vezi s podnesenim krivičnim prijavama i na dužinu trajanja postupka do donošenja tužilačke odluke, te neobavještanje osumnjičenog, ali i oštećenog o tužilačkoj odluci.

U toku 2016. godine Ombudsmeni su zaprimili 358 žalbi na rad uprave, a izdata je 31 preporuka. U najvećem broju žalbi građani ukazuju na povredu načela upravnog postupka propisanih Zakonom o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i Zakonom o opštem upravnom postupku Republike Srpske, čija primjena je obavezna od strane nadležnih organa uprave prilikom postupanja i odlučivanja o upravnim stvarima. Najčešće je u pitanju povreda sljedećih načela: zakonitosti, zaštite prava stranaka, saslušanja stranaka, efikasnosti i ekonomičnosti postupka, istine i pružanja pomoći neukoj stranci. Žalbe koje su se odnosile na ostvarivanje prava u upravnom postupku i upravnom sporu u najvećem broju su se odnosile na dužinu trajanja prvostepenog upravnog postupka, zatim postupak odlučivanja po žalbi, nekorištenje zakonske mogućnosti drugostepenog organa za odlučivanje u meritumu o predmetnoj upravnoj stvari već stalno vraćanje prvostepenom organu na ponovni postupak i odlučivanje (ping-pong optica) i šutnju administracije.

Inspeksijski nadzor, kao oblik nadzora, ima izuzetnu važnost pri provođenju zakona i garant je osiguranja prava fizičkih i pravnih lica. Kroz inspeksijski nadzor organi vlasti nadziru provođenje propisa, otklanjaju eventualna kršenja i sankcionišu odgovorna lica. Navodi žalbi u odnosu na inspeksijske organe odnose se na nepostupanje istih po prijavama građana, neblagovremeno vršenje inspeksijskog nadzora, nepoduzimanje zakonskih radnji, izostanak pravovaljanog djelovanja zbog manjka kadrova, itd. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ukazuju da ako vlasti nisu u stanju osigurati nadzor nad provođenjem propisa, samo regulisanje bilo koje oblasti je suštinski bez efekta.

Tokom 2016. godine u Instituciji ombudsmena registrovano je 738 žalbi koje se odnose na kršenja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava i u odnosu na 2015. godinu došlo je do povećanja broja obraćanja građana po ovom osnovu za 5,73%. Najveći broj obraćanja je zbog povrede prava iz radnog odnosa (328 žalbi) i veći je za 13,89% u odnosu na 2015. godinu. Razlozi obraćanja su konkursne procedure, posebno u obrazovanju, nepoštivanje radnog vremena, mobing, neprijavlivanje radnika na zavode/fondove za penzijsko i invalidsko osiguranje, uključujući i neuplaćivanje doprinosa za penzijsko, socijalno, zdravstveno osiguranje i osiguranje za slučaj nezaposlenost. Upravo potreba da se pitanje zapošljavanja u institucijama koje se finansiraju iz budžeta uredi tako da je obavezno raspisivanje konkursa bila je razlog da su Ombudsmeni još 2014. godine uputili Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine inicijativu za detaljnije uređivanje ovog pitanja. Pitanje diskriminacije u oblasti zapošljavanja je osnova za žalbe, no nedostatak statističkih pokazatelja, neuspostavljanje registra uposlenika, posebno u institucijama koje se finansiraju iz javnih sredstava otežava utvrđivanje diskriminacije po nacionalnoj ili spolnoj osnovi.

Vezano za pravo na penziju građani se žale na dužinu postupaka nakon podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na penziju, postupanje drugostepenog organa, odnosno neodlučivanje u rokovima o žalbama na rješenja prvostepenog organa, kao i na nepravilnosti prilikom obračuna visine penzije, kao i poteškoće prilikom utvrđivanja staža ostvarenog u drugim državama. S obzirom na to da je porodičnim zakonima vanbračna zajednica izjednačena s bračnom, Ombudsmeni ukazuju na nejednak tretman bračnih i vanbračnih partnera kad je u pitanju ostvarivanje prava na porodičnu penziju u skladu s odredbama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine i Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske, zbog čega su nadležnim tijelima podnijeli inicijativu za izmjene i dopune navedenih zakona.

Tokom 2016. godine registrovane su 44 žalbe koje se tiču kršenja prava na zdravstvenu zaštitu, te 86 žalbi na povredu socijalnih prava. Zaprimitljene žalbe odnosile su se na ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu djece, osoba s mentalnim poteškoćama, plaćanje participacije, listu lijekova i kvalitet ostvarivanja zdravstvene zaštite, uopće. Ombudsmeni posebno naglašavaju da sve radnje nadležnih institucija poduzetih s ciljem zaštite integriteta osoba, uključujući i smještaj u ustanove, moraju biti poduzete isključivo uz uvjet da su iste u skladu s procedurama propisanim zakonima. Nepoštivanje procedura može učiniti upitnim ostvarenje cilja koji se samom mjerom želio postići.

Žalbe u odnosu na prava djece odnosile su se na položaj djece u konfliktnim razvodima, zdravstvenu zaštitu djece, ostvarivanje socijalnih prava, vršnjačko nasilje, zloupotrebu djece

putem interneta, obrazovanje, korištenje maternjeg jezika i dobijanje diploma u kojima je naveden maternji jezik prema određenju djeteta itd.

U odnosu na povratnike, Ombudsmeni konstatuju da je i danas, dvadeset godina nakon završetka rata, još uvijek aktuelno pitanje provođenja Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini kojim je propisano da sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo slobodno se vratiti svojim kućama, pravo na povrat imovine koja im je oduzeta tokom neprijateljstava od 1991. godine, kao i nadoknadu imovine koja im se ne može vratiti. Odredbe Aneksa VII tijesno se vezuju s pitanjem zaštite privatnog vlasništva na način na koji to predviđa Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ali i ostvarivanja reparativnih prava.

Ombudsmeni su u 2016. godini, registrovali 150 predmeta diskriminacije od kojih je značajan broj riješen u toku istrage i prije izdavanja preporuke, posredovanjem, poticanjem prijateljskog rješenja ili poduzimanjem medijacije između strana u sporu, bilo na način da odgovorni javni organ sam koriguje svoje postupanje nakon prvog obraćanja Institucije ombudsmena. U izvještajnom periodu izdato je 27 preporuka, najčešće u slučajevima mobinga, diskriminacije na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini, na osnovu obrazovanja kao i po ostalim osnovama. Slučajevi diskriminacije ukazuju na postojanje niza faktora koji dovode do sistemskog kršenja prava od naziva ulica, škola, nemogućnosti korištenja maternjeg jezika, izdavanja dokumenata na jezicima i pismima garantovanim Ustavom itd. Po zahtjevu Zajedničke komisije za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine Ombudsmeni planiraju u 2017. godini uraditi specijalni izvještaj o državnim, odnosno službenim simbolima u upotrebi u Bosni i Hercegovini koji dovode do diskriminacije građana.

U slučaju kada Ombudsmeni utvrde povredu prava građana upućuju preporuku nadležnom organu. Efikasnost ostvarivanja prava građanina zavisi od spremnosti organa da saraduje s Ombudsmenima. Statistika pokazuje da je i dalje prisutna nespremnost označenih organa za saradnju s Ombudsmenima, čak i u postupku istrage, zbog čega Ombudsmeni u ovakvim slučajevima izdaju preporuku da organ uspostavi saradnju, a o nesaradnji obavještavaju neposredno viši organ. Ovakav vid ponašanja odgovornih organa indikator je odnosa vlasti prema ljudskim pravima, vladavini prava, ali prije svega, prema građanima. Drugi vid nesaradnje postoji kada Ombudsmeni utvrde povredu prava, te preporukom nalože nadležnom organu da poduzme mjere s ciljem otklanjanja utvrđene povrede prava. U 2016. godini Ombudsmeni su izdali ukupno 267 preporuka. Određen broj organa ispoštovao je preporuku u cijelosti (84), djelimično (14), ili je ostvarena saradnja s Ombudsmenima (48), dok jedan dio organa uopće nije uspostavio komunikaciju s Ombudsmenima vezano za izdatu preporuku (59) ili je odgovorio da preporuku neće ispoštovati (62). Znatno broj preporuka izdat je zbog nesaradnje organa s Ombudsmenima.

Ovako ponašanje organa ukazuje na nizak nivo demokratičnosti institucija kojima su preporuke upućene i predstavlja izazov, ne samo za Ombudsmene, već za društvo u cjelini, a posebno za vlade entiteta, kantona i Distrikta Brčko koje su i najodgovornije za postupanje institucija, da kroz dijalog pronađu rješenje za efikasniju implementaciju preporuka Ombudsmena, uključujući i uspostavu mehanizma odgovornosti za pojedince u institucijama koji propuštaju postupiti prema preporukama Ombudsmena. Upravo 2017. godina bi trebala biti godina dijaloga

Ombudsmena i navedenih vlada, posebno na iznalaženju modaliteta efikasnijeg zajedničkog djelovanja na otklanjanju i preveniranju kršenja ljudskih prava.

Proaktivno djelovanje zahtijeva uspostavljanje kontinuirane, dugoročne saradnje s ključnim partnerima, prije svega, zakonodavnim tijelima, resornim ministarstvima, nevladinim organizacijama (u daljem tekstu: NVO), medijima i akademskom zajednicom. U toku 2016. godine Ombudsmeni su obavili niz sastanaka s predstavnicima resornih ministarstava, posebno u oblasti ekonomsko-socijalnih prava, jer se njihovo djelovanje najviše reflektira na prava građana, a obavljene su i redovne posjete ustanovama za: smještaj osoba s intelektualnim teškoćama, izvršenje krivičnih sankcija, izvršenje mjera prema maloljetnicima, centrima za socijalni rad, te je monitoriran određen broj postupaka pred sudovima.

Saradnji s nevladinim organizacijama, Ombudsmeni posvećuju posebnu pažnju jer ovaj oblik društvenog organizovanja predstavlja izraz građanskog djelovanja, a nevladine organizacije Ombudsmeni smatraju važnim izvorom informacija o stanju ljudskih prava. Zajedničke aktivnosti s NVO-ima odvijaju se u skladu s Platformom za saradnju Institucije ombudsmena za ljudska prava s nevladinim organizacijama, te Smjernicama i kriterijima za saradnju s Institucijom ombudsmena. Zajedničko djelovanje odvija se na principu održavanja redovnih konsultativnih sastanaka s NVO-ima, ali i učešćem u svim aktivnostima koje realizuju NVO. Posebno je izražena saradnja s NVO-ima i međunarodnim organizacijama koje se bave pitanjem transparentnosti, slobodom pristupa informacijama, pravima osoba s invaliditetom, pravima žena, djece i manjina. U 2016. godini, realizovan je i određeni broj aktivnosti koje su direktni rezultat inicijativa NVO, među kojima su svakako najvažnije izrada Specijalnog izvještaja o pristupačnosti radnih prostora zakonodavnih tijela u Bosni i Hercegovini osobama s invaliditetom, Specijalnog izvještaja o pravima LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, te inicijative za izmjene zakona u pogledu izjednačavanja bračnih i vanbračnih partnera u ostvarivanju prava na penziju i inicijative za osiguranje korištenja povlastice kod upravljanja motornim vozilom u slučaju kada se radi o djeci s invaliditetom i dr.

Smatrajući saradnju s akademskom zajednicom ključnom za strateško jačanje ljudskih kapaciteta, osposobljenih da odgovore izazovima zaštite i promocije ljudskih prava, Ombudsmeni su u 2016. godini potpisali Memorandum o saradnji sa svim javnim i privatnim univerzitetima u Bosni i Hercegovini. Ovaj dokument predstavlja osnovu za rad na zajedničkim projektima od interesa za društvo, obavljanje studentske prakse i istraživanja u Instituciji ombudsmena, organizovanje zajedničkih tematskih skupova i konferencija i dr.

Mediji se globalno smatraju prirodnim partnerom nacionalnih institucija ljudskih prava zato što građani, putem medija, iznose svoje probleme koji zahtijevaju reakciju Ombudsmena. Istovremeno i Ombudsmeni promociju ljudskih prava obavljaju putem medija. U 2016. godini Ombudsmeni su odgovorili na 140 zahtjeva medija, što je 12 zahtjeva više nego 2015. godine. Najviše interesovanja medija bilo je za aktivnosti i pitanja iz opće nadležnosti Institucije, tačnije saznanja do kojih su Ombudsmeni došli postupajući prema žalbama građana i mjera koje su poduzeli na otklanjanju utvrđenih kršenja njihovih prava, te oblast zaštite prava djeteta (27), oblasti građanskih i političkih prava (21), od kojih se najveći broj odnosio na funkcionisanje pravosuđa i slobodu pristupa informacijama, ekonomsko-socijalna prava građana (17) itd. Posmatrano prema vrsti medija, Ombudsmeni i njihovi pomoćnici najviše izjava dali su za elektronske medije, prije svega televiziju (60), dok je duplo manje izjava realizovano po

zahtjevima printanih medija (31), portali (20), radiostanice (18), te novinske agencije (11). Od medijskih kuća, najveći interes za rad Ombudsmena pokazao je BHRT, a zapažena gostovanja Ombudsmena ostvarena su i u programu RTV Federacije Bosne i Hercegovine i RTRS-a. Interesovanje za rad Ombudsmena pokazale su i televizije Al Jazeera, N1, TV1, kao i „Glas Srpske“, Radio Slobodna Evropa i brojne druge medijske kuće. Ombudsmeni u sve većem broju odgovaraju i na zahtjeve portala, kao što su diskriminacija.ba, portal Buka i dr. Značajan doprinos u informisanju javnosti u lokalnim zajednicama o stanju ljudskih prava i djelovanju Ombudsmena dali su RTVUSK, Semberske novine, TV City i dr.

Informisanje javnosti o ljudskim pravima Ombudsmeni obavljaju i putem svoje web stranice na kojoj je u 2016. godini objavljeno 176 pojedinačnih informacija, a stranica je posjećena 39.418 puta i ukupno je pogledano 121.394 stranice sa sadržajima. Te posjete ostvarilo je 24.717 različitih posjetilaca iz Bosne i Hercegovine, Srbije i Hrvatske, a značajan broj posjeta zabilježen je iz Rusije, SAD-a, Njemačke, Velike Britanije, Kenije, Južne Afrike, itd.

Zbog sve učestalijih napada na novinare, a postupajući prema preporuci Vijeća ministara usvojenoj zaključkom na 43. sjednici, održanoj dana 26.01.2016. godine, a u okviru Akcionog plana za realizaciju prioriteta iz Izvještaja Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2015. godinu, Ombudsmeni pripremaju Specijalni izvještaj o položaju novinara i slučajevima prijetnji novinarima koji će biti dostavljeni nadležnim tijelima na dalje postupanje.

Imajući u vidu da Ombudsmeni predstavljaju kanal komunikacije između građana i vlasti, ali i između građana, vlasti i međunarodnih tijela, značajno je ukazati na to da su u toku 2016. godine, Ombudsmeni posebnu pažnju posvetili saradnji s međunarodnim i regionalnim tijelima ljudskih prava, ali i saradnji s međunarodnim organizacijama u zemlji, prije svega, OSCE, Vijeće Evrope, UN agencije, Save the Children, te ambasadama Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije, Švicarske i dr.

Konačno, nakon višegodišnjih pregovora, Ombudsmeni su 2016. godine primljeni u punopravno članstvo Evropske mreže tijela za ravnopravnost, EQUINET, sa sjedištem u Bruxellesu, što otvara velike mogućnosti za obuku i stručno usavršavanje osoblja Institucije, kao i razmjenu iskustava i finansijsku podršku od strane Evropske komisije.

U 2016. godini Ombudsmeni su obilježili 20. godišnjicu djelovanja Institucije ombudsmena. To je bila prilika da se sagleda efikasnost ovog mehanizma u zaštiti i promociji ljudskih prava, posebno s obzirom na činjenicu da je Ombudsmen Bosne i Hercegovine uspostavljen tri godine nakon usvajanja Pariskih principa, a koji predstavljaju opće standarde za sve nacionalne institucije ljudskih prava. Dodatna dimenzija u djelovanju Ombudsmena Bosne i Hercegovine je u činjenici da se radi o instituciji uspostavljenoj mirovnim sporazumom i to kroz zaseban aneks sporazuma, koja je svoje djelovanje započela u postkonfliktnom i tranzicijskom društvu. Koliki je značaj ovog pitanja pokazuje i činjenica da je Evropska grupa nacionalnih institucija ljudskih prava, uz podršku Evropske komisije odlučila posebno istražiti pitanje uloge nacionalnih institucija ljudskih prava u postkonfliktnim društvima, a s ciljem kreiranja dobrih praksi.

Tokom cijele godine nizom aktivnosti obilježavana je 20. godišnjica Institucije, a uz podršku Misije OSCE-a organizovana su i dva posebna događaja. Kako Ombudsmeni poseban značaj

daju regionalnoj saradnji i podržavaju zajedničko djelovanje srodnih institucija iz regiona, cijeneći da to predstavlja dobru osnovu za dalju promociju EU integracija u zemljama Zapadnog Balkana, te slijedeći Izjavu o saradnji potpisanoj u maju 2010. godine u Sarajevu organizovana je Regionalna konferencija Ombudsmena i tijela za jednakost (Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Albanije, Slovenije i Makedonije) o postupanjima u slučajevima diskriminacije. Cilj ove konferencije bio je kreiranje prostora za razmjenu iskustava između tijela za jednakost i Ombudsmena o postupanju u slučajevima diskriminacije, te mogućnostima budućeg zajedničkog djelovanja, s obzirom na to da je primjena antidiskriminacijskog zakonodavstva otvorila niz pitanja pred praktičare. Drugi događaj bila je Međunarodna konferencija pod nazivom „Jednaki u različitosti.“ Ovoj konferenciji prisustvovali su predstavnici zakonodavne i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, predstavnici diplomatskog kora, Evropske unije u Bosni i Hercegovini i međunarodnih organizacija, predstavnici tijela za zaštitu ljudskih prava i ravnopravnosti iz država regiona, kao i prethodni Ombudsmeni Bosne i Hercegovine, uključujući i prvu imenovanu Ombudsmenu, Gret Haller iz Švicarske. Konferencija je bila prilika da se sagleda, kroz primjer Ombudsmena Bosne i Hercegovine, važnost nacionalnih institucija za ljudska prava u ostvarivanju vladavine prava, mira, sigurnosti i tolerancije, gdje je posebno naglašena uloga u zaštiti ranjivih kategorija društva, kao što su djeca, osobe s invaliditetom, stare osobe, povratnici, manjine (Romi, LGBT). Zaključci Konferencije predstavljaju i vodilju kako dalje, kroz unapređenje djelovanja Ombudsmena, unaprijediti i ljudska prava.

U 2016. godini, Ombudsmeni su Potkomitetu za akreditaciju Generalne alijanse nacionalnih institucija ljudskih prava (GANHRI), ranije Međunarodni koordinacijski komitet (ICC) podnijeli zahtjev za reakreditaciju Institucije, koja je 2010. godine odlukom ovog tijela akreditovana u statusu „A“, uz obavezu, da se do sljedećeg akreditacionog ciklusa (2015.) izvrši nekoliko preporuka koje se odnose na osiguranje finansijske neovisnosti, saradnje s civilnim društvom i izbora Ombudsmena. Akreditovanje u statusu „A“ pokazatelj je da Institucija u potpunosti djeluje u skladu s Pariskim principima, a koji se koriste kao osnova u procesu akreditacije. Kako je 2015. godina bila tranzicijska godina, zbog neimenovanja Ombudsmena, podnesen je zahtjev da se proces reakreditacije prolongira, a istovremeno je Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine podnesena inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o ombudsmenu za ljudska prava, koja je zadužila Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, (u daljem tekstu: Ministarstvo) da pripremi izmjene i dopune navedenog zakona. Ministarstvo je slijedeći preporuke ICC, te UN-ovog tijela za ljudska prava pripremiло Nacrt Zakona o ombudsmenu za ljudska prava i uputilo ga u parlamentarnu proceduru u kojoj predloženi tekst zakona nije dobio podršku Doma naroda, o čemu je izviješten Potkomitet GANHRI-a, koji je na svom zasjedanju održanom u novembru 2016. godine odgodio razmatranje reakreditacije Ombudsmena Bosne i Hercegovine i zatražio od vlasti poduzimanje aktivnosti s ciljem izvršenja ranije izdatih preporuka. Neusvajanje predloženog Zakona o ombudsmenu negativno se odrazilo i na izvršavanje međunarodne obaveze koja se odnosi na uspostavu preventivnog mehanizma (PM). Bez obzira na značaj uspostave preventivnog mehanizma i činjenicu da su organi u Bosni i Hercegovini u zadnjih šest godina poduzimali određene mjere i aktivnosti radi njegovog formiranja, on do danas nije uspostavljen čime nije izvršena obaveza utvrđena opcionim protokolom uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka.

Pitanje reakreditacije Ombudsmena značajno je i u kontekstu pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji (EU), s obzirom na to da je 2016. godine od strane Bosne i Hercegovine

podnesena aplikacija za članstvo u EU, nakon čega je Bosni i Hercegovini dostavljen upitnik za pripremu mišljenja o zahtjevu za članstvo. Upitnik sadrži detaljnu listu pitanja koja svojom strukturom prati strukturu kriterija za članstvo u EU, a cilj je da se kroz odgovore napravi sveobuhvatan uvid u politički, pravni, društveni, ekonomski i administrativni sistem države koja je podnijela zahtjev za članstvo u EU, te ocijeni njegova kompatibilnost sa sistemom i vrijednostima koje egzistiraju u EU i državama članicama EU. Upitnik sadrži značajan broj pitanja koja se odnose na stepen zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, gdje je ključna uloga u procjeni stanja i sačinjavanju odgovora povjerena Ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Istovremeno, u Izvještaju Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine za 2016. godinu konstatovano je: *„Ured ombudsmena i dalje nema adekvatne kadrovske kapacitete i suočava se s ozbiljnim finansijskim ograničenjima, koja negativno utječu na rezultate rada u cjelini. Ovo otežava obavljanje funkcija, uključujući provedbu propisa o zabrani diskriminacije. Sistematska saradnja između Ureda ombudsmena i civilnog sektora i dalje je ograničena. U novembru su imenovani novi Ombudsmeni nakon transparentnog i pravičnog procesa parlamentarnog izbora u koji su bili uključeni predstavnici civilnog društva i koji je bio u skladu s evropskim standardima i Pariskim principima.“*

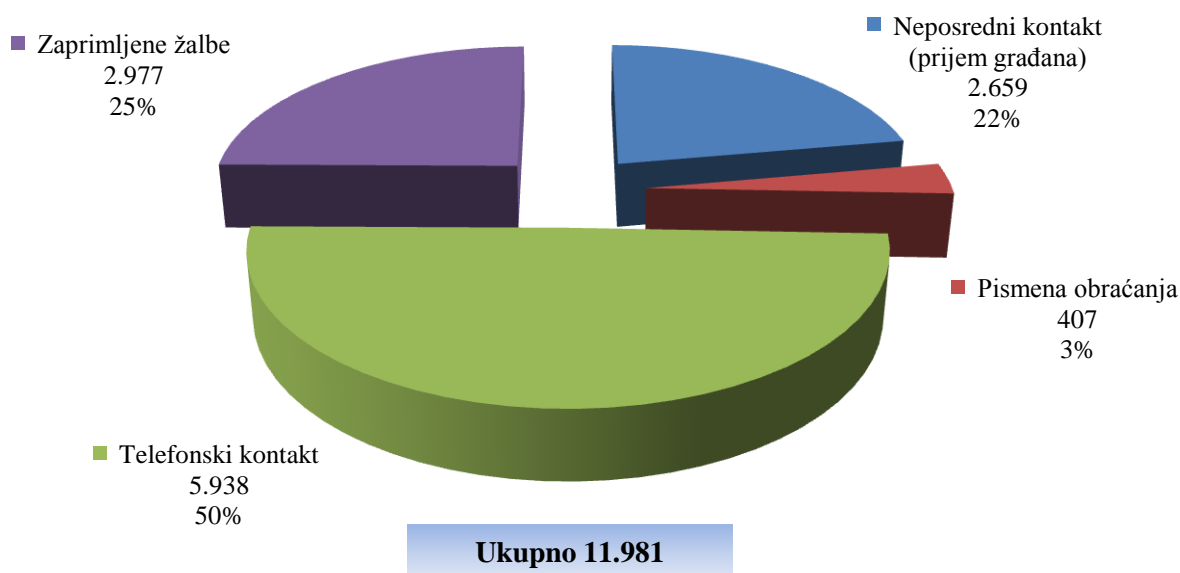
Da bi Ombudsmeni Bosne i Hercegovine mogli odgovoriti svim zadacima koji se pred Instituciju postavljaju, s fokusom na zaštiti svakog obespravljenog pojedinca pod nadležnošću organa svih nivoa vlasti ove države, što je ambiciozan i veoma zahtjevan cilj, neophodno je dati mu potrebnu snagu, kapacitete i podršku. Vođena istom idejom, Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI) sa sjedištem u Strasbourgu, uputila je prioritetnu preporuku da se osnaži Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u domenu borbe protiv diskriminacije, koju bi naša zemlja trebala provesti u naredne dvije godine.

Iz svega navedenog, evidentno je da je stepen ostvarivanja ljudskih prava i djelotvornost Ombudsmena za ljudska prava od suštinskog značaja za uspješno okončanje procesa evropskih integracija, ali prije svega za ostvarivanje prava građana, te dostizanje vladavine prava u stepenu kojim se garantuje jednakost svih građana.

III PODACI O POSTUPANJU INSTITUCIJE OMBUDSMENA ZA LJUDSKA PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE U 2016. GODINI

Tokom 2016. godine Institucija je zaprimila ukupno 2.977 žalbi. U poređenju s 2015. godinom registrovano je 11 žalbi više. Tokom izvještajnog perioda Instituciji ombudsmena obratilo se ukupno 11.981 građanin (neposredni kontakti, telefonski pozivi, elektronska pošta i pismene žalbe).

Zajedno s predmetima prenesenim iz prethodnih godina, u radu je evidentirano ukupno 4.611 žalbi. U 2016. godini okončano je 2.816 predmeta. Najveći broj žalbi odnosio se na povrede građanskih i političkih prava i iznosi 1.718 predmeta. Zatim slijede žalbe koje su se odnosile na: kršenje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava (738), prava pritvorenika i zatvorenika (168), sve oblike diskriminacije (152), kršenja prava djece (139), povrede prava osoba s invaliditetom (53) i povrede prava nacionalnih i vjerskih manjina (9).

Grafikon 1

U izvještajnom periodu Ombudsmeni su izdali 250 preporuka u 267 predmeta. Stepen realizacije preporuka prikazan je u tabeli 1.

Način realizacije preporuka u predmetima	Broj predmeta s izdatom preporukom
Realizovana	84
Ostvarena saradnja	48
Djelimično realizovana	14
Nema odgovora	59
Nije realizovana	62
Ukupan broj predmeta s izdatom preporukom	267

Tabela 1

U izvještajnom periodu Ombudsmeni su sačinili:

- Specijalni izvještaj pod nazivom: Pristupačnost radnih prostora zakonodavnih tijela u Bosni i Hercegovini osobama s invaliditetom¹;
- Specijalni izvještaj o (ne)poštovanju ljudskih prava i prava iz oblasti rada u Kompaniji „Boksit“ Milići²;
- Ex-officio specijalni izvještaj - sudske takse³;
- Specijalni izvještaj o pravima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini⁴;
- Specijalni izvještaj o kršenju ljudskih prava osuđenih osoba u Kazneno-popravnom zavodu zatvorenog tipa Zenica⁵ i
- Ex-officio Specijalni izvještaj/Preporuka u vezi s diskriminacijom djece dijabetičara u Bosni i Hercegovini⁶.

Sačinjena je i „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini“⁷.

Osim naprijed navedenog upućene su inicijative za izmjenu sljedećih zakonskih propisa:

- Ex officio – inicijativa/prijedlog za usklađivanje taksi za stjecanje državljanstva⁸;
- Inicijativa za izmjene i dopune Zakona o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine⁹ i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske¹⁰;
- Ex-officio – inicijativa za izmjene Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona¹¹;
- Ex-officio – inicijativa za izmjene Zakona o nasljeđivanju Republike Srpske¹²;
- Ex-officio – inicijativa za izmjene i dopune Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske¹³.

¹Ž-BL-02-620/15, P-12/16, vidi http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2016.021011073606bos.pdf

²Ž-BL-06-711/15,800/15 I 761/15, P-18/16, vidi

http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2016.030415144708bos.pdf

³Ž-SA-05-324/16, P-60/16

⁴Ž-SA-06-337/16, P-197/16, vidi http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2016.110413333704bos.pdf

⁵Ž-SA-07-513/16

⁶Ž-MO-04-35/16, P-109/16, vidi http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2016.062712004500bos.pdf

⁷Ž-BL-01-589/16, vidi http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2016.100610154998bos.pdf

⁸Ž-SA-05-761/16)

⁹“Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj: 44/98, 42/99, 12/09 i 42/11

¹⁰Ž-SA-07-107/16

¹¹Ž-BL-05-622/16

¹²Ž-BL-05-697/16

¹³Ž-BL-04-761/16

IV GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima¹⁴ obavezuje Bosnu i Hercegovinu da poštuje građanska i politička prava pojedinaca, uključujući pravo na život, slobodu vjeroispovijesti, slobodu govora, slobodu okupljanja, izborna prava i pravo na pravično suđenje.

Od ukupnog broja žalbi zaprimljenih u Instituciji ombudsmena Bosne i Hercegovine u 2016. godini, najveći broj se odnosi upravo na povredu građanskih i političkih prava što ukupno iznosi 1.718 ili 57,7%.

Ombudsmeni ukazuju na široko polje djelovanja prilikom postupanja po žalbama građana zbog povrede građanskih i političkih prava, što se može vidjeti i iz tabele 2.

Povrede	Broj povreda u 2016. godini
Sudovi	569
Uprava	358
Pristup informacijama	291
Imovinsko-pravni odnosi	178
Policija	138
Tužilaštva	57
Vladina i ministarska imenovanja	47
Javne isprave	23
Ostalo	58
Ukupno	1.718

Tabela 2

4.1. Pravosudni sistem i pravna pomoć

4.1.1. Sudovi

Međunarodni standardi ljudskih prava u postupcima utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe garantuju pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.

U izvještajnom periodu 569 žalbi izjavljeno je na rad sudova.

Analizom žalbi zaprimljenih u Instituciji ombudsmena Bosne i Hercegovine može se zaključiti da se građani obraćaju upravo zbog povrede ovih zagwarantovanih prava, odnosno zbog neprimjerene dužine trajanja sudskih postupaka pred sudovima (144), nedjelotvornog provođenja sudskih odluka (58), žalbe na rad sudija zbog povreda odredbi procesnih zakona (27) i 340 žalbi koje se odnose na ostale povrede prava vezanih za postupanje sudova (povrede principa

¹⁴ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima je multilateralni sporazum koji je 16. decembra 1966. godine usvojila Generalna skupština UN-a, a stupio na snagu 23. marta 1976. godine.

nepristranosti, nedonošenje sudskih odluka na zakonom propisan način i u roku, neujednačenost sudske prakse).

Najviše žalbi zaprimljeno je na rad sljedećih sudova: Općinski sud Livno (odjeljenje Drvar 1 i Tomislavgrad 12 (86), Kantonalni sud Livno (58), Općinski sud Sarajevo (51), Osnovni sud Banja Luka (48), Kantonalni sud Sarajevu (36), Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine (25), Općinski sud Tuzla (25), Kantonalni sud Tuzla (20), Okružni sud Banja Luka (17), Vrhovni sud Republike Srpske (15), Općinski sud Mostar (15), Ustavni sud Bosne i Hercegovine (15) i Kantonalni sud Mostar (15). Na postupanje ostalih sudova u Bosni i Hercegovini zaprimljen je manji broj žalbi u odnosu na navedene podatke, a cjelovit pregled dat je u dijelu Izvještaja koji sadržava statističke pokazatelje.

Prvostepeni sudovi u najvećem broju slučajeva nakon obraćanja Ombudsmena poduzimaju zakonom propisane procesne radnje, međutim, drugostepeni sudovi i dalje dostavljaju tipske odgovore kojima potvrđuju da rad po konkretnoj žalbi nije okončan i da se predmeti rješavaju prema Planu rješavanja predmeta za tekuću godinu, po starosti podnesenog inicijalnog akta, a prema Uputstvu Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine.

Pravilnikom o orijentacionim mjerilima za rad sudija i stručnih saradnika u sudovima u Bosni i Hercegovini¹⁵ propisuju se orijentaciona mjerila za praćenje i mjerenje rada i radnih rezultata sudija, stručnih saradnika, predsjednika sudova, predsjednika sudskih odjeljenja, predsjednika vijeća, općinskih/osnovnih sudova, kantonalnih/okružnih sudova, okružnih privrednih sudova, vrhovnih sudova entiteta, Osnovnog suda Brčko Distrikta, Apelacionog suda Brčko Distrikta, Višeg privrednog suda u Banjoj Luci i Suda Bosne i Hercegovine, kao i druga pitanja od značaja za praćenje i mjerenje rada sudova u Bosni i Hercegovini. Ova mjerila određena su principima rada sudova u Bosni i Hercegovini, vrstama sudskih predmeta i načinom završetka sudskog predmeta, u okviru određene vrste predmeta, pri čemu se polazi od zakonitog, pravilnog i blagovremenog rješavanja predmeta u toku jedne kalendarske godine.

Evidentno je da čak i postupanje u skladu s propisanim mjerilima ne osigurava apsolutnu ažurnost u radu zbog čega Ombudsmeni imaju veliki broj predmeta koji se odnose na dužinu trajanja postupka pred sudovima.

Primjer: Žaliteljica M.T. u svojstvu ovlaštenog opunomoćenika obratila se Ombudsmenima ukazujući na veliki broj predmeta Općinskog suda u Lukavcu u kojima određeni period nisu poduzete potrebne procesne radnje, posebno naglašavajući da su neki od njih sporovi iz radnog odnosa. U odgovoru Suda¹⁶ se navodi: *“Dostavljamo Vam izvještaj o fazama rada u navedenim predmetima kako slijedi:*

1. *126 0 P 117563 12 P- neuredna adresa tužene- dostava tužbe na odgovor nije izvršena, sud tražio uređenje adrese, pa nakon dostave 20.05.2016. godine dostava pokušana na navedenu adresu.*

¹⁵Pravilniko o orijentacionim mjerilima za rad sudija i stručnih saradnika u sudovima u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 43/12, 38/13 i 2/14.

¹⁶ Akt Općinskog suda u Lukavcu, broj: 126-0-Su-16-000 266 od 19.08.2016. godine.

2. 126 0 112289 12 P- parnica teče, spis presigniran od postupajuće sutkinje E.O. dana 23.05.2016. godine, te će se nastaviti postupak shodno odredbama ZPP-a.
3. 126 0 P 147359 12 P- započeta parnica tužba dostavljena na odgovor, dostavljen odgovor dana 03.12.2012. godine, predmet će se staviti u rad shodno inicijalnom aktu.
4. 126 0 Rs 145668 12 Rs- započeta parnica tužba dostavljena na odgovor, dostavljen odgovor dana 17.12.2012. godine, predmet će se staviti u rad shodno inicijalnom aktu.
5. 126 0 Rs 145670 12 Rs- započeta parnica tužba dostavljena na odgovor, dostavljen odgovor dana 07.05.2013. godine, predmet će se staviti u rad shodno inicijalnom aktu.
6. 126 0 Rs 145671 12 Rs- započeta parnica tužba dostavljena na odgovor, dostavljen odgovor dana 09.05.2013. godine, predmet će se staviti u rad shodno inicijalnom aktu.
7. 126 0 P 148425 13 P- započeta parnica tužba dostavljena na odgovor- 08.02.2013. godine- dostavljen odgovor dana 12.03.2013. godine.
8. 126 0 P 109465 12 P- otežano dostavljanje tužbe na odgovor, a o čemu je obaviješten punomoćnik- predmet će se staviti u rad shodno inicijalnom aktu.
9. 126 0 P 111193 12 P- započeta parnica tužba dostavljena na odgovor, podnesen odgovor dana 15.02.2012. godine, predmet će se staviti u rad shodno inicijalnom aktu.

...

*Predmetni sudija će predmetne spise staviti u rad shodno inicijalnom aktu, a shodno i činjenici da niti jedan od P predmeta nije predmet hitne prirode koji bi imali prednost u stavljanju u rad, dok u Rs predmetima sud će poduzeti radnje shodno redosljedu kako su zaprimljeni u sudu i mogućnosti u skladu s kriterijima Visokog sudskog i tužilačkog vijeća za ocjenu rada sudija shodno planu rješavanja starih predmeta.*¹⁷

Iz navedenog primjera može se vidjeti sva suština ove problematike: nepostupanje u skladu s odredbama procesnog zakona, odnosno neprimjerena dužina trajanja sudskog postupka što predstavlja poseban problem kada su u pitanju sporovi iz radnog odnosa.

Uz pozivanje na odredbe člana 6. Evropske konvencije, uvažavajući kriterije utvrđene praksom Evropskog suda za ljudska prava¹⁸, Ombudsmeni su svjesni činjenice da se razumnost trajanja postupaka može cjelovito i pravilno sagledati ukoliko su uzete u obzir sveukupne karakteristike konkretnih predmeta: složenost problematike, posebno ponašanje strana u postupku, odnos suda i svakako značaj oštećenog da spor, za koji je životno zainteresovan, bude okončan na učinkovit i zakonit način.

Ombudsmeni već niz godina ukazuju na obavezu države da sudski sistem organizuje tako što će omogućiti da se odgovori navedenim standardima. Prema praksi Evropskog suda za ljudska prava¹⁹, uprkos određenim teškoćama u vođenju postupka, sudski postupak nije svrha sam za sebe nego je proceduralna garancija za ostvarivanje niza prava građana.

¹⁷ Ž-BR-05-18/16

¹⁸ Evropski sud za ljudska prava, Vernillo protiv Francuske, presuda od 20.02.1981. godine, serija A br.198.

¹⁹ Presuda od 07.10.2004. godine u predmetu Baumann protiv Austrije, B 45.

Kao i u ranijim godinama neizvršenje sudskih odluka i dalje predstavlja razlog obraćanja građana Instituciji naročito zbog:

- nemogućnosti izvršenja presuda kada je izvršenik općina, kanton ili entitet. Naime, izvršenje je moguće provesti samo na sredstvima predviđenim za tu namjenu, a ista su podložna zakonskim umanjenjima;
- žalbe građana koji su, u sudskom postupku, ostvarili pravo na isplatu novčanog potraživanja, protiv Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, a način isplate obaveza regulisan je Zakonom o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjih obaveza Federacije Bosne i Hercegovine i Zakonom o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Republike Srpske;
- sprovođenje izvršenja nakon prava utvrđenih tijekom radnog spora, u situaciji kada je izvršenik nelikvidni privredni subjekt.

Neizvršenje sudskih odluka, također, rezultira kršenjem člana 6 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, kojim se pojedincima garantuje pravo na pravično suđenje, a takav stav je zauzeo i Evropski sud za ljudska prava u svojoj odluci: „*Bilo bi iluzorno ako bi domaći pravni sistem države potpisnice dopuštao da konačna i obavezujuća odluka ostane neprovedena na štetu stranke.*”²⁰

Primjer: Podnositeljica žalbe²¹ nije naplatila potraživanja utvrđena rješenjem o izvršenju Općinskog suda u Bosanskoj Krupi, kojim je određeno izvršenje protiv izvršenika JU Mješovita srednja škola „Safet Krupić“ Bosanska Krupa, u iznosu od 53.907,04 KM sa zakonskom zateznom kamatom od dana donošenja presude do konačne isplate. Ombudsmeni su uputili preporuku vladi Unsko-sanskog kantona da odmah po prijemu preporuke poduzme sve mjere kako bi se razmotrila mogućnost izmjene ekonomskog koda, odnosno povećanja novčanog potraživanja predviđenog za isplate sredstava po osnovu sudskih izvršenja za 2016. godinu. Preporuka je ispoštovana.

Primjer: Navodi žalbe se odnose²² na postupanje Općinskog suda u Bihaću zbog neprovođenja rješenja o izvršenju navedenog suda donesenog 2010. godine. Ombudsmeni su istaknuli da je trajanje izvršnog postupka šest godina, koji još nije okončan, a za čije nepostupanje Općinski sud nema nikakvo opravdanje, nedopustivo i ukazali na stav Ustavnog suda Bosne i Hercegovine²³ da se „period odlučivanja u izvršnom postupku, koji traje duže od četiri godine, ne može smatrati razumnim u smislu člana 6 stav 1 Evropske konvencije.“ Sudu je upućena preporuka da odmah poduzme sve mjere iz svoje nadležnosti kako bi se okončao predmetni postupak, na što je zaprimljen odgovor da je postupajući sudija poduzeo potrebne procesne radnje.

Primjer: Zaprimljena je žalba²⁴ Centra za zaštitu životne sredine u kojoj je navedeno da bi prijedlog za izmjenu Zakona o sudskim taksama s ciljem oslobađanja od plaćanja sudske takse u upravnom sporu za udruženja na svim nivoima unutar Bosne i Hercegovine pogodio zaštitu prava i sloboda svih građana Bosne i Hercegovine. Ombudsmeni su uputili preporuku

²⁰ Evropski sud za ljudska prava, Jeličić protiv Bosne i Hercegovine, §38, (2006.)

²¹ Ž-BL-05-206/16, preporuka broj: P-64/16

²² Ž-BL-05-127/16, preporuka broj: P-223/16 od 28.11.2016. godine.

²³ Presuda Ustavnog suda Bosne i Hercegovine AP- 2473/07

²⁴ Ž-BL-05-193/16, preporuka broj: P-78/16 od 26.04.2016. godine.

Ministarstvu pravde Bosne i Hercegovine da poduzme sve mjere iz svoje nadležnosti radi razmatranja navedene inicijative, tako da se inicijativa uputi na razmatranje kako bi se izvršile navedene izmjene u svih 14 zakona o sudskim taksama koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine²⁵ je dana 09.06.2016. godine dostavilo odgovor u kojem se navodi da je preporuka Ombudsmena Bosne i Hercegovine: “...*proslijeđena svim nadležnim ministarstvima na razmatranje te je predloženo da svaka institucija odredi predstavnika koji će učestvovati na sastanku, koji će organizovati ovo Ministarstvo, radi usaglašavanja i iznalaženja rješenja za realizaciju date preporuke.*“

4.1.2. Specijalni izvještaj o sudskim taksama u Bosni i Hercegovini

U Izvještajnom periodu Ombudsmeni su sačinili Specijalni izvještaj o sudskim taksama u Bosni i Hercegovini.

Na važnost ove problematike ukazivali su mediji na teritoriji Bosne i Hercegovine, nevladine organizacije i mreža centara besplatne pravne pomoći, te su isticali da je Bosna i Hercegovina država s najvećim taksama u regiji, da građani često nisu u mogućnosti platiti sudske takse, na koji način su uskraćeni u ostvarivanju svojih prava pred sudovima.

Imajući u vidu činjenicu da je znatan dio radno sposobne populacije građana Bosne i Hercegovine nezaposlen, a da zaposleni, u pojedinim slučajevima ne ostvaruju zaradu, dovoljnu za minimum životnih potreba, postavlja se pitanje prilagodljivosti visine sudskih taksi stvarnom standardu građana. S obzirom na navedeno, Ombudsmeni su proveli istražni postupak, s ciljem sveobuhvatnog sagledavanja domaćeg relevantnog zakonodavstva kojim je uređena oblast sudskih taksi i tarifa, njegove usaglašenosti s međunarodnim standardima i realnom, stvarnom standardu građana Bosne i Hercegovine.

Ombudsmeni su zauzeli stav da ekonomski pokazatelji u vezi s visinom primanja (plate, penzije, nezaposleni), dostavljeni prilikom provođenja istražnog postupka od strane nadležnih institucija, predočavaju stvarnu sliku standarda građana Bosne i Hercegovine. Zaključili su da se građani Bosne i Hercegovine nalaze u približno jednakoj ekonomsko-socijalnoj situaciji, da visina sudskih taksi i tarifa na teritoriji Bosne i Hercegovine nije ujednačena, kao i da postoji različitost u propisanim visinama sudskih taksi i tarifa.

U Specijalnom izvještaju upućene su preporuke:

- Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine i ministarstvima pravde u Bosni i Hercegovini da u skladu s članom 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ujednače visinu sudskih taksi i tarifa na teritoriji Bosne i Hercegovine imajući u vidu činjenice iznesene u ovom Specijalnom izvještaju;
- Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine da osigura da svi sudovi na području Bosne i Hercegovine na javan i transparentan način objave vodič za

²⁵ Akt Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine od 03.06.2016. godine, pod brojem 06-07-14-5392/16

primjenu Zakona o sudskim taksama i tarifama (npr. Zeničko-dobojski kanton Općinski sud u Zenici).

U toku je praćenje implementacije izdatih preporuka.

4.1.3. Visoko sudsko i tužilačko vijeće

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine je nezavisna institucija Bosne i Hercegovine, osnovana Zakonom o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine²⁶ (u daljem tekstu: Vijeće) čiji je osnovni mandat uspostavljanje i očuvanje nezavisnog, efikasnog i odgovornog pravosuđa u Bosni i Hercegovini.

Zakonom su propisane sljedeće nadležnosti Vijeća: imenovanje sudija, tužilaca i stručnih saradnika, disciplinska odgovornost, pravosudna uprava i statistika, budžeti pravosudnih institucija, nadzor nad stručnim usavršavanjem, uvođenje IKT-a, kao i vodeća uloga u provođenju i koordiniranju reformskih aktivnosti u pravosudnom sektoru Bosne i Hercegovine.

Dana 05.04.2016. godine Ombudsmeni Bosne i Hercegovine održali su radni sastanak s predsjednikom Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine²⁷. Tema sastanka bila su pitanja koja se odnose na rad pravosudnih institucija Bosne i Hercegovine, prije svega razgovarano je o dužini trajanja sudskih postupaka pred sudovima u Bosni i Hercegovini, nedjelotvornom provođenju sudskih odluka, posebno u svjetlu donesenih odluka Evropskog suda za ljudska prava kojima se potvrđuje da je neizvršenje sudskih odluka kršenje ljudskih prava. Posebna pažnja posvećena je razgovoru na temu tretiranja predmeta diskriminacije, kao i neophodnost provođenja hitnih postupaka u predmetima radnih odnosa, porodičnog prava i diskriminacije.

Tokom sastanka razmijenjena su mišljenja o različitim pitanjima iz oblasti funkcionisanja pravosuđa te su dogovoreni dalji modaliteti saradnje između Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine i Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

4.1.4. Ustavni sud Bosne i Hercegovine

Ustavni sud Bosne i Hercegovine utemeljen je članom IV Ustava Bosne i Hercegovine kao nezavisni čuvar Ustava Bosne i Hercegovine i institucionalni garant za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda ustanovljenih Ustavom Bosne i Hercegovine i instrumentima Aneksa I i, kao takav, nije dio redovnog sudskog sistema, shodno tome niti predmet preispitivanja Ombudsmena

²⁶ Integralni tekst sadrži tekst Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 25/04), koji je stupio na snagu 1.6.2004. godine, Zakona o izmjenama Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 93/05), koji je stupio na snagu 7.1.2006. godine i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 15/08) proglašenog Odlukom Visokog predstavnika od 15.6.2007. godine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 48/07), koji je stupio na snagu 3.7.2007. godine.

Integralni tekst se koristi samo za internu upotrebu i na isti se prilikom službene upotrebe ne može pozivati.

²⁷ Sastanku su prisustvovali Ombudsmeni Bosne i Hercegovine: dr. Jasminka Džumhur, gđa. Nives Jukić i dr. Ljubinko Mitrović, predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine g. Milan Tegeltija, zamjenik šefa Kabineta Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine, Admir Katica, i šefica Odjela za pravna pitanja pri Sekretarijatu Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, Tatjana Petrović-Jovanović.

po pritužbama građana na njegov rad, iako je tokom 2016. godine zaprimljeno 15 žalbi u kojima je označen kao odgovorna strana.

Međutim, saradnja između ove dvije institucije u procesu zaštite ljudskih prava i sloboda je neophodan uvjet za zaštitu ljudskih prava svakog pojedinca u Bosni i Hercegovini.

Odredbom člana 6 Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine propisano je da Ombudsmen može proslijediti predmete o navodnim povredama ljudskih prava najvišim sudskim organima Bosne i Hercegovine koji su nadležni za pitanja ljudskih prava, u skladu s pravilima koja regulišu ulaganje žalbe tim organima, kad god ustanovi da je to neophodno za efikasno provođenje svojih dužnosti.

*Pariski principi*²⁸ u vezi sa statusom nacionalnih/državnih institucija za promociju i zaštitu ljudskih prava (u daljem tekstu: Pariski principi), koje je 1993. godine usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija, predstavljaju minimalne međunarodne standarde za uspostavljanje državnih institucija za ljudska prava. Oni zahtijevaju da institucije za ljudska prava imaju „što je moguće širi mandat“, koji treba biti „utvrđen u ustavnom ili zakonskom tekstu“ i osigurati „kako promociju, tako i zaštitu ljudskih prava“, uz navođenje specifičnih odgovornosti koje Institucija treba imati.

Shodno članu 16 Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine²⁹

(1) Učesnici u postupku su:

a) pokretači sporova iz člana VI/3.a) Ustava i Amandmana I i donositelji akata koji su predmet spora;

b) stranke u postupku u kojem je donesena odluka koja se osporava apelacijom i sud, odnosno organ čija je presuda, odnosno odluka, predmet apelacije, član VI/3.b) Ustava;

c) predsjedavajući Doma naroda, kada je pokrenut spor iz člana IV/3.f) Ustava;

d) sud koji je prosljedio pitanje Ustavnom sudu i donositelj zakona o čijem važenju ovisi odluka suda, član VI/3.c) Ustava.

(2) Ustavni sud može u konkretnom predmetu odrediti druge učesnike u postupku na koje će se primjenjivati princip kontradiktornosti.

(3) Ustavni sud, odnosno sudija izvjestitelj, može zatražiti i od drugih organa i organizacija stručno pisano mišljenje, a registrar može zatražiti druge podatke bitne za odluku Ustavnog suda u konkretnom predmetu.

Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine kao centralna institucija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini nema mogućnost podnijeti apelaciju Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine ukoliko to Ombudsmeni Bosne i Hercegovine smatraju neophodnim.

U ovom Izvještaju iznijet ćemo i neke suprotne stavove. Tako je Evropska komisija za demokratiju putem prava, odnosno Venecijanska komisija (koja predstavlja savjetodavno tijelo

²⁸ Pariski principi sekcija A.1 i A.2., te A.3, http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc_2014012212054704bos.pdf preuzeto dana 11.01.2017. godine.

²⁹ Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, <http://www.ccbh.ba/osnovni-akti/pravila-suda/uvod/?title=uvod&second=true>, preuzeto dana 03.02.2017. godine.

Vijeća Evrope za ustavna pitanja³⁰), u nekoliko navrata razmatrala pitanje funkcionisanja nacionalnih institucija za ljudska prava, te je donijela i određeni broj preporuka. S obzirom na prepoznati značaj ovih institucija u zaštiti i promociji ljudskih prava, Venecijanska komisija je uradila Kompilaciju svojih preporuka vezanih za nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava. Preporuke Venecijanske komisije ukazuju na potrebu davanja ovlaštenja institucijama za zaštitu ljudskih prava da iniciraju apstraktnu ocjenu ustavnosti zakona i drugih propisa onda kada oni pokreću pitanja koja se tiču ljudskih prava i osnovnih sloboda³¹. Stav Venecijanske komisije je da Ombudsmenu treba biti pružena mogućnost pokretanja ocjene ustavnosti na vlastitu inicijativu ili u odgovoru na pojedinačnu žalbu podnesenu Instituciji ombudsmena.

U toku postupanja po žalbi³² Ombudsmeni su zaprimili akt Ustavnog suda³³ sljedeće sadržine:

„Povodom obraćanja Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine sa zahtjevima za izjašnjenje o pojedinim predmetima, što pokreće pitanje odnosa Ustavnog suda i Institucije ombudsmena, tj. nadležnosti Institucije ombudsmena da od Ustavnog suda zahtijeva izjašnjenje u vezi s postupanjem u određenom predmetu, odnosno obaveze Ustavnog suda da se izjasni o navodima iz priziva, Ustavni sud je ovo pitanje razmotrio na sjednici održanoj 10. aprila 2013. godine.

Ustavni sud je ovo pitanje razmotrio u vezi s relevantnim odredbama članova II i VI Ustava Bosne i Hercegovine, odredbama Aneksa VI Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovine, te u vezi sa svojim stavom iz Odluke broj U 7/98 od 26. februara 1999. godine u kojoj je razmatran odnos Ustavnog suda i Doma za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu.

Naime, u ovoj odluci Ustavni sud je zaključio:

„Vrlo je važno imati na umu određene odredbe Ustava Bosne i Hercegovine i Sporazuma o ljudskim pravima koje regulišu pravne efekte odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Doma za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu. U skladu s članom Vi/4 Ustava Bosne i Hercegovine, odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine bit će konačne i obavezujuće. Kako su ove dvije odluke bile prihvaćene istovremeno, ispravno tumačenje mora biti da autori nisu namjeravali dati nijednoj od ovih institucija ovlast revidiranja odluke one druge već, štoviše smatraju da glede pitanja ljudskih prava Ustavni sud Bosne i Hercegovine i Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu trebaju funkcionisati kao paralelne institucije, te da nijedna od njih nije mjerodavna miješati se u rad one druge, a da je u pojedinim slučajevima ostavljeno na raspolaganje podnositeljima zahtjeva da naprave izbor između alternativnih pravnih lijekova.“

S obzirom na to da je Institucija ombudsmena navedena u Aneksu VI, dok su Ustavom Bosne i Hercegovine utvrđeni položaj i nadležnosti Ustavnog suda, te da Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži odredbe o Instituciji ombudsmena, Ustavni sud je zaključio da stav iz navedene odluke treba primijeniti i na odnos Ustavnog suda i Institucije ombudsmena.

Dakle, Ustavni sud je zaključio da nije mjerodavan niti obavezan dostaviti izjašnjenje koje od njega zatraži Institucija ombudsmena u smislu člana 4 Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, jer Ustavni sud i Institucija ombudsmena trebaju funkcionisati kao paralelne institucije, te nijedna od njih nije mjerodavna miješati se u rad one druge, a u

³⁰ Kompilacija preporuka UN tijela izdatih Bosni i Hercegovini, UN-ov Ured rezidentnog koordinatera u Bosni i Hercegovini, juni 2007. godine;

³¹ CDL-AD(2010)039rev – Study on individual access to constitutional justice adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session (Venice, 17-18 December 2010), par. 64.

³² Ž-SA-05-707/16

³³ Akt Ustavnog suda broj: AP-4553/15 od 26. 07. 2016. godine;

pojedinin slučajevima ostavljeno je na raspolaganje podnositeljima zahtjeva da naprave izbor između alternativnih pravnih lijekova.

Ovo ne isključuje razmjenu informacija među ovim dvjema institucijama kada je to interesu zaštite ljudskih prava i sloboda.“

Ovom prilikom ukazujemo da bi bilo izuzetno značajno Ombudsmenima Bosne i Hercegovine dati ovlaštenja za podnošenje zahtjeva za ocjenu ustavnosti pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine, a u skladu s mišljenjem Venecijanske komisije i stavom iz Pariskih principa da institucije za zaštitu ljudskih prava trebaju imati što šira ovlaštenja.

4.1.5. Tužilaštva

Tužilaštva su samostalna državna tijela koja u okviru propisanih nadležnosti poduzimaju zakonom određene mjere u pogledu istražnih radnji i gonjenja osoba za koje se sumnja da su počinile krivična djela, te vrši druge poslove određene zakonom. U pravnom sistemu Bosne i Hercegovine organizovana su za nivo Bosne i Hercegovine Zakonom o tužilaštvu Bosne i Hercegovine, te na nivou entiteta i Brčko Distrikta entitetskim zakonima, odnosno Zakonom o tužilaštvu u Brčko Distriktu.

U izvještajnom periodu na rad tužilaštava izneseno je 57 žalbi, a izdato je ukupno pet preporuka. Žalbe se kao i u prethodnim godinama odnose na nepoduzimanje aktivnosti u vezi s podnesenim krivičnim prijavama i na dužinu trajanja postupka do donošenja tužilačke odluke.

Ombudsmeni smatraju da nepropisivanjem roka u kojem tužitelj mora postupiti po krivičnoj prijavi dovodi građane u pravnu neizvjesnost zbog čega podnose žalbe.

U najvećem broju slučajeva nakon intervencije Ombudsmena, tužilaštva donose zakonom predviđenu tužilačku odluku.

Primjer: Žaliteljica³⁴ se obratila Ombudsmenima navodeći da se pred Kantonalnim tužilaštvom Kantona Sarajevo protiv nje vodi postupak po krivičnoj prijavi podnesenoj dana 22.03.2010. godine po kojoj konačna tužilačka odluka nije donesena. Ombudsmeni su uputili Kantonalnom tužilaštvu Kantona Sarajevo preporuku da u skladu s pozitivnim zakonskim propisima poduzme radnje s ciljem donošenja tužilačke odluke u predmetu žaliteljice. Preporuka je ispoštovana.

4.1.6. Žalbe na rad advokata/advokatske komore

U izvještajnom periodu zaprimljene su žalbe koje se odnose na rad i postupanje advokata, kako onih koje građani angažiraju po vlastitom izboru, tako i onih koji su građanima dodijeljeni po službenoj dužnosti, ali i advokata besplatne pravne pomoći. U žalbama građani izražavaju nezadovoljstvo načinom zastupanja, zalaganjem tokom postupka pred nadležnim organima, ističu lošu komunikaciju u smislu nedovoljne informisanosti o radnjama poduzetim u postupku, kao i propuštanjem rokova za poduzimanje pravnih radnji u postupcima.

³⁴Ž-SA-05-113/15, Preporuka broj P-139/16.

Žalbeni navodi odnose se i na rad advokatskih komora. Evidentirana su obraćanja građana zato što predmetna komora nije niti pokrenula postupak po prijavama na advokate. Osim navedenog žalitelji smatraju da upućivanje pritužbi istima ne rezultira provođenjem objektivnog i nepristrasnog postupka nego prije svega zadovoljenjem propisane forme.

Uzevši u obzir široko polje nadležnosti advokatskih komora, pravnu regulaciju i utemeljenost istih, a poštujući visok stepen nezavisnosti i autonomije ovog strukovnog udruženja, Ombudsmeni iskazuju zabrinutost zbog sve izražajnijeg nezadovoljstva građana i smatraju neophodnim preispitivanje načina rada i profesionalne etike članova i organa advokatskih komora.

Primjer: Žaliteljica³⁵ je dana 20.10.2015. godine Regionalnoj advokatskoj/odvjetničkoj komori Mostar podnijela prijavu za pokretanje disciplinskog postupka protiv advokata iz Mostara, po kojoj do dana obraćanja Ombudsmenima nije zaprimila povratnu informaciju. Tokom istražnog postupka zaprimljeno je izjašnjenje Regionalne odvjetničke/advokatske komore Mostar³⁶ i rješenje³⁷ kojim se odbacuje prijava za pokretanje disciplinskog postupka i obustava disciplinskog postupka protiv advokata. Navedeno rješenje dostavljeno je Advokatskoj/odvjetničkoj komori Federacije Bosne i Hercegovine. Ombudsmeni su zatražili pismeno očitovanje federalne advokatske/odvjetničke komore da li je u skladu s Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti, član 8, federalni tužitelj nakon dostavljanja predmetnog rješenja razmatrao predmet žaliteljice. Kako nije zaprimljen odgovor, Ombudsmeni su izdali Preporuku³⁸ Advokatskoj/regionalnoj komori Federacije Bosne i Hercegovine da uspostavi saradnju s Institucijom ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i dostavi traženo izjašnjenje na način propisan Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Preporuka nije ispoštovana.

4.1.7. Besplatna pravna pomoć

Sistem pravne pomoći u Bosni i Hercegovini organizovan je na sljedeći način: u Federaciji Bosne i Hercegovine zavodi za besplatnu pravnu pomoć uspostavljeni su u osam kantona (Kanton 10 i Srednjobosanski kanton nemaju uspostavljene zavode), dok u Republici Srpskoj usluge besplatne pravne pomoći osigurava Centar za pružanje besplatne pravne pomoći, sa sjedištem u Banjoj Luci, i uredima u Doboju, Bijeljini, Trebinju i Istočnom Sarajevu. U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine djeluje Kancelarija za pravnu pomoć Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine dana 27.10.2016. godine usvojio je Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći³⁹, koji je sačinilo i predložilo Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine. Usvajanje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći od velikog je značaja za građane Bosne i Hercegovine jer je na ovaj način omogućen jednak pristup pravdi pred Sudom Bosne i Hercegovine, organima uprave i drugim organima Bosne i Hercegovine, svim građanima, bez obzira na njihovo imovno stanje.

³⁵ Ž-MO-05-179/15, P-4/16

³⁶ Akt Regionalne odvjetničke/advokatske komore Mostar broj 56/15 od 20.10.2015. godine.

³⁷ Rješenje Regionalne odvjetničke/advokatske komore Mostar 37/14 od 30. 9. 2015. godine.

³⁸ P-4/16 od 28.12.2015. godine.

³⁹ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 83/16.

Usluge koje građanima pružaju zavodi i centri za besplatnu pravnu pomoć ogledaju se u popunjavanju obrazaca, pisanju podnesaka (tužbe, žalbe), te u zastupanju pred sudovima.

4.2. Sloboda izražavanja, okupljanja i udruživanja

4.2.1. Pravo na pristup informacijama

Sloboda pristupa informacijama predstavlja dio prava na slobodno izražavanje utvrđeno članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Pitanje slobode pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini uređeno je zakonima usvojenim na državnom i entitetskom nivou⁴⁰.

Shodno odredbama zakona svako fizičko i pravno lice ima pravo pristupa informacijama koje su pod kontrolom javnog organa, a svaki javni organ ima odgovarajuću obavezu da te informacije saopći. Pravo pristupa informacijama može biti ograničeno samo na način i pod uvjetima utvrđenim zakonom.

Ombudsmeni su u 2016. godini zaprimili 291 žalbu što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja povećanje za 30,49% .

Analiza zaprimljenih žalbi ukazuje na to da su prilikom primjene Zakona o slobodi pristupa informacija od strane javnih organa i dalje prisutne slabosti na koje su Ombudsmeni i ranije ukazivali, a riječ je o odugovlačenju postupka donošenja odluke u prvostepenom i drugostepenom postupku, donošenju rješenja koja ne sadržavaju sve zakonom propisane elemente (obrazloženje, pouka o pravnom lijeku), formalnom udovoljavanju zahtjevu uz izostanak suštinskog pristupa informaciji, kao i sve prisutnijoj praksi javnih organa, koji uz pozivanje na zaštitu ličnih podataka, odnosno komercijalnih interesa trećih strana, odbijaju zahtjeve bez provođenja testa javnog interesa.

Ombudsmeni sa zabrinutošću konstatuju da nadležni javni organi rješenjima odbijaju zahtjeve uz obrazloženje da isti sadrže povjerljive komercijalne interese trećih strana, a da se iz obrazloženja rješenja ne može utvrditi da je postupljeno u skladu s odredbama Zakona o slobodi pristupa informacijama koje propisuju da, kada nadležni javni organ osnovano utvrdi da zahtjev za pristup informaciji uključuje povjerljive komercijalne interese treće strane, dužan je, bez odlaganja, pismeno obavijestiti treću stranu o pojedinostima zahtjeva ili upozoriti je da će se tražena informacija saopćiti, ako u roku od 15 dana od dana prijema obavještenja pismeno ne odgovori da smatra da je informacija povjerljiva i navede razloge zbog kojih bi njenim saopćavanjem mogla nastupiti šteta.

⁴⁰ Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini „Sl. glasnik Bosne i Hercegovine“, br: 28/00, 45/06, 102/09, 62/11 i 100/13; Zakon o slobodi pristupa informacijama Federacije Bosne i Hercegovine, „Sl. novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br: 32/01 i 48/11, Zakon o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske, „Sl. glasnik Republike Srpske“, broj:20/2001, Uputstvo za provođenje Zakona o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, „Sl. glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine broj 36/04

Primjer: Žalitelj⁴¹ navodi da se obratio Ministarstvu prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije Republike Srpske sa zahtjevom za pristup informacijama kojim je tražio dostavu građevinske i upotrebne dozvole za poslovni objekat u Banjoj Luci. S obzirom na to da mu nije dostavljena tražena informacija, podnio je novi zahtjev za pristup informacijama. Postupajući po ponovljenom zahtjevu Ministarstvo prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije Republike Srpske dostavilo je žalitelju odgovor⁴² u kojem se navodi: „*Postupak izdavanja građevinskih i upotrebni dozvola vrši se u skladu sa Zakonom o uređenju prostora i građenju („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 40/13) i Zakonom o opštem upravnom postupku. Odredbama navedenih propisa jasno je utvrđeno ko ima svojstvo stranke u postupku, a ko svojstvo zainteresovanog lica koje može učestovati u određenim fazama postupka. Kada ovo Ministarstvo odlučuje o zahtjevu stranke za izdavanje građevinske dozvole u svojstvu prvostepenog organa, strogo vodi računa da u ovaj postupak budu uključena sva lica koja na to imaju pravo u skladu s iznesenim propisima...*“ Ombudsmeni su uputili preporuku Ministarstvu da odmah postupi po zahtjevu žalitelja u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske. Preporuka nije ispoštovana.

Primjer: Žalitelj⁴³ navodi da se obratio Općini Novi Grad Sarajevo sa zahtjevom za pristup informacijama, kojim je zatražen uvid u spis i dokumentaciju na osnovu koje je izdata urbanistička saglasnost za određene lokacije u Sarajevu. Postupajući po zahtjevu doneseno je rješenje od 11.01.2016. godine kojim je odbijen pristup informacijama. U obrazloženju Rješenja navedeno je sljedeće: „...*Služba za urbanizam, imovinsko-pravne, geodetske poslove i katastar nekretnina u čijoj nadležnosti je predmetni spis dostavila je informaciju/izjašnjenje po predmetnom zahtjevu kojom je utvrđeno da je iz zahtjeva za pristup nemoguće utvrditi o kojim predmetima i spisima je riječ, s obzirom na to da Služba.....evidenciju vodi po broju predmeta i nazivu odnosno podnosiocu zahtjeva. Također je utvrđeno da tražena informacija sadrži povjerljive komercijalne interese treće strane, te je kao takvu valja smatrati izuzetom u skladu s članom 7 Zakona o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine.*“ Na spomenuto rješenje uložen je prigovor koji je načelnik Općine Novi Grad Sarajevo Rješenjem odbio kao neosnovan, te su Ombudsmeni uputili preporuku da se poništi Rješenje od 18.01.2016. godine i donese novo u skladu s odredbama Zakona o slobodi pristupa informacijama Federacije Bosne i Hercegovine, a imajući u vidu činjenicu da se iz prvostepenog rješenja, koje je potvrđeno odlukom drugostepenog organa nije moglo utvrditi u čemu se ogledaju povjerljivi komercijalni interesi treće strane, niti je prilikom donošenja rješenja proveden test javnog interesa. Zaprimljen je odgovor⁴⁴ Općine Novi Grad Sarajevo u kojem je navedeno: „...*postupajući po zahtjevu Kantonalnog suda u Sarajevu ovaj organ je proslijedio spis predmeta navedenom sudu...iz kog razloga nismo u mogućnosti postupiti u skladu s preporukom...*“ Preporuka nije ispoštovana.

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine otvorilo je proces javnih konsultacija o novom Zakonu o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine⁴⁵.

⁴¹ Ž-BL-05-140/16, Preporuka broj P-3/16 od 26.04.2016. godine.

⁴² Akt Ministarstva prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije Republike Srpske, broj 15.3-053-649/15 od 05.08.2015. godine.

⁴³ Ž-SA-05-130/16, Preporuka broj P-89/16 od 13.05.2016. godine.

⁴⁴ Akt Općine Novi Grad Sarajevo broj 02/05-13-13367/16 od 30.05.2016. godine.

⁴⁵ <http://www.mpr.gov.ba/aktuelnosti/vijesti/default.aspx?id=5605&langTag=bs-BA>

Proces javnih konsultacija bio je otvoren u periodu od 24.11. do 12.12.2016. godine, a u skladu s Pravilima za konsultacije u izradi pravnih propisa u institucijama Bosne i Hercegovine. Početkom 2017. godine Ombudsmeni su zaprimili poziv na sudjelovanje u dodatnim konsultacijama vezanim za ovaj Zakon.⁴⁶

Ombudsmeni su utvrdili da se predloženim zakonom stavlja van snage dosadašnji Zakon o slobodi pristupa informacijama donesen 2000. godine sa svim izmjenama, sačinjen uz učešće pravnih eksperata međunarodne zajednice i iz Bosne i Hercegovine, i u koji su ugrađeni međunarodni standardi vezani za uživanje osnovnih prava i sloboda, slobodu izražavanja, pristup informacijama i pristup službenim dokumentima. Važeći Zakon sadržava odredbe zasnovane na najvišem međunarodnom standardu "testu javnog interesa", a koji je sredstvo za utvrđivanje proporcionalnosti između javnog interesa u odnosu na štetu po zaštićene interese. Taj test je predloženim Zakonom izostavljen, što je potencijalna opasnost za moguće zloupotrebe i uskraćivanje objavljivanja informacija u javnom interesu. Nadalje, u istom nema niti naznake da je pristup informacijama zagarantovano ljudsko pravo, zaštićeno nizom međunarodnih dokumenata, počev od Evropske konvencije o ljudskim pravima, koja shodno Ustavu Bosne i Hercegovine, ima direktnu primjenu, a izostavljen je i dio nadležnosti Institucije ombudsmena.

Potrebno je napomenuti da su Ombudsmeni u Godišnjem izvještaju o rezultatima aktivnosti za 2015. godinu uputili preporuku nadležnim organima da zajedničkim djelovanjem uredite pitanje dvostepenosti odlučivanja u postupku ostvarivanja prava na pristup informacijama. Predloženim Zakonom o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine predviđeno je da je za postupanje po zahtjevu za pristup informaciji u prvostepenom postupku nadležan javni organ u čijem posjedu se nalazi tražena informacija, dok značajnu izmjenu predstavlja odredba da protiv rješenja javnog organa donesenog u prvostepenom postupku po zahtjevu za pristup informaciji, podnosilac zahtjeva može izjaviti žalbu Žalbenom vijeću pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, u roku od 15 dana od dana prijema rješenja.

Izmjenama i dopunama entitetskih zakona tokom prošle godine nije se pristupalo. Neophodno je ukazati na nedostatke ovih zakona, a prije svega na nepostojanje kaznenih odredbi. Nadalje, Zakon o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske ne propisuje obavezu javnog organa da o zahtjevu za pristup informacijama odlučuje rješenjem, već se stranka obavještava dopisom koji nema karakter upravnog akta. Ombudsmeni su još tokom 2011. godine uputili Inicijativu za izmjenu Zakona o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske⁴⁷ tako da se propiše obaveza nadležnog javnog organa da o zahtjevu za pristup informacijama odlučuje rješenjem, a ne dopisom, kako je propisano važećim Zakonom. Inicijativa nije uvažena, ali primjetna je praksa javnih tijela u Republici Srpskoj da prilikom postupanja po zahtjevima za pristup informacijama, uz pozivanje na Zakon o opštem upravnom postupku Republike Srpske, odlučuju u formi rješenja, no riječ je o izolovanim slučajevima.

⁴⁶ Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, Poziv na sudjelovanje u dodatnim konsultacijama za Zakon o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine od 09.02.2017. godine.

⁴⁷ Ž-BL-03-196/11

Primjer: U predmetu⁴⁸ koji je vođen pred Ombudsmenima zaprimljen je akt Agencije za bankarstvo Republike Srpske⁴⁹: „U skladu s Vašom preporukom, broj P-152/16, od 23.08.2016. godine obavještavamo Vas da smo po istoj postupili, te je "odgovor na žalbu" broj 03-101-6/15, od 30.09.2015. godine upućen Fondu zdravstvenog osiguranja Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine od strane Agencije za bankarstvo Republike Srpske, u dijelu koji se odnosi na pouku o pravnom lijeku izmijenili, i istog dana 19.09.2016. godine prosljedili Fondu zdravstvenog osiguranja. Izmijenjeni dio koji se odnosi na pouku o pravnom lijeku sada glasi: Na osnovu člana 12 stav 4 Zakona o opštem upravnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 13/02, 17/07 i 50/10), ovo rješenje je konačno u upravnom postupku i protiv istog nije dozvoljena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom kod Okružnog suda u Banjoj Luci, Ulica Petra I Karađorđevića broj 12, 78 000 Banja Luka, u roku od 30 dana od dana dostavljanja ovog akta. Troškovi podnošenja tužbe propisani su Zakonom o sudskim taksama.“

Sve naprijed navedeno ukazuje na potrebu za izmjenom Zakona o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske, a s ciljem osiguranja pravne sigurnosti i obezbjeđenja jednakih prava svim građanima Bosne i Hercegovine, bez obzira gdje se isti nalaze.

Preporuka: Narodnoj skupštini Republike Srpske

- **da razmotri mogućnost izmjene Zakona o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske u dijelu odredbi koje se odnose na obavještavanje stranke o odobravanju/odbijanju pristupa informacijama, tako da se propiše obaveza javnih organa da o zahtjevu za pristup informacijama odlučuju rješenjem, a ne dopisom.**

4.2.2. Sloboda izražavanja

U izvještajnom periodu Ombudsmenima su se obraćali građani sa žalbama na istupe javnih ličnosti u medijima, uz isticanje da isti imaju elemente govora mržnje, diskriminacije, kao i da se spomenutim izjavama određenim kategorijama građana nanosi duševna bol.

Ombudsmeni ističu da je pravo na slobodu izražavanja zagantovano članom II stav 3, tačka h) Ustava Bosne i Hercegovine, te članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, i predstavlja temelj za razvoj demokratskog društva.

Pravo na slobodu izražavanja nije aposlutno, te može podlijegati ograničenjima koja su potrebna zbog: poštivanja prava ili ugleda drugih osoba, zaštite državne sigurnosti, javnog reda, javnog zdravlja i morala. Pravo na slobodu izražavanja, također, može biti ograničeno ukoliko ugrožava neko od prava i sloboda zagantovanih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, a to su: pravo na život, zabrana mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, zabrana ropstva i prinudnog rada, pravo na slobodu i sigurnost, pravo na pravično suđenje, kažnjavanje samo na osnovu zakona, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti, sloboda izražavanja, sloboda okupljanja i udruživanja, pravo na sklapanje braka, pravo na djelotvorni pravni lijek, zabrana diskriminacije,

⁴⁸ Ž-BR-05-214/15, Preporuka broj P-152/16 od 23.08.2016. godine.

⁴⁹ Akt Agencije za bankarstvo Republike Srpske, broj: 03-1538-4/15 od 20.09.2016. godine.

te u slučaju kršenja člana 17 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama⁵⁰, odnosno zloupotrebe prava na zaštitu, te ne smije biti opravdanje za bilo koji oblik diskriminacije ili govora mržnje.

U ovom dijelu Izvještaja Ombudsmeni će se osvrnuti na govor mržnje, kao jedan od oblika kršenja ljudskih prava.

Pod terminom “govor mržnje” podrazumijevaju se: “... svi oblici izražavanja, koji šire, potiču, promovišu ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam i druge oblike mržnje na temelju netolerancije, uključujući: netoleranciju izraženog agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminaciju i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porijekla⁵¹”.

Prilikom govora mržnje izražavanje ideja, stavova i mišljenja mora biti uvijek javno, u negativnom kontekstu i podrazumijeva izazivanje i širenje mržnje i nasilja prema određenoj skupini bazirano na nekim stvarima ili pretpostavljenim osobnim karakteristikama skupine ili pojedinca na koje se odnosi (rasa, boja kože, jezik, vjera, etnička pripadnost, invaliditet, starosna dob, nacionalno ili socijalno porijeklo, veze s nacionalnom manjinom, političko ili drugo uvjerenje, imovno stanje, članstvo u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanje, društveni položaj i spol, seksualna orijentacija, rodni identitet, spolne karakteristike, kao i svaka druga okolnost), a kojeg se osoba ne može, odnosno ne želi odreći.

Primjeri: Podnositelji žalbi u dva predmeta⁵² po kojima je postupano zahtijevaju od nositelja izvršne vlasti javnu ispriku zbog izjava na konferenciji za štampu kojom prilikom je rečeno: „Voljeli bi da igara na sreću nema nikako, uprkos tome zapošljavaju više od 4.000 radnika. Mislimo da je to šteta za jedno društvo. Po broju kladionica najveći smo u Evropi. A kladionice su pošast isto kao droga i prostitucija.“ Zahtjev za javnom isprikom upućen je istog dana odgovornom licu, navodeći kako spomenuta izjava degradira, vrijeđa, kleveće i nanosi duševnu bol za više od 850 zaposlenih u poslovnom subjektu, ima elemente govora mržnje i krši pravo na rad. Iz žalbenih navoda, kako s aspekta zaštite od diskriminacije, tako i s aspekta zabrane širenja govora mržnje, Ombudsmeni su utvrdili da nedostaje preduvjet za postojanje diskriminacije i govora mržnje, a to je lično svojstvo lica ili skupine koja je bila izložena diskriminaciji, ili na koje se odnosio govor mržnje. U konkretnom slučaju činjenica, da se određeno pravno lice bavi određenom djelatnošću ne može se smatrati njegovim/njenim ličnim svojstvom, jer se potencijalno odnosi na sva fizička i pravna lica u određenoj situaciji. Iz tog razloga Ombudsmeni nisu utvrdili da spomenuta izjava ima elemente diskriminacije i govora mržnje zbog čega su predmeti zatvoreni, ali je odgovornoj strani skrenuta pažnja da se prilikom javnih istupa suzdržava od korištenja izraza koji mogu biti uvredljivi za bilo koje lice ili grupu lica u Bosni i Hercegovini.

⁵⁰ Član 17 Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama glasi: “Ništa u ovoj konvenciji ne može se tumačiti tako da podrazumijeva pravo bilo koje države, skupine ili osoba da se upuste u neku djelatnost ili izvrše neki čin koji je usmjeren na poništavanje bilo kog od navedenih prava i sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj mjeri od one koja je predviđena Konvencijom.”

⁵¹ Komitet ministara Vijeća Evropske unije, Preporuka 97/20.

⁵² Ž-SA-05-920/16, Ž-SA-06-1045/16

Primjer: Žalitelj⁵³, novinar, obratio se Ombudsmenima ističući da mu je predstavnik političke stranke uputio verbalne prijetnje i kazao kako će objaviti kompromitirajuće fotografije o uredništvu medijske kuće u kojoj je zaposlen. Dva dana ranije, tokom uzimanja izjave za prilog, novinaru je *poručio* da zna „*gdje stanuje i s kim se druži.*“ S obzirom na to da su Ombudsmeni cijenili prijetnje u svjetlu odredbi krivičnog zakonodavstva, žalitelj je upućen da se za eventualnu zaštitu svojih prava obrati nadležnom tužilaštvu.

Ombudsmeni podvlače da nosioci javnih funkcija prilikom javnih istupa utiču na formiranje mišljenja javnosti o svim bitnim društvenim pitanjima. Potpuno uvažavajući slobodu izražavanja i opredjeljenja u pogledu iznošenja ličnih stavova o pojedinim društvenim pojavama, Ombudsmeni su stava da je potrebno poduzeti sve mjere kojim će se odgovorna lica nadležnih institucija u najvećoj mogućoj mjeri suzdržati od korištenja izraza u javnoj komunikaciji, koji mogu biti uvredljivi za bilo koje lice ili grupu lica u Bosni i Hercegovini, ili mogu prerasti u govor mržnje.

Ombudsmeni su u više navrata tokom 2016. godine osudili verbalne napade na novinare izdavanjem saopćenja za javnost kojima je ukazivano na štetnost ograničavanja slobode štampe kao stuba demokratskog i pluralističkog društva⁵⁴. Zbog činjenice da etiketiranje novinara može otežati njihov zadatak informisanja javnosti i zbog sve učestalijih incidenata ove vrste Ombudsmeni pripremaju Specijalni izvještaj o položaju novinara i slučajevima prijetnji novinarima, koji će biti finaliziran tokom 2017. godine.

Preporuka nosiocima javnih funkcija

- **da u svojim istupima koriste primjereniji jezik, jer njihove izjave imaju daleko veći efekat kada su iznesene putem sredstava javnog informisanja.**

4.3. Pravo na imovinu

Pravo na imovinu zagarantovano je Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, odnosno članom 1 Protokola 1 koji glasi: „*Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoga posjeda. Niko ne može biti lišen svoga posjeda osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava.*” Prema mišljenju Evropskog suda za ljudska prava, koje je izneseno u predmetu Sporrong i Lönnroth protiv Švedske⁵⁵, član 1 sadrži tri odvojena pravila. Prvo pravilo, opće je prirode i sadrži princip mirnog uživanja imovine. Drugo pravilo, odnosi se na oduzimanje imovine i postavlja izvjesne uvjete za oduzimanje iste dok treće, priznaje državama ugovornicama pravo da, između ostalog, kontrolišu upotrebu imovine u skladu s općim interesom. Drugo i treće pravilo, koja se odnose na određene prilike miješanja u pravo na mirno uživanje imovine, moraju biti tumačeni u svjetlu općeg načela predstavljenog u prvom pravilu.⁵⁶

⁵³ Ž-SA-05-1264/16

⁵⁴ Posljednje saopćenje za javnost objavljeno je 03.01.2017. godine.

⁵⁵ Sporrong and Lönnroth v. Sweden (23. septembar 1982.) Serija A broj 52

⁵⁶ S.A. Dangeville v. France (16. avgust 2002.)

Miješanje države mora postići pravednu ravnotežu između potreba generalnog interesa društva i potrebe za zaštitom individualnih fundamentalnih prava. Interes ostvarivanja ove ravnoteže je reflektovan u strukturi člana 1 kao cjelini, uključujući i drugi stav stoga mora postojati razumna veza proporcionalnosti između poduzetih mjera i cilja koji se ostvaruje.⁵⁷ Ombudsmeni napominju da je miješanje u pravo na mirno uživanje imovine dozvoljeno samo ako je propisano zakonom, u javnom interesu i neophodno u demokratskom društvu. U izvještajnom periodu Ombudsmeni su zaprimili 178 žalbi zbog povrede imovinskih prava građana.

Primjer: Žalitelj⁵⁸ navodi da je njegova tetka vlasnica stana u Sarajevu, 2006. godine doživjela moždani udar, nakon čega ju je na njezin zahtjev Služba socijalne zaštite Općine Novi Grad smjestila u Javnu ustanovu „Gerontološki centar“ Sarajevo počev s 18.12.2006. godine. Troškove smještaja snosila je svojom penzijom i ustupanjem stana na korištenje o čemu je sklopljen ugovor sa Službom socijalne zaštite Općine Novi Grad. Preminula je 2014. godine, a rješenjem Općinskog suda u Sarajevu zakonskim nasljednikom drugog nasljednog reda proglašen je žalitelj. Služba socijalne zaštite Općine Novi Grad duži period nije mu predala ključeve nekretnine koju je naslijedio jer je u stanu boravila njihova štićenica, a nakon predaje stana u posjed, utvrđeno je da su ostali neizmireni režijski troškovi grijanja, struje, vode i ostalih komunalija i to u iznosu cca 4.000,00 KM. Žalitelj je smatrao opravdanim da nastala dugovanja izmiri Služba socijalne zaštite Općine Novi Grad jer je stan bio dat njima na raspolaganje, ali isto nije učinjeno. Ombudsmeni su, po provedenom istražnom postupku uputili preporuku Javnoj ustanovi „Kantonalni centar za socijalni rad“ Sarajevo, Službi socijalne zaštite Općine Novi Grad da otkloni štetu nastalu na imovini žalitelja, za vrijeme trajanja ugovora o zakupu stana u Sarajevu, a koji je sklopila u svojstvu staratelja štićenice preminule. Odgovor na preporuku nije zaprimljen do dana izrade ovog Izvještaja.

Ombudsmeni smatraju posebno bitnim naglasiti da postupci koje građani pokreću u svrhu ostvarivanja zaštite svojih imovinskih prava moraju biti provedeni u skladu s relevantnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima zaštite prava na imovinu.

Primjer: Žalitelj⁵⁹ je pokrenuo postupak otkupa stana. Tokom postupka istraživanja Ombudsmeni su utvrdili, da je *Općina Centar Sarajevo, Služba za upravu za stambene poslove* povrijedila odredbe Zakona o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine kada donošenjem Obavijesti broj: 03-23-2703/11 od 11.05.2015. godine žalitelju kao stranci u postupku nije omogućila pravo žalbe na prvostepenu odluku ili eventualno korištenje pravnih lijekova. Na ovaj način nedvosmisleno je povrijeđeno pravo na dvostепенost odlučivanja u upravnim postupcima što implicira pravnu nesigurnost i onemogućavanje žalitelju korištenja pravnih lijekova, s obzirom na to da se u navedenom zahtjevu radi o imovinsko-pravnim odnosima. Prema preporuci Vijeća Evrope, dobra uprava podrazumijeva vršenje diskrecionih ovlaštenja od strane upravnih organa s ciljem postizanja rezultata koji ispunjavaju potrebe građana, imajući u vidu da institucije odgovaraju onima kojima su te mjere ili odluke namijenjene.⁶⁰ Ombudsmeni su izdali preporuku Općini Centar Sarajevo Službi za upravu za stambene poslove da u skladu sa Zakonom o upravnom postupku Federacije Bosne i

⁵⁷ Gasus Dossier und Fördertechnik GmbH v. The Netherlands (23. februar 1995.) Serija A broj 306-B; stav 62

⁵⁸ Ž-SA-05-478/16, P-239/16

⁵⁹ Ž-BR-05-148/16, Preporuka broj P-250/16 od 17.10.2016. godine.

⁶⁰ Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope br. R(80)2 od 11. marta 1980. godine.

Hercegovine žalitelju dostavi rješenje o ishodu postupka pred ovim organom s poukom o pravnom lijeku. Preporuka nije ispoštovana.

4.4. Uprava

Ombudsmeni smatraju neophodnim unapređenje usluga vlasti posredstvom reformisanja javne uprave, kako bi ista u većoj mjeri postala efikasna, pristupačna i transparentna u svom radu.

Još 2006. godine donesena je Strategija reforme javne uprave i Akcioni plan 1 za njenu provedbu koji su usvojile Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Vlada Republike Srpske i Vlada Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine te Vijeće ministara Bosne i Hercegovine. Vlade su usvojile i Zajedničku platformu o principima i načinu implementacije Akcionog plana 1 Strategije reforme javne uprave u Bosni i Hercegovini, a koja je trebala osigurati politički i pravni okvir te osnovu za saradnju organa uprave svih nivoa vlasti i rad njihovih predstavnika u zajedničkim radnim tijelima za nadzor i implementaciju Akcionog plana 1.

U toku 2016. godine u Instituciji ombudsmena zaprimljeno je 358 žalbi na rad uprave, a izdata je 31 preporuka. Kao i ranijih godina u najvećem broju žalbi iz ove oblasti građani su ukazivali na povredu načela upravnog postupka propisanih Zakonom o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine⁶¹ i Zakonom o opštem upravnom postupku Republike Srpske⁶², čija primjena je obavezna od strane nadležnih upravnih organa prilikom postupanja i odlučivanja o upravnim stvarima. Najčešće je u pitanju povreda sljedećih načela: zakonitosti, zaštite prava stranaka, saslušanja stranaka, efikasnosti i ekonomičnosti postupka, istine i pružanja pomoći neukoj stranci.

U vezi s tim, žalbe koje su registrovane u Instituciji u pogledu ostvarivanja prava u upravnom postupku i upravnom sporu u najvećem broju odnosile su se na dužinu trajanja prvostepenog upravnog postupka, zatim trajanja postupka odlučivanja po žalbi, nekorištenja zakonske mogućnosti drugostepenog organa za odlučivanje u meritumu o predmetnoj upravnoj stvari već stalno vraćanje prvostepenom organu na ponovni postupak i odlučivanje (ping-pong loptica) i šutnju administracije. Također, i ove godine je potvrđena ustaljena praksa postupanja sudova u upravnim sporovima koji, istina, uvažavaju tužbeni zahtjev građanina, poništavaju upravni akt i predmet vraćaju organu na ponovno odlučivanje. U takvim situacijama organ najčešće ne postupi po odluci suda, već donese upravni akt suprotno pravnom shvatanju i primjedbama iz presude suda, pa građani zaštitu svojih prava mogu ostvariti isključivo i jedino ponovnim pokretanjem upravnog spora što za posledicu ima da niz godina čekaju na konačno rješenje predmetne upravne stvari. Primjetno je da takvo neefikasno i neekonomično postupanje nadležnih organa i sudova, stalnim prebacivanjem odgovornosti i konačnim neodlučivanjem već vraćanjem predmeta na ponovni postupak, dovodi do toga da je pravna sigurnost i zaštita prava građana svedena na najniži nivo. Samim tim nije ni čudo što građani i dalje u žalbama upućenim Instituciji navode da organi uprave u svom radu nisu dovoljno efikasni već svojim radom uzrokuju povrede ili uskraćivanja njihovih prava, odnosno dovode do stalnog ponavljanja istih ili

⁶¹ Zakon o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 2/98 i 48/99

⁶² Zakon o opštem upravnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/02, 50/10 i 87/07

sličnih predmeta u radu. Iz tog razloga Ombudsmeni su u predmetu broj Ž-BL-05-213/16 od 13.10.2016. godine⁶³ izdali preporuku Okružnom sudu u Banjoj Luci *tražeći da ovaj sud odluči o meritumu i u predmetnoj upravnoj stvari i donese presudu bez vraćanja predmeta na ponovno odlučivanje upravnom organu*. Preporuka je ispoštovana.

Analiza izjavljenih žalbi pokazuje da, u značajnom broju predmeta, nadležni organi upravni postupak okončavaju tek nakon intervencije Ombudsmena. Ponekad je potrebno uputiti i veći broj pismenih urgencija označenim odgovornim organima kako bi donijeli odluku u skladu sa svojim zakonskim ovlaštenjima. Upravo takvo postupanje navodi nas na razmišljanje koliko bi ti postupci još vremenski trajali da građani nisu tražili pomoć i intervenciju Ombudsmena. U tim predmetima se, također, postavlja pitanje odgovornosti zaposlenih i ovlaštenih lica, koji vrlo često svojim pasivnim stavom prouzrokuju donošenje nezakonitih i nepravilnih odluka, odnosno postupaju na štetu građana, a za to ne snose nikakvu odgovornost niti posljedice, što je naročito vidljivo u postupcima pokrenutim po zahtjevima građana za legalizaciju bespravno izgrađenih objekata.

Primjer: Žalba⁶⁴ se odnosila na ostvarivanje zaštite imovinskih prava i dužinu trajanja postupka legalizacije objekta koji se vodio kod Odjeljenja za prostorno uređenje Grada Banje Luke. Postupak za legalizaciju objekta pokrenut je još 2013. godine. Nakon intervencije Ombudsmena, tačnije tek nakon treće urgencije upućene organu postupak je okončan i odlučeno je o zahtjevu za legalizaciju objekta.

Nažalost, znatan broj registrovanih predmeta⁶⁵ pokazuje da u nekim slučajevima nije dovoljna ni intervencija Ombudsmena da bi postupak bio okončan. Naime, pojedini organi uprave izražavaju upornost u nepoštivanju ljudskih prava i kršenju ljudskih prava tako da po zahtjevima građana ne odlučuju ni nakon većeg broja intervencija Ombudsmena, odnosno ni nakon izdate preporuke Ombudsmena, a takvo postupanje predstavlja kršenje odredbi Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Primjer: Općina Velika Kladuša nije okončala upravni postupak i donijela upravni akt, iako je postupak pokrenut 2006. godine⁶⁶. S obzirom na to da ni nakon intervencije Ombudsmena to nije učinjeno, izdata je preporuka kojom se odgovornoj strani nalaže da po prijemu preporuke bez odlaganja, iz okvira svoje nadležnosti i ovlaštenja, odluči u predmetnoj upravnoj stvari, donese odgovarajući upravni akt i da po ponovo podnesenom prijedlogu za obnovu postupka, isti okonča u zakonom propisanim rokovima. Na preporuku nije dostavljen odgovor.

Primjer: Podnosilac žalbe⁶⁷ obratio se Ombudsmenu, tražeći zaštitu identiteta u postupku, a u vezi netransparentnog načina raspodjele novčanih sredstava pomoći iz Fonda solidarnosti za obnovu Republike Srpske privrednim subjektima u Gradu Doboju. Kao odgovorne strane označeni su Fond solidarnosti Republike Srpske i Grad Doboju. Tokom postupka istraživanja, Ombudsmeni su uputili preporuku kojom se Fondu, kao odgovornoj strani, nalaže da bez

⁶³ Ž-BL-05- 2013/16 Preporuka broj P- 182 /16 od 13. 10. 2016. godine.

⁶⁴ Ž-BL-04-308/16.

⁶⁵ Ž-BL-05-290/15, Ž-BL-05-545/15.

⁶⁶ Ž-BL-05-290/15, Preporuka broj P-284/15 od 31.12.2015. godine.

⁶⁷ Ž-BL-05-545/15, Preporuka broj: P-249/15 od 09. 11. 2015. godine.

odlaganja, sa sadržinom preporuke upozna članove Upravnog odbora Fonda kako bi se na odgovarajući način izvršila procjena štete koju su pretrpjeli privredni subjekti s područja Grada Doboja i da prilikom raspodjele sredstava u svim budućim slučajevima svakako uvaži nalaz i mišljenje Ombudsmena. Na preporuku nije dostavljen odgovor.

4.5. Inspekcije

Inspeksijski nadzor ima izuzetnu važnost pri provođenju cijelog niza propisa na kojima se zasniva zaštita prava fizičkih i pravnih lica. Kroz inspeksijski nadzor organi vlasti nadziru provođenje propisa, otklanjaju eventualna kršenja i sankcionišu odgovorna lica. Bez inspeksijskog nadzora ne postoji ni sigurnost poštovanja propisa, a u tom slučaju je nemoguće govoriti o dobroj upravi, vladavini prava i zaštiti prava pojedinca. Stoga je izuzetno važno da postupanje inspeksijskih službi bude efikasno, blagovremeno i u skladu s pozitivnim zakonskim propisima.

U izvještajnom periodu Ombudsmeni su zaprimili 56 žalbi koje su se odnosile na nepostupanje inspeksijskih organa po prijavama građana, neblagovremeno vršenje inspeksijskog nadzora, nepoduzimanje zakonskih radnji, izostanak pravovaljanog djelovanja zbog manjka kadrova itd.

Ombudsmeni ukazuju na to da ukoliko vlasti nisu u stanju osigurati nadzor nad provođenjem propisa, samo regulisanje bilo koje oblasti je suštinski bez efekta. Bez obzira na eventualni ishod inspeksijskog postupka po prijavi, odnosno činjenicu hoće li se nakon provedenog inspeksijskog nadzora utvrditi kršenje propisa, sama činjenica da se inspeksijski nadzor ne vrši, predstavlja kršenje prava i neizvršavanje pozitivnih obaveza koje za vlasti proizlaze kako na osnovu zakona i ustava, tako i na osnovu niza međunarodnih dokumenata.

Primjer: Žalitelj⁶⁸ se Općini Gračanica obraćao vezano za bespravno ukopavanje umrlih od strane fizičkog lica H.E. na privatnoj parceli. Od Službe za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije Općine Gračanica dobio je odgovor⁶⁹ u kojem se navodi da: „*Općina Gračanica već duži period nema Sanitarnog inspektora.... Obratit ćemo se zahtjevom općinama koje imaju sanitarnog inspektora ako su u mogućnosti da nam dozvole izlazak nadležnog inspektora kako bi riješili slučaj.*“ Ombudsmeni su uputili preporuku Općini Gračanica da u roku od 30 dana od dana prijema ove preporuke pokrene postupak popunjavanja radnog mjesta sanitarnog inspektora. Do dana sačinjavanja ovog izvještaja odgovor na preporuku nije zaprimljen.

Razmatrajući izjašnjenja odgovornih osoba Ombudsmeni su došli do zaključka da bi bilo potrebno sačiniti sveobuhvatnu analizu stanja u oblasti inspeksijskog nadzora, preispitati kadrovsku osposobljenost inspeksijskih organa te organizovati dodatne edukacije istih s ciljem zakonitog i efikasnog djelovanja.

Primjer: Žaliteljica⁷⁰ navodi da je Kantonalnoj upravi za inspeksijske poslove Tuzla podnijela prijavu protiv privrednog subjekta koji se bavi prijevozom putnika i zaprimila je odgovor⁷¹ u

⁶⁸ Ž-BR-05-40/16, P-204/16 od 08.11.2016. godine.

⁶⁹ Akt Službe za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije Općine Gradačac broj 05-27-03281/15 od 06.11.2015. godine.

⁷⁰ Ž-BR-05-271/15, P-249/16 od 20.12.2016. godine.

⁷¹ Akt Kantonalne uprave za inspeksijske poslove Tuzla br. 17/4-III-27-003514/15.

kojem navode da nisu organ nadležan za postupanje po prijavi, ali ne daju uputu o nadležnom organu niti donose odluku o ustupanju predmeta istom. Ombudsmeni su ukazali da je shodno pozitivnim zakonskim propisima kantonalni inspektor dužan saradivati s drugim državnim organima, pravnim licima, udruženjima, sredstvima javnog informisanja, građanima i drugim subjektima u pitanjima od značaja za efikasno provođenje propisa nad kojima vrše inspekcijski nadzor, kao i radi sprečavanja i otklanjanja štetnih posljedica te obavijestiti nadležni organ ukoliko prilikom vršenja inspekcijskog nadzora uoči određene nejasnoće i nedostatke u primjeni kantonalnih zakona i drugih propisa. Upućena je preporuka Kantonalnoj upravi za inspekcijske poslove Tuzla da osigura postupanje kantonalnih inspektora u skladu s odredbama Zakona o inspekcijama Tuzlanskog kantona⁷² i po potrebi poduzme dodatne mjere edukacije istih s ciljem zakonitog i efikasnog djelovanja. Do dana sačinjavanja ovog Izvještaja nije zaprimljen odgovor na preporuku.

Ombudsmeni upozoravaju da neblagovremeno i nedjelotvorno postupanje inspekcijskih organa može proizvesti nesagledive posljedice ne samo u smislu povrede prava na pravnu zaštitu nego i povredu imovinskih prava građana. Takav je slučaj kod nepostupanja po prijavama zbog nelegalne gradnje stambenih i poslovnih objekata. Proticanjem vremena u kojem nisu poduzete zakonite radnje okončavaju se izvođački radovi na objektima, njihovi vlasnici pokreću postupke legalizacije istih, koji mogu trajati i više godina zbog slabosti administrativnog aparata, no bez obzira na ishod, princip zakonitosti i efikasnosti u radu organa uprave doveden je u pitanje.

Primjer: Žaliteljica⁷³ iskazuje nezadovoljstvo radom Službe za inspekcijske poslove Grada Tuzle radi nedjelotvornog postupanja po njenoj prijavi zbog bespravne gradnje stambeno-poslovnog objekta u neposrednoj blizini njene porodične kuće. Imenovana navodi da je bespravna gradnja nastavljena, iako je zahtjev za legalizaciju spornog objekta odbijen od strane nadležne službe. Služba za inspekcijske poslove Grada Tuzle o tom pitanju nije poduzela odgovarajuće mjere zbog čega je u Instituciji ombudsmena poduzeta istraga.

4.6. Statusna pitanja građana

Identitet predstavlja individualnu karakteristiku i osobinu po kojoj je građanin kao subjekt prava u pravnom sistemu prepoznatljiv. Upravo zbog tog razloga pitanje ostvarivanja i osiguranja zaštite identiteta građana je od posebnog značaja. Skup ličnih podataka (ime, prezime, jedinstveni matični broj, itd.) jednog građanina određuje njegov identitet. U Bosni i Hercegovini zakonskim propisima definisana su opća pravila za obradu i zaštitu ličnih podataka kojih su se dužni pridržavati svi subjekti prava. Samim tim zaštita ličnih podataka dobija na značaju, ali sada ne samo kao pravo pojedinca već i kao javni interes. Ombudsmeni napominju da su moguće različite zloupotrebe ličnih podataka i da su se i u svom radu susretali s tim na način da jedan građanin u ime drugog, a bez njegovog znanja i saglasnosti izjavi žalbu tražeći pomoć i intervenciju Institucije.

⁷² Član 190 Zakona o inspekcijama Tuzlanskog kantona (Službene novine TK, br. 10/12, 13/15 i 09/16) glasi: *Kantonalne inspekcije dužne su saradivati s drugim državnim organima, pravnim licima, udruženjima, sredstvima javnog informisanja, građanima i drugim subjektima u pitanjima od značaja za efikasno sprovođenje propisa nad kojima vrše inspekcijski nadzor, kao i radi sprečavanja i otklanjanja štetnih posljedica. Kantonalni inspektor dužan je obavijestiti nadležni organ ukoliko prilikom vršenja inspekcijskog nadzora uoči određene nejasnoće i nedostatke u primjeni kantonalnih zakona i drugih propisa.*

⁷³ Ž-BR-05-287/16.

Također, Ombudsmeni skreću pažnju da Zakon o zaštiti ličnih podataka⁷⁴ ima za cilj da svim osobama na teritoriji Bosne i Hercegovine osigura zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a naročito prava na zaštitu obrade ličnih podataka koji se na njih odnose. Članom 6 Zakona propisano je da kontrolor (obrađivač podataka) može obrađivati podatke, bez saglasnosti nosioca podataka, *uz postojanje određenih uvjeta*. Kada nosilac podataka ustanovi ili posumnja da su kontrolor ili obrađivač podataka povrijedili njegovo pravo ili da postoji direktna opasnost za povredu prava, može podnijeti prigovor Agenciji radi zaštite svojih prava, koja je samostalna upravna organizacija uspostavljena s ciljem zaštite ličnih podataka. Agencija donosi rješenje koje se dostavlja podnosiocu prigovora i kontroloru. Shodno odredbama Zakona o zaštiti ličnih podataka, Agencija za zaštitu ličnih podataka dužna je osigurati nadgledanje provođenja zakona o obradi ličnih podataka i postupati po podnesenim prigovorima nosioca podataka.

Primjer: Od Ombudsmena je zatraženo⁷⁵, da utječu na inspekcijski organ da obavi nadzor u što kraćem roku. Nakon prijema i registracije žalbe, podnosilac žalbe telefonski je kontaktirao Instituciju navodeći, da on nije uputio žalbu, da ne zna ko je to učinio i da iz tog razloga ne želi da Ombudsmeni dalje postupaju po žalbi. U skladu s traženim, rad na predmetu je okončan.

I ove godine, kao i ranijih, Ombudsmeni su postupali po žalbama u vezi sa statusnim pitanjima građana koja se najčešće odnose na probleme prilikom upisa ličnih stanja građana u odgovarajuće matične knjige, a vezano za činjenice o rođenju, državljanstvu, sklapanju braka, smrti, itd.

Primjer: Ombudsmeni su upoznati s problemom⁷⁶ upisa činjenica rođenja i smrti u matične knjige, a u vezi s rješavanjem pitanja negativnog sukoba nadležnosti. U aktu Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine⁷⁷ navodi se „... da je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o matičnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine (*Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 80/14*), propisano između ostalog, da se činjenice upisa rođenja djeteta vrše po mjestu upisa prebivališta, odnosno boravišta majke, a da se upis činjenica smrti vrši po mjestu prebivališta odnosno boravišta umrlog lica, umjesto da se upisi činjenica umrlog vrše prema mjestu gdje su se činjenice desile.“ Dalje, Vlada Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ističe „...da do sada imaju pet slučajeva negativnog sukoba nadležnosti za pet lica, s prebivalištem na području Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine koja su umrla u Tuzli, a koja se ne mogu upisati u matičnu knjigu umrlih Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, s obzirom na to da je Zakonom o matičnim knjigama Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine propisano da se upis činjenica vrši prema mjestu gdje je smrt nastala.“ U žalbi Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ističe se, da se ovakvo zakonsko rješenje na području Federacije Bosne i Hercegovine, moralo ograničiti samo na lica s prebivalištem na području Federacije Bosne i Hercegovine, a da se trebala ostaviti zakonska mogućnost upisa činjenice smrti za lica koja su umrla na području Federacije Bosne i Hercegovine, koja se prema zakonskim rješenjima ne mogu upisati na području Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Prema navodima podnositelja žalbe, Federacija Bosne i Hercegovine na ovaj način direktno zadire u

⁷⁴ Zakon o zaštiti ličnih podataka, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 49/06 i 76/11.

⁷⁵ Ž-BL-05-277/16

⁷⁶ Ž-SA-05-1136/14

⁷⁷ Akt Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine broj predmeta: 12-017119/14, broj: 10-1084SM-004/13 od 24.10.2014. godine.

zakonska rješenja Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Postupajući po navedenoj žalbi Ombudsmeni su poduzeli niz aktivnosti i uputili veći broj akata nadležnim organima ukazujući na navedenu problematiku i potrebu rješavanja iste. U maju 2016. godine Ombudsmenima je od Odjeljenja-Odjela za javni registar Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine dostavljen akt broj: 10-0211MI-008/16, broj predmeta 12-017119/14, u kojem se navodi: „...obavještavamo Vas da je problem negativnog pitanja nadležnosti prevaziđen tako što je Tuzla počela upisivati u matične knjige umrlih osobe koje umru u Tuzli, a imaju prebivalište na području Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.“ Predmet je uspješno okončan.

Ombudsmeni napominju da su postupajući organi u svom radu dužni da, u skladu s pozitivnim zakonskim propisima, poduzmu sve neophodne mjere kako bi građani mogli, ne samo ostvariti zagarantovano pravo nego i ispoštovati dužnost posjedovanja ličnih dokumenata.

Ukoliko građani ne ispunjavaju uvjete propisane pozitivnim zakonodavstvom Bosne i Hercegovine za ostvarivanje nekog prava odnosno dobijanje javne isprave potrebno je, da ih ovlaštena službena lica adekvatno i pravilno upute, da li i na koji način mogu pojedino pravo ostvariti. O upućenom zahtjevu građana obavezno je da donesu odluku u pismenoj formi u zakonom propisanim rokovima kako bi ukoliko su nezadovoljni ovom odlukom građani imali mogućnost korištenja pravnih lijekova kroz zakonite postupke.

Primjer: Ombudsmeni⁷⁸ su utvrdili da je povrijeđeno pravo podnosioca žalbe na posjedovanje ličnih dokumenata (lične karte i putne isprave). Iako je posjedovao isprave izdate od strane nadležnih organa u Bosni i Hercegovini i očigledno se nalazi u evidenciji nadležnih službi, onemogućeno mu je izdavanje novih važećih isprava. Ombudsmeni su izdali preporuku u kojoj su podsjetili da teret nedostataka koordinacije unutar nadležnih organa i administrativnih službi ne može i ne treba snositi podnosilac žalbe, odnosno drugi građani koji imaju istovjetan problem kod izdavanja ličnih dokumenata. Preporuka je upućena Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine – Sektor za državljanstvo i putne isprave, Federalnom ministarstvu unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona, Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, Policijskoj stanici Zvornik, Opštini Zvornik, Administrativnoj službi, Odjeljenju za opštu upravu; Gradu Tuzli, Službi za opću upravu i zajedničke poslove da bez odlaganja, u skladu s pozitivnim zakonskim propisima, u koordiniranoj saradnji poduzmu efektivne mjere s ciljem ostvarivanja prava na lične dokumente podnosioca žalbe. Preporuka je tokom 2016. godine realizovana u cijelosti.

Ombudsmeni naglašavaju da je obaveza svih organa koji vode različite evidencije na osnovu kojih građanima izdaju javne isprave (uvjerenja i izvode), da iste izdaju s tačnim i potpunim podacima, kako bi ih građani kao subjekti prava mogli koristiti u pravnom sistemu. U slučaju da javne isprave sadrže bilo kakve greške potrebno je, da iste otklone samoinicijativno, efikasno, ažurno i bez nametanja dodatnih novčanih troškova. Naime, postupanja po žalbama pokazuju da se u određenom broju predmeta ove greške otklanjaju tek nakon obraćanja građana Instituciji i intervencije Ombudsmena.

⁷⁸ Ž-BR-05-9/14, Preporuka broj: P-93/165 od 26.04.2016. godine.

Primjer: Majka djeteta se obratila⁷⁹ zbog kršenja prava djeteta na lično ime od strane srednje škole koju pohađa. Suština žalbe odnosi se na činjenicu da ime djeteta sadrži slovo „x“, a da škola koju dijete pohađa isključivo svjedočanstva izdaje na ćirilichnom pismu i samoinicijativno mijenja ime djeteta na način da umjesto „x“ stavlja slovo „h“, s obzirom na to da ćirilichno pismo ne poznaje slovo „x“. Nakon postupka istraživanja, Ombudsmeni su školi preporučili da uvažuje zahtjev djeteta, odnosno njegove majke, kao zakonske zastupnice i da izvrše upis djeteta u srednju školu u potpunosti u skladu s podacima (o imenu) iz izvoda iz matične knjige rođenih i iz svjedočanstava iz osnovne škole. Nadalje je preporučeno, da u budućnosti izdaju i svjedočanstva i/ili druga uvjerenja o ocjenama na latiničnom pismu i to na način da u imenu djeteta bude slovo/slovni znak x. Preporuka je ispoštovana.

4.7. Policija

Policija je organ vlasti u Bosni i Hercegovini koji treba biti garant javne sigurnosti. Brojne su zadaće koje u tom smislu policija ima: zaštita ljudi i imovine, osiguranje poštivanja važećih zakona i propisa, zaštita i poštivanje osnovnih prava i sloboda građana, sprečavanje i borba protiv kriminala, održavanje javnog reda i mira te pružanje pomoći i usluga građanima.

Postupanje policijskih službenika utemeljeno je prvenstveno na odredbama Zakona o graničnoj policiji Bosne i Hercegovine, Zakona o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine, zakonima o unutrašnjim poslovima Federacije Bosne i Hercegovine (i zakonima o unutrašnjim poslovima kantona) i Republike Srpske, Zakonom o policiji Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, zakonima o policijskim službenicima Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, te kantonalnim zakonima o policijskim službenicima.

U toku 2016. godine zaprimljeno je 138 žalbi na rad policije, a izdato je pet preporuka koje ukazuju na to da pripadnici policije izlaze iz okvira zakonskih ovlaštenja, da sistem unutrašnje kontrole postupanja policijskih službenika najčešće ima formalnu ulogu, te da ne postoji adekvatan i nezavisan mehanizam kontrole rada policijskih organa.

Međutim, zaprimljen je i značajan broj žalbi u kojima su policijski službenici žalitelji i oni se Instituciji ombudsmena obraćaju zbog povrede prava iz radnog odnosa, neosnovanog vođenja disciplinskih postupaka⁸⁰, oduzimanja čina⁸¹, diskriminacije, odnosno, mobinga, načina obračunavanja posebnog staža, korištenja neplaćenog odsustva itd.

Tokom izvještajnog perioda zaprimljeno je više žalbi policijskih službenika zbog mobinga.⁸²

Primjer: U žalbi⁸³ se navodi da su policijski službenici Jedinice saobraćajne policije nejednako tretirani za razliku od ostalih pripadnika Policije Brčko Distrikta jer su u službenim vozilima

⁷⁹ Ž-BL-01-754/15, Preporuka broj P-74/16 od 28.04.2016. godine.

⁸⁰ Ž-BR-04-60/16

⁸¹ Ž-BR-04-61/16

⁸² Ž-BL-06-69/16, Ž-BL-06-79/16 i Ž-BR-06-42/16

⁸³ Ž-BR-06-42/16

Jedinice saobraćajne policije postavljeni aparati za audio i videonadzor, te su izloženi stalnim snimanjima u obavljanju svojih dužnosti. Od strane Jedinice za profesionalne standarde, također, su izloženi stalnim preispitivanjima zbog navodno loše snimljenog *tona, nesnimljenog materijala ili vozila*. U vozilima ostalih organizacionih jedinica Policije Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ne nalaze se instalirani sustavi audio i videonadzora, iako obavljaju iste ili slične poslove kao i službenici Jedinice saobraćajne policije. Nakon analize navoda žalbe, dokumentacije u spisu, primjenom međunarodnih mehanizama zaštite ljudskih prava i odredbi domaćeg zakonodavstva, Ombudsmeni su ocijenili da su navodi žalbe kojima se žalitelj poziva na diskriminaciju i nejednako postupanje u odnosu na druge policijske službenike Policije Brčko Distrikta, neosnovani. Ukazali su da su razlozi zbog kojih se vrši audio i videonadzor u vozilima Policije Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine: *osiguranje zakonitosti, pravilnosti, profesionalnosti, sigurnosti, olakšanog rada policijskih službenika pri dokumentovanju službenih radnji i smanjenja mogućnosti koruptivnog djelovanja* i da imaju zakonito i objektivno opravdanje, kao i da su u interesu društvene zajednice. Najzad, nadzorne kamere su zbog sigurnosti postavljene u većini prodajnih centara, javnih i obrazovnih ustanova i institucija. Osnovni i Apelacioni sud Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine tehnički su opremljeni i koriste sistem audio i videosnimanja u svojim sudnicama s ciljem osiguranja transparentnosti i zakonitosti postupaka. Sjednice Skupštine Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine kao i državnog, entitetskih i kantonalnih skupštinskih zasjedanja se direktno, nerijetko cjelodnevno prenose putem radio-televizijskih i elektronskih medija. Stoga su navodi o negativnom utjecaju sistema audio i videonadzora na zdravlje policijskih službenika ocijenjeni neprihvatljivim.

Organizacione jedinice/uređi/službe pri ministarstvima unutrašnjih poslova⁸⁴ prate i vrše kontrolu zakonitosti u radu pripadnika policije u vezi sa zloupotrebama službenog položaja, prate prekoračenja službenih ovlaštenja i eventualnu umiješanost pripadnika policije u kriminalne aktivnosti, provode istrage i unutrašnje postupke radi sprečavanja i otkrivanja počinitelja nezakonitih radnji, predlažu mjere i radnje kao rezultate provedenih unutrašnjih postupaka i ispitivanja tačnosti navoda iz predstavki i žalbi građana u vezi s postupanjem pripadnika policije, brinu se o postupanju policijskih službenika u skladu s relevantnim propisima, a u interesu zakonitog i profesionalnog postupanja, jačanja povjerenja i saradnje policije i društvene zajednice.

U obraćanjima građana iskazano je nepovjerenje u ove mehanizme unutrašnje kontrole koji se odnose na postupanja policijskih službenika. Provedene postupke građani smatraju neobjektivnim i neučinkovitim. U najvećem broju slučajeva pritužbe su ocijenjene neosnovanim, a podnositelji su obaviješteni o provedenoj unutrašnjoj istrazi aktom na koji nije moguće uložiti pravni lijek.

Primjer odgovora zaprimljenog tokom postupka po žalbi⁸⁵:

„Obavještavamo vas da je Jedinica za profesionalne standarde, Odjeljenje za unutrašnju kontrolu Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo provelo unutrašnju istragu po navodima iz predstavke ... kojom prilikom se nisu mogli sa sigurnošću potvrditi navodi iz

⁸⁴ Jedinica za profesionalne standarde pri kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova; Jedinica za profesionalne standarde pri Federalnom ministarstvu unutrašnjih poslova; Ured za pritužbe javnosti pri Federalnoj upravi policije; Služba za zaštitu integriteta i zakonitosti u radu Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske.

⁸⁵ Ž-SA-06-1072/16

predmetne predstavke, nakon čega je unutrašnja istraga u skladu s članom 35 Pravilnika o radu Jedinice za profesionalne standarde Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, zaključena ocjenom - Bez dovoljno dokaza⁸⁶. “

Preporuka Ministarstvu unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine, Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, Policiji Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i ministarstvima unutrašnjih poslova kantona da:

- porade i unaprijede stvarnu nezavisnost unutrašnje kontrole rada policijskih službenika, te preispitaju postojanje stvarne nezavisnosti organa kontrole policijskih službenika;
- osiguraju dvostепенost u postupcima vođenim po pritužbama građana na postupanje policijskih službenika;
- osiguraju sistemsku i kontinuiranu edukaciju policijskih službenika o ljudskim pravima.

4.8. Vladina i ministarska imenovanja

Ombudsmeni imaju ovlaštenja za preispitivanje procesa imenovanja koja se provode sukladno odredbama Zakona o ministarskim imenovanjima, imenovanjima Vijeća ministara i drugim imenovanjima Bosne i Hercegovine, Zakonom o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine i Zakonom o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Republike Srpske.

U izvještajnom periodu Ombudsmeni su zaprimili 47 žalbi radi povrede odredbi navedenih zakona, a izdato je 19 preporuka. Žalbeni navodi odnose se na povredu osnovnih principa prilikom provođenja postupaka imenovanja i razrješenja članova upravnih i nadzornih odbora u privrednim društvima i javnim preduzećima⁸⁷.

Primjer: Žalitelj⁸⁸ se obratio Ombudsmenima žaleći se na proceduru izbora i imenovanja direktora JU Narodno pozorište Sarajevo, a po Javnom konkursu objavljenom u Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine, broj 43/16 od 03.06.2016. godine, osporavajući stav Upravnog odbora JU Narodno pozorište Sarajevo da imenovana kandidatkinja ispunjava sve uvjete za izbor i imenovanje na poziciju. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine postupajući po žalbi aktom od 20.07.2016. godine, od Upravnog odbora JU Narodno pozorište Sarajevo, zatražili su izjašnjenje povodom žalbenih navoda, propise na osnovu kojih je imenovanje direktora JU Narodno pozorište Sarajevo izvršeno i relevantnu dokumentaciju vezanu za postupak imenovanja. Odgovor nije zaprimljen, te je upućena preporuka Upravnom odboru JU Narodno pozorište Sarajevo da odmah uspostavi saradnju s Ombudsmenima. Postupajući po preporuci predsjednica Upravnog odbora JU Narodno pozorište Sarajevo dostavila je izjašnjenje od 02.11.2016. godine, u kojem ističe da je Upravni odbor, od strane Vlade Kantona Sarajevo, imenovan dana 20.10.2016. godine, zbog čega izjašnjenje na žalbene navode nije moglo biti

⁸⁶ Akt Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Uprava policije, Jedinica za profesionalne standarde broj 02/4-1-99/16 od 03.02.2017. godine.

⁸⁷ Ž-MO-05-10/15, Preporuka broj P-29/16 od 18.02.2016. godine, Ž-LI-05-3/16, Preporuka broj P-50/16 od 26.02.2016. godine.

⁸⁸ Ž-SA-05-733/16, Preporuka broj P-187/16 od 05.10.2016. godine.

dostavljeno ranije. Po uvidu u dostavljenu dokumentaciju Ombudsmeni su utvrdili da su navodi podnositelja žalbe neosnovani, te da imenovana kandidatkinja ispunjava sve tražene uvjete.

Primjer: Žalitelj⁸⁹ je podnio prigovor koji se odnosio na konačno imenovanje predsjednika i člana Upravnog odbora iz reda osnivača Javne ustanove „Centar za socijalni rad“ Tuzla. Tokom istrage utvrđeno je da je u javnom oglasu objavljenom u Dnevnom listu “Oslobođenje” i Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine, broj 20/16 od 16.03.2016. godine, pod tačkom IV navedeno da će se: *„Prilikom procjene kvalifikacija i iskustva svih kandidata u obzir uzeti sljedeći kriteriji: 1. Radno iskustvo u oblasti djelatnosti društva, 2. Usavršavanje u struci u oblasti djelatnosti društva, 3. Ostvareni rezultati rada tokom poslovne karijere, 4. Minimum znanja o organizaciji i djelatnosti društva i 5. Sposobnost savjesnog i odgovornog obavljanja poslova i zadataka upražnjene pozicije i naklonjenost timskom radu.“* Tokom izbornog postupka ni na koji način kandidatima za predmetni Upravni odbor nije utvrđeno, odnosno ocijenjeno, radno iskustvo u oblasti djelatnosti društva i usavršavanje u struci u oblasti djelatnosti društva. Ombudsmeni su uputili nalaz, zaključak i preporuku Gradu Tuzla, Gradskom vijeću i Službi za ekonomski razvoj i društvene djelatnosti da poništi rješenje o imenovanju predsjednika i članova Upravnog odbora JU „Centar za socijalni rad“ Tuzla i poduzme sve neophodne mjere kako bi se osiguralo imenovanje predsjednika i članova Upravnog odbora Javne ustanove „Centar za socijalni rad“ Tuzla, uz puno poštivanje postupka i načela utvrđenih Zakonom o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine. Predsjedavajući Gradskog vijeća Grada Tuzla dostavio je odgovor⁹⁰: *„...kao predsjedavajući Gradskog vijeća Tuzla uputio sam inicijativu, zahtjev gradonačelniku Grada Tuzle, da poduzme sve potrebne mjere da se ispoštuje citirana preporuka Institucije ombudsmena broj P-192/16, odnosno da organ koji je donio rješenje o konačnom imenovanju .... navedeno rješenje poništi, te da se Gradskom vijeću dostave prijedlozi akata o obnavljanju procedure i time osigura imenovanje predsjednika i članova upravnog odbora Centra za socijalni rad Tuzla, sve u skladu sa Zakonom o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine...“*

Ombudsmeni skreću pažnju da ispunjavanje općih i posebnih uvjeta svakog javnog konkursa predstavlja kako pristupni tako i eliminacijski faktor prilikom izbornih postupaka. Uvjeti se i utvrđuju upravo zato da bi se prilikom ocjene, selekcije i izbora za određenu poziciju na objektivna način utvrdila kvalifikovanost prijavljenih kandidata. Odstupanje od propisanih uvjeta predstavlja povredu izbornog postupka i prava kandidata na zakonit, nepristrasan i transparentan izbor.

⁸⁹ Ž-BR-05-138/16, Nalaz, zaključak i preporuka broj P-192 /16 od 17.10.2016.

⁹⁰ Akt Predsjedavajući Gradskog vijeća Grada Tuzla akt broj 01-0-8073-2016./MN od 30.11.2016. godine.

V EKONOMSKO-SOCIJALNA PRAVA

Postupajući po žalbama zbog kršenja ekonomsko-socijalnih prava građana, Ombudsmeni su se kretali u okvirima pozitivnog zakonodavstva, standarda zaštite ljudskih prava sadržanih u Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima⁹¹ i Revidiranoj Evropskoj socijalnoj povelji⁹².

Ombudsmeni imaju široko polje djelovanja s ciljem zaštite prava koja spadaju u ovu kategoriju: pravo na rad, pravo djece i mladih na zaštitu, pravo zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na socijalnu zaštitu, pravo na socijalnu i medicinsku pomoć, pravo na korištenje usluga službi socijalne zaštite, pravo lica s onesposobljenjima na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice, pravo starih lica na socijalnu zaštitu, pravo na zaštitu u slučaju prestanka radnog odnosa, pravo na stanovanje...

Tokom 2016. godine u Instituciji je registrovano je 738 žalbi koje se odnose na kršenja ekonomskih, te prava iz domena socijalne i kulturne zaštite. Ako ovaj podatak uporedimo s 2015. godinom, kada je zaprimljeno 698 žalbi, evidentno je da je povećan broj obraćanja građana zbog povrede ovih prava za 5,73%.

5.1. Pravo na rad

U 2016. godini zaprimljeno je 328 žalbi zbog povreda prava iz radnog odnosa. Ukoliko ovaj broj usporedimo s brojem žalbi iz 2015. godine, evidentno je da se broj obraćanja povećao za 13,89%.

Najčešći razlozi obraćanja građana Ombudsmenima u 2016. godini su: nepravilnosti prilikom provođenja konkursne procedure⁹³, neprijavlivanje radnika na zavode/fondove za penzijsko i invalidsko osiguranje, uključujući i neuplaćivanje doprinosa za penzijsko, socijalno, zdravstveno osiguranje i osiguranje za slučaj nezaposlenosti⁹⁴.

Pravo na rad je u direktnoj vezi s ljudskim dostojanstvom i potrebnom pojedinca da putem rada sudjeluje u društvenom životu, ali bitno je naglasiti da pravna formulacija „prava na rad“ ne podrazumijeva i garanciju prava na rad. Nezaposlenost je pojava s kojom se u manjoj ili većoj mjeri susreće svaka država pa tako i Bosna i Hercegovina, i gotovo je nemoguće postići apsolutnu zaposlenost na teritoriji jedne države. Samim tim pravo na rad podrazumijeva pravo na jednak pristup radu, a obaveza države je da poduzme konkretne korake kako bi građanima omogućila ostvarivanje ovog prava.

⁹¹ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, od 1976. godine.

⁹² Evropska socijalna povelja (revidirana) koju je Bosna i Hercegovina potpisala dana 11.5.2004., a ratificirala je 7.11.2008. godine, Bosna i Hercegovina ne smatra se obavezanom po 12 članova (članovi 3., 10., 15., 18., 19., 24., 25., 26., 27., 29. i 31.)

⁹³ Ž-BL-04-17/16, Ž-BL-04-43/16, Ž-BL-04-57/16, Ž-BL-04-88/16, Ž-SA-04-123/16 (P-85/16)

⁹⁴ Ž-BL-04-45/15

Ombudsmeni podsjećaju na definiciju diskriminacije iz Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 111 koja se odnosi na diskriminaciju u pogledu zapošljavanja i zanimanja: „izraz *"diskriminacija"* obuhvata svako pravljenje razlike, isključenje ili davanje prvenstva na temelju rase, boje kože, spola, vjere, političkog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, koje ima za posljedicu ukidanje ili narušavanje jednakosti mogućnosti ili tretmana u zaposlenju ili zanimanju; svako drugo pravljenje razlike, isključenje ili davanje prvenstva koje ima za posljedicu ukidanje ili narušavanje jednakosti mogućnosti ili tretmana u zaposlenju i zanimanju koje utvrdi zainteresovana članica nakon savjetovanja s reprezentativnim organizacijama poslodavaca i radnika, ako one postoje, i drugih odgovarajućih tijela...”.

Primjeri: Žalitelj⁹⁵ se obratio Ombudsmenima vezano za prijem uposlenika s visokom stručnom spremom u Javno komunalno preduzeće Komunalno d.d. Živinice bez raspisanog konkursa, pri čemu nije poštovana proporcionalna nacionalna struktura zaposlenih. Postupajući po žalbi, Ombudsmeni su uputili Javnom komunalnom preduzeću „Komunalno“ d.d. Živinice preporuku da prilikom *prijema uposlenika u radni odnos vodi računa o transparentnosti postupka kao i nacionalnoj zastupljenosti uposlenih*. Odgovor na preporuku nije zaprimljen.

Ombudsmeni ističu da je jedno od obilježja propisa koji uređuju radne odnose njihova fleksibilnost na osnovu koje privredni subjekti mogu vršiti prijem lica u radni odnos, bez javnog oglašavanja upražnjenog radnog mjesta. U takvoj situaciji dolazi do davanja prednosti licima koja su primljena u radni odnos bez javnog oglasa, u odnosu na ona lica koja nisu imala mogućnost niti da apliciraju na ta radna mjesta. Na taj način, prilikom popune radnih mjesta nije uspostavljena prihvatljiva proporcionalnost između korištenih sredstava (načina prijema uposlenika) i cilja koji se pokušava realizovati (popune upražnjenih radnih mjesta). Prema mišljenju Ombudsmena javno oglašavanje upražnjenih radnih mjesta omogućit će većem broju zainteresovanih kandidata da ravnopravno učestvuju u izboru, te osigurati popunu radnih mjesta objektivno najboljim kandidatima.

Ombudsmeni su još 2014. godine uputili Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine inicijativu⁹⁶ za izmjenu i dopunu Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine i Zakona o javnim preduzećima Federacije Bosne i Hercegovine, a radi detaljnijeg uređivanja prijema u radni odnos uz regulisanje obaveze za tijela i preduzeća u kojima je vlasnik ili osnivač država. Predmetna inicijativna nije uzeta u obzir prilikom donošenja novog Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine.

Ombudsmeni ponovno ističu neophodnost izmjene entitetskih zakona o radu, u smislu obaveze propisivanja načina prijema uposlenika u radni odnos u preduzećima u kojima je osnivač entitet, kanton, grad i općina, a s ciljem eliminisanja korupcije i nepotizma prilikom zapošljavanja, te omogućavanja zapošljavanja najkvalitetnijih kadrova.

⁹⁵ Ž-BR-04-288/15, Preporuka broj P-227/16 od 02.12.2016. godine.

⁹⁶ Inicijativa u predmetu Ž-SA-05-269/14

Preporuke:**1. Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine**

- **da pristupi izmjenama i dopunama Zakona o javnim preduzećima Federacije Bosne i Hercegovine tako da se propiše obaveza javnog oglašavanja upražnjenih radnih mjesta.**

2. Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine i Narodnoj skupštini Republike Srpske

- **da pristupe izmjenama i dopunama Zakona o radu, tako da se propiše obaveza javnog oglašavanja upražnjenih radnih mjesta u tijelima ili preduzećima u kojima je osnivač država, entitet, kanton, općina ili grad.**

Ombudsmeni skreću pažnju na zahtjev Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava kojim se od države traži *da uključi ažurirane statističke podatke, razvrstane po dobi, etničkoj grupi, socijalnom i drugom relevantnom statusu, o zastupljenosti žena u društvenom i privatnom sektoru zapošljavanja, kao i o plaćama koje žene primaju u usporedbi s muškarcima za isti rad*⁹⁷, dok je Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije predložio državi *da nastavi s nastojanjima u prikupljanju neprikupljenih statističkih podataka u vezi s etničkim sastavom stanovništva*, te da uspostavi odgovarajuće mehanizme monitoringa (praćenja) etnički motivisane diskriminacije i nasilja među različitim etničkim grupama⁹⁸.

Nepostojanje ovakvog vida evidencija predstavlja otežavajuću okolnost prilikom utvrđivanja postojanja diskriminacije po spolnoj, etničkoj, ili nekoj drugoj pripadnosti prilikom zapošljavanja.

U izvještajnom periodu Ombudsmenima su se obraćali građani⁹⁹ ukazujući na povredu prava iz radnog odnosa, i konkretnije prava na plaću.

Primjer: Žalitelj¹⁰⁰ navode da su uposlenici J.P. „Mostar Parking“ d.o.o Mostar i da su se dana 05.05.2016. godine obratili gradonačelniku Grada Mostara sa zahtjevom za pomoć u iznalaženju načina isplate plaća. Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine je blokirala transakcijski račun preduzeća „Mostar Parking“ d.o.o. Mostar dana 18. 01. 2016. godine, zbog dugovanja za poreze i doprinose. Knjigovodstvena agencija, također, je otkazala dalju saradnju s preduzećem, te nema ko obračunavati plaće. J.P. „Mostar Parking“ d.o.o. Mostar zaposlenicima nije isplatio plaće od 12. mjeseca 2015. godine. Podnositelji žalbe ističu da, s obzirom na to da se nalaze u bezizlaznim situacijama i mjesecima bez plaće, odlučili su prikupljeni novac iz Parking aparata podijeliti ravnomjerno na sve zaposlenike. Za navedene radnje potrebna im je Odluka koju direktor društva J.P. „Mostar Parking“ d.o.o. Mostar odbija potpisati bez saglasnosti gradonačelnika. S ciljem provjere žalbenih navoda Ombudsmeni su uputili akt gradonačelniku Grada Mostara kojim su zatražili izjašnjenje na žalbene navode. Odgovor nije zaprimljen, te je dana 19.10.2016. godine gradonačelniku Grada Mostara upućena preporuka da odmah uspostavi saradnju s Institucijom ombudsmena. U vezi s tim zaprimljeno je izjašnjenje sekretarijata Grada

⁹⁷E/C.12/BIH/CO/1, Zaključne napomene Komiteta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima tačka 33.

⁹⁸CERD/C/BIH/CO/6, Zaključna razmatranja Komiteta o eliminaciji rasne diskriminacije, tačka 8.

⁹⁹Ž-MO-04-63/16,

¹⁰⁰Ž-MO-04-63/16, Preporuka broj P-194/16 od 30.11.2016. godine.

Mostara¹⁰¹ u kojem se navodi: “...dana 24.05.2016. godine gradonačelnik Grada Mostara, Ljubo Bešlić uputio je dopis Poreznoj upravi Federacije Bosne i Hercegovine, kojim je zatražena privremena deblokada transakcijskih računa J.P. „Mostar Parking“ d.o.o. Mostar i predložio zaključivanje sporazumne nagodbe s mogućnošću obročne otplate duga. Dana 06.06.2016. godine zaključen je Sporazum o odgođenom plaćaju dužnih javnih prihoda između Kantonalnog poreznog ureda Mostar i J.P. „Mostar Parking“ d.o.o. Mostar. U svrhu finansijske pomoći zaposlenicima J.P. „Mostar Parking“ d.o.o. Mostar Gradska uprava Grada Mostara zaključila je Ugovore o djelu s navedenim zaposlenicima, temeljem kojih se istim isplaćuje određeni novčani iznos...”

Primjer: Žaliteljica¹⁰² navodi da je od 13.10.2010. godine do dana 23.02.2016. godine bila uposlenik JZU Dom zdravlja “Ozren” Petrovo, kao doktor medicine rada u stalnom radnom odnosu. Dana 24.02.2016. godine je od direktora tražila sporazumni raskid ugovora o radu. U vezi s navedenim obratila se direktoru pismenim zahtjevom, te navodi da joj je pojašnjeno da će njen zahtjev biti odobren ukoliko se pismenim putem obaveže da neće tužiti ustanovu za umanjivanje plaća i neisplaćivanje ostalih naknada propisanih Zakonom o radu i ugovorom o radu. Dana 26.04.2016. godine Ombudsmeni su uputili akt Republičkoj upravi za inspeksijske poslove Republike Srpske. Zaprimljen je akt Republičke uprave za inspeksijske poslove¹⁰³, odnosno Sektora inspekcije rada i zaštite na radu – Odjeljenja Doboj u kojem se navodi: “... da je dana 03.05.2016. godine izvršen vanredan inspeksijski nadzor u navedenoj ustanovi. Rješenjem od 04.05.2016. godine, naloženo je ustanovi da u roku od 8 (osam) dana radnici izda svu traženu dokumentaciju.”

Ombudsmeni su otvorili istragu po službenoj dužnosti¹⁰⁴ nakon stupanja na snagu *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine*¹⁰⁵, a u vezi s primjenom člana 37 stav 1 *Zakona o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine*¹⁰⁶. Naime, član 37 stav 1 *Zakona o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine* u relevantnom dijelu glasi: “1) Rukovodilac organa državne službe može zatražiti od Agencije da provede proceduru javnog konkursa za prijem pripravnika u državnu službu.” Navedenim članom stavljena je van snage zakonska odredba koja je glasila: “1) Rukovodilac organa državne službe može zatražiti od Agencije da u državnu službu primi pripravnika koji se zapošljava na osnovu javnog konkursa kojeg objavljuje Agencija.”

Nakon izmjene navedenog člana ostalo je upitno da li se zapošljavanje i dalje vrši putem javnog konkursa, a stupanjem na snagu navedene izmjene *Zakona o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine* prestala je primjena *Pravilnika o jedinstvenim kriterijima i postupku izbora i prijema pripravnika s visokom stručnom spremom u organe državne službe Federacije Bosne i Hercegovine*¹⁰⁷ čime su se prestali primjenjivati kriteriji, kao što je trajanje nezaposlenosti nakon

¹⁰¹ Akt Sekretarijata Grada Mostara broj 02-05-7307/16 od 19.12.2016. godine.

¹⁰² Ž-SA-04-470/16

¹⁰³ Akt Republičke uprave za inspeksijske poslove Republike Srpske broj 24.100/173-196-38-5/16 od 05.05.2016. godine.

¹⁰⁴ Ž-SA-04-9/16

¹⁰⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 99/15).

¹⁰⁶ Zakon o državnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 29/03, 23/04, 39/04, 54/04, 67/05, 8/06, 4/12 i 99/15).

¹⁰⁷ Pravilnik o jedinstvenim kriterijima i postupku izbora i prijema pripravnika s visokom stručnom spremom u organe državne službe Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 4/13).

stjecanja diplome visoke stručne spreme i invalidnosti. Činjenica je da zakonska odredba koja je stupila na snagu eksplicitno ne zabranjuje prijem pripravnika bez javnog konkursa u organe državne službe, a što može dovesti do zloupotrebe i dovođenja u neravnopravni položaj drugih lica kojima će biti uskraćena mogućnost da apliciraju na mjesta pripravnika u organe državne službe. Također, navedena zakonska odredba nije jasno precizirala kojim kriterijima će se rukovodioci organa državne službe voditi prilikom prijema pripravnika u državnu službu, na koji način će se vršiti evidencija i prikupljanje podataka o proporcionalnoj zastupljenosti konstitutivnih naroda i ostalih, uzimati u obzir prosjek ocjena završenog studija, trajanje nezaposlenosti i kriterij invalidnosti.

Uzimajući u obzir navedeno dana 29.02.2016. godine Vladi Federacije Bosne i Hercegovine upućena je preporuka broj P-24/16 u kojoj je pozvana da preciznije uredi postupak prijema pripravnika u organe državne službe putem javnog konkursa. Ombudsmeni su zaprimili akt Vlade Federacije Bosne i Hercegovine¹⁰⁸ u kojem je navedeno da je preporuka dostavljena Federalnom ministarstvu pravde na nadležno postupanje.

Primjer: Žalitelj¹⁰⁹ je naveo da je povodom konkursa na poziciju stručnog saradnika u pravosudnim organima Republike Srpske od svih kandidata traženo da dostave ljekarsko uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti, bez napomene da je isto dužan dostaviti samo izabrani kandidat i to prilikom prijema na javni konkurs. Ombudsmeni podsjećaju da je ova praksa u suprotnosti s preporukom Ombudsmena P-66/12 iz 2012. godine kojom je utvrđeno da podaci o zdravstvenom stanju spadaju u posebnu kategoriju ličnih podataka i da traženje predmetne dokumentacije predstavlja nepotrebno administrativno opterećenje građana. U vezi s tim Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine upućena je preporuka da izda uputstvo svim pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini da prilikom bilo kojeg javnog konkursa, ljekarsko uvjerenje zahtijevaju samo od izabranog kandidata i to prilikom prijema u radni odnos. Na preporuku nije dostavljen odgovor.

5.2. Pitanje otpremnina u Republici Srpskoj, odnosno Federaciji Bosne i Hercegovine

Ombudsmenima se i dalje obraćaju lica¹¹⁰ koja ispunjavaju uvjete iz člana 143 Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno člana 152 Zakona o radu Republike Srpske, u vezi s članom 182 Prečišćenog teksta Zakona o radu Republike Srpske¹¹¹ koja su se dana 31.12.1991. godine zatekla u radnom odnosu, a koja su se u zakonskom roku obratila poslodavcu radi uspostavljanja radnopravnog statusa, jer u međuvremenu nisu zasnovala radni odnos kod drugog poslodavca. Rješenjima nadležnih komisija za primjenu člana 143 Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine i člana 152 Zakona o radu Republike Srpske, odnosno člana 182 Prečišćenog teksta Zakona o radu Republike Srpske, ovim licima je priznat status zaposlenika na čekanju.

¹⁰⁸ Akt Vlade Federacije Bosne i Hercegovine pod brojem: 03-02-60-1/2016. od dana 03.03.2016. godine.

¹⁰⁹ Ž-BL-06-7/16, P-119/16 od 16.06.2016. godine

¹¹⁰ Ž-BL-04-132/15, Ž-BL-05-74/16.

¹¹¹ Zakon o radu Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 55/07.

Pored neosnovano dugog trajanja postupaka odlučivanja o zahtjevima za otpremninu ovih lica, Ombudsmeni zaprimaju i veliki broj žalbi koje se odnose na problem isplate priznatih otpremnina, uz obrazloženje da će se otpremnina isplatiti kada se osiguraju sredstva za te namjene.

Posebno napominjemo da se Ombudsmeni već duže vrijeme bave problemima građana koji se obraćaju entitetskim komisijama (koje su formirane u skladu sa zakonima o radu u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine). Tako je između ostalog donesena Rezolucija¹¹² kojom je ukazano na neprihvatljivu dužinu trajanja postupka pred ovim komisijama, zatim slijede dva specijalna izvještaja¹¹³ u vezi s primjenom člana 182, odnosno 143 Zakona o radu u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine, kojima je, između ostalog, preporučeno da se poduzmu neophodne mjere na poboljšanju organizacionih i finansijskih potencijala komisija, a sve kako bi se ubrzalo odlučivanje po zahtjevima građana.

Primjer: Žaliteljica¹¹⁴ se obratila Ombudsmenima zbog neisplate otpremnine priznate Rješenjem od 10.06.2011. godine. Na zahtjev Institucije ombudsmena, Ministarstvo za rad i boračko-invalidsku zaštitu Republike Srpske, dostavilo je izjašnjenje¹¹⁵ u kojem se navodi: „...*Isplata otpremnina po rješenjima Komisije za implementaciju člana 152 Zakona o radu, vrši se prema redoslijedu donošenja rješenja, o čemu su podnosioci zahtjeva upoznati. S tim u vezi navodimo, da se u budžetu Republike Srpske redovno (svake godine) osiguravaju sredstva za isplatu predmetnih otpremnina, a ovo Ministarstvo vrši isplatu prema redoslijedu donošenja rješenja. Zbog velikog broja prispjelih zahtjeva (cca 60.000) i iznosa sredstava koji se na godišnjem nivou osiguravaju u budžetu Republike Srpske, ovo Ministarstvo nije u mogućnosti da sve zahtjeve riješi i isplati odmah po donošenju rješenja, zbog čega se u rješenju navodi da će otpremnina biti isplaćena po osiguravanju sredstava za te namjene. Imenovana je uvrštena na spisak ovog Ministarstva za isplatu otpremnine iz decembra mjeseca 2015. godine koji, nažalost, zbog nedostatka novčanih sredstava, još nije realizovan, i čija se realizacija očekuje...*“

Primjer: Žaliteljica¹¹⁶ se obratila Ombudsmenima navodeći da nije izvršeno Rješenje od 19.09.2005. godine Komisije za implementaciju člana 143 Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine kojom joj je priznato pravo na otpremninu i naloženo poslodavcu da reguliše radno-pravni status. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike dostavilo je odgovor¹¹⁷ u kojem navodi: „...*obavještavamo Vas da Federalna komisija za implementaciju člana 143 Zakona o radu nema podataka o izvršenju pojedinačnih rješenja koje ova komisija donosi u postupku po žalbama protiv rješenja kantonalnih komisija za implementaciju člana 143 Zakona o radu. Naime, odlukama kantonalnih i Federalne komisije za implementaciju člana 143 Zakona o radu ne nastaju bilo kakva prava ili obaveze ove komisije, već se radi o postupku u kojem se rješava i pravima radnika, gdje se u zavisnosti od utvrđenog činjeničnog i pravnog stanja, na osnovu donesenih odluka mogu utvrditi prava radnika, odnosno mogu nastati obaveze poslodavaca za čije su izvršenje nadležni isključivo poslodavci. Ovo je važno zato što je odredbom člana 174 stav 2 Zakona o radu (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 26/16) propisano*

¹¹² Rezolucija broj 6/03

¹¹³ Specijalni izvještaj broj SP-01/04 i Specijalni izvještaj broj SP-09/07

¹¹⁴ Ž-SA-04-352/16

¹¹⁵ Akt Ministarstva za rad i boračko-invalidsku zaštitu Republike Srpske broj: 16-126-59/16 od 22.04.2016. godine.

¹¹⁶ Ž-BL-05-74/16

¹¹⁷ Akt Federalnog ministarstva rada i socijalne politike broj 03-34/11-1596/16 od dana 15.03.2016. godine.

da pravosnažna rješenja federalne, odnosno kantonalnih komisija za implementaciju člana 143 Zakona o radu imaju snagu izvršenog naslova.“

5.3. Komunalne usluge

Ombudsmeni ukazuju da je Zakonom o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini¹¹⁸ utemeljena Institucija ombudsmena za zaštitu prava potrošača, koja djeluje kao samostalno i neovisno tijelo, s ciljem promocije dobrog i efikasnog provođenja politike zaštite potrošača u Bosni i Hercegovini. Uzevši u obzir tu činjenicu, znatan dio žalbi iz ove oblasti zaprimljen u Instituciji ombudsmena upućuje se istima na nadležno postupanje¹¹⁹.

U izvještajnom periodu u Instituciji ombudsmena zaprimljena je 91 žalba na komunalne usluge i djelatnosti, što je za 24,66% više nego u prethodnoj godini.

Žalbe koje su razmatrane od strane Ombudsmena odnosile su se na nepružanje i uskraćivanje usluga od strane komunalnih preduzeća, nemogućnost ostvarivanja prava na obračun usluge na osnovu stvarnih isporuka očitanih na brojilima, nepravilnosti prilikom obračunavanja pruženih usluga, utuživanje za račune za koje je nastupila zastara i sl.

Ombudsmeni nalaze posebno zabrinjavajućom praksu davalaca usluga da paušalno obračunavaju potrošnju vode po broju osoba u kućanstvu, te preferiraju zajedničke vodomjere u objektima s više stanova ili većeg broja potrošača, a što je suprotno odredbama Zakona o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini koje propisuju: *“Prodaju energije (električna energija, grijanje, plin i sl.) i vode potrošačima treba obračunati na osnovu stvarnih isporuka očitanih na brojilu potrošača.”* Na ovaj način se stvara pravna nesigurnost za građane koji o formiranju zbirnog vodomjernog mjesta često nisu upoznati niti od predstavnika etažnih vlasnika, niti od upravitelja.

Primjeri: Žalitelji¹²⁰ ističu da računi za utrošenu vodu i odvođenje otpadnih voda koje ispostavlja KJKP “Vodovod i kanalizacija” d.o.o. Sarajevo od decembra 2015. godine nisu realni, iznose preko stotinu KM i ne odgovaraju stvarnim isporukama, odnosno potrošnji vode njihovog domaćinstva koja je u prethodnom periodu iznosila od 31,00 do 36,00 KM mjesečno. Ombudsmeni su KJKP “Vodovod i kanalizacija” d.o.o. Sarajevo, uputili preporuku da podnositeljima žalbe ispostavi račune na osnovu potrošnje vode izmjerene na vodomjeru preko kojeg se snabdijevaju vodom, te ih u roku od 30 dana obavijesti o poduzetim mjerama. Preporuka nije ispoštovana.

Primjeri: Žalitelj¹²¹ navodi da je od KJKP “Vodovod i kanalizacija” d.o.o. Sarajevo obaviješten o neizmirenim obavezama po ispostavljenim računima za utrošenu vodu i odvođenje otpadnih voda u iznosu od 156,35 KM. Iako je u svom pismenom odgovoru ukazao da se radi o dugovanju za koje je nastupila zastara, žalitelju se aktom KJKP “Vodovod i kanalizacija” d.o.o. Sarajevo od 14.01.2016. godine dostavlja Upozorenje o planiranoj obustavi isporuke komunalne usluge.

¹¹⁸Zakon o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 25/06.

¹¹⁹Ž-SA-05-1178/16, Ž-SA-04-850/16, Ž-SA-05-436/16, Ž-SA-04-203/16

¹²⁰Ž-SA-04-/16; P - 97/16

¹²¹Ž-SA-04-176/16

Nakon nekoliko upita upućenih KJKP „Vodovod i kanalizacija” d.o.o. Sarajevo, Ombudsmeni su aktom direktora ovog Javnog preduzeća od 02.08.2016. godine, obaviješteni da je Komisija za korekciju računa odlučila umanjiti dugovanje žalitelja po ispostavljenim računima, na koji način je ostvarena zaštita njegovih prava.

Primjer: Žalitelj¹²² se obratio Ombudsmenima žalbom na postupanje ZEDP „Elektro-Bijeljina“ ad Bijeljina, RJ „Elektrodistribucija“, Vlasenica, navodeći da od početka marta 2016. godine ne dobija električnu energiju. Ombudsmeni su od označenog preduzeća zatražili, da u što kraćem roku postupi po uputstvu iz obavještenja ZEDP „Elektro-Bijeljina” ad Bijeljina od 10.03.2016. godine i osigura uredno snabdijevanje i isporuku električne energije u domaćinstvu podnosioca žalbe. Tek nakon urgencije dostavljen je odgovor u kojem je između ostalog navedeno: „*Nakon dobijanja saglasnosti od opštine Šekovići, kao vlasnik VP Šekovići – Bišina, kvarovi na tom elektroenergetskom objektu su otklonjeni, te je kupac električne energije priključen na elektrodistributivnu mrežu 16. 04. 2016. godine i od tada konstantno ima kvalitetnu električnu energiju u svom domaćinstvu.*“

Ombudsmeni su u izvještajnom periodu zaprimili određeni broj žalbi¹²³ u kojima su građani ukazivali da im je postupanjima organa uprave i komunalnih preduzeća uskraćeno pravo na pristup pitkoj vodi.

Primjer: Žalitelj¹²⁴ se obratio Ombudsmenima ističući da je nezadovoljan radom JKP „Vodovod i kanalizacija“ d.o.o. Sanski Most, jer stambeni objekat u kojem živi još uvijek nije priključen na vodovodnu mrežu. Nekoliko puta usmeno se obraćao nadležnom preduzeću. Također, u žalbi ističe da je sam izgradio prilazni put, a potom iskopao kanal te postavio cijevi za dovod vode, i da je spreman platiti sva zakonita dugovanja. Nadležno preduzeće obavijestilo je Ombudsmene¹²⁵ da podnosilac žalbe nije podnosio pismeni zahtjev za priključenje na vodovodnu mrežu, a istaknuto je i sljedeće: „*Kako saznajemo, imenovani je nastanjen u naselju Kamičak, Općina Ključ, koje se nalazi u blizini mjesta Vrhpolje, Općina Sanski Most.*“ Žalitelj se potom pismenim putem obraća JKP „Vodovod i kanalizacija“ Sanski Most, kako bi se detaljno razmotrio njegov zahtjev za priključenje na vodovodnu mrežu. JKP „Vodovod i kanalizacija“ Sanski Most dostavlja izjašnjenje, odnosno odgovor na molbu za privremeno priključenje na vodovodnu mrežu¹²⁶, u kojem se, između ostalog, navodi sljedeće: „*Kako saznajemo, Vi ste nastanjeni u naselju Kamičak Općina Ključ, koje se nalazi u blizini mjesta Vrhpolje, Općina Sanski Most.*“ Zbog navedene okolnosti ne može se izvršiti priključenje na vodovodnu mrežu, jer „*JKP „Vodovod i kanalizacija“ d.o.o. Sanski Most vrši vodosnabdijevanje stanovništva samo na području Općine Sanski Most u skladu s odlukama Općinskog vijeća Općine Sanski Most.*“ JKP „Vodovod i kanalizacija“ d.o.o Sanski Most upućena je preporuka *da poduzme sve radnje kako bi se utvrdile relevantne činjenice s ciljem ponovnog odlučivanja o zahtjevu podnosioca žalbe.* Praćenje realizacije preporuke je u toku.

Primjeri: Žaliteljica¹²⁷ se obratila Ombudsmenima navodeći da je za vrijeme elementarne nepogode-poplava došlo do pomjeranja tla, što je prouzrokovalo i pomjeranje cijevi njenog

¹²²Ž-BL-04-199/16

¹²³Ž-SA-04-240/16; Ž-SA-04-156/16; Ž-SA-04-131/16

¹²⁴Ž-BL-04-469/16, preporuka broj 234/16 od 15.12.2016. godine.

¹²⁵Akt broj 02-1803/16 od 20.09.2016. godine.

¹²⁶Akt broj: 02-2056/16 od 25.10.2016. godine.

¹²⁷Ž-BR-05-154/16, preporuka broj P:247/16 od 19.12.2016. godine.

bunara, te je ista ostala bez mogućnosti korištenja jedinog pristupa vodi, s obzirom na to da nije priključena na sistem gradskog vodosnabdijevanja. U maju 2015. godine obratila Općini Gračanica, ali odgovor nije zaprimljen. Ombudsmeni su uputili preporuku Javnom preduzeću „Vodovod i kanalizacija“ Gračanica da poduzmu potrebne mjere i radnje kako bi se osiguralo priključivanje domaćinstva žaliteljice na distributivnu mrežu gradskog vodosnabdijevanja, te da utvrde mogućnost priključka domaćinstvima kojima nije omogućeno korištenje gradskog vodovoda.

5.4. Pravo na penziju

Žalbe građana zaprimljene 2016. godine odnosile su se na dužinu postupaka nakon podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na penziju, postupanje drugostepenog organa, odnosno neodlučivanje u rokovima o žalbama na rješenja prvostepenog organa, na nepravilnosti prilikom obračuna visine penzije, kao i poteškoće prilikom utvrđivanja staža ostvarenog u drugim državama.¹²⁸

Kao i prethodnih godina problem predstavljaju i spore procedure uvođenja u pravo ukoliko je žalitelj radni staž ostvario u drugim državama.¹²⁹ Riječ je o određivanju srazmjernog dijela penzije, koji pada na teret različitih nosilaca osiguranja, u skladu sa sporazumima o socijalnom osiguranju, koje je Bosna i Hercegovina potpisala s drugim državama. Iako postoji obaveza službene saradnje fondova/zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, postupci mogu duže trajati u zavisnosti od složenosti prikupljanja dokumentacije na osnovu koje se utvrđuje radni staž i na osnovu koje su uplaćeni doprinosi.

U 2015. godini Ombudsmeni su uputili Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike i Federalnom zavodu za penzijsko i invalidsko osiguranje Inicijativu¹³⁰ za dopunu člana 6 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine, a s ciljem izjednačavanja bračnih i vanbračnih partnera o pitanju ostvarivanja prava na porodičnu penziju, a koja inicijativa nije usvojena.

Ombudsmeni su uputili¹³¹ i Inicijativu za izmjene i dopune Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske¹³² tako da se u članu 70 tačka a) Zakona iza riječi „bračni supružnik“ doda „i vanbračni supružnik“, te da se u tački b) riječi „ili vanbračni supružnik“ brišu.

Shodno odredbama porodičnih zakona i zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, bračni i vanbračni partneri imaju jednaka prava, a što je rezultat usaglašavanja predmetnih zakona s međunarodnim standardima i Zakonom o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine.

¹²⁸ Ž-SA-04-327/16, Ž-SA-04-490/16, Ž-SA-04-331/16, Ž-BR-04-54/16, Ž-BL-04-330/16

¹²⁹ Ž-BL-05-424/16

¹³⁰ P-134/15 od 29.6.2015.

¹³¹ Ž-BL-04-761/16 od 26.12.2016. godine.

¹³² „Službeni glasnik Republike Srpske” br: 134/11, 82/13 i 103/15

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine¹³³ i Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske¹³⁴ trebali bi pratiti tokove društvenog razvoja i napretka i osigurati pravo na ostvarivanje prava na porodičnu penziju za vanbračnog druga. Ombudsmeni su svjesni da je u određenim pravnim situacijama postupak dokazivanja vanbračne zajednice komplikovan i zahtjevan, ali ako stranke dokažu kontinuitet trajanja zajednice koja je u stvari faktička, a ne formalna, pretpostavka za ostvarivanje prava na porodičnu penziju ne treba biti upitna.

Primjer: Žaliteljica¹³⁵ se obratila Ombudsmenima navodeći da je Vrhovnom sudu Republike Srpske podnijela zahtjev za vanredno preispitivanje presude Okružnog suda Banja Luka od 28.05.2014. godine o kojem nije odlučeno. Iz dostavljene žalbe proizlazi da je rješenjem Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske, Filijala Banja Luka odbijen zahtjev imenovane za ostvarivanje prava na porodičnu penziju. Na navedeni akt izjavljena je žalba, koja je rješenjem Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske, Odjeljenje za rješavanje o pravima u drugom stepenu odbijena. Protiv navedenog rješenja uložena je tužba koja je presudom Okružnog suda u Banjoj Luci od 28.05.2014. godine, također, odbijena kao neosnovana. Na presudu Okružnog suda dana 26.06.2014. godine Vrhovnom sudu Republike Srpske podnesen je zahtjev za vanredno preispitivanje presude. Iz spomenute presude proizlazi da je žaliteljica pokrenula postupak za ostvarivanje prava na porodičnu penziju iza umrlog vanbračnog supruga s kojim ima zajedničko dijete. Iz stanja spisa proizlazi da je umrla na dan smrti imao navršene 33 godine života, da je ostvario ukupan penzijski staž od 11 godina, 1 mjesec i 15 dana, te da bi ispunjavao uvjete za ostvarivanje prava na invalidsku penziju shodno odredbama člana 60 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju - Prečišćen tekst¹³⁶, ali tužiteljica ne ispunjava uvjete za ostvarivanje prava na porodičnu penziju, propisane odredbama članova od 69-78 ovog Zakona, jer nema presudu po kojoj je određeno pravo na izdržavanje. Ističe da je odredbama Porodičnog zakona Republike Srpske bračna i vanbračna zajednica u potpunosti izjednačena, te smatra da je Okružni sud na cijelu ovu stvar gledao strogo formalno kada je odbio njenu tužbu. Dalje, navodi da je njena vanbračna zajednica s umrlim imala sve odlike bračne zajednice samo što nije bila registrovana pred nadležnim matičarem. Žaliteljica nije imala potrebe za bilo kakvim zahtijevanjem izdržavanja, niti za pokretanjem formalnog sudskog postupka za izdržavanjem jer je njezina vanbračna zajednica imala sve odlike bračne. Ombudsmeni su, ukazujući na stav Ustavnog suda, uputili preporuku Vrhovnom sudu Republike Srpske da poduzme neophodne radnje kako bi se utvrdile relevantne činjenice s ciljem ponovnog odlučivanja o zahtjevu podnosioca žalbe uvažavajući mišljenje Ombudsmena. Odgovor na preporuku nije zaprimljen.

Ombudsmeni ukazuju na stav Ustavnog suda Bosne i Hercegovine¹³⁷ koji glasi:

„.....Ustavni sud smatra da apelant ne može snositi štetne posljedice toga što relevantni zakoni nisu ranije harmonizovani kako bi se provelo dosljedno opredjeljenje zakonodavca da ukloni diskriminaciju u tretmanu vanbračnih i bračnih partnera u nasljednim odnosima. Ustavni sud

¹³³ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 29/98, 49/00, 32/01, 29/03, 73/05, 59/06 i 4/09.

¹³⁴ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 134/11, 82/13 i 103/15.

¹³⁵ Ž-BL-05-563/16, Preporuka broj P-225/16 od 12.12.2016. godine.

¹³⁶ Zakon o penzijsko i invalidskom osiguranju - Prečišćen tekst, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 134/11.

¹³⁷ Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP 4207/13 od 30.09.2016. godine.

smatra da primjena Zakona o nasljeđivanju na način kako su to uradili sudovi u osporenim odlukama nije imala razumno i objektivno opravdanje. Zbog toga je apelant na diskriminirajući način lišen mogućnosti stjecanja statusa zakonskog nasljednika prvog nasljednog reda i učestvovanja u ostavinskom postupku iza ostaviteljke. Ustavni sud zaključuje da su sudovi primjenom Zakona o nasljeđivanju bez uvažavanja opredjeljenja iz Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine o dosljednom izjednačavanju vanbračne zajednice, koja traje preko tri godine, s bračnom zajednicom u svim pravima i obavezama, uključujući i imovinska prava i odbijanjem apelantovog zahtjeva da mu se prizna pravo da kao nasljednik prvog nasljednog reda učestvuje u ostavinskom postupku, prekršili zabranu diskriminacije.”

Preporuka: Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, Federalnom zavodu za penzijsko i invalidsko osiguranje, Narodnoj skupštini Republike Srpske, Ministarstvu rada i boračko-invalidske zaštite Republike Srpske, Fondu za penzijsko-invalidsko osiguranje Republike Srpske, Skupštini i Vladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine da:

- **pristupe dopunama pozitivnih zakonskih propisa koji će izvanbračnim partnerima osigurati jednaka prava po osnovu penzijsko-invalidske zaštite, kao što je to učinjeno za bračne partnere.**

Primjer: Žalitelj¹³⁸ se obratio Ombudsmenima žalbom na rad Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, Kantonalna administrativna služba Tuzla, a u vezi s ostvarivanjem prava na starosnu penziju. Navodi da je dana 26.02.2016. godine Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, Filijala Ćuprija, Služba Filijale Jagodina, uputio Federalnom zavodu za penzijsko i invalidsko osiguranje, Kantonalnoj administrativnoj službi Tuzla akt pod nazivom – *Predmet: S.C.– veza Vaš broj 109-74650-39 starosna penzija*, u čijem prilogu je dostavljena popunjena izjava imenovanog, sve s ciljem priznavanja prava na starosnu penziju, ali do dana podnošenja žalbe Ombudsmenima nije ostvario pravo na starosnu penziju. Nakon provedenog istražnog postupka Ombudsmeni su zaprimili izjašnjenje Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje¹³⁹ u kojem je navedeno: “...izvještavamo Vas da je KAS Tuzla donijela rješenje broj 109 74650 39 od 24.05.2016. godine...”, a kojim je žalitelju priznato pravo na penziju.

Primjer: Ombudsmeni su zaprimili žalbu¹⁴⁰ bivših boraca Republike Srpske i bivših profesionalnih vojnih lica Vojske Republike Srpske, sada Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, a koji su od 01.09.2010. godine dobili status penzionisanih vojnih lica, koji već duže od četiri godine nisu ostvarili stečena prava, zagarantovana zakonom. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine donijela je Zakon o dopunama Zakona o službi u oružanim snagama Bosne i Hercegovine¹⁴¹ i regulisala stjecanje prava na prijevremenu starosnu penziju. Članom 3 Zakona predviđeno je da se razlika sredstava za ostvarivanje prava lica koja ispunjavaju uvjete osigura iz budžeta institucija Bosne i Hercegovine i refundira entitetskim fondovima penzijsko-invalidskog

¹³⁸ Ž-SA-04-330/16

¹³⁹ Akt Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje broj FR6/2-49-4-3254-2/16 od 03.06.2016. godine.

¹⁴⁰ Ž-BL-04-257/16 Preporuka broj P-104/16 od 16.05.2016.

¹⁴¹ Zakon o dopunama Zakona o službi u oružanim snagama Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 74/10.

osiguranja. Odredbe Zakona provedene su u Federaciji Bosne i Hercegovine, međutim u *Republici Srpskoj od ove kategorije građana Fond PIO Republike Srpske zahtijevao je da potpišu izjave da od Fonda PIO neće zahtijevati priznanje prava po navedenom zakonu Bosne i Hercegovine, a dobijeni iznos sredstava od Fonda PIO predstavljat će izmirenje obaveza za prijevremenu starosnu penziju*. Svi borci koji nisu potpisali ponuđene izjave u upravnim sporovima pred okružnim sudovima u Republici Srpskoj¹⁴² dobili su presude kojima su njihove tužbe uvažene, a osporeni akt poništen. S obzirom na to da Fond PIO Republike Srpske nije proveo zakonske odredbe temeljem kojih bi pripadnici Oružanih snaga Republike Srpske ostvarili pravo na penziju, niti uvažio presude okružnih sudova Republike Srpske, to su Ombudsmeni uputili preporuku Vladi Republike Srpske i Fondu penzijskog i invalidskog osiguranja Republike Srpske da bez uvjetovanja profesionalnih lica, demobilisanih boraca omogući ostvarivanje stečenih prava koja im pripadaju i da sprovede zakonske odredbe i odluke okružnih sudova u Republici Srpskoj. Preporuka nije realizovana.

5.5. Pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu

Evropskom socijalnom poveljom (revidiranom) utvrđeno je pravo na zdravstvenu zaštitu¹⁴³. Pitanje zdravstvene zaštite u Bosni i Hercegovini regulisano je na izuzetno složen način, na razini entiteta Federacije Bosne i Hercegovine¹⁴⁴, odnosno kantona, Republike Srpske¹⁴⁵ i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine¹⁴⁶, što zbog funkcionalne i zakonske neusklađenosti u velikoj mjeri usložnjava ostvarivanje prava građana iz oblasti zdravstvene zaštite.

Tokom 2016. godine registrovane su 44 žalbe koje se tiču kršenja prava na zdravstvenu zaštitu, te 86 žalbi na povredu socijalnih prava. Zaprimitljene žalbe odnosile su se na (ne)ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu djece, zdravstvenu zaštitu osoba s mentalnim poteškoćama, plaćanje participacije, utvrđivanje liste lijekova i uopće kvalitet ostvarivanja zdravstvene zaštite.

Primjer: Navodi žalbe¹⁴⁷ upućuju da je lice s mentalnim poteškoćama moguća žrtva torture i nehumanog postupanja od strane policijskih tijela i zdravstvenih ustanova, koje se ogleda u primjeni sile od strane policije i prisilnom smještanju na psihijatrijski odjel Bolnice Sveti apostol Luka u Doboju, bez obavještanja članova porodice. Nakon provedenog postupka istrage, Ombudsmeni su uputili preporuku nadležnoj zdravstvenoj ustanovi da se u cilju zaštite i unapređivanja zdravlja, žrtvi omogući odgovarajuća dijagnostička obrada, liječenje i rehabilitacija, da se imenovanom liječenju organizuje tako da se u najmanjoj mogućoj mjeri

¹⁴² Okružni sud Banja Luka, presuda broj 11 0 U 009916 12 U od 03.12.2013. godine, Okružni sud Doboj presuda broj 13 0 U 003300 14 U od 27.02.2015. godine, presuda broj 13 0 U 002786 13 U od 29.04.2014. godine.

¹⁴³ Evropska socijalna povelja, član 11 „S ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava na zaštitu zdravlja, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da, bilo izravno ili u saradnji s javnim ili privatnim organizacijama, poduzmu odgovarajuće mjere predviđene da, između ostalog: u najvećoj mjeri uklone slučajeve lošeg zdravlja, predvide savjetodavne ili obrazovne mogućnosti za promovisanje zdravlja i poticanja individualne odgovornosti u pitanjima zdravlja, spriječe, u najvećoj mogućoj mjeri, epidemije, endemične i druge bolesti, kao i nezgode.“

¹⁴⁴ Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 46/10, Zakon o zdravstvenom osiguranju, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 30/97, 7/02, 70/08 i 48/11.

¹⁴⁵ Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 106/09, Zakon o zdravstvenom osiguranju, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 18/99, 70/01, 51/01, 17/08, 1/09 i 106/09.

¹⁴⁶ Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, broj 38/11, Zakon o zdravstvenom osiguranju Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, br. 1/02, 7/02, 19/07, 2/08 i 34/08.

¹⁴⁷ Ž-SA-05-161/16, Preporuka broj P-231/16 od 24.03.2016. godine.

ograničava njegovu sloboda i prava, te prouzrokuju fizičke i psihičke neugodnosti, da se tokom liječenja redovno provjerava i revidira ako se procijeni da je to potrebno, te da se, ukoliko se utvrdi da je njegovo sadašnje duševno stanje i dijagnoza takva da mu je neophodno dodijeliti staratelja, eventualno pokrenu aktivnosti u tom pravcu.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine naglašavaju da su upravo osobe s mentalnim poteškoćama jedna od najranjivijih skupina građana, značajno izloženije mogućim kršenjima ljudskih prava bile one u bolnici ili izvan nje. Radi se o društvenoj skupini koja je vrlo često neinformisana o svojim pravima i mogućnostima zaštite prava zbog čega postoji bojazan da se upravo ta prava krše. Ombudsmeni ističu da se postupak smještaja u psihijatrijsku bolnicu bilo dobrovoljno ili prisilno treba pažljivo pratiti i biti u središtu pažnje svih službi koji te postupke provode.

Ombudsmeni su imali potrebu intervenisati i povodom odluka nadležnih zdravstvenih ustanova koje pogađaju rad pravnih lica u privatnom vlasništvu.

Primjer: Na osnovu provedenog postupka istrage¹⁴⁸, utvrđeno je da je Zavod zdravstvenog osiguranja Unsko-sanskog kantona obavezao apoteke na području Unsko-sanskog kantona da u njihovo ime od svih osiguranika naplaćuju „radnu taksu“ u iznosu od 1,00 KM za svaki recept, da je takva odredba uvrštena u Ugovor s pozivom na odluku Upravnog odbora Zavoda¹⁴⁹, s kojom nisu upoznati osiguranici, Vlada Unsko-sanskog kantona, nadležno ministarstvo zdravstva i socijalne politike, Skupština Unsko-sanskog kantona, da ta odluka nije objavljena na službenoj stranici Zavoda, u Službenom glasniku Unsko-sanskog kantona niti u sredstvima javnog informisanja. Ombudsmeni su zaključili da je uvođenjem novčanih opterećenja za osiguranike, mimo relevantnih zakona iz oblasti zdravstva, Zavod ugrozio puno ostvarivanje zdravstvene zaštite za mnoge ugrožene kategorije kao što su djeca, osobe s invaliditetom ili socijalni slučajevi koji su oslobođeni plaćanja participacije, zbog čega je upućena preporuka Upravnom odboru Zavoda zdravstvenog osiguranja Unsko-sanskog kantona da stavi van snage spornu odluku. Direktor Zavoda obavijestio¹⁵⁰ je Ombudsmene Bosne i Hercegovine da će preporuka biti uzeta u obzir kod planiranja budžeta za 2017. godinu, s obzirom na to da su sredstva za 2016. godinu već planirana u budžetu te da bi smanjenje prihoda dovelo do nemogućnosti ostvarivanja zdravstvene zaštite za sva osigurana lica.

Primjer: Žaliteljica¹⁵¹ navodi da je tokom mjeseci septembra i oktobra na Univerzitetkom kliničkom centru Sarajevo trebala raditi dijagnostičke pretrage s ciljem utvrđivanja hormonalnog statusa, međutim, informisana je da za određene hormone, nema reagensa i da pretrage nije moguće obaviti. Kontaktirala je Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo s ciljem informisanja o proceduri eventualnog refundiranja troškova ukoliko određene pretrage nije moguće obaviti u javnim zdravstvenim ustanovama. Informisana je da je to moguće, ali je uz zahtjev za refundaciju potrebno priložiti potvrdu da zdravstvena ustanova u periodu kada se trebao uraditi nalaz nema reagensa, da je nalaz moguće uraditi u privatnoj ustanovi nakon čega se dostavlja originalni fiskalni račun kao i originalna uputnica postupajućeg liječnika. Žaliteljica je UKC Sarajevo uputila zahtjev za izdavanje potvrde da nije bilo potrebnih reagensa, uz zahtjev

¹⁴⁸ Ž-BL-04-253/16, Preporuka broj P-176/16 od dana 21.10.2016. godine.

¹⁴⁹ Broj 01-37-1773/16 od 16.02.2016. godine.

¹⁵⁰ Akt direktora Zavoda zdravstvenog osiguranja Unsko-sanskog kantona broj 01-49-9585/16 od 12.11.2016. godine.

¹⁵¹ Ž-SA-04-1100/16

je priložila kopiju fiskalnog računa iz privatne zdravstvene ustanove i uputnicu doktora opće prakse, no zahtjev je prvobitno odbijen. Tokom istražnog postupka pred Ombudsmenima zaprimljen je odgovor¹⁵² u kojem se navodi: “...podnositeljici žalbe upućena je obavijest da se dana 26.09.2016. god. i dana 21.10.2016. god. nisu mogle uraditi predmetne analize zbog nedostatka reagensa za izvedbu istih. Na osnovu naprijed navedenog akta podnositeljica žalbe može podnijeti zahtjev za refundaciju troškova na nadležno postupanje ZZO Kantona Sarajevo čiji je osiguranik.”

Ombudsmeni su zaprimili i žalbe građana koje su se odnosile na postupanje Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo.

Primjer: Žaliteljica¹⁵³ navodi da je po preporuci zdravstvene ustanove u kojoj se liječi kupila lijek “Immunorhon 300 micro amp. 1 amp” dana 12.10.2015. godine, kojom prilikom je upućena da ima pravo izvršiti refundaciju novca za kupovinu tog lijeka, radi čega se zahtjevom obratila Zavodu zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo. Dana 28.01.2016. godine primila je dopis¹⁵⁴ Zavoda kojim je njen zahtjev za refundaciju troškova nabavke lijek “Immunorhon 300 micro amp 1 amp” vraćen, s obzirom na to da je *Odluka o listi lijekova Kantona Sarajevo*¹⁵⁵ stavljena van snage dana 16.10.2015. godine donošenjem nove *Odluke o pozitivnoj, bolničkoj i magistralnoj listi lijekova Kantona Sarajevo*¹⁵⁶. Žaliteljica smatra da je zbog objektivne činjenice da je lijek kupila dana 12.10.2015. godine, imala pravo na refundaciju sredstava u iznosu od 114,05 KM na osnovu tada važećih propisa. U toku intervencije Ombudsmena zaprimljen je odgovor¹⁵⁷ Zavoda u kome se navodi: “*Upravni odbor Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo je u postupku po žalbi između ostalih, razmatrao i predmet imenovane, te na sjednici održanoj 22.02.2016. godine donio odluku broj: UO/04-3678-6/16 kojom je usvojen žalbeni navod i odobrena isplata traženih sredstava.*”

Kao što se iz navedenih primjera vidi evidentno je da postoji više zabrinjavajućih problema s kojima se građani suočavaju. Prvo, zdravstvene ustanove nemaju neophodna sredstva za vršenje dijagnostičkih pretraga, niti sve lijekove koji su u određenim situacijama prijeko potrebni. Drugo, građani su prinuđeni lijekove i određeni medicinski materijal nabavljati vlastitim sredstvima, dok istovremeno Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo nije spreman izaći u susret prilikom podnošenja zahtjeva za refundaciju utrošenih sredstava, a ključna je činjenica da se radi o građanima koji su zdravstveno osigurani i čija su prava zagarantovana Zakonom o zdravstvenom osiguranju¹⁵⁸ i Zakonom o zdravstvenoj zaštiti¹⁵⁹.

Primjer pozitivnog rješavanja predmeta¹⁶⁰ u toku intervencije Ombudsmena vezan je za liječenje trogodišnjeg djeteta koje je rođeno s višestrukim i teškim oboljenjima, te pripada kategoriji djece s posebnim potrebama. S obzirom na to da djevojčica nema urođen refleks gutanja, način njene ishrane mora biti prilagođen bolesti, te zahtijeva ugradnju PEG-a sonde na

¹⁵² Akt Univerzitetskog kliničkog centra Sarajevo broj: 0203-53919 od 15.02.2016. godine.

¹⁵³ Ž-SA-04-240/16

¹⁵⁴ Odgovor Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo broj: 05-19586/15 od 19.01.2016. godine.

¹⁵⁵ Odluka o listi lijekova Kantona Sarajevo, Službene novine KS, br. 36/13, 50/13 i 51/13

¹⁵⁶ Odluka o pozitivnoj, bolničkoj i magistralnoj listi lijekova Kantona Sarajevo, Službene novine KS, broj 39/15.

¹⁵⁷ Odgovor Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo, broj: 03-02-I-L.B. 6075/16 od 14.04.2016. godine.

¹⁵⁸ Zakon o zdravstvenom osiguranju, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 30/97, 7/02, 70/08 i 48/11.

¹⁵⁹ Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 46/10.

¹⁶⁰ Ž-BR-01-199/16

želudac, kao dijela njene buduće ishrane i života. Rješenjem Fonda zdravstvenog osiguranja, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine prvobitno je odbijen zahtjev žalitelja za besplatnu nabavku lijeka Febrini energy drink trideset (30) bočica kao neosnovan, iako je potreban djetetu. Nakon više obraćanja Ombudsmena, Fond zdravstvenog osiguranja Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine donio je odluku da uvrsti lijek Febrini energy drink na listu lijekova od početka 2017. godine.

Primjer: Udruženje dijaliziranih i transplantiranih bolesnika Federacije Bosne i Hercegovine¹⁶¹ izjavilo je žalbu na postupanje Doma zdravlja Čitluk vezano za neorganizovanje prijevoza za pet dijaliznih pacijenata iz Općine Čitluk na dijalizu u Mostar. Nakon poduzetih aktivnosti Ombudsmena zaprimljen je akt Udruženja¹⁶² dijaliziranih i transplantiranih bolesnika Federacije Bosne i Hercegovine u kojem se navodi:

“...ovi pacijenti sada imaju prijevoz od svojih domova na dijalizu u Mostar i povratak s dijalize do kućnog praga što je sasvim normalno i na šta imaju pravo po svim zakonima i propisima, kao i ostalih blizu 2000 dijaliziranih pacijenata u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Ovim putem, u ime pacijenata i u ime UDiTB Federacije Bosne i Hercegovine, želim da Vam iskažem VELIKU zahvalnost za Vaš trud i angažman oko rješavanja ovog problema s kojim su se čitlučki pacijenti borili više od pola godine.

Smatramo da je angažman Vas kao Institucije bio presudan u ovom slučaju.”

---

¹⁶¹ Ž-MO-04-158/16

¹⁶² Akt Udruženja dijaliziranih i transplantiranih bolesnika Federacije Bosne i Hercegovine od 12.01.2017. godine.

VI POJAM TORTURE I USPOSTAVLJANJE PREVENTIVNOG MEHANIZMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina je još u oktobru 2008. godine ratifikovala Opcioni protokol uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, donesen od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija od 2002. godine kojim je predviđena obaveza za sve države potpisnice da uspostave ili odrede jedno ili više tijela na nacionalnom nivou tj. uspostave preventivne mehanizme koji će vršiti posjete ustanovama u kojima se nalaze lica lišena slobode, a s ciljem prevencije torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka¹⁶³. Opcionim protokolom uspostavljen je Potkomitet za prevenciju torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka¹⁶⁴, koji je ovlašten da obilazi sva mjesta predviđena za zadržavanje lica i da daje preporuke državama članicama u vezi sa zaštitom lica lišenih slobode.

Opcionim protokolom države članice potvrdile su da je tortura, neljudsko, ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje zabranjeno i da predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava.¹⁶⁵ Također su se sporazumjele da uspostave sistem redovnih posjeta od strane međunarodnih i domaćih tijela mjestima gdje se nalaze lica lišena slobode (npr. zatvori, policijske stanice, psihijatrijske bolnice, psihijatrijska odjeljenja u općim bolnicama, kliničnim centrima, ustanove socijalne zaštite, centri za azil).

Naime, upravo cilj djelovanja preventivnog mehanizma je da kontinuiranim posjetama u ustanovama za zadržavanje lica lišenih slobode djeluje preventivno i spriječi torturu, redovno provjerava tretman lica lišenih slobode, daje preporuke nadležnim organima s ciljem poboljšanja tretmana i položaja lica lišenih slobode i da se spriječe tortura, surovi, neljudski ili ponižavajući postupci i kažnjavanje, uzimajući u obzir relevantne norme Ujedinjenih nacija, te podnosi prijedloge i daje mišljenja u vezi s važećim ili predloženim zakonima.¹⁶⁶

Bez obzira na značaj uspostave preventivnog mehanizma i činjenicu da su organi vlasti u Bosni i Hercegovini u posljednjih šest godina poduzimali određene mjere i aktivnosti radi njegovog formiranja, on do danas nije uspostavljen. Naime, ni u 2016. godini nije usvojen novi Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine koji bi predviđao uspostavu preventivnog mehanizma u okviru Institucije ombudsmena.

6.1. Praćenje prava zatvorenika/pritvorenika

Sistem izvršenja izrečenih krivičnih sankcija posebno je složen u Bosni i Hercegovini, jer je pozitivno zakonodavstvo koje uređuje ovu oblast, shodno ustavnoj strukturi Bosne i Hercegovine, raspoređeno na tri nivoa vlasti. Naime, nadležnost u pogledu izvršenja krivičnih sankcija podijeljena je između Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstva pravde Federacije Bosne i Hercegovine, Ministarstva pravde Republike Srpske i Pravosudne komisije

¹⁶³ Opcioni protokol, član 3.

¹⁶⁴ Opcioni protokol, član 2 stav 1.

¹⁶⁵ Opcioni protokol, preambula.

¹⁶⁶ Opcioni protokol, član 19.

Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Upravo ovakav sistem u kojem postoje četiri zakona o izvršenju krivičnih sankcija¹⁶⁷, u krajnjoj liniji ima za posljedicu postojanje različitih pravnih normi koje uređuju istu oblast (ili pitanje) na različit način, što opet dovodi do nejednake primjene istih. Ovakvo stanje neminovno dovodi do nejednakog tretmana osuđenih lica, a u zavisnosti od toga u kojem dijelu Bosne i Hercegovine su osuđeni na kaznu zatvora ili drugu kaznu, odnosno u kojoj ustanovi i u kojem entitetu izdržavaju kaznu zatvora. Ombudsmeni, također, zapažaju da nejednakom tretmanu zatvorenika/pritvorenika doprinosi i činjenica na se na osuđena lica koja izdržavaju kaznu lišenja slobode primjenjuju različita pravila sadržana u pravilnicima i drugim podzakonskim aktima koji se primjenjuju, zavisno od toga koji je sud izrekao kaznu zatvora npr. da li su u pitanju sudovi entiteta ili Sud Bosne i Hercegovine.

U toku 2016. godine Institucija ombudsmena zaprimila je 166 žalbi osuđenih lica, a što u odnosu na prethodni izvještajni period predstavlja povećanje od 58,10%. Povećan broj žalbi svakako je i rezultat pojačanih aktivnosti Odjela za praćenje prava zatvorenika/pritvorenika u prošloj godini manifestovan i kroz posjete zaposlenih u Odjelu skoro svim kazneno-popravnim ustanovama u Bosni i Hercegovini. Tako, u sklopu redovnih aktivnosti Odjela za zaštitu prava pritvorenika/zatvorenika, a na osnovu žalbi osuđenih lica, Ombudsmeni su u ovoj godini posjetili sljedeće ustanove: KPZ Zenica (tri puta), KPZ Foča, KPZ Trebinje, KPZ Bijeljina, KPZ-Sarajevo, KPZ Doboj i KPZ Banja Luka. Ove posjete su rezultirale i izradom dva izvještaja¹⁶⁸ o čemu će u nastavku biti više riječi.

Uvidom u strukturu žalbi, odnosno žalbene osnove nesporno je da se i dalje znatan broj obraćanja osuđenih lica (kao i prethodnih godina) odnosio na njihove žalbe u pogledu sadržine pravosnažnih sudskih odluka kojima se oglašavaju krivim, što nikako ne može biti predmet postupanja niti preispitivanja Ombudsmena, o čemu se osuđena lica pismenim ili usmenim putem obavještavaju.

Ombudsmeni su saglasni da postoji potreba da ponovo posjete sve ustanove za izvršenje krivičnih sankcija u Bosni i Hercegovini (kao što je to učinjeno 2009. i 2012. godine kada su izdati Specijalni izvještaji o stanju ljudskih prava u ustanovama za izvršavanje krivičnih sankcija), a nakon toga izvrše analizu stanja ljudskih prava u istim i zatečeno stanje uporede u odnosu na utvrđeno stanje iz 2012. godine. S tim u vezi, Ombudsmeni konstatuju da zbog ograničenih kapaciteta i činjenice da u Odjelu za zaštitu prava pritvorenika/zatvorenika trenutno rade samo dva pravnik nisu bili u mogućnosti da ovu aktivnost realizuju u 2016. godini.

Predstavnici Institucije su s ciljem promocije i zaštite prava osoba lišenih slobode i u toku 2016. godine zajedno s predstavnicima ostalih organa vlasti i zatvorskih ustanova učestvovali na brojnim konferencijama i okruglim stolovima¹⁶⁹ na kojima su razmatrana pitanja iz ove oblasti. Ove aktivnosti spadaju u posebne aktivnosti Odjela, a od značaja su zbog toga što se na istim

¹⁶⁷ Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 22/16, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine, br. 44/98, 42/99, 12/09 i 42/11, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Republici Srpskoj, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 2/10, 98/13 i 44/16 i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, broj 31/11.

¹⁶⁸ Izvještaj o posjeti Ombudsmena Kazneno-popravnim zavodu poluotvorenog tipa Sarajevo i Specijalni izvještaj o kršenju ljudskih prava osuđenih osoba u KPZ-u Zenica.

¹⁶⁹ 11 i 12. 02. 2016. godine organizovan je drugi okrugli sto za širu stručnu zajednicu s ciljem promocije tretmana za ranjive kategorije zatvorenika; 29 i 30. 11. 2016. godine. Konferencija nacionalnih preventivnih mehanizama Jugoistočne Evrope, itd.

analizira trenutno stanje i stepen ostvarivanja ljudskih prava u ustanovama za izvršavanje krivičnih sankcija te razmjenjuju informacije od značaja za rad i postupanje u pojedinačnim predmetima zaštite prava pritvorenika/zatvorenika.

6.1.1. Zdravstvena zaštita

Ombudsmeni su u 2016. godini razmatrali žalbe osuđenih lica koje su se odnosile na pitanje ostvarivanja njihove zdravstvene zaštite. Najveći broj ovih žalbi odnosio se na kvalitet zdravstvene zaštite u kazneno-popravnim ustanovama, a u određenoj mjeri i na njenu dostupnost. Pored primarne zdravstvene zaštite od posebnog je značaja omogućavanje specijalističkih pregleda osuđenim licima.

S obzirom na podatke s kojima Ombudsmeni raspolažu ni u 2016. godini sistem zdravstvene zaštite u ustanovama za izvršavanje krivičnih sankcija u Bosni i Hercegovini nije uspostavljen u punom kapacitetu na način kako je to propisano Evropskim zatvorskim pravilima u Dijelu III koji uređuje pitanje zdravstva. Naime, ovo se posebno odnosi na činjenicu da sve kazneno-popravne ustanove još uvijek nemaju najmanje jednog stalno zaposlenog ljekara opće prakse kako je to propisano tačkom 41.1 Evropskih zatvorskih pravila¹⁷⁰, već koriste mogućnost koja je utvrđena tačkom 41.3 ovih Pravila¹⁷¹, odnosno honorarno angažovanje ljekara opće prakse. Ovaj ljekar je u takvim situacijama najčešće zaposlen na osnovu ugovora o djelu i njegova obaveza je da bude dostupan i da redovno dolazi u ustanovu. Osim navedenog, zdravstvena služba ustanove trebala bi imati dovoljan broj zaposlenog medicinskog osoblja obučenog za pružanje adekvatne zdravstvene zaštite.

Prema podacima Ministarstva pravde Republike Srpske stalno zaposlenog ljekara imaju sljedeće kazneno-popravne ustanove: KPZ Banja Luka, KPZ Foča i KPZ Istočno Sarajevo a nemaju: KPZ Doboju, KPZ Trebinje i KPZ Bijeljina.

Federalno ministarstvo pravde informisalo je Ombudsmene da stalno zaposlenog ljekara imaju samo KPZ Zenica i KPZ Tuzla, dok ostale kazneno-popravne ustanove u ovom entitetu nemaju.

Prilikom ispitivanja žalbenih navoda koji se odnose na zdravstvenu zaštitu osuđenih lica, Ombudsmeni insistiraju na dostavljanju brojevanih pokazatelja koji iskazuju broj potrebnih i obavljenih redovnih pregleda, zatim specijalističkih pregleda i ljekarske dokumentacije koja to potvrđuje. Analizom ovih podataka Ombudsmeni mogu cijeniti i da li je zdravstvena usluga dovoljno dostupna ovoj kategoriji lica, mada su svjesni da ovi brojevani podaci ne predstavljaju uvijek mjerilo kvalitete pružene zdravstvene zaštite.

Stoga, Ombudsmeni smatraju da postoji snažna potreba za izradom sveobuhvatne analize stanja u oblasti zdravstvene zaštite u ustanovama za izvršavanje krivičnih sankcija u Bosni i Hercegovini.

¹⁷⁰ Evropska zatvorska pravila u dijelu III koji uređuje pitanje zdravstva, tačka 41.1 predviđaju da „u svakom zatvoru postojat će najmanje jedan kvalifikovani ljekar opće prakse.“

¹⁷¹ Evropska zatvorska pravila u dijelu III koji uređuje pitanje zdravstva, tačka 41.3 predviđaju: „U slučaju kada zatvori nemaju stalno zaposlenog ljekara, honorarno će se angažovati ljekar da redovno vrši posjete.“

Primjer: Žalitelj¹⁷² navodi da nema adekvatnu zdravstvenu zaštitu u Pritvorskoj jedinici Kazneno-popravnog zavoda Tuzla u kojoj se trenutno nalazi. Postupajući po žalbi, Ombudsmeni su zatražili pismeno izjašnjenje na navode iz žalbe. Iz odgovora, između ostalog, proizlazi da se imenovani od trenutka dolaska u pritvorsku jedinicu javio na ljekarski pregled 22 puta. Navodi se i da je pored toga šest puta od zavodskog ljekara bio upućen na pregled zavodskom psihijatru. Iako su i nakon toga poduzimali određene istražne radnje, Ombudsmeni nisu mogli utvrditi kršenje prava, posebno uvažavajući nalaz i mišljenje ordinirajućeg ljekara, specijaliste urgentne medicine.

Preporuka ministarstvima pravde Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske da se:

- u skladu s Evropskim zatvorskim pravilima utvrdi zdravstvena politika u ustanovama za izdržavanje krivičnih sankcija i osiguraju materijalno-tehničke mogućnosti za njeno provođenje;
- organiziraju edukativni programi radi upoznavanja osoba lišenih slobode s opasnostima od oboljenja i načinima prenošenja zaraznih bolesti s ciljem preventivnog djelovanja.

6.1.2. Korištenje vanzavodskih pogodnosti

Ombudsmeni su i u 2016. godini postupali po žalbama osuđenih lica koje su se odnosile na njihovo nezadovoljstvo prilikom odobravanja i korištenja vanzavodskih pogodnosti. Pri tome, treba imati u vidu da je odobravanje pogodnosti mogućnost koju osuđeno lice može zaslužiti isključivo svojim dobrim ponašanjem i vladanjem, a ne pravo osuđenika, odnosno obaveza koju uprava mora ispoštovati.

Najveći broj žalbi odnosio se na rješenje u praksi prema kojem je korištenje vanzavodskih pogodnosti uvjetovano mišljenjem nadležne policijske stanice i organa socijalne zaštite, pa osuđena lica u žalbama upućenim Instituciji navode kako policijski službenici koji vrše ove provjere ne utvrđuju pravo stanje na terenu, jer nisu dovoljno objektivni već po automatizmu pišu negativno mišljenje. S druge strane, od rezultata policijskih provjera u najvećoj mjeri zavisi hoće li im od strane Uprave biti odobrene pogodnosti.

Primjer: Osuđeno lice u žalbi¹⁷³ ističe da je PU Živinice, nakon provjera na terenu, poslala pozitivno mišljenje u vezi s korištenjem pogodnosti, dok vaspitač u KPZ-u Zenica tvrdi da je dostavljeno negativno mišljenje. Ističe da nikada nije imao uvid u dostavljeno mišljenje te policijske uprave niti su mu jasni razlozi zbog kojih ne može koristiti vanzavodske pogodnosti. Nakon provedenog postupka istraživanja žalba je ocijenjena neosnovanom.

Primjer: Osuđeno lice u žalbi¹⁷⁴ navodi da je smješten u paviljon V-1 i radno angažovan. Žalba se odnosi na upravu ustanove, s obzirom na to da je prema njegovim navodima dobio pozitivne papire u vezi s policijskim provjerama od Policijske stanice Vitez. Uprkos tome njegovi papiri su upućeni i na provjere u Policijsku stanicu Travnik, od koje je dobio djelimično pozitivno

¹⁷² Ž-BL-07-471/16

¹⁷³ Ž-SA-07-95/16

¹⁷⁴ Ž-SA-07-96/16

mišljenje, tako da može izaći iz ustanove, ali ne i doći u Novi Travnik. Nezadovoljan je postupanjem uprave, jer, kako navodi, prema mišljenju načelnika Policijske stanice Novi Travnik, nije bilo potrebno tražiti provjere i od njih, s obzirom na to da su svoje mišljenje odnosno provjere uputili nadležni iz Policijske stanice Vitez, a u pitanju je isti kanton. U vezi s tim traži da Uprava ustanove u što kraćem roku odluči o njegovom pravu na korištenje vanzavodskih pogodnosti. S ciljem provjere navoda podnositelja žalbe, Institucija ombudsmena zatražila je izjašnjenje Kazneno-popravnog zavoda Zenica. Dostavljen je odgovor¹⁷⁵ Sektora odgoja-tretmana Kazneno-popravnog zavoda Zenica od dana 23.03.2016. godine u kojem je detaljno obrazloženo postupanje Uprave zavoda.

6.1.3. Uvjeti smještaja

Ombudsmeni ističu da se, na osnovu informacija¹⁷⁶ s kojima raspolažu, pitanje nedostatka smještajnih kapaciteta u 2016. godini odnosilo samo na ustanove za izvršavanje krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine, dok su u Republici Srpskoj postojeći kapaciteti dovoljni da se smjeste sva osuđena lica. Zbog popunjenosti i prenatrpanosti ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovini određeni broj osuđenih lica čekao je da bude upućen na izdržavanje kazne zatvora. Ombudsmeni napominju da, iako i dalje postoji problem prenatrpanosti ustanova, on nije u tolikoj mjeri izražen kao ranijih godina jer je evidentno da su nadležni organi u Federaciji Bosne i Hercegovine nastojali dijelom da ga ublaže tako da su sudovi u većoj mjeri izricali alternativne kazne¹⁷⁷ umjesto kazne zatvora.

Radi prikupljanja tačnih podataka o popunjenosti smještajnih kapaciteta u ustanovama za izvršavanje krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj Ombudsmeni su aktom¹⁷⁸ zatražili sljedeće informacije:

1. *„Statističke podatke koji pokazuju broj raspoloživih i popunjenih smještajnih kapaciteta u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine na dan 01. 12. 2016. godine. Informaciju, da li su postojeći kapaciteti dovoljni da se smjeste sva osuđena lica i ukoliko nisu, koliko osuđenih lica trenutno čeka upućivanje na izdržavanje kazne zatvora.“ i*

¹⁷⁵ U odgovoru Sektora odgoja-tretmana Kazneno-popravnog zavoda Zenica od 23. 03. 2016. godine navedeno je sljedeće „...U konkretnom slučaju, B.B: je izdržao više od pola kazne zatvora. Kako je primjeren osuđenik, traženo je mišljenje od nadležnih policijskih stanica i Centra za socijalni rad u Novom Travniku (gdje je osuđeni počinio krivično djelo i gdje živi oštećena strana) i u Vitezu (osuđeni je tokom izdržavanje kazne zatvora promijenio mjesto prebivališta). Osuđeni je dobio pozitivne papire iz PS Vitez. Međutim, imajući u vidu da se osuđenim osobama šalju papiri i u mjesto gdje je počinio krivično djelo (imajući u vidu žrtvu i oštećenu stranu krivičnog djela) tako se tražilo i mišljenje nadležne policijske stanice u Novom Travniku. Također, uzimala se u obzir i blizina između trenutnog prebivališta osuđenog i ranijeg prebivališta (odnosno mjesta gdje je osuđeni počinio krivično djelo). Policijska stanica Novi Travnik je, u dva navrata, poslala negativne podatke s terena odnosno podatke u kojima nas obavještava da su obavili razgovor s porodicama oštećene strane .... te da se spomenuti protive da osuđeni B. koristi vanzavodske pogodnosti, da osjećaju veliki strah i da se boje da bi osuđeni mogao ponovo učiniti slično. S obzirom na to da još uvijek nemamo pozitivno mišljenje PS Novi Travnik, te će se za osuđenog razmatrati do daljnjeg za korištenje vanzavodskih pogodnosti jer je to limitirajući faktor. Osuđenom je omogućeno korištenje zavodskih pogodnosti, te raznih drugih beneficija, uključujući savjetodavnu podršku i sve vidove druge pomoći od ove ustanove. Informišemo vas da je ova ustanova, 18.12.2015. godine, tražila po treći put mišljenje PS Novi Travnik, ali da nismo dobili odgovor.“

¹⁷⁶ Izvještaj s drugog okruglog stola koji je održan s ciljem promocije, Priručnik za obuku o dodatnim sposobnostima zatvorskih službenika.

¹⁷⁷ Ž-SA-07-407/15 - Primjer u predmetu gdje je podnosiocu žalbe od strane Općinskog suda u Sarajevu izrečena mjera rada za opće dobro na slobodi u trajanju od 50 radnih dana.

¹⁷⁸ Akt Ombudsmena broj: Oi-K-BL-500/16, datum: 30. 11. 2016. godine.

2. „Informaciju, da li je, u kojim ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija i koliko novčanih sredstava izdvojeno za adaptaciju, odnosno poboljšanje uvjeta u 2016. godini i koji radovi su urađeni?“

U odgovoru Ministarstva pravde Republike Srpske¹⁷⁹ navedeno je sljedeće:

„Postojeći kapaciteti u potpunosti zadovoljavaju potrebe izvršenja kazne zatvora, kazne maloljetničkog zatvora, vaspitne mjere upućivanja u vaspitno-popravni dom, kao i potrebe za izvršenje mjere pritvora.

Nemamo podatak koliko osuđenih lica čeka upućivanje na izdržavanje kazne, ali zasigurno da u Republici Srpskoj nikada nije bilo slučajeva da se neko osuđeno lice ne može uputiti na izdržavanje kazne zatvora zbog popunjenosti kapaciteta. Nivo popunjenosti smještajnih kapaciteta kazneno-popravnih ustanova na dan 31.12.2015. godine iznosili su: Prosječna popunjenost svih kapaciteta na dan 31.12.2015. godine, iznosila je 51,55%, od čega je popunjenost kapaciteta za osuđena lica iznosila 56,33%, a za pritvorena 32,15 %. Najveća popunjenost smještajnih osuđeničkih kapaciteta tokom godine, kao i u prethodnim godinama evidentirana je u KPZ Banja Luka, Foča i Bijeljina.“

Iz sredstava budžeta kazneno-popravnih ustanova, za rekonstrukciju i adaptaciju zgrada i objekata kao i za nabavku opreme u 2016. godini izdvojeno je: KPZ Banja Luka 250.000,00 KM, KPZ Foča 80.000,00 KM, KPZ Bijeljina 1.460,00 KM, KPZ Istočno Sarajevo 1.600,00 KM i KPZ Doboje 1.200.286,68 KM (1.188.000,68 KM iz sredstava Svjetske banke za obnovu poplavljenih područja +12.286,00 KM iz budžeta KPZ Doboje).“

S obzirom na to da dobijeni podaci pokazuju da su uložena značajna novčana sredstva s ciljem poboljšanja uvjeta, a u što su se i predstavnici Institucije uvjerali posjetom KPZ Banja Luka, Foča i Doboje, Ombudsmeni ukazuju na važnost proaktivnog djelovanja Ministarstva pravde Republike Srpske u 2016. godini, jer je nesporno da su dodatnim ulaganjem poboljšani uvjeti izdržavanja kazne zatvora u kazneno-popravnim ustanovama ovog entiteta. Također, pozivaju nadležne da nastave s aktivnostima koje se odnose na izgradnju novog objekta u kojem će biti smješten Kazneno-popravni zavod Bijeljina, kako je to i planirano.

U odgovoru Federalnog ministarstva pravde Sarajevo, broj: 04-49-5186/16 od 15. 12. 2016. godine dostavljen je tabelarni prikaz ukupnog kapaciteta KPZ u Federaciji Bosne i Hercegovine te nivo popunjenosti Zavoda. U vezi s tim u odgovoru je navedeno sljedeće:

„Prema podacima općinskih sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine na dan 31. 12. 2015. godine bilo je 196 osoba koje su čekale na izdržavanje kazne. Novi podaci bit će prikupljeni za 2016. godinu, ali već imamo obavijest od strane Općinskog suda u Sarajevu (najveći sud u Federaciji Bosne i Hercegovine) da više nemaju listu čekanja u vezi s upućivanjem na izdržavanje kazne zatvora. Iz gore navedenih podataka evidentno je da postoji prekobrojnost u KPZ Sarajevo i to u pogledu smještaja pritvorenika, a ne osuđenih osoba i KPZ Busovača gdje ima 19 osuđenih osoba iznad predviđenih kapaciteta.

U KPZ Bihać predviđeno je izdvajanje od 27.000 KM za projekat rekonstrukcije objekta (rekonstrukcija nadstrešnice, ugradnja konstrukcije plafona, rekonstrukcija pritvorske jedinice), a u KPZ Busovača predviđeno je 20.000 KM za kapitalna ulaganja u Zavod tokom 2016. godine

¹⁷⁹ Odgovor Ministarstva pravde Republike Srpske¹⁷⁹ broj: 08. 030/052-8507/16 od 06. 12. 2016. godine.

(rekonstrukcija sistema ventilacije, postavljanje rasvjete duž zavodske ograde, nabavka plastenika). Za nabavku opreme u Zavodima je predviđeno ukupno 270.000 KM (KPZ Zenica 70.000, KPZ Sarajevo 22.000 KM, KPZ Tuzla 33.000 KM, KPZ Mostar 60.000 KM, KPZ Bihać 30.000 KM, KPZ Orašje 25.000 KM i KPZ Busovača 30.000 KM). Navodimo da je od 01. 10. 2016. godine stavljen u funkciju novi Odgojno-popravni dom u Orašju. U KPZ Busovača je završen objekat za smještaj 60 osuđenih lica, ali zbog trenutnog nedostatka osoblja službe osiguranja i tretmana još nije stavljen u funkciju.“

Podaci iz ovog odgovora potvrđuju ranije iznesenu konstataciju Ombudsmena da problem prenatrpanosti više nije toliko izražen ni u svim kazneno-popravnim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine. Također, pohvalno je da je i nadležno ministarstvo ovog entiteta izdvojilo određena novčana sredstva s ciljem poboljšanja materijalno-tehničkih uvjeta u kazneno-popravnim ustanovama ovog entiteta.

Ombudsmeni podsjećaju da su u svom Specijalnom izvještaju o stanju ljudskih prava u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija u Bosni i Hercegovini¹⁸⁰, kao i u Preporuci¹⁸¹ upozoravali na izuzetno loše uvjete u kojima borave pritvorenici/zatvorenici u Kazneno-popravnom zavodu Sarajevo. Ombudsmeni su, također, i u svom Specijalnom izvještaju o stanju ljudskih prava u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija ukazali da je u cjelokupnom sistemu izvršavanja krivičnih sankcija¹⁸² najlošije stanje unutar KPZ Sarajevo, i da resorno ministarstvo nije pratilo stvarne potrebe, s obzirom na gustoću naseljenosti stanovništva na području koje gravitira ovoj ustanovi. Nažalost, Ombudsmeni konstatuju da ovo stanje nije još uvijek promijenjeno što dokazuje i posjeta Ombudsmena koja je izvršena dana 11. 02. 2016. godine na zahtjev pomoćnika direktora Kazneno-popravnog zavoda Sarajevo koji je Instituciji uputio obavijest u kojoj je ukazao na prenatrpanost smještajnih kapaciteta u ovoj ustanovi, tražeći hitnu reakciju nadležnih i pomoć Ombudsmena. Utvrđeno je, da je na dan posjete predstavnika Institucije stanje u Odjelu pritvora bilo sljedeće: ukupno 135 osoba od toga 126 muškaraca, šest žena i tri pritvorenika koji se nalaze u zdravstvenom odjeljenju Ustanove. Ovi podaci su alarmantni s obzirom na to da je kapacitet ove ustanove 88 mjesta. Nakon izvršene posjete koja je obuhvatala razgovor s Upravom ustanove, zatim obilazak prostorija pritvora, vršenje uvida u službene evidencije, razgovor s pritvorenim licima koji su mogli dati podatke relevantne za predmet posjete, odnosno koji su zatečeni prilikom obilaska (u sobama i u šetnji), sačinjen je Izvještaj o posjeti Ombudsmena Kazneno-popravnom zavodu poluotvorenog tipa Sarajevo i upućene su preporuke¹⁸³ Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnom ministru pravde i

¹⁸⁰ Objavljen u septembru 2009. godine.

¹⁸¹ Preporuka u predmetu Ž-SA-07-1381/11, broj: P-209/11

¹⁸² Objavljen u avgustu 2012. godine.

¹⁸³ U Izvještaju o posjeti Ombudsmena Kazneno-popravnom zavodu poluotvorenog tipa Sarajevo Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnom ministru pravde i direktoru Kazneno-popravnog zavoda Sarajevo upućene su sljedeće preporuke:

- da bez odlaganja poduzmu sve potrebne mjere s ciljem poboljšanja kvaliteta života pritvorenika što prije svega znači osiguravanje dovoljno životnog prostora po pritvoreniku, osiguravanje osvjjetljenja, grijanja, provjetravanja, pristupa pitkoj vodi, kao i održavanje ovih prostorija u zadovoljavajućem stanju i ispunjavanje zahtjeva zatvorske higijene;
- da poduzmu mjere na izmještanju osuđeničkog dijela ustanove na lokacije Igman ili Ustikolina;
- da nadležnim sudovima ukažu na potrebu da se do stvaranja naprijed navedenih uvjeta suzdrže od izdavanja uputnih akata za izdržavanje mjere pritvora u KPZ-u Sarajevo, te da pritvorena lica upućuju u druge ustanove;
- da bez daljeg odlaganja riješe ili ublaže problem nedovoljnog broja zaposlenika koji rade s osobama lišenim slobode;
- da odmah omoguće pritvorenim licima boravak na svježem zraku u trajanju od dva sata;
- da u saradnji s Federalnim Ministarstvom zdravstva riješe problem scabiesa (šuge) od koje je oboljela nekolicina pritvorenika u ustanovi;

direktoru Kazneno-popravnog zavoda Sarajevo. Nažalost, Ombudsmeni konstatuju da nadležno Ministarstvo nije dostavilo odgovor na izdatu preporuku i informaciju da li se preporučeno ispoštovalo. Ombudsmeni zaključuju da je rješavanje pitanja prenatrpanosti ove ustanove od posebnog značaja jer povlači i niz drugih okolnosti koje otežavaju funkcionisanje ove ustanove. Naime, brojne su dodatne poteškoće s kojima se onda u svom radu, organizovanju i funkcionisanju susreće ta ustanova npr. u pogledu organizacije i odgovarajućeg upravljanja ustanovom, pitanja sigurnosti osuđenih lica i zaposlenih, osiguranje adekvatnih higijenskih uvjeta, zdravstvene zaštite, kao i postojanje većeg rizika od prijetnji, nasilja i pobuna.

Ombudsmeni smatraju da će rješavanju ovog problema značajno doprinijeti i puštanje u rad državnog zatvora¹⁸⁴ koji je smješten u Vojkovićima, Opština Istočna Ilidža. Konstrukcija svih objekata ovog Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera Bosne i Hercegovine, u potpunosti je završena, a u pitanju je ukupno deset objekata od čega su objekti A, B, C i D namijenjeni smještaju osuđenika i pritvorenika. Prema dostupnim podacima sa zvanične web stranice Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, izgradnja državnog zatvora završava se prema planiranim rokovima pa se početak rada državnog zatvora očekuje 2017. godine.

6.1.4. Radni angažman

U pogledu radnog angažmana osuđenika, Ombudsmeni i dalje ukazuju svim kazneno-popravnim ustanovama u Bosni i Hercegovini da trebaju da poduzeti dodatne napore i unaprijediti radni angažman lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora, jer takvim postupanjem ispunjavaju obaveze koje su propisane Evropskim zatvorskim pravilima u Dijelu VII - radni angažman¹⁸⁵, ali i doprinose ostvarivanju punog programa tretmana i resocijalizacije ovih lica. Naime u brojnim neposrednim kontaktima koja su osuđena lica prošle godina ostvarila s Ombudsmenima, oni su isticali značaj svog radnog angažmana navodeći da im isti omogućava dobijanje plate, upotpunjava im vrijeme i pozitivno utječe na njihov proces resocijalizacije.

Ombudsmeni napominju da su svjesni činjenice da teška materijalna situacija i veliki broj nezaposlenih građana u Bosni i Hercegovini dodatno otežava ispunjavanje ove obaveze, međutim, to ne može biti opravdanje za neadekvatnu reakciju nadležnih u ovom segmentu zaštite i ostvarivanja prava osuđenih lica.

Preporuka: Svim kazneno-popravnim zavodima u Bosni i Hercegovini da u skladu s objektivnim mogućnostima, unaprijede radni angažman lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora.

- da u saradnji s Ministarstvom unutrašnjih poslova, Upravom policije, riješe problem asistencije policije prilikom izvođenja iz ustanove visoko rizičnih pritvorenih lica po osnovu ukazivanja ljekarske pomoći.

¹⁸⁴ Prema podacima preuzetim sa zvanične internet stranice Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, ukupna površina državnog zatvora iznosit će 24.000 kvadratnih metara, a svaka ćelija u kojoj će biti smješten po jedan zatvorenik, bit će površine 12 kvadratnih metara. Izgradnja i funkcionisanje budućeg državnog zatvora u potpunosti je usklađena s Evropskim zatvorskim pravilima i standardima. Realizacijom planiranog projekta Bosna i Hercegovina će dobiti zatvorske kapacitete maksimalne sigurnosti, kapaciteta 348 mjesta, od čega 298 za zatvorenike i 50 za pritvorenike. Ovim će se značajno rasteretiti kapaciteti entitetskih zatvorskih kapaciteta i riješiti problem njihove prebukiranosti, ali i doprinijeti boljoj resocijalizaciji počinilaca „lakših“ krivičnih dijela. Unutar smještajnih objekata nalazit će se i medicinski blok (primarna medicinska zaštita), dok je poseban objekat namijenjen za edukativne aktivnosti. U toku su radovi na instalacijama i unutrašnjosti svih deset objekata zatvorskog kompleksa, uključujući postavljanje stolarije, podova i slično, a intenzivno se radi i na ugradnji opreme unutar zatvora Planirano je zapošljavanje 250 osoba (policajci, tehničko osoblje, administracija...).

¹⁸⁵ Evropskim zatvorskim pravilima, Dio VII- radni angažman, 105.10 „Sistemskim programom rada teži se doprinošenju ispunjenju svrhe režima za zatvorenike.“

6.1.5. Pitanje premještaja

Pitanje premještaja osuđenih lica u Bosni i Hercegovini je od posebnog značaja i odnosi se na premještaj osuđenika iz jednog u drugi kolektiv unutar iste ustanove, iz jedne ustanove u drugu u okviru istog entiteta i iz ustanove jednog entiteta u ustanovu drugog entiteta.

Primjer: Podnosilac žalbe¹⁸⁶ je tražio premještaj unutar ustanove. U žalbi navodi i da trenutno boravi u IV paviljonu, ali da mu je obećan prelazak u I paviljon, jer pripada "A" grupi već sedam mjeseci. Direktor KPZ-a Zenica je dostavio izjašnjenje u kojem je navedeno da razlozi zbog kojih je ovo osuđeno lice bilo smješteno u IV paviljonu više nisu aktuelni i da je u međuvremenu premješten u I paviljon.

Ombudsmeni napominju da u Bosni i Hercegovini premještaj osuđenih lica predstavlja kompleksan problem, posebno zato što zakonodavstvo u ovoj oblasti nije usklađeno, odnosno što nije na jednakim osnovama propisana ova mogućnost, posebno u dijelu koji se odnosi na premještaj osuđenih lica iz ustanove jednog entiteta u ustanovu drugog entiteta. Naime, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine uopće ne propisuje mogućnost premještaja osuđenih lica na izdržavanje kazne zatvora u drugi entitet. S druge strane, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske, do njegovih izmjena od maja 2016. godine propisivao je mogućnost premještaja iz ustanove jednog u ustanovu drugog entiteta, ali samo kada to zahtijevaju sigurnosni razlozi, a što je po mišljenju Ombudsmena, samo jedan od kriterija za premještaj. Nepostojanje odredbe u Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija Federacije Bosne i Hercegovine vezane za premještaj osuđenih lica iz ustanove za izvršenje kazne zatvora jednog entiteta u ustanovu za izvršenje kazne zatvora drugog entiteta, stvorilo je situaciju da ne postoji primjer da je i odredba utvrđena u Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske primijenjena u praksi.

Ombudsmeni su mišljenja da su pravnim prazninama i nedorečenostima u pogledu mogućnosti premještaja iz kazneno-popravne ustanove jednog u kazneno-popravnu ustanovu drugog entiteta najviše oštećena osuđena lica koja imaju prebivalište, odnosno boravište u drugom entitetu, jer praktično gube kvalitetan kontakt s porodicom, a što je značajno imajući u vidu složenu i tešku ekonomsko-socijalnu situaciju, što u konačnici rezultira otežanom rehabilitacijom koja ne ide u željenom pravcu. Upravo zbog svega navedenog, Ombudsmeni su s ciljem osiguravanja jasnoće i dosljednosti primjene zakona u ovoj oblasti u predmetu¹⁸⁷, dana 07.03.2016. godine uputili Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnom ministarstvu pravde i Ministarstvu pravde Republike Srpske, Inicijativu za izmjene i dopune Zakona o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine¹⁸⁸ i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske¹⁸⁹.

Uzimajući u obzir činjenicu da Ombudsmenima nije dostavljen odgovor na upućenu Inicijativu aktom¹⁹⁰ od Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, zatražili su informaciju, da li je ovaj zakonodavni organ zaprimio prijedlog Izmjena i dopuna Zakona o izvršenju krivičnih sankcija Federacije Bosne i Hercegovine i ukoliko jeste, da li će i kada biti razmatran. Istim aktom, od

¹⁸⁶ Ž-SA-07-823/16

¹⁸⁷ Ž-BL-07-107/16

¹⁸⁸ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 44/98, 42/99, 12/09 i 42/11.

¹⁸⁹ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 12/10, 117/11 i 98/13.

¹⁹⁰ Akt Ombudsmena broj: 0i-k-bl-514/16 od 20. 12. 2016. godine.

Federalnog ministarstva pravde zatražena je informacija, koje mjere i radnje je nadležni organ poduzeo s ciljem postupanja po upućenoj Inicijativi. U odgovoru¹⁹¹ Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine navedeno je sljedeće: „Izvyještavamo Vas da je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine podnijela u parlamentarnu proceduru Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine. Nacrt zakona je razmatran na 11. sjednici Zastupničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, dana 18. 05. 2016. godine, nakon čega je donesen zaključak kojim se utvrđuje da se prihvata Nacrt zakona i da isti može biti osnova za izradu prijedloga.“

U odgovoru¹⁹² Federalnog ministarstva pravde navedeno je: „da je pripremljen Prednacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine, a koji je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine utvrdila u formi nacrtu dana 22.04.2016. godine uputila u parlamentarnu proceduru. Nakon što su Zastupnički dom i Dom naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine prihvatili nacrt kao temelj za izradu prijedloga zakona, koji treba finalizirati Federalno ministarstvo pravde. U tekstu budućeg prijedloga zakona već je ugrađena odredba o premještanju osuđene osobe u drugi entitet u kojem osuđena osoba ima prebivalište, odnosno boravište.“

S druge strane, Narodna skupština Republike Srpske je na sjednici održanoj maja 2016. godine donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske¹⁹³ koji u odredbi člana 122a predviđa: „(1) Rukovodilac Ustanove, uz pismenu saglasnost osuđenog lica, zbog sigurnosti ili zbog organizacije izvršenja kazne zatvora, može ministru podnijeti prijedlog za premještanje na izdržavanje kazne zatvora u drugi entitet u kojem osuđeni ima prebivalište, odnosno boravište.(2) Sigurnosni razlozi ili razlozi organizacije izvršenja kazne zatvora iz stava 1 ovog člana moraju biti jasno obrazloženi i dokazani. (3) Rješenje o premještanju iz stava 1 ovog člana donosi ministar nakon pribavljene saglasnosti ministra pravde entiteta u koji se osuđeni premješta.(4) Protiv rješenja iz stava 3 ovog člana nije dozvoljena žalba niti se može pokrenuti upravni spor.(5) Ako je prijedlog rukovodioca Ustanove odbijen, novi prijedlog može biti podnesen nakon šest mjeseci od dana prijema rješenja.(6) Troškove premještaja iz stava 1 ovog člana snosi Ustanova iz koje se vrši premještanje.“

6.1.6. Sigurnost lica lišenih slobode

Ombudsmeni izražavaju zabrinutost u pogledu pitanja sigurnosti osuđenih lica jer se i dalje gotovo sve kazneno-popravne ustanove suočavaju s manjim brojem zaposlenih od potrebnog i predviđenog sistematizacijom radnih mjesta. Ovo se posebno odnosi na službe osiguranja i tretmana kao najznačajnije službe u procesu resocijalizacije osuđenih lica. Nedostatak osoblja u službi osiguranja u odnosu na broj osuđenika u velikoj mjeri dovodi do toga da Uprava ustanove ne može osigurati adekvatnu zaštitu ovih lica, dok nedostatak stručnog osoblja iz dijela prevaspitne službe negativno se odražava na kvalitet procesa resocijalizacije, što dovodi u pitanje postizanje cilja koji se želi ostvariti izvršenjem izrečene krivične sankcije.

¹⁹¹ Akt Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine broj: 01-02-1098/16 od 27. 12. 2016. godine.

¹⁹² Akt Federalnog ministarstva pravde, broj 04-4-5545/16 od 08.01.2017. godine.

¹⁹³ Službeni glasnik Republike Srpske, broj 44/16.

Nadležni moraju postupati u skladu s Evropskim zatvorskim pravilima koja u Dijelu IV - *bezbjednost i sigurnost* jasno definišu koje mjere i radnje treba poduzeti radi osiguranja bezbjednosti osuđenih lica. Najčešći vid ugrožavanja sigurnosti osuđenih lica od strane drugih osuđenika manifestuje se vršenjem različitih radnji npr. ucjena, nepoštovanja, fizičkog i psihičkog maltretiranja, provokacije na nacionalnoj i vjerskoj osnovi itd.

Primjer koji pokazuje opisano jeste incident koji se desio za pravoslavni Vaskrs u Kazneno-popravnog zavodu Zenica, kada su fizički napadnuti osuđenici srpske nacionalnosti od strane osuđenika bošnjačke nacionalnosti. Nakon toga, Ombudsmeni su obavili posebnu posjetu Kazneno-popravnog zavodu u Zenici dana 01.05.2016. godine, a radi utvrđivanja svih činjenica vezanih za predmetni događaj. Nakon toga sačinjen je Specijalni izvještaj o kršenju ljudskih prava osuđenih osoba u Kazneno-popravnog zavodu Zenica, kojim su upućene preporuke¹⁹⁴ Federalnom ministru pravde i direktoru Kazneno-popravnog zavoda Zenica. U odgovoru¹⁹⁵ na upućeni Specijalni izvještaj direktor Kazneno-popravnog zavoda Zenica navodi sljedeće: „... ističem da sam već pokrenuo disciplinsku proceduru za kažnjavanje odgovornog lica koje je propustilo da na vrijeme obavijesti prvog čovjeka Zavoda o spornom incidentu....ističem da ću kao direktor Zavoda i dalje insistirati na rješavanju problema nedovoljnog broja zaposlenika u ovom Zavodu, a naročito zatvorskih policajaca - stražara i vaspitača....obavezujem se da ću zajedno sa svojim saradnicima unapređivati postojeće procedure kako bi osigurao bolju sigurnost osuđenim licima, a koje će smanjiti rizik od nasilja među istima, ali ističem da su neadekvatni objekti, manjak osoblja i opreme ozbiljno „usko grlo“ u navedenim aktivnostima....o preuzimanju svih neophodnih mjera i aktivnosti na pružanju sigurnosti i ravnopravnosti tretmana osuđenim licima odnosno prevencije psihičkog i fizičkog zlostavljanja zajedno sa svojim saradnicima nastojat ću da dam adekvatan doprinos kako bi se ovakvi slučajevi u najvećoj mjeri preduprijedili, prevenirali ili spriječili.“

Uvažavajući navedeno Ombudsmeni zaključuju da su svjesni da se Uprava Kazneno-popravnog zavoda Zenica u svom radu suočava s problemima u pogledu osiguranja bezbjednosti lica koja su smještena u ovu ustanovu, kako zbog velikog broja osuđenih lica, neadekvatnih prostorija objekta koje ne zadovoljavaju potrebe tolikog broja osuđenih lica, tako i zbog nedostatka stručnog osoblja, ali to svakako ne može biti opravdanje za pojavu da osuđenici trpe nasilje. S tim u vezi, Ombudsmeni pozdravljaju činjenicu da je Uprava svjesna problema pa samim tim i pohvaljuju nabrojane aktivnosti direktora koje su usmjerene na prevazilaženje i rješavanje istih, a kako je to i navedeno u dostavljenom odgovoru. Iz tog razloga još jednom pozivaju nadležno Ministarstvo da se aktivno uključi i pomogne Upravi navedene ustanove u prevazilaženju poteškoća s kojima se trenutno suočava u radu.

¹⁹⁴ Preporuke Ombudsmena upućene su: 1. Federalnom ministru pravde - da poduzme neophodne mjere i radnje na potpunom rasvjetljavanju ovog događaja, te da poduzme adekvatne aktivnosti na sankcionisanju svih odgovornih lica zaposlenih u ovom Zavodu za ovaj težak događaj; 2. direktoru Kazneno-popravnog zavoda zatvorenog tipa Zenica - da poduzme potrebne aktivnosti na sankcionisanju svih odgovornih lica zaposlenih u ovom Zavodu za ovaj događaj; 3. Federalnom ministru pravde i direktoru Kazneno-popravnog zavoda zatvorenog tipa Zenica - da bez odlaganja riješe problem nedovoljnog broja zaposlenika u ovom Zavodu, posebno zatvorskih policajaca – stražara; 4. direktoru Kazneno-popravnog zavoda zatvorenog tipa Zenica - da uspostavi procedure koje će osigurati potpunu sigurnost osuđenim licima, odnosno procedure koje će na minimum smanjiti rizik od nasilja i drugih događaja koji mogu biti prijetnja sigurnosti osuđenih lica, posebno osuđenika srpske nacionalnosti; 5. direktoru Kazneno-popravnog zavoda zatvorenog tipa Zenica - da poduzme sve neophodne mjere i aktivnosti kojima se na efikasan način pruža sigurnost i ravnopravan tretman osuđenim licima, odnosno predupređuju slučajevi fizičkog i psihičkog zlostavljanja između osuđenika, posebno između osuđenika različitih nacionalnosti.

¹⁹⁵ Akt direktora Kazneno-popravnog zavoda Zenica broj: 01-12-3431/16 od 10. 06. 2016. godine.

6.1.7. Komunikacija sa spoljnim svijetom

Ombudsmeni napominju da komunikacija osuđenih lica pismena, usmena ili telefonska s Institucijom ombudsmena ne smije podlijegati nikakvim ograničenjima niti nadzoru. Evropska zatvorska pravila¹⁹⁶, propisuju: „*osuđena lica imaju pravo da komuniciraju bez ograničenja, pismima, telefonom ili na drugi način, sa svojom porodicom, drugim licima ili predstavnicima spoljašnjih organizacija i da primaju njihove posjete.*“

Ombudsmeni u ovom izvještaju ponovo sa zabrinutošću konstatuju da nije ispoštovana preporuka koja je upućena u Godišnjim izvještajima za 2013. 2014, i 2015. godinu da se osigura tajnost pismenih pošiljki koja osuđena lica šalju iz kazneno-popravnih ustanova Republike Srpske na dalje postupanje Instituciji ombudsmena. Dostavljanje pismenih pošiljki u otvorenim kovertama i s popratnim pismom ustanove koje sadrži već određene podatke osuđenog (lične i u pogledu djela koje je učinio) očit je primjer upornog ignorisanja preporuka Ombudsmena i kršenja prava osuđenih lica.

Primjer: Podnositeljica žalbe¹⁹⁷ ističe da je njen suprug priveden 05.08.2016. godine i da se trenutno nalazi u pritvoru KPZ-a Doboj. Prema informacijama kojima raspolaže, od strane suda su mu odobreni telefonski pozivi prema supruzi, međutim, iz nepoznatih razloga do dana podnošenja žalbe nije bilo moguće ostvariti taj vid komunikacije. Predmet je uspješno okončan jer je 19.08.2016. godine podnositeljica žalbe obavijestila Ombudsmene da joj se suprug javio telefonom iz KPZ-a Doboj.

Ombudsmeni i ove godine ponovo pohvaljuju pozitivnu praksu iz Kazneno-popravnog zavoda Doboj, koja je nastavljena i tokom 2016. godine. Vaspitači ove ustanove, na zahtjev osuđenih lica, a ukoliko procijene da postoji potreba, omogućavaju direktan telefonski kontakt s Institucijom ombudsmena. Na ovaj način osuđena lica u kratkom roku dobiju potreban pravni savjet, a ukoliko ima elemenata i za postupanje, Ombudsmeni mogu poduzeti te radnje bez odlaganja¹⁹⁸. Sa žaljenjem konstatuju da pozitivna praksa ovakvog postupanja nije preuzeta od strane drugih kazneno-popravnih ustanova u Bosni i Hercegovini, iako je to bila jedna od upućenih preporuka u Godišnjem izvještaju iz 2015. godine.

Preporuka: Ministarstvu pravde Republike Srpske i kazneno-popravnim ustanovama u Republici Srpskoj da:

- u skladu s Evropskim zatvorskim pravilima, osiguraju tajnost pismenih pošiljki koje osobe lišene slobode upućuju Instituciji ombudsmena;
- preispitaju mogućnost preuzimanja pozitivne prakse Kazneno-popravnog zavoda Doboj.

¹⁹⁶ Evropska zatvorska pravila , dio II komunikacija sa spoljnim svijetom.

¹⁹⁷ Ž-SA-07-837/16

¹⁹⁸ Ž-BL-07-364/16

6.2. Stanje u ustanovama za smještaj osoba s intelektualnim poteškoćama

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je još 2009. godine objavila *Specijalni izvještaj o stanju u ustanovama za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica u Bosni i Hercegovini* kojim su upućene konkretne preporuke svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini usmjerene na povećanje kvaliteta zbrinjavanja i brige o korisnicima u ustanovama te povećavanje svijesti nadležnih o stanju ljudskih prava u ovoj oblasti.

Pitanje rada ovih ustanova ponovo je aktuelizirano donošenjem odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Evropskog suda za ljudska prava u Strasbourgu u predmetu Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine¹⁹⁹. Evropski sud je u ovom predmetu utvrdio povredu člana 5 (pravo na slobodu i sigurnost) Evropske konvencije o ljudskim pravima, te naložio da se aplikantima isplati pravična novčana naknada po osnovu nematerijalne štete, i to 21.250 eura za gđu Hadžimejlić, 27.500 eura za g. Crepulju i 32.500 eura za g. Busovaču na ime nematerijalne štete.

Ombudsmeni su prepoznali potrebu da se ove ustanove ponovo obiđu radi poređenja stanja u odnosu na 2009. godinu, a posebno uvažavajući činjenicu, da preventivni mehanizam u Bosni i Hercegovini, koji bi imao obavezu da to učini, još uvijek nije uspostavljen. Ombudsmeni su, iako ograničeni materijalnim i finansijskim kapacitetima u 2016. godini, započeli aktivnost ponovnog obilaska, u sklopu koje su dosad obišli sljedeće ustanove: Zavod za zaštitu omladine „Pazarić“, Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba „Bakovići“, Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba u Fojnici „Drin“, Javnu zdravstvenu ustanovu Psihijatrijska bolnica „Sokolac“²⁰⁰, Dom za socijalno i zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba „Stolac“, JU Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo Jagomir, JU Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece Mjedena i Univerzitetsko klinički centar Republike Srpske, Klinika za psihijatriju. Osim toga, planirano je da još posjete Zavod za liječenje, rehabilitaciju i socijalnu zaštitu hroničnih duševnih bolesnika „Jakeš“ Modriča, Zavod za zaštitu ženske djece i omladine „Višegrad“, Dom za djecu i omladinu ometenu u razvoju „Priedor“ i Centar za prihvata starih i iznemoglih osoba i beskućnika Duje Općine Doboj Istok. Nakon okončanja svih posjeta i analize utvrđenog stanja na terenu, detaljno stanje u ustanovama gdje su smještene lica s intelektualnim teškoćama, bit će prikazano u specijalnom izvještaju.

¹⁹⁹ Podnositelji aplikacija: Zuhra Hadžimejlić, Marcel Crepulja i Esad Busovača, aplikacije broj br. 3427/13, 74569/13, i 7157/14. Aplikanti su bili liječeni zbog šizofrenije, oduzeta im je poslovna sposobnost i stavljeni su pod starateljstvo, bilo srodnika, bilo predstavnika centra za socijalni rad, i to prije ili nakon njihovog smještanja u Dom za socijalno zbrinjavanje Drin. gđa Hadžimejlić i g. Crepulja su u odvojenim postupcima podnijeli apelaciju Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine osporavajući zakonitost njihovog zadržavanja u domu socijalnog zbrinjavanja. Ustavni sud Bosne i Hercegovine utvrdio je u oba slučaja, u mjesecu aprilu, odnosno junu 2013. godine, da je lišenje slobode aplikanata bilo nezakonito, budući da su bili držani na psihijatrijskom odjelu bez odluke nadležnog suda, te da su njihova prava povrijeđena zbog nepostojanja sudskog preispitivanja zakonitosti njihovog zatvaranja u dom.

²⁰⁰ Iz predmeta Ž-B1-05-288/14 registrovanog u Instituciji proizlazi sljedeće: „Aktom broj 07-15-1-3468/15 Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine obavještava Ombudsmene o aktivnostima Vijeća ministara prethodnih godina, a sve kako bi na području Bosne i Hercegovine radila jedna foreznička ustanova. Kako navode, imaju informaciju da je dana 04.11.2014. godine zvanično otvoren Zavod za forezničku psihijatriju, Sokolac, kao specifična zdravstvena ustanova u sklopu zdravstvenog sistema Republike Srpske, pod direktnom ingerencijom Ministarstva zdravstva i socijalne zaštite Republike Srpske, odnosno Vlade Republike Srpske. Međutim, ne raspolazu s podacima o tome da li je Zavod zaista počeo s radom i prijemom prvih forezničkih bolesnika. Nakon toga, na traženje Ombudsmena, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske obavještava aktom broj 11/04-059-297-1/15 od 21.12.2015. godine da je Vlada Republike Srpske donijela Zaključak broj 04/1-012-2-2446/15 od 29.10.2015. godine, radi otklanjanja zastoja u otpočinjanju rada Zavoda za forezničku psihijatriju Sokolac. Ombudsmeni su tokom ove, 2016. godine, posjetili Psihijatrijsku kliniku Sokolac, a u toku je izrada Specijalnog izvještaja o stanju u ustanovama u kojima se nalaze lica s intelektualnim poteškoćama. Dana 31.10.2016. godine kontaktirana je putem telefona direktorica Psihijatrijske klinike Sokolac. Prema njenim navodima, direktor Zavoda za forezničku psihijatriju Sokolac sutra (09. 11. 2016. godine) potpisuje ugovore o radu s izabranim radnim osobljem, a prve pacijente očekuju već 15.11.2016. godine.“

VII PRAVA DJECE

Djeca, kao ljudska bića, zauzimaju posebno mjesto u društvu pa je samim tim neophodno da država poduzme sve potrebne mjere i radnje s aspekta zaštite, brige i usmjeravanja ostvarivanja dječijih prava²⁰¹. Na ovaj način, posvećuje potrebnu pažnju rastu i razvoju djece i omogućava da postanu zaštićeni i ravnopravni članovi društva.

Ombudsmeni naglašavaju da Konvencija UN-a o pravima djeteta²⁰² postavlja standarde i ističe univerzalne principe i norme za zaštitu prava djece izdvajajući četiri osnovna principa. To su: najbolji interes djeteta treba da bude prioritet, zaštita djece od bilo kojeg oblika diskriminacije, pravo na opstanak, razvoj i participaciju djece i poštovanje njihovih stavova. Ombudsmeni, također, napominju da je UN-ova Konvencija o pravima djeteta dio Ustava Bosne i Hercegovine i samim tim predstavlja dokument koji u svom radu moraju primjenjivati svi građani (učitelji, nastavnici, profesori, socijalni radnici, doktori, itd.), a u najboljem interesu djeteta.

Statistički podaci u 2016. godini pokazuju da je u Odjelu za zaštitu prava djece zaprimljeno 138 žalbi, a izdato je 11 preporuka.

7.1. Najbolji interes djeteta

I ove godine najveći broj žalbi²⁰³ registrovanih u Odjelu za praćenje prava djece odnosio se na zaštitu prava djece prilikom konfliktnih razvoda (nemogućnost ostvarivanja kontakta djeteta s oba roditelja, pravo na izdržavanje djeteta, itd.). U takvim situacijama, uloga centara za socijalni rad je od velikog značaja.

Svako dijete ima pravo da održava kontakt s oba roditelja jer je nesporno da je za pravilno odrastanje djeteta korisno da redovno i adekvatno ostvaruje kontakt i s roditeljem s kojim ne živi svakodnevno. U situacijama kada se roditelji ne mogu sporazumjeti oko kontakta, nadzor nad vršenjem roditeljskog prava preuzima centar za socijalni rad. Upravo tada uloga centra je od posebnog značaja i može biti dvostruka, preventivna (kada organ starateljstva svojim odlukama omogućava valjano obavljanje roditeljskog prava) i korektivna (kada organ starateljstva ispravlja odluke roditelja: upozorava na nedostatke, upućuje roditelje na razgovor kod stručnih ustanova

²⁰¹ Ombudsmeni su u predmetu Ž-BL-06-534/15, P-259/15 od 30.11.2015. godine razmatrali pitanje davanja prednosti prilikom zapošljavanja i ostvarivanja socijalnih prava za djecu poginulih boraca na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine. Propisi Republike Srpske omogućavaju ostvarivanje prava po osnovu socijalnog statusa članovima porodice poginulog borca Odbrambeno-otadžbinskog rata Republike Srpske, ali ne i drugih vojnih formacija koje su učestvovala u sukobu u Bosni i Hercegovini. S druge strane, na području Federacije Bosne i Hercegovine, važeći propisi isto tako predviđaju dopunska prava boraca i članova njihovih porodica, a ne obuhvataju borce koji su učestvovali na svim stranama sukoba, odnosno njihove potomke. Sagledavajući situaciju u Bosni i Hercegovini kao cjelinu, dolazi se, dakle, do zaključka da pojedina lica, ne mogu ostvariti ova prava na teritoriji gdje su stalno nastanjeni ili gdje rade (npr. dijete poginulog borca Vojske Republike Srpske u Glamoču ili Drvaru, kao i dijete poginulog borca Armije Bosne i Hercegovine u Srebrenici ili Hrvatskog vijeća odbrane u Derventi), zbog teritorijalnog ograničenja važenja spomenutih propisa. Radi se o licima koja su u jednako teškoj situaciji, čiji je gubitak jednako bolan i imaju pravnu osnovu za stjecanje traženog statusa, a nisu u mogućnosti ostvariti svoja prava, i to ne svojom krivicom. Ombudsmeni su uputili preporuku Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine, Ministarstvu prosvjete i kulture Republike Srpske i Federalnom ministarstvu obrazovanja i nauke da poduzmu mjere na izmjeni pozitivnih propisa kako bi se djeci poginulih boraca priznao socijalni status i druga pripadajuća prava na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, bez obzira o kojim oružanim snagama se radi. Preporuka Ombudsmana je prihvaćena, a označeni organi su se obavezali na dalje postupanje u provođenju konkretnih mjera na realizaciji preporuke.

²⁰² Usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 1989. Godine.

²⁰³ Ž-BL-01-297/16, Ž-BL-01-604/15

itd.). U tom pravcu, Ombudsmeni uvijek nastoje podržati aktivnosti centra, a roditelje pozvati na saradnju i dogovor u najboljem interesu djeteta. Također, roditelje nastoje podsjetiti da imaju prava, dužnosti i obavezu da se staraju o podizanju i odgoju svog djeteta. Upravo zbog socijalne kontrole i društvene komponente roditeljskog prava, norme porodičnog prava su imperativnog karaktera. Zakonodavac, odnosno država svakom imperativnom normom nastoji osigurati minimum blagostanja za dijete, roditelje i sklad u funkcionisanju porodice.

Zbog svega navedenog Ombudsmeni pozivaju nadležne da ulože dodatne napore i izdvoje potrebna novčana sredstva kako bi se obim i kvalitet usluga koje centri za socijalni rad pružaju poboljšao. Zbog ograničenih materijalnih i finansijskih resursa centri nisu uvijek u mogućnosti da u punom kapacitetu obavljaju svoj posao.

Primjer: Ombudsmenima se žalbom²⁰⁴ obratio otac djeteta zbog nemogućnosti ostvarivanja kontakta sa sinom. S predstavnicima Centra za socijalni rad Banja Luka obavljen je razgovor, a u međuvremenu je majka s djetetom promijenila prebivalište na područje opštine Laktaši, te su u tom pravcu Ombudsmeni podržali inicijativu banjalučkog centra da s roditeljima održi zajednički sastanak u Laktašima. Nakon toga, Institucija ombudsmena je obaviještena da je dana 10.05.2016. godine održan sastanak s roditeljima maloljetnog djeteta i da je uočen napredak u ostvarivanju kontakta između oca i djeteta. Također se navodi da će Centar za socijalni rad Laktaši poduzeti sve radnje koje su u najboljem interesu djeteta, a koje se odnose na uspostavljanje što kvalitetnijeg odnosa između oca i djeteta. Dana, 13.07.2016. godine, obavljen je razgovor s podnosiocem žalbe. Tom prilikom je utvrđeno da se kontakti odvijaju redovno, da dijete boravi kod oca i više nego što je to predviđeno rješenjem Centra za socijalni rad Laktaši.

Ombudsmenima se i dalje obraćaju građani ukazujući na problem nekoordiniranog djelovanja centara za socijalni rad u situacijama određivanja i osiguranja kontakata roditelja i djece kada bivši bračni partneri žive u različitim entitetima, odnosno kantonima. Porodični zakon Republike Srpske²⁰⁵ propisuje da ukoliko dijete ne živi u zajednici s oba roditelja, roditelji će se sporazumjeti o načinu održavanja ličnih odnosa s djetetom. Ako do takvog sporazuma ne dođe, odluku o tome donosi organ starateljstva, a identično rješenje predviđeno je i odredbama Porodičnog zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine²⁰⁶. Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine²⁰⁷ propisuje da su oba roditelja dužna održavati lične odnose i neposredne kontakte s djetetom i poštovati veze djeteta s drugim roditeljem, ukoliko sud ne odredi drukčije.

Problem se javlja u praksi kada roditelji žive na području različitih entiteta, dakle sa različitim zakonskom regulativom, ili na području različitih kantona, a nije uspostavljena saradnja nadležnih centara za socijalni rad što u krajnjem slučaju rezultira ugrožavanjem najboljeg interesa djeteta i nemogućnošću ostvarivanja kontakta s oba roditelja. Navedeno dokazuje i navod iz akta JU „Kantonalni centar za socijalni rad“ Sarajevo, Služba socijalne zaštite Općine Novo Sarajevo²⁰⁸ upućen Općinskom sudu u Sarajevu: „...*zbog određenih pravnih nejasnoća koje su iziskivale duži period za rješavanje došlo do toga da je ugroženo i još uvijek se ugrožava kako djetetovo pravo tako i pravo roditelja da ima neposredne kontakte sa svojim djetetom, ali i da vrši druge sadržaje svog roditeljskog staranja koji mu sudskom odlukom nisu ograničeni.*“

²⁰⁴ Ž-BL-01-538/15

²⁰⁵ Porodični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 54/02, 41/08 i 63/14.

²⁰⁶ Porodični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, broj 23/07.

²⁰⁷ Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 35/05 i 31/14.

²⁰⁸ Akt Centra za socijalni rad Općine Novo Sarajevo, broj 35/III-10-544-740/15 od 28.09.2015. godine.

Primjer: Žalitelj²⁰⁹ ističe da je 2010. godine Općinski sud u Sarajevu donio presudu kojom su određeni kontakti između njega i njegovog malodobnog sina. U momentu donošenja presude majka i dijete su boravili na području Općine Novo Sarajevo, nakon čega je odselila na područje Opštine Istočna Ilidža, čime se promijenila mjesna nadležnost Centra za socijalni rad. Zbog navedenog, žalitelj od dana donošenja presude pa do danas nije ostvario niti jedan neposredni kontakt s malodobnim sinom. Ombudsmeni su uputili preporuku Centru za socijalni rad Istočna Ilidža da poduzme sve raspoložive mjere (osigura uvjete) koje će rezultirati odvijanjem neometanih kontakata žalitelja i malodobnog sina. Preporuka nije ispoštovana.

Ombudsmeni su postupali i u predmetu²¹⁰ u kojem je podnosilac nezadovoljan radom nadležnog centra tražio od drugostepenog organa, odnosno inspekcijskog organa provođenje nadzora nad radom istog. I ovaj predmet dokazuje koliko je značajna uloga centara u zaštiti dječijih prava, ali i kontrolnih mehanizama koji nadziru rad centara. Naime, evidentno je da u određenom broju predmeta roditelji zanemaruju najbolji interes djeteta, jer na prvo mjesto stavljaju svoje želje i potrebe, zbog čega u takvim situacijama zaštita dječijih prava isključivo zavisi od adekvatne reakcije nadležnih.

Primjer: Žalitelj navodi da je u više navrata od Federalnog ministarstva rada i socijalne politike i nadležnog inspektora tražio provođenje inspekcijskog nadzora u JU Centar za socijalni rad Bosanski Petrovac u vezi „zloupotrebe položaja uposlenika i direktora“ ove Javne ustanove, te zaštite prava i interesa svog malodobnog sina. Navodi da je od strane inspektora obaviješten da je inspekcijски nadzor izvršen, ali po zahtjevu da mu se dostavi Rješenje izdato Centru za socijalni rad Bosanski Petrovac, nije dobio odgovor. Nadležni inspektor u predmetu poduzeo je mjere na zaštiti prava i interesa malodobnog djeteta. Naime, iz Upozorenja na propuste u staranju djeteta izdatog od strane Centra za socijalni rad Bosanski Petrovac po nalogu inspektora, proizlazi da podnosilac žalbe svojim djelovanjem negativno utječe na psihološki razvoj djeteta i na prvo mjesto stavlja svoju satisfakciju i spor s majkom djeteta, zbog čega u najvećoj mjeri ispašta dijete. Istim aktom Centar za socijalni rad predlaže procjenu mentalnog stanja oba roditelja i njihovih trenutnih partnera od strane ovlaštenog vještaka s ciljem boljeg funkcionisanja i brige o maloljetnom djetetu.

Preporuke:

1. Vladi Federacije Bosni i Hercegovine, Vladi Republike Srpske, Vladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i vladama kantona da:

- ulože dodatne napore kako bi se ojačali materijalni i ljudski kapaciteti centara za socijalni rad;

2. Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine da zajedno s Ministarstvom zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike da:

- razmotre mogućnost uspostavljanja mehanizma rješavanja sukoba nadležnosti između centara za socijalni rad s područja različitih entiteta/kantona;
- utvrde načine uspostavljanja saradnje u postupcima osiguravanja ostvarivanja kontakata između roditelja i djece.

²⁰⁹ Ž-SA-04-601/15, Preporuka broj P-1/16 od 19.01.2016. godine.

²¹⁰ Ž-SA-05-797/15

7.2. Zdravstvena zaštita i obrazovanje djece

UN Konvencija o pravima djeteta u dijelu zdravlja i zdravstvene zaštite djece propisuje: „*Dijete ima pravo na najviši mogući standard zdravlja i zdravstvene zaštite. Država će posvetiti posebnu pažnju primarnoj zdravstvenoj zaštiti i prevenciji, zdravstvenom prosvjećivanju i smanjenju smrtnosti dojenčadi i djeci. U tom smislu država će se uključiti u međunarodnu saradnju i težiti da nijedno dijete ne bude lišeno mogućnosti efikasne zdravstvene zaštite.*“

Još 2012. godine Ombudsmeni su u saradnji s organizacijom *Save the Children* proveli istraživanje u oblasti zdravstvene zaštite djece u Bosni i Hercegovini s posebnom pažnjom na jednak pristup i mogućnost ostvarivanja zdravstvene zaštite za svako dijete. Istraživanje Ombudsmena u okviru izrade Specijalnog izvještaja „*Zdravstvena zaštita djece u Bosni i Hercegovini*“ pokazalo je da zdravstvena zaštita djece u Bosni i Hercegovini nije na zadovoljavajućem nivou, dok zakonodavstvo u ovoj oblasti nije u potpunosti usklađeno s Konvencijom UN-a o pravima djeteta, a upravo ovaj dokument predstavlja minimum prava i standarda koje bi država morala osigurati svakom djetetu u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi Ombudsmeni i u ovom, kao i u Godišnjem izvještaju iz 2015. godine konstatuju, da zakonski propisi u oblasti zdravstvene zaštite nisu usklađeni s Konvencijom UN-a o pravima djeteta u pogledu definicije djeteta jer postoji konstantan problem u definiciji djeteta i problem ostvarivanja zdravstvene zaštite djece od 15 do 18 godina.

Primjer: Ombudsmeni su utvrdili²¹¹, da postoji niz prepreka za ostvarivanje prava na pristup zdravstvenoj zaštiti, da se od djece zahtijeva ispunjavanje različitih administrativnih procedura, kao što su donošenje potvrda o pohađanju škole, o zdravstvenom osiguranju roditelja, i sl. Ombudsmeni su konstatovali da je takav vid procedura u suprotnosti s odredbama UN-ove Konvencije, kojom se uređuje pitanje zdravstvene zaštite, a ta zaštita mora biti osigurana svakom djetetu do 18 godina. U označenom predmetu Ombudsmeni su izdali preporuku²¹² Skupštini i Vladi Tuzlanskog kantona: da poduzmu adekvatne i efikasne mjere u cilju osiguranja bezuvjetne i besplatne zdravstvene zaštite za svu djecu na području Kantona i Zavodu zdravstvenog osiguranja Tuzlanskog kantona: da osigura da sva djeca na području Kantona budu oslobođena neposrednog ličnog učešća u vidu godišnje premije – markica. Preporuka nije realizovana.

Primjer: Ombudsmeni su po službenoj dužnosti pokrenuli istragu²¹³ povodom saznanja iz novinskog članka o diskriminaciji djece dijabetičara u Bosni i Hercegovini jer svi nemaju pravo na besplatne inzulinske pumpe, što zavisi od toga u kojem entitetu, odnosno kantonu, žive. U skladu s navedenim, zatražili su od svih Zavoda zdravstvenog osiguranja u Bosni i Hercegovine i pismena izjašnjenja i na osnovu dostavljenih odgovora utvrdili da postoje razlike u dostupnosti medicinskih pomagala. Inzulinska pumpa je medicinsko pomagalo koje omogućuje kontinuirano snabdijevanje organizma inzulinom u potrebnim dozama tijekom 24 sata. Na osnovu dostavljenih izjašnjenja, utvrđeno je da postoje razlike u dostupnosti ovih pomagala. Unatoč činjenici da pojedini kantoni nisu imali pacijenata, odnosno djece dijabetičara kojima je bila potrebna inzulinska pumpa, Ombudsmeni smatraju da je potrebno preventivno djelovanje i podzakonsko uređenje pitanja osiguranja inzulinskih pumpi. S tim u vezi nadležnima su uputili

²¹¹ Ž-BR-01-290/15

²¹² Preporuka, broj: P-53/16 od 04. 05. 2016. godine.

²¹³ Ž-MO-04-36/16

konkretne preporuke, i to Zavodu zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije Bosne i Hercegovine i Zavodu zdravstvenog osiguranja Hercegovačko-neretvanskog kantona - da poduzmu mjere u cilju osiguranja kompletnih zdravstvenih usluga i svih potrebnih aparata za svu djecu dijabetičare u Federaciji Bosne i Hercegovine, bez obzira na njihovo osiguranje.

Ombudsmeni naglašavaju da obrazovanje ima značajnu funkciju u društvu posebno u odrastanju i razvoju djece, odnosno predstavlja funkcionalan element preko kojeg se ostvaruje identitet djece. Nesporno je da vlast usmjeravanjem sistema obrazovanja ima mogućnost mijenjanja strukture društva, jer upravo kroz obrazovanje utvrđuje društvene norme i vrijednosti.

Kroz obrazovni sistem djeca razvijaju osjećaj za vlastitu kulturu i pripadnost svojoj zajednici, odnosno društvenoj grupi, prihvatajući norme i vrijednosti društva u kojem odrastaju²¹⁴.

Također, Konvencija UN-a o pravima djeteta navodi koji su ciljevi obrazovanja propisujući: *„Obrazovanje će imati za cilj razvoj djetetove ličnosti, talenta i mentalnih i fizičkih sposobnosti do njihovih krajnjih mogućnosti. Obrazovanje će pripremiti dijete za aktivan život u slobodnom društvu i njegovati kod njega poštovanje prema roditeljima, njegovom kulturnom porijeklu, jeziku i vrijednosti kao i poštovanje prema kulturnom porijeklu i vrijednosti drugih.“*

Primjer: Roditelji djeteta obratili su se žalbom²¹⁵ na rad profesora srednje škole. U toku postupka škola je dostavila izjašnjenje navodeći, da su i ranije stizale primjedbe od većine profesora da učenica/dijete „često na času koristi mobilni telefon, jede na času, šeta po učionici bez odobrenja profesora“ i sl., te da je škola uvažila zahtjev roditelja, da profesorica na koju se žalba odnosi ne zaključi ocjenu učenici i oformila komisiju za polaganje razrednog ispita. Također u prilogu spisa dostavljena je i kopija zapisnika prosvjetnog inspektora iz kojeg proizlazi, da je imenovanoj profesorici izjavljena disciplinska mjera pismenog upozorenja.

Pravo na obrazovanje je posebno značajno s aspekta osiguranja obrazovanja djece s posebnim potrebama i smetnjama u psihofizičkom razvoju. I ove godine Ombudsmeni su s posebnom pažnjom postupali u predmetima koji se odnose na ovu problematiku.

Ombudsmeni ukazuju na pozitivan primjer postupanja u slučaju²¹⁶ „učiteljice iz Sarajeva o kojoj su pisali svjetski mediji: Svijetu objasnila suštinu inkluzije.“ Naime, učiteljica Osnovne škole “Osman Nakaš” u Sarajevu, u prvom razredu u svom odjeljenju imala je dijete/učenika koje ne čuje od svog rođenja. Ima slušni aparat, ali zbog poteškoća sa sluhom, ima usporen govor, a

²¹⁴ Na svu kompleksnost rada i postupanja Institucije ukazuje i žalba broj Ž-BL-06-718/15 kojom su se Ombudsmenima obratili građani Grada Prijedora povodom inicijative za izgradnju spomen obilježja za djecu stradalu u Prijedoru u periodu 1992-1995. godine. Nakon provedenog postupka istrage Ombudsmeni su dana 29.03.2016. godine uputili preporuku broj P-40/16 predsjedniku Skupštine Grada Prijedora da poduzme mjere iz svoje nadležnosti kako bi spomenuta inicijativa bila uvrštena u dnevni red Skupštine. Dana 12.07.2016. godine, predsjednik Skupštine Grada obavijestio je Ombudsmane da je preporuka provedena na način da je inicijativa razmatrana dana 29.06.2016. godine, da je odbornici nisu podržali s obrazloženjem da je sporna lokacija na kojoj je zahtijevana izgradnja spomenika, da nije usvojena izmjena Regulacionog plana centralne zone Prijedora, te da je usvojeni Zaključak u skladu sa Zakonom o prostornom uređenju Republike Srpske, Odlukom o uređenju prostora i građevinskom zemljištu i Odlukom o uređenju centralnog područja Prijedora. Izdavanjem preporuke iscrpljene su mogućnosti koje Ombudsmeni imaju u postupanju po pojedinačnim žalbama građana. S druge strane, Ombudsmeni istovremeno ukazuju i na jedan širi problem, a to je nedostatak memorijalizacije kao dijela prava na reparaciju i segmenta tranzicijske pravde, kao i mogućnost postizanja kompromisa po ovom pitanju u što skorijem vremenskom periodu u svim gradovima, odnosno dijelovima Bosne i Hercegovine.

²¹⁵ Ž-BL-01-239/16

²¹⁶ Ž-BL-01-280/16

svakako njegova potreba za komunikacijom nije ništa manja nego kod njegovih vršnjaka u razredu. Učiteljica je upoznala dijete prvog dana nastave, a prije toga je razgovarala s roditeljima djeteta. Svjesna problema, učiteljica je prihvatila izazov, dodatno je radila kod kuće, osmišljavala način rada i učila znakovni jezik. Sve vrijeme postojala je uspješna saradnja svih roditelja djece u razredu sa školom i s učiteljicom. Ova saradnja imala je za rezultat da su svi učenici naučili znakovni jezik. Predstavnici Institucije ombudsmena obavili su razgovor s učiteljicom koja je pokazala izuzetnu profesionalnu odgovornost i visok stepen senzibiliteta, a tokom trajanja Međunarodne nedjelje djeteta²¹⁷ održali su radionicu s učenicima ovog odjeljenja.

Ombudsmeni zaključuju da nadležni organi moraju posvetiti neophodnu pažnju problemima, zahtjevima i izazovima koje nosi inkluzivno obrazovanje. Djeca ne mogu čekati, jer što više vremena prođe bez adekvatne reakcije, to će djeca trpjeti štetnije posljedice po svoj psihofizički razvoj.

Primjer: Majka djeteta se obratila²¹⁸ nadležnom Ministarstvu prosvjete i kulture Republike Srpske, uvažavajući upute Osnovne škole „Vuk Stefanović Karadžić“ iz Banje Luke, kako bi se dobila saglasnost za izbor asistenta u nastavi za dijete. Naime iz dostavljene dokumentacije nalaza i mišljenja Kliničkog centra Banje Luke, Klinike za psihijatriju od 18. 04. 2016. godine proizlazi, da je u pitanju dijete koje registruje smetnje iz autističnog spektra i da se preporučuje upis u osnovnu školu uz asistenta u nastavi. Kako Ministarstvo nije odgovorilo na zahtjev majka je zatražila pomoć Ombudsmenima. U toku intervencije Ombudsmena, Ministarstvo je za dijete dalo saglasnost, što automatski podrazumijeva da će i snositi troškove asistenta u nastavi.

Primjer: Prema saznanjima Ombudsmena²¹⁹, osmogodišnjem dječaku, od strane nadležnih organa Općine i Centra za socijalni rad Stolac nije omogućen prijevoz vozilom na relaciji Stolac-Mostar u školu Los Rosales i obrnuto kombijem koje je u vlasništvu Općine. Naime, riječ je o djetetu s posebnim potrebama koje zbog navodne diskriminacije ne može pohađati školu. Po službenoj dužnosti pokrenut je postupak istrage i od nadležnih organa (Centra za socijalni rad i Općine), zatraženo je pismeno izjašnjenje, kao i od Ministarstva obrazovanja, nauke i kulture Hercegovačko-neretvanskog kantona. Vladi Hercegovačko-neretvanskog kantona, odnosno Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta upućena je preporuka da uspostave saradnju s Ombudsmenima na način propisan Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, i dostave traženo izjašnjenje, te razmotre svaku mogućnost da djetetu osiguraju nesmetano pravo na obrazovanje, kako su to Ombudsmeni i zahtijevali svojim aktima. Preporuka nije ispoštovana.

7.3. Participacija djece

Član 12. Konvencije UN-a o pravima djeteta uvodi pravo djeteta da se njegovo mišljenje uzme u obzir u svim stvarima i postupcima koji ga se neposredno tiču.

²¹⁷ Međunarodna nedjelja djeteta koja je održana u period od 03. do 10.10.2016. godine.

²¹⁸ Ž-BL-01-525/16

²¹⁹ Ž-BL-01-348/16, P-185/16 od 19.10.2016. godine.

Participacija djece/mladih je proces aktivnog uključivanja upravo djece i mladih u pitanja koja se njih tiču i u akcije u kojima su dorasli, bilo da su ih pokrenula sama djeca ili odrasli. Nije u pitanju nezavisno djelovanje, već naprotiv, participacija predstavlja saradnju, razmjenu informacija, dijalog zasnovan na uzajamnom poštovanju i dijeljenju informacija. Odrasli i djeca u tom procesu rade zajedno mada svako ima svoju ulogu, a cilj je da se međusobno dopunjuju. Nije potrebno da se djeca u donošenje određenih odluka uključe po svaku cijenu, da bi se prosto povećalo njihovo učešće, već da se nađu mogućnosti za njihovo što smislenije uključivanje u pitanjima koja su djeci zaista bitna i gdje mogu da doprinesu.

Javnoj ustanovi Osnovna škola „Jala“ Tuzla, Ombudsmeni su, u vezi s organizovanjem đачke ekskurzije, ukazali²²⁰ na značaj i potrebu da škola u svom budućem radu u punom kapacitetu nastoji osigurati adekvatnu participaciju djece i njihovih roditelja prilikom donošenja odluka koje se tiču ostvarivanje prava i interesa djece.

Primjer: Ombudsmeni su od Centra za socijalni rad Prijedor tražili²²¹ da prije donošenja rješenja o povjeravanju djeteta utvrdi sve odlučne činjenice i okolnosti koje su od značaja za donošenje rješenja i da strankama omogući da ostvare i zaštite svoja prava i pravne interese, s tim da je ukazano u konkretnom slučaju, da prvenstveno moraju voditi računa o interesu djeteta, a sve u skladu sa Zakonom o opštem upravnom postupku Republike Srpske i Porodičnim zakonom Republike Srpske. Ombudsmeni su insistirali i na provođenju posebnog ispitnog postupka jer je majci djeteta kojoj je povjereno vršenje roditeljskog prava izrečena mjera pojačanog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava. U obrazloženju rješenja Centar iznosi i detaljno obrazlaže sve razloge za donošenje svoje odluke, a od izuzetnog je značaja što je u postupku uvažilo i mišljenje djeteta jer je stručni tim Centra prvenstveno imao u vidu prava i interese djeteta.

7.4. Vršnjačko nasilje

Pored uopćene podjele nasilja na fizičko, psihičko, seksualno i zanemarivanje, vršnjačko nasilje je specifičan oblik nasilja nad djecom. Postoje različite definicije vršnjačkog nasilja, ali općeprihvaćena je „*da je vršnjačko nasilje nasilno ponašanje (fizičko ili psihičko), usmjereno ka djeci od strane njihovih vršnjaka s ciljem povrjeđivanja, s napomenom da se takvo ponašanje ponavlja po istom obrascu i da svakako podrazumijeva neravnopravan odnos snaga, grupa protiv pojedinca, jači protiv slabijih,*“ Vršnjačko nasilje nisu obične dječije svađe, kratkotrajni incidenti, već zaista postoji namjera, želja jednog djeteta da drugom nanese zlo.

Ombudsmeni konstatuju da je i dalje izražen problem vršnjačkog nasilja, a što je vidljivo iz predmeta registrovanih u Instituciji ombudsmena. Vršnjačko nasilje se najčešće dešava u školi i to u vrijeme odmora u učionici, na hodniku ili u dvorištu. Iako su djeca počinioci, uloga odraslih odgovornih za ovu djecu je od ključnog značaja u svim pokušajima da se na odgovarajući način reaguje i spriječi takvo nasilje, također vodeći računa da te mjere još više ne pogoršaju nasilje, zauzimanjem kaznenog stava i korištenjem nasilja protiv nasilja.

²²⁰ Ž-BL-01-646/15

²²¹ Ž-BL-01-781/14

Situacije kada nastavnici, ostali zaposleni u školi i cjelokupno društvo ne reaguju adekvatno na nasilno ponašanje učenika, izostajanje osude, odnosno propuštanje adekvatnog nadzora učenika koji su skloni nasilju, pogoduje stvaranju istog, pa je iz tog razloga potrebno da svi članovi društva njeguju atmosferu uvažavanja, razumijevanja i tolerancije. Moraju se osigurati efikasne procedure za preventivno djelovanje i sprječavanje nasilja, a u situacijama kada se i desi nasilje moraju se definisati brze i jasne procedure za postupanje. Prevencija mora biti usmjerena na razvijanje svijesti o problemu nasilja, a neophodno je dodatno o ovom pitanju senzibilizirati i edukovati djecu, roditelje i širu javnost.

Ombudsmeni sa žaljenjem konstatuju da, iako su imali namjeru da preispitaju problem vršnjačkog nasilja tokom 2016. godine, na način da analiziraju zakonske propise, kao i dosadašnju praksu iz ove oblasti, ovu aktivnost nisu uspjeli realizovati zbog ograničenih materijalnih i finansijskih resursa. Aktivnosti Ombudsmena u toku 2016. godine u ovom dijelu zaštite prava djece odnosile su se isključivo na postupanje po pojedinačnim žalbama.

Primjer: Roditelj djeteta se obratio²²² zbog vršnjačkog nasilja, navodeći da je njegovo dijete pretrpjelo u osnovnoj školi vršnjačko nasilje, te da još uvijek trpi posljedice (u srednjoj školi). U postupku istraživanja Ombudsmeni su prije svega željeli ustanoviti na koji način pomoći djetetu. Također, utvrđeno je da dijete ima psihičkih problema, odnosno dijagnozu adolescentske krize. Ombudsmeni su od Centra za socijalni rad u Prijedoru zatražili da prate porodicu i da intenziviraju savjetodavni rad.

Primjer: Podnosioci žalbe su roditelji djeteta koji u žalbi²²³ navode, da je njihov sin učenik I razreda Gimnazije Mostar, bez bilo kakvog povoda, fizički napadnut na satu tjelesnog i zdravstvenog odgoja od strane prisutne muške osobe, čiji su mu identitet i status nepoznati. Incident je odmah prijavio svom profesoru tjelesnog odgoja koji ga nije adekvatno zaštitio. Roditelji su izrazili nezadovoljstvo i zbog označenih događanja u obrazovnoj ustanovi uputili su prijavu zlostavljanja učenika, ministru i Prosvjetnoj inspekciji u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK. Mada su zahtijevali hitnost postupanja, nadležni organi nisu odmah reagovali u konkretnom slučaju. Nakon intervencije Ombudsmena, dostavljeni su traženi odgovori iz Gimnazije Mostar i Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK. Iz istih jasno proizlazi, da su se poduzele radnje na otklanjanju uočenih nepravilnosti. Inspekcija je donijela rješenje kojim je naloženo pokretanje stegovnog postupka protiv volontera/nasilnika i njegovog mentora. Roditelje su informisali da su odgovornim osobama izrečene primjerene sankcije.

7.5. Djeca i internet

Ombudsmeni naglašavaju da su im poznati problemi u vezi sa zloupotrebom prava djece na internetu, kako zbog pojedinačnih slučajeva/predmeta registrovanih u Instituciji ombudsmena, tako i zbog ocjene stanja dječijih prava u Bosni i Hercegovini uopće, kroz saradnju s domaćim i međunarodnim nevladinim organizacijama i rad u različitim regionalnim i međunarodnim

²²² Ž-BL-01-79/15

²²³ Ž-MO-04-50/16

mrežama Ombudsmena. Ombudsmeni insistiraju da svi nadležni organi u pružanju zaštite prava djece, prije svega, shvate zloupotrebu djece na internetu, kao svaku drugu zloupotrebu prava djece i naglašavaju da posebno moraju voditi računa o najgorem obliku ovakve vrste zloupotrebe odnosno „vrbovanje djece posredstvom interneta radi seksualne eksploatacije.“

Primjer: Ombudsmeni su odlučili da pokrenu postupak istraživanja po službenoj dužnosti²²⁴ povodom pojedinih medijskih navoda da se na društvenim mrežama širom Bosne i Hercegovine krše prava djece. Naime, tokom 2016. godine, Ombudsmeni su posredstvom medija, posebno pisanih uočili da se mediji bave problemom postojanja brojnih „spornih“ fotografija djece na društvenim mrežama i postojanje tzv. facebook profila pod različitim nazivima (npr. *Najveće kurve Kotor-Varoši ili Najveće drolje osnovnih i srednjih škola i sl.*). U toku postupka istrage u okviru ovog predmeta, Ombudsmeni su se obratili svim nadležnim ministarstvima unutrašnjih poslova u Bosni i Hercegovini s ciljem da, prije svega, dobiju relevantne informacije o samom slučaju, ukoliko takvi slučajevi postoje i ukoliko takve informacije posjeduju. Tražene informacije Ombudsmeni su zahtijevali isključivo cijeneći najbolji interes djeteta, kao i radi razmatranja svake mogućnosti, u okviru mandata i nadležnosti, da se unaprijedi zaštita prava djeteta. Zaprimiti su odgovori ministarstava unutrašnjih poslova²²⁵, koje su Ombudsmeni sumirali u svom aktu od 15. 12. 2016. godine, zaključujući da je svakako potrebno i neophodno da nadležni organi i dalje rade na unapređivanju zakonskog okvira i mehanizama za zaštitu prava djece u slučajevima kršenja njihovih prava putem interneta.

²²⁴ Ž-BL-01-239/15

²²⁵ Ministarstvo unutrašnjih poslova Bosansko – podrinskog kantona aktom broj 07-01-32-1847/15 od 14.05.2015. godine obavještava Ombudsmene da nije bilo registrovanih događaja koji se odnose na kršenje prava djece kroz zloupotrebe djece na internetu, a što je utvrđeno uvidom u raspoložive evidencije Sektora kriminalističke policije KMUP Goražde.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Hercegovačko-neretvanskog kantona se aktom broj 02-02/03-2-04-604/15 od 19.08.2015. godine izjašnjava da nemaju registrovane slučajeve u vezi sa zloupotrebom djece putem interneta.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona aktom broj 08-04/6-3-04-2-2364-1/15 od 18.05.2015. godine, također, navodi da nisu imali registrovane slučajeve za bilo koji oblik zloupotrebe prava djece na internetu, radi njihove seksualne eksploatacije.

Aktom broj 05-04/01-2-274/15 od 01.06.2015. godine Ministarstvo unutrašnjih poslova Unsko-sanskog kantona navodi da ne raspolažu bilo kakvim informacijama u vezi s traženim informacijama.

Nadležni organi unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, aktom broj 02/2-3-04-11-8596 od 03.06.2015. godine, nemaju prijavljene događaje u vezi sa spornim fotografijama djece na društvenim mrežama i postojanja facebook profila neprimjerenih naziva u 2015. godini.

Na području koje pokriva Ministarstvo unutrašnjih poslova Zapadno-hercegovačkog kantona nije bilo registrovanih slučajeva kršenja dječijih prava na društvenim mrežama Bosne i Hercegovine, kako proizlazi iz njihovog akta broj 02-2-3/4-910/15-6 od 11.06.2015. godine.

Nadležni organi unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona aktom broj 08-05/04.2-3-1450/15 od 18.06.2015. godine, navode da u 2015. godini (do dana izrade akta) nisu imali prijavljenih slučajeva zloupotrebe djece putem interneta, posebno ne vrstu seksualne zloupotrebe – tzv. *vrbovanje djece posredstvom interneta radi seksualne eksploatacije*.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona 10, aktom broj 02-4/4-237/14 od 24.06.2015. godine, obavještava Ombudsmene da u proteklom periodu nisu imali evidentiranih slučajeva u vezi sa „spornim fotografijama djece ili da su vrbovana posredstvom interneta radi seksualne eksploatacije“ s područja svoje odgovornosti, ali su za period 2014. i 2015. godine, taksativno i hronološki naveli slučajeve koji su im prijavljeni zbog zloupotrebe na društvenim mrežama, a pri tome su oštećena djeca.

Na području Posavskog kantona nije bilo nikakvih spornih događaja koji bi se mogli dovesti s traženim informacijama, kako to proizlazi iz akta broj 02-2/3-1-04-5-202/15 od 01.06.2015. godine.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona aktom broj 02/3-3-04-2-395/15 od 13.05.2015. godine, obavještava Ombudsmene da su imali samo jedan slučaj – prijavu sličnog karaktera i da su kompletan izvještaj prosljedili nadležnom tužilaštvu (djelo je okvalifikovano kao krivično djelo neovlašteno optičko snimanje iz člana 189. stav 3. KZ Federacije Bosne i Hercegovine, a izvršenjem krivičnog djela oštećeno je maloljetno lice).

Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova aktom broj 10-11/8-04-3-3065/15 od 25.05.2015. godine podrobno obavještava Ombudsmene o uočenim dešavanjima i problemima kroz svakodnevni rad, a tiče se zloupotrebe djece na internetu. Svakako da, u onim slučajevima u kojima postoje obilježja krivičnih djela, o svemu obavještavaju nadležno tužilaštvo. Kako ističu, evidentno je da se na raznim facebook profilima nalaze fotografije mladih ženskih osoba i maloljetnica, ali da je takve fotografije teško okarakterisati kao „dječiju pornografiju.“ Također, navode i svoje nedoumice koje imaju oko pojma „dječije pornografije.“

7.6. Maloljetnici u sukobu sa zakonom

U sklopu aktivnosti Odjela za zaštitu prava djece, Ombudsmeni su u 2016. godini obišli sve ustanove u kojima maloljetnici izvršavaju sankcije institucionalnog karaktera na području Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Nakon završenih posjeta sačinjen je dokument pod nazivom „*Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini*“²²⁶, čija izrada potiče iz potrebe za boljom zaštitom djece u sukobu sa zakonom koja bi rezultirala njihovom resocijalizacijom i reintegracijom u lokalnu zajednicu, a ne njihovim isključenjem i stigmatizacijom.

Cilj sačinjene Analize bio je da se, pored promovisanja prava i sigurnosti maloljetnika u ustanovama u kojima se izvršavaju sankcije institucionalnog karaktera, pokušaju sagledati rezultati tretmana koji se postižu trenutnim rješenjima u sistemu izvršenja u Bosni i Hercegovini, ukaže na primjere dobre prakse u radu s maloljetnicima i utvrde faktori koji imaju negativan utjecaj na funkcionisanje ovog sistema kao što su nedostatak materijalnih sredstava, nedovoljno edukovano osoblje angažovano u radu s maloljetnicima i dr. Naime, Ombudsmeni su Analizom pokušali da pruže prikaz realnog stanja uvjeta smještaja u ustanovama i način sprovođenja tretmana djece u sukobu sa zakonom, s obzirom na njihove specifične obrazovne i društvene potrebe. Polazeći od najboljeg interesa djece, Ombudsmeni su nastojali identifikovati glavne nedostatke i probleme u sadašnjoj strukturi institucionalnog tretmana djece, koja izdržavaju sankcije ili mjere i u tom pravcu ponuditi rješenja i preporuke nadležnim organima koji bi na suštinski i pragmatičan način doprinijeli poboljšanju položaja maloljetnika u sukobu sa zakonom i pružili podršku za proces reforme njihovog institucionalnog tretmana.

Analiza je namijenjena svim organima državne vlasti, ustanovama koje se bave izvršavanjem sankcija izrečenih maloljetnicima u sukobu sa zakonom, te zdravstvenim, socijalnim, obrazovnim ustanovama, nevladinim organizacijama, ali i maloljetnicima, njihovim roditeljima i ostalim zainteresovanim građanima.

Nakon sumiranja svih informacija i podataka koji su prikupljeni po obilasku ovih ustanova, Ombudsmeni su nadležnim organima uputili konkretne i praktične preporuke²²⁷ (pojedinačne preporuke prema određenim ustanovama i generalne preporuke za sve ustanove), a ustanove su pozvane da u označenim rokovima dostave odgovore o načinima realizacije istih.

²²⁶ Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini, sačinjena je kao rezultat saradnje Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i UNICEF-a u Bosni i Hercegovini, uspostavljena s ciljem pružanja konkretnog doprinosa u poboljšanju institucionalnog tretmana maloljetnika u sukobu sa zakonom.

²²⁷ http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2016.100610154998bos.pdf

VIII POSEBNO UGROŽENE KATEGORIJE GRAĐANA

8.1. Osobe s invaliditetom

Bosna i Hercegovina je 12. marta 2010. godine ratifikovala Konvenciju UN-a o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol²²⁸. Ovi međunarodni dokumenti obavezuju Bosnu i Hercegovinu da uspostavi standarde i pravila za dostupnost javnih institucija i privatnih objekata namijenjenih za javnu upotrebu, rokove i postepeni napredak ka njihovom uklanjanju, a zatim i nadgledanje primjene ovih pravila te uvođenje sankcija za njihovo nepridržavanje. Tako je osigurana i njena neposredna primjena, što u praksi često nije ostvareno. Naime, donošenjem novih zakona, ali i podzakonskih akata mnoga pitanja različito se uređuju, jer su pretežno u nadležnosti entiteta i kantona i kao takva potencijalno predstavljaju osnovu za diskriminaciju.

U izvještajnom periodu zaprimljene su 54 žalbe, a izdato je pet preporuka. Analizom žalbi utvrđeno je da se iste podnose zbog problema pristupačnosti, kašnjenja isplata naknada po osnovu invalidnosti, dužine trajanja postupaka odlučivanja po žalbama pred drugostepenim organima, prava na socijalnu zaštitu, ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu, zaštitu osoba s invaliditetom od svih vidova diskriminacije kao i drugih prava.

Ombudsmeni ukazuju da i dalje postoji problem s prikupljanjem podataka koji se odnose na ostvarivanje prava osoba s invaliditetom. Naime, statistički podaci i posebne evidencije osoba s invaliditetom trebali su biti dostupni javnosti nakon popisa stanovništva iz 2013. godine. Međutim, rezultati popisa koji su objavljeni u julu 2016. godine nisu osigurali te podatke (problem postoji i u pogledu prihvatanja podataka iz popisa od strane jednog entiteta, naime Republika Srpska je donijela odluku da ne priznaje rezultate popisa, te je donijela svoj, poseban zakon o popisu na svom teritoriju), pa ne postoji ni mogućnost da se formiraju evidencije po spolu ili starosti (djeca, žene i starije osobe s invaliditetom), a koje bi mogle poslužiti kao dobar indikator za finansijska izdvajanja društva, kako za osnovne, tako i za specifične potrebe ovih osoba, kao i praćenje poštovanja njihovih osnovnih ljudskih prava.

Preporuka: Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i nadležnim entitetskim ministarstvima:

- **da poduzmu potrebne mjere za uspostavu sveobuhvatnih i jedinstvenih evidencija osoba s invaliditetom.**

Određeni broj žalbi upućenih Instituciji ombudsmena ukazuje da je promocija ljudskih prava i upoznavanje osoba s invaliditetom s istim prvi korak u njihovom ostvarivanju, što dokazuju i postupanja Ombudsmena u pojedinačnim predmetima²²⁹.

Uloga Ombudsmena u promociji prava osoba s invaliditetom od velikog je značaja posebno uvažavajući činjenicu, a što je kroz rad na žalbama potvrđeno, da je veliki broj osoba s invaliditetom tek nakon obraćanja Ombudsmenima, usmenim, pismenim ili telefonskim putem, informisan o načinima i procedurama ostvarivanja njihovih prava (npr. nabavka lijekova za

²²⁸ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine – Međunarodni ugovori“, broj 11/09.

²²⁹ Ž-BL-02-766/15, Ž-BL-02-202/16, Ž-BL-02-595/16

oboljele od multiple skleroze, oslobađanje od plaćanja carine na uvoz vozila namijenjenih kao ortopedska pomagala osobama s invaliditetom i sl.).

Rad po pojedinačnim žalbama pokazuje da je prilikom donošenja propisa u Bosni i Hercegovini kojima se reguliše ostvarivanje prava osoba s invaliditetom, od posebnog značaja omogućiti predstavnicima osoba s invaliditetom aktivno učešće u donošenju istih.

Ombudsmeni su mišljenja da konsultacije koje se obavljaju moraju biti i efikasne jer u suprotnom ne doprinose pravnoj sigurnosti građana, po kojoj je obavezno načelo javne rasprave.

Primjer: Savez udruženja mentalno nedovoljno razvijenih Republike Srpske²³⁰ obratio se Ombudsmenima žalbom na rad Narodne skupštine Republike Srpske navodeći da ista nije uvažila nijedan njihov argument u procesu donošenja Zakona o izmjenama Zakona o socijalnoj zaštiti Republike Srpske. Narodna skupština Republike Srpske je tokom postupka istrage obavijestila Instituciju ombudsmena da su predstavnici Saveza, kao akreditovani predstavnici u praćenju rada Narodne skupštine pozvani da upoznaju narodne poslanike o svojim stavovima, jer su u vrijeme obraćanja Saveza, izmjene i dopune bile u fazi nacarta.

Primjer: Udruženje paraplegičara Opštine Doboj, izjavilo je žalbu²³¹ na postupak donošenja Pravilnika o obilježavanju vozila kojim upravlja osoba s invaliditetom ili kojim se prevozi osoba s invaliditetom. Tokom istrage pred Institucijom ombudsmena utvrđeno je da su izmjene koje su uvrštene u Pravilnik rezultat inicijative Vijeća za osobe s invaliditetom Bosne i Hercegovine.²³² S tim u vezi, Ombudsmeni su održali sastanak s Vijećem osoba s invaliditetom, na kojem je ukazano na potrebu veće konsultacije i koordinacije udruženja osoba s invaliditetom i Vijeća.

Problematiku učešća osoba s invaliditetom u procesu donošenja odluka koje se tiču njih, Ombudsmeni su obrađivali i u podnesku u okviru međunarodne saradnje koji je upućen Specijalnom izvjestiocu UN-a.²³³

Ombudsmeni su se i ove godine u okviru rada posebnog Odjela najviše bavili pitanjem pristupačnosti osoba s invaliditetom fizičkom okruženju, prijevoznim sredstvima, informacijama i komunikacionim tehnologijama, ostalim objektima i uslugama. Pitanje pristupačnosti od posebnog je značaja i važnosti jer omogućava osobama s invaliditetom ostvarivanje niza drugih prava. U sklopu svojih aktivnosti u toku 2016. godine, Ombudsmeni su utvrdili postojanje diskriminatornih propisa koji se odnose na znak pristupačnosti za porodice osoba s invaliditetom. Time se djeca s invaliditetom dovode u nepovoljan položaj, jer im se dobijanje oznake pristupačnosti uvjetuje posjedovanjem automobila, za razliku od punoljetnih osoba kojima se taj uvjet ne traži²³⁴. U vezi s tim, a u cilju izjednačavanja prava osoba s invaliditetom prema stepenu

²³⁰ Ž-BL- 02-289/16

²³¹ Ž-BL-02-778/15

²³² Vijeće za osobe s invaliditetom osnovano je od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, odlukom od 30.09.2003. godine, kako bi podržao praćenje i izvještavanje o UN-ove Konvencije o pravima OSI i koordinaciju među različitim nivoima vlasti i nevladinim organizacijama. U Vijeću se nalazi 10 predstavnika nevladinih organizacija. Vijeće omogućava formalni dijalog između nevladinih organizacija koje se bave invaliditetom i državnih institucija.

²³³ Septembar 2015. godine.

²³⁴ P-117/16 od 16.06.2016. godine.

invaliditeta Ombudsmeni su inicirali izmjenu *Pravilnika o obilježavanju vozila kojim upravlja osoba s invaliditetom ili kojim se prevozi osoba s invaliditetom*²³⁵.

Primjer: Ombudsmeni su izdali preporuku²³⁶ Ministarstvu komunikacija i transporta Bosne i Hercegovine, broj 117/16 od 13.06.2016. godine, da pokrene postupak izmjene ovog Pravilnika. Preporukom je utvrđeno da Pravilnik o obilježavanju vozila kojim upravlja osoba s invaliditetom ili kojim se prevozi osoba s invaliditetom, sadrži diskriminatorne odredbe u pogledu uvjeta za sticanje znaka pristupačnosti za maloljetne osobe s invaliditetom u odnosu na punoljetne osobe s invaliditetom. Odredbe važećeg Pravilnika predviđaju kao uvjet za sticanje znaka pristupačnosti za punoljetne osobe utvrđeni stepen invaliditeta, što u potpunosti odgovara svrsi koja se želi postići izdavanjem znaka pristupačnosti. Međutim, kod maloljetnih osoba osim stepena invaliditeta zahtijeva se vlasništvo nad vozilom roditelja ili staratelja maloljetne osobe. Ovakvim pravnim rješenjem, po mišljenju Ombudsmena neosnovano se pravi razlika između punoljetnih i maloljetnih osoba kojima je utvrđen 100% invaliditet, i koje se isključivo prevoze vozilom. Ministarstvo prometa i komunikacija Bosne i Hercegovine, aktom od 07.10.2016. godine obavijestilo je Ombudsmene da će, uvažavajući navode iz Preporuke, kroz izmjene Pravilnika ujednačiti uvjete za sticanje znaka pristupačnosti.

Nedosljednom primjenom zakonskih rješenja i podzakonskih akata, kao i nepostojanjem adekvatnih sankcija za prekršioce propisanih normi onemogućena je potpuna fizička pristupačnost osoba s invaliditetom objektima javne namjene i drugim urbanističko-građevinskim objektima²³⁷ (npr. stambene zgrade – namjenski pravljene za porodice poginulih boraca i ratne vojne invalide u Zvorniku nemaju prilaz za osobe koje koriste invalidska kolica). U sistemu projektovanja, građenja i nadzora nedovoljno je razvijena svijest o značaju standarda pristupačnosti, pa se dešava da se standardi pristupačnosti primjenjuju djelimično ili nikako.²³⁸ Upravo zbog svega navedenog i činjenice da zgrada u kojoj je od maja 2015. godine trajno smješteno sjedište Institucije ombudsmena za ljudska prava u Banjoj Luci nije imala prilagođen pristup osobama s invaliditetom (postojala je jedna stepenica koja je onemogućavala osobama s tjelesnim invaliditetom da imaju nesmetan prilaz kancelarijama), Ombudsmeni su proveli istragu *ex officio*²³⁹ kako bi utvrdili da li postoje „propusti“ prilikom izgradnje zgrade i tom prilikom podsjetili nadležne na obavezno poštivanje principa utvrđenih UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Imajući u vidu dostavljenu dokumentaciju i izjašnjenja nadležnih, Ombudsmeni su izdali preporuku Odjeljenju za prostorno uređenje Grada Banje Luke i Zavodu za izgradnju a.d. Banja Luka da, pri vršenju poslova iz svoje nadležnosti i djelokruga rada, ubuduće posvete dužnu pažnju postojanju uvjeta za nesmetano kretanje osoba s tjelesnim invaliditetom. Primjerak preporuke upućen je i izvođaču radova GP „Krajina“ a.d. Banja Luka. Dana 22. 04. 2016. godine radnici GP „Krajina“ a.d. Banja Luka otklonili su arhitektonske barijere tako da je omogućen nesmetan prilaz zgradi sjedišta Institucije ombudsmena u Banjoj Luci osobama s tjelesnim invaliditetom.

²³⁵ Pravilnik o obilježavanju vozila kojim upravlja osoba s invaliditetom ili kojim se prevozi osoba s invaliditetom, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 92/15).

²³⁶ Ž-BL-02-195/16, Preporuka broj P-117/16 od 13.06.2016. godine.

²³⁷ Ž-BL-02-733/15, Ž-BL-02-152/14

²³⁸ Specijalni izvještaj o pristupačnosti radnih prostora zakonodavnih tijela u Bosni i Hercegovini ukazuje na činjenicu da su mnogi objekti samo prividno pristupačni, te da unutrašnjost objekata nije prilagođena osobama s invaliditetom.

²³⁹ Ž-BL-02-733/15

Također, nakon objavljivanja Specijalnog izvještaja pod nazivom „*Pristupačnost radnih prostora zakonodavnih organa u Bosni i Hercegovini osobama s invaliditetom*“²⁴⁰ od januara 2016. godine, a postupajući po Zaključku Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Ombudsmeni su donijeli odluku da provedu dodatne aktivnosti koje uključuju obilazak radnih prostorija u kojima su smješteni zakonodavni organi koji su obuhvaćeni navedenim Specijalnim izvještajem, a radi utvrđivanja stvarnog stanja i poduzetih mjera s ciljem realizacije preporuka datih Specijalnim izvještajem. Značajno je naglasiti da je praćenje realizacije preporuka iz Specijalnog izvještaja izvršeno tako da su pozvani predstavnici udruženja paraplegičara koji su zajedno s predstavnicima Ombudsmena na licu mjesta utvrđivali postojanje arhitektonskih barijera, te davali svoje prijedloge i komentare isključivo na osnovu svojih potreba. Upoređujući stanje u poslovnim prostorijama u kojima su smještena zakonodavna tijela u Bosni i Hercegovini dato u Specijalnom izvještaju, sa stanjem koje je utvrđeno neposrednim uvidom, može se konstatovati da postoje jasni pokazatelji o poduzetim aktivnostima usmjerenim na integraciju osoba s invaliditetom, odnosno omogućavanje njihovog kretanja bez barijera. Kroz praćenje realizacije preporuka datih Specijalnim izvještajem, Ombudsmeni ističu da je neophodno ukazati i na primjenu standarda koji su utvrđeni pozitivnim propisima, kako bi se pitanje pristupačnosti kvalitetno riješilo u skladu sa svrhom koja se želi postići.

U pogledu ostvarivanja prava osoba s invaliditetom Ombudsmeni su se u 2016. godini bavili i problematikom oslobađanja od obaveze plaćanja RTV takse za slijepe i gluhe osobe²⁴¹. Ministarstvo komunikacija Bosne i Hercegovine u informaciji od 19.02.2016. godine obavijestilo je Instituciju ombudsmena da pripremi analizu Zakona o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine, a radi donošenja izmjena postojećeg zakona i uređivanja problematike u vezi oslobađanja plaćanja RTV takse od strane invalidnih osoba. Iz informacije proizlazi „*da je formirana radna grupa sa zadatkom izrade izvještaja o usklađenosti i poduzetim mjerama za postizanje usklađenosti javnog radio-televizijskog sistema Bosne i Hercegovine s pravnom stečevinom EU.*“ Otvoren je novi predmet radi traženja informacije o poduzetim aktivnostima na navedenom izvještaju.

Također, Ombudsmeni su u skladu s članom 32 Zakona o Ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, a s ciljem omogućavanja osobama s invaliditetom prava na pristup blagovremenim i potpunim informacijama u 2016. godini izdali preporuku²⁴², TV servisima da u okviru raspoloživih kapaciteta razmotre mogućnost angažovanja tumača znakovnog jezika radi prilagođavanja emisija informativnog karaktera osobama oštećenog sluha i da sve informativne emisije imaju ispisane najvažnije vijesti na dnu TV ekrana. Naime, nakon analize dostavljenih izjašnjenja TV servisa u postupku istrage, Ombudsmeni su iskazali zabrinutost da su osobe oštećenog sluha uskraćene za dostupnost informacijama uglavnom zbog nedostatka novčanih sredstava. Nažalost, registrovane žalbe pokazuju da se usljed nedostatka novčanih sredstava bitno ograničavaju prava osoba s invaliditetom na jednaku mogućnost samostalnog življenja, i da se na sve potrebe osoba s invaliditetom „posmatra“ isključivo sa socijalnog aspekta. Navedena preporuka Ombudsmena upućena je TV servisima koji, ne samo da su obuhvaćeni Zakonom o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine, nego su organizovani kao javna

²⁴⁰ *Pristupačnost radnih prostora zakonodavnih organa u Bosni i Hercegovini osobama s invaliditetom*, broj P-12/16 od januara 2016. godine.

²⁴¹ Ž-BL-02-242/15

²⁴² P-156/15

preduzeća u skladu s važećim zakonima i obavljaju djelatnost od općeg interesa, gdje jedinice lokalne samouprave imaju udio u vlasništvu, te u svom nazivu sadrže ime mjesta/grada u Bosni i Hercegovini. Odgovori na preporuku Ombudsmena pokazali su saradnju s Institucijom ombudsmena i opredijeljenost TV servisa na prilagođavanje programa osobama oštećenog sluha.

U izvršavanju aktivnosti iz mandata Institucije, Ombudsmeni posebnu pažnju posvećuju primjeni člana 8 Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom (podizanje svijesti). U takvim predmetima²⁴³ prilikom odlučivanja o žalbama u upravnom postupku ili molbama vezanim za rješavanje statusa osoba s invaliditetom, Ombudsmeni ukazuju nadležnim organima na potrebu donošenja odluka u najboljem interesu osoba s invaliditetom, posebno s ciljem podizanja svijesti o pravima osoba s invaliditetom. U primjerima koji slijede vidljivo je da su nakon intervencije Ombudsmena žalbe uvažene.

Primjer: Žalbeni navodi²⁴⁴ se odnose na neisplaćivanje naknade za tuđu njegu i pomoć od strane Općine Lopare. Žaliteljica navodi da devet mjeseci nije izvršena isplata novčanih sredstava za tuđu njegu i pomoć. S tim u vezi, a nakon utvrđivanja svih činjenica u predmetu dana 19.05.2016. godine Ombudsmeni su izdali preporuku²⁴⁵, Općini Lopare, da bez odlaganja, u skladu s pozitivnim zakonskim propisima, osiguraju redovnu isplatu prava na dodatak za pomoć i njegu drugog lica. Dana 09. 08. 2016. godine zaprimljen je odgovor²⁴⁶ Općine Lopare, u kojem se navodi: *“...licima koja su ostvarila pravo na isplatu sredstava na dodatak za pomoć i njegu drugog lica, sredstva za tu namjenu se isplaćuju redovno, odnosno svaki mjesec. Prema evidenciji s kojom raspolažemo, korisnicima je isplaćena uplata sredstava 07.07.2016. godine. Sva dugovanja iz ranijeg perioda su uredno evidentirana i bit će isplaćena korisnicima u skladu s prilikom sredstava u budžet Općine Lopare.”*

Obraćanja građana Instituciji ombudsmena²⁴⁷ pokazuju da u slučajevima kada se vodi postupak oduzimanja poslovne sposobnosti, osobe s invaliditetom nisu informisane o tome da nakon oduzimanja poslovne sposobnosti neće biti u stanju da samostalno donose odluke, da neće imati mogućnost korištenja vlastitog novca, odlučivati o tome gdje će živjeti, s kim se mogu družiti i sl.

Trenutni propisi onemogućavaju osobu koja se lišava poslovne sposobnosti da bude uključena u postupak. Također, u pojedinim slučajevima, iako postoje uvjeti za vraćanje poslovne sposobnosti, to se ne čini zbog nedostatka novčanih sredstava²⁴⁸. Naime, u Republici Srpskoj ne postoji zakonska osnova za oslobađanje troškova plaćanja sudske takse i troškova vještačenja u slučajevima pokretanja ovih postupaka po službenoj dužnosti. S druge strane, Bosna i Hercegovina nije poduzela mjere da osigura provođenje presude Evropskog suda za ljudska prava²⁴⁹ u pogledu osiguranja mjera obavezne revizije rješenja kojima je određenim osobama oduzeta poslovna sposobnost.

²⁴³ Ž-BL-02-688/16, Ž-BL-02-668/16

²⁴⁴ Ž-BR-04-4/16

²⁴⁵ Preporuka, broj: 100/16 od 19. 05. 2016. godine.

²⁴⁶ Opština Lopare, broj akta: 02/3-014-1/169 od 04.08.2016. godine.

²⁴⁷ Ž-SA-02-702/16

²⁴⁸ Ž-BL-04-429/15

²⁴⁹ Slučaj Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, presuda od 03.11.2015. godine.

Primjer: Podnositeljici žalbe²⁵⁰ je djelimično oduzeta poslovna sposobnost rješenjem Osnovnog suda u Modriči, a na osnovu prijedloga Centra za socijalni rad Modriča. U žalbi navodi nezadovoljstvo radom Centra smatrajući da ne postupaju u njenom interesu. U toku postupka istraživanja, Centar je obavijestio Instituciju da su se stekli uvjeti da se podnese prijedlog za vraćanje poslovne sposobnosti, ali da nemaju na raspolaganju potrebna finansijska sredstva da izmire troškove vještačenja. Nakon toga, izdata je preporuka²⁵¹ Centru za socijalni rad Modriča da pribave potrebna sredstva radi vještačenja imenovane i da se podnese prijedlog za vraćanje oduzete poslovne sposobnosti. Centar je obavijestio Instituciju da je prijedlog podnesen i da su osigurana sredstva za vještačenje. U toku je postavljanje staratelja za imenovanu u navedenom postupku.

Pružanje usluga licima s invaliditetom koje su definisane kroz zakone o socijalnoj zaštiti i koje se uglavnom ostvaruju na lokalnom/općinskom nivou kreira sistem socijalne zaštite u lokalnoj zajednici prema njihovim materijalnim mogućnostima. Dosadašnji rad na predmetima registrovanim u Instituciji pokazuje da se na nivou oba entiteta više pažnje posvećuje osiguravanju novčanih prava za osobe s invaliditetom i njihovom institucionalnom zbrinjavanju nego ostalim vrstama usluga, posebno procjeni, njezi i pomoći u kući, personalnoj asistenciji itd. Još uvijek u organizacijama i institucijama socijalne zaštite nisu otklonjeni tradicionalni pristupi koji potenciraju i u prvi plan ističu materijalna davanja, a zanemaruju stručnu pomoć koja treba da dovede do samostalnosti i integrisanosti osoba s invaliditetom. Za drugačiji odnos, organizacije i institucije trebaju dodatnu obuku i učenje novih pristupa, ali i osobe s invaliditetom trebaju pomoć u drugačijem razumijevanju uloga organizacija i institucija u javnom i nevladinom sektoru.

Ombudsmeni ponovno ukazuju na problem funkcionisanja Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja Federacije Bosne i Hercegovine, koji vrši procjenu i određuje procenat invaliditeta, te ističu potrebu revizije stanja u ovoj oblasti, u skladu s najboljim interesom osoba s invaliditetom.

Ombudsmeni smatraju da su osobe s invaliditetom, zbog važećih zakonskih i podzakonskih propisa, te organizacije ustanova koje se bave ocjenom invalidnosti, izložene dodatnim troškovima, koje u najvećem broju slučajeva snose sami ili čak nisu u mogućnosti ni osigurati potrebna finansijska sredstva da bi eventualno osigurali pristup institucijama. Uočeno je neblagovremeno postupanje po zahtjevu za medicinsko vještačenje, odnosno ocjenu radne sposobnosti građana zbog nedostatka finansijskih sredstava nadležnih institucija.

Primjer: Žalitelj²⁵² navodi kako je 01.02.2016. godine Federalnom zavodu za penzijsko i mirovinsko osiguranje, Kantonalnoj administrativnoj službi Tuzla, podnio zahtjev za ocjenu radne sposobnosti, ali da do dana obraćanja Instituciji ombudsmena po njegovom zahtjevu nije postupljeno. Nakon intervencije Ombudsmena zaprimljen je odgovor²⁵³ u kojem se navodi: „ ... *izvještavamo Vas da će se zahtjev imenovanog uputiti na Institut za ocjenu radne sposobnosti u*

²⁵⁰ Ž-BL-04-429/15

²⁵¹ Preporuka broj-41/16, dana 23.03.2016. godine.

²⁵² Ž-BR-04-193/16

²⁵³ Akt Federalnog zavoda za mirovinsko i invalidsko osiguranje, Kantonalna administrativna služba Tuzla FZ6/2-49-4-5440-2/16 od 12.10.2016. godine.

prvom narednom kontingentu predmeta za koje dobijemo saglasnost i sredstva od strane FZ PIO Sarajevo za plaćanje usluga medicinskog vještačenja. FZ PIO/KAS Tuzla zbog ograničenih mogućnosti plaćanja usluga medicinskog vještačenja spis nije mogao prije poslati na ocjenu.“

Primjer: Žalitelj²⁵⁴ je dana 06.04.2016. godine uputio zahtjev za ocjenu radne sposobnosti s pratećom dokumentacijom Federalnom zavodu za penzijsko i mirovinsko osiguranje, Kantonalna administrativna služba Zenica, ali isti nije proslijeđen Institutu za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja Federacije Bosne i Hercegovine. Nakon intervencije Ombudsmana zaprimljen je odgovor Federalnog zavoda za mirovinsko i invalidsko osiguranje, Kantonalna administrativna služba Zenica²⁵⁵ u kojem se navodi: „*Ovom prilikom Vas obavještavamo da je zahtjev G. A. za ocjenu radne sposobnosti podnesen 06.04.2016. godine, nakon što je prošao proceduru plaćanja ovih usluga dana 29.09.2016. godine, upućen Institutu za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja Sarajevo, Odjeljenje za prvostepeni postupak Sarajevo.*“

Postupajući po žalbama koje se odnose na ovu problematiku, Ombudsmeni primjećuju da nadležni organ nakon intervencije Ombudsmana poduzme neophodne radnje i žalitelji ulaze u postupak ocjene radne sposobnosti. Postavlja se pitanje, šta se dešava sa zahtjevima građana koji ne koriste mehanizme zaštite svojih prava u vidu obraćanja Ombudsmenima i koliko dugo traju postupci po njihovim zahtjevima.

8.1.1. Profesionalna rehabilitacija osoba s invaliditetom

U postojećim entitetskim zakonima o profesionalnoj rehabilitaciji²⁵⁶ utvrđen je sistem kvota, kao mjera poticanja zapošljavanja osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada. Međutim, podzakonskim aktima još nisu normirani najadekvatniji mehanizmi za implementaciju navedenih zakona. S druge strane, nisu formirani centri za radno osposobljavanje osoba s invaliditetom ni u jednom entitetu.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike²⁵⁷ obavijestilo je Ombudsmene o sljedećem: „*...na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine još uvijek ne postoji do kraja izgrađen sistem profesionalne rehabilitacije i osposobljavanja osoba s umanjenom radnom sposobnošću, ali postoji zakonska i podzakonska regulative i dio infrastrukture u vidu privrednih društava za profesionalnu rehabilitaciju OSI, udruženja koja se bave tom djelatnošću, kao i obrazovnih ustanova. Također je osnovana i Ustanova za provođenje profesionalne rehabilitacije osoba s umanjnim intelektualnim sposobnostima PRO-REHA, koja već daje početne rezultate u oblasti rehabilitacije.*“

Iako su predviđene poticajne mjere za poslodavce koji zapošljavaju osobe s invaliditetom, nedovoljna promocija mogućnosti korištenja poticajnih mjera ima za posljedicu malu zainteresovanost poslodavaca za pokretanje preduzeća koja će zapošljavati takve osobe.

²⁵⁴ Ž-SA-02-794/16

²⁵⁵ Akt Federalnog zavoda za mirovinsko i invalidsko osiguranje, Kantonalna administrativna služba Zenica, broj FZ7/1-49-4-5965-2/16 od dana 31.10.2016. godine.

²⁵⁶ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 37/12 i 82/15 i Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 09/10.

²⁵⁷ Akt Federalnog ministarstva rada i socijalne politike broj05-35/16-99/17 od 24.01.2017. godine.

Rijetki su programi zapošljavanja osoba s invaliditetom, iako u takvim slučajevima poslodavci kao stimulativnu mjeru dobijaju sredstva za njihovo zapošljavanje, jer se u praksi događa da se ne zaposli osoba s invaliditetom, nego sasvim druga osoba²⁵⁸. U takvim slučajevima izostaje adekvatna reakcija institucija odgovornih za dodijeljena sredstva u projektima zapošljavanja i nema sankcija zbog izigravanja i nenamjenskog trošenja sredstava. Ovo ima za posljedicu da se osobe s invaliditetom ne zapošljavaju.

8.2. Prava manjina

Okvirna konvencija za zaštitu prava nacionalnih manjina²⁵⁹ utvrđuje da je zaštita nacionalnih manjina, njihovih prava i sloboda dio međunarodne zaštite ljudskih prava zbog čega se zemlje ugovornice obavezuju da pripadnicima nacionalnih manjina zajamče ravnopravnost pred zakonom. To znači da je zabranjena bilo kakva diskriminacija na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini. Ova Konvencija nadalje zahtijeva usvajanje odgovarajućih mjera za unapređenje efektivne ravnopravnosti između pripadnika nacionalne manjine i onih koji pripadaju većini, u svim oblastima ekonomskog, socijalnog, političkog i kulturnog života.

Tokom izvještajnog perioda postupano je u devet predmeta u kojima su se žalitelji pozivali na povrede prava nacionalnih i vjerskih manjina. Žalbeni navodi su se odnosili na učešće predstavnika nacionalnih manjina u radu organa vlasti²⁶⁰, na postupak konstituisanja Vijeća nacionalnih manjina Federacije Bosne i Hercegovine²⁶¹, a postavljeno je i pitanje²⁶² da li postoje prepreke da se pripadnicima nacionalnih manjina prilikom glasanja omogući korištenje maternjeg jezika.

Ombudsmeni su mišljenja da broj zaprimljenih žalbi ne oslikava stvarno stanje, odnosno stvarni položaj manjina u Bosni i Hercegovini, zbog čega je neophodno osigurati veću prisutnost Ombudsmena na terenu, odnosno u lokalnim zajednicama, a što je otežano zbog ograničenih ljudskih i materijalnih kapaciteta Institucije ombudsmena.

8.3. Povratnici

Ombudsmeni konstatuju da je i danas, dvadeset godina nakon završetka rata još uvijek aktuelno pitanje provođenja Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini kojim je propisano da sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate svojim kućama, zatim pravo na povrat imovine koja im je oduzeta tokom neprijateljstava od 1991. godine, kao i pravo na nadoknadu imovine koja im se ne može vratiti. Odredbe Aneksa VII tijesno su povezane s pitanjem zaštite privatnog vlasništva na način na koji to predviđa Evropska konvencija.

²⁵⁸ Ž-BL-02-713/14

²⁵⁹ Konvencija je potpisana i ratificirana 24.02.2000. godine.

²⁶⁰ Ž-BL-03-260/16, Ž-SA-03-538/16, Ž-BL-03-660/16,

²⁶¹ Ž-SA-03-614/16

²⁶² Ž-SA-03-1036/16

Primjer: Ombudsmeni su utvrdili²⁶³ povredu imovinskih prava od strane Opštine Derventa, a u vezi s neostvarivanjem stanarskog prava. Naime, u toku postupka istraživanja Ombudsmeni su utvrdili da je Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske prosljedilo Opštini Derventa akt²⁶⁴ u kojem je navedeno sljedeće: „U cilju rješavanja stambenog pitanja lica čiji su stanovi porušeni u toku ratnih dejstava donesena je Odluka o stanovima u vlasništvu Opštine Derventa i Pravilnik o dodjeli u zakup stanova na kojima ne postoji stanarsko pravo, u kojem je propisano prvenstvo dodjele ovih stanova spomenutim licima, što je u skladu s odredbama člana 14 Zakona o privatizaciji državnih stanova. Na osnovu člana 6 naprijed navedenog Pravilnika imenovana je Stambena komisija o davanju u zakup predmetnih stanova. U toku su pripreme za raspisivanje Konkursa za davanje u zakup stanova s kojima raspolaže Opština Derventa,“ dok iz akta²⁶⁵ Opštine Derventa proizlazi da „Opština Derventa trenutno raspolaže sa 46 slobodnih stanova od kojih je većina u neuseljivom, odnosno devastiranom i poludevastiranom stanju.“ Činjenica da je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o privatizaciji državnih stanova rok za ispunjavanje propisane obaveze prolongiran do 30.06.2018. godine ne znači da obaveza dodjele stanova dopijeva tek istekom predviđenog roka, a posebno što Opština Derventa raspolaže s određenim brojem stanova, Ombudsmeni su zauzeli stav da je potrebno da se procedura dodjele stanova izvrši u što kraćem roku. S tim u vezi, a u cilju ostvarivanja prava imenovane Ombudsmeni su načelniku Opštine Derventa izdali Preporuku²⁶⁶ da uvažavajući mišljenje Ombudsmena u predmetnoj stvari u što kraćem roku provede proceduru za zaključivanje ugovora o otkupu i zakupu stanova na kojima ne postoji stanarsko pravo. U toku je praćenje realizacije preporuke.

Ombudsmeni upozoravaju da pojedinac ne može i ne smije trpjeti posljedice radi nespremnosti lokalne zajednice da poduzme korake koji imaju za cilj rješavanje pojedinih njegovih životnih pitanja.

Neizvršavanjem obaveza stvara se propust u radu jedinice lokalne samouprave koji za posljedicu ima stvaranje pravne nesigurnosti, otežavanje pravnog položaja građana i kršenje njihovih prava. Načela dobre uprave zahtijevaju od organa javne vlasti da poštuju i ostvaruju opravdana očekivanja koja su kod građana stvorena postupcima i radnjama samih organa. Standard dobre uprave ne dozvoljava nečinjenje i pasivnost već traži aktivan, odnosno angažovan stav organa prema obavljanju poslova iz svog djelokruga i zakonito vršenje tih poslova radi ostvarivanja cilja zbog koga su organu data javna ovlaštenja.

Primjer: U toku je postupanje Ombudsmena u predmetu²⁶⁷ iz kojeg je evidentno da je podnositeljica žalbe izvršila povrat stana u Opštini Drvar, ali je zgrada u kojoj se stan nalazi devastirana i samim tim stan neuvjetan za život. Opština Drvar je u svom odgovoru²⁶⁸ istakla da će u okviru svojih ovlaštenja i u skladu s raspoloživim sredstvima uzeti učešća u rekonstrukciji stambenih zgrada oštećenih ratnim dejstvima. S tim u vezi, Ombudsmeni su od Opštine zatražili informaciju da li je i kada planirana rekonstrukcija stambene zgrade u kojoj se nalazi stan

²⁶³ Ž-BL-05-547/16

²⁶⁴ Odgovor Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske broj: 02-372-64 od 29.09.2016. godine.

²⁶⁵ Akt Opštine Derventa broj: 06-053-13 od 22.08.2016. godine.

²⁶⁶ Preporuka broj: P-211/16 od 28. 10. 2016. godine.

²⁶⁷ Ž-BL-04-621/16

²⁶⁸ Odgovor broj: 02.05-3713/16 od 22. 11. 2016. godine.

podnositeljice žalbe. Navedeno pokazuje da u određenim slučajevima građani formalno ostvare pravo na povrat imovine, ista im bude vraćena u vlasništvo, ali se ista ne može koristiti u punom obimu. Zbog toga se postavlja pitanje da li je građanin i stvarno ostvario pravo na imovinu.

8.4. Prava žena

Nakon preporuka CEDAW Komiteta upućenih institucijama Bosne i Hercegovine 2013. godine, Bosna i Hercegovina je učinila ograničene napore u pravcu unapređenja i harmonizacije zakonodavnog okvira, javnih politika, kao i efikasnog provođenja specifičnih sistemskih rodno odgovornih afirmativnih mjera za efikasno poboljšanje položaja žena i zaštite njihovih osnovnih ljudskih prava.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je ratifikovalo Konvenciju Vijeća Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2013) bez rezervi i usvojio Okvirnu strategiju za provođenje ove konvencije za period 2015.-2018. godine, te naglasio prioritetnu opredijeljenost za njenu punu primjenu u svjetlu preuzimanja uloge predsjedavanja Komitetom ministara Vijeća Evrope (2015.), što ukazuje na pozitivne pomake u pravcu jačanja obavezanosti za primjenu međunarodnih instrumenata u zaštiti ženskih ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.²⁶⁹

Entitetske vlade su usvojile strategije u kojima su detaljnije definisani ciljevi u planiranju i djelovanju u borbi protiv nasilja u porodici: Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine 2013.–2017. godine²⁷⁰ i Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske 2014.-2019. godine²⁷¹.

Međutim, i pored ratifikacije najvažnijih međunarodnih akata vezanih za ostvarivanje izbornih prava žena, Bosna i Hercegovina je propustila da osigura stvarne mehanizme za njihovu primjenu i praćenje, bez kvalitativnih indikatora napretka, što pokazuju podaci predstavljeni Instituciji ombudsmena tokom skupova održanih na ovu temu u periodu izvještavanja. Konkretnije, Bosna i Hercegovina je zadržala osnovni zakonodavni okvir koji djelimično osigurava zastupljenost žena u izbornom procesu, međutim, bez sistemski regulisanih afirmativnih mjera u slučaju kada zakonom zagarantovano učešće žena ne bude provedeno u praksi, što otvara mogućnost da žene i dalje budu marginalizovane u procesu upravljanja i rukovođenja institucijama vlasti na svim nivoima.

U oblasti zapošljavanja, rada i zaštite socijalnih prava žena, u periodu koji pokriva ovaj izvještaj, nije ostvaren stvarni napredak u ostvarivanju stvarne ravnopravnosti muškaraca i žena na tržištu rada. Česti su slučajevi davanja otkaza trudnicama, a žene koje rade u „sivoj ekonomiji“ nisu integrisane u formalno tržište rada. Ima pokazatelja da žene nisu jednako plaćene za isti rad, a na

²⁶⁹ Alternativni CEDAW izvještaj, Izvještaj organizacija civilnog društva o primjeni zaključnih zapažanja i preporuka CEDAW komiteta za Bosnu i Hercegovinu 2013.-2017, novembar 2016. godine.

²⁷⁰ Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine 2013.–2017. godine.

²⁷¹ Vlada Republike Srpske, Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske 2014.-2019.

teritoriji Bosne i Hercegovine nije uspostavljen jednak sistem zaštite prava žena koje koriste porodijsko odsustvo što se odnosi i na naknade tokom porodijskog odsustva.

I pored napora javnih institucija da kroz propise, strategije i politike u oblasti prevencije i zaštite zdravlja posebnu pažnju usmjere na zabranu diskriminacije i promociju rodne ravnopravnosti, praksa pokazuje da su ove regulative u osnovi deklarativno formalističke prirode i da žene, naročito pripadnice marginalizovanih grupa kao što su žene s invaliditetom, žene na selu, žrtve rata ili Romkinje nemaju osiguran jednak i nediskriminatoran pristup zdravlju u svim dijelovima Bosne i Hercegovine. Ključni identifikovani problemi uključuju nepostojanje zdravstvenih servisa prilagođenih potrebama žena i nesenzibilisan pristup zdravstvenih radnika i radnica pružanju usluga prevencije i zaštite zdravlja. Teme vezane za seksualno i reproduktivno zdravlje nisu dio obaveznih nastavnih planova i programa i ograničene su na povremene edukacije za ograničen broj učenika i učenica, koje provode nevladine organizacije, bez sistemskog pristupa obukama nastavnog osoblja.

Žene povratnice u najvećem broju su zaposlene u poljoprivredi, u pravilu, bez regulisanog radno-pravnog statusa i mogućnosti ostvarivanja socijalnih i drugih prava, nemaju nesmetan pristup zdravstvenoj zaštiti, kao ni jednak pristup resursima pri zapošljavanju i samozapošljavanju, koji se dominantno dodjeljuju muškarcima.

Žene na selu naročito su pogođene siromaštvom, predominantno angažovane u neplaćenju ekonomiji brige, izuzetno ograničene mobilnosti, bez nesmetanog pristupa zdravstvenoj zaštiti i podršci u slučajevima nasilja u porodici. Ne postoje zvanični podaci o položaju višestruko marginalizovanih žena u ruralnim zajednicama, poput Romkinja, LBT žena, samostalnih majki, udovica, žena treće dobi, žena s invaliditetom i žena izloženim nasilju u porodici. Podrška ženama u ruralnim zajednicama u pristupu i ostvarivanju prava ograničeno je dostupna kroz aktivnosti nevladinih organizacija i zavisna od međunarodnih fondova, bez sistemskih i strateških opredjeljenja javnih institucija.

Žene s invaliditetom izrazito su izložene diskriminaciji, prijeti im veći rizik od nasilja i imaju ograničen pristup društvenim resursima, zapošljavanju i pozicijama donošenja odluka, kao i servisima podrške i pomoći koji su osigurani za žene bez invaliditeta. Problemi koji traže naročitu pažnju i hitnu akciju institucija na svim nivoima u Bosni i Hercegovini, su osiguravanje široko dostupnog pristupa zdravstvenim uslugama prilagođenim ženama s invaliditetom uz obučenos medicinskog osoblja za pružanje takvih usluga, pokretanje programa zapošljavanja za žene s invaliditetom, kao i osiguravanje pristupa socijalnim uslugama i određivanje prava iz oblasti socijalne zaštite uzimajući u obzir stvarne potrebe žena s invaliditetom.

Romkinje u Bosni i Hercegovini i dalje su izložene višestrukim oblicima diskriminacije, pogođene siromaštvom i nedostatkom pristupa društvenim resursima. Nije zabilježen napredak u planiranju i provođenju sistemskih i ciljanih afirmativnih akcija institucija Bosne i Hercegovine na svim nivoima u pravcu stvarnog unapređenja položaja Romkinja i zaštite njihovih osnovnih ljudskih prava, a oblasti naročite ugroženosti ostaju nedostatak pristupa stambenom zbrinjavanju i zdravstvenoj zaštiti, kao i zaštiti od nasilja u porodici, izloženost ranim brakovima, otežan pristup romskih djevojčica redovnom školovanju i vrtićima, kao i nepostojanje afirmativnih mjera usmjerenih na rješavanje pitanja nezaposlenosti Romkinja.

IX DISKRIMINACIJA

Diskriminacija je izuzetno negativna pojava s društvenog aspekta, jer dovodi do osjećaja nejednakosti među ljudima, a s pravnog aspekta jer je zabranjena osnovnim pravnim aktima koji su na snazi u Bosni i Hercegovini.

Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine²⁷² uveo je novine u pravni sistem Bosne i Hercegovine jer su njime definisani oblici diskriminacije i uvedeni mehanizmi zaštite u čemu je centralna uloga povjerena Ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine povjerava Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine status “centralne institucije nadležne za zaštitu od diskriminacije” i u tu svrhu predviđa osnivanje i rad posebnog odjela s isključivim zadatkom razmatranja predmeta navodne diskriminacije koju je počinilo bilo koje pravno ili fizičko lice i u bilo kojoj oblasti života²⁷³.

Zakon predviđa široko polje nadležnosti Ombudsmena, koje sežu od promotivnih aktivnosti, istraživanja u oblasti diskriminacije, do postupanja po žalbama pojedinaca koji tvrde da su žrtve diskriminacije i preuzimanja aktivne uloge u prekršajnim postupcima za zaštitu od diskriminacije, i u velikoj mjeri, prate međunarodne standarde relevantne za rad tijela za zaštitu jednakosti.

No, za efikasnu borbu protiv diskriminacije nije dovoljno samo usvojiti zakonska rješenja usklađena s međunarodnim standardima. Ključno je osigurati efikasnu i pravilnu primjenu zakona (koja je u Bosni i Hercegovini trenutno ocijenjena slabom), prije svega kroz jačanje institucija koje mogu odgovoriti novom važnom zadatku antidiskriminacijske zaštite.

Usvajanjem izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine na sjednici Doma naroda Parlamentarne skupštine 14.07.2016. godine, unaprijeđen je zakonski okvir za zaštitu od diskriminacije. Kroz ove izmjene zakona seksualna orijentacija i rodni identitet terminološki su ispravno imenovane kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija. Pored toga, kao zabranjena osnova diskriminacije navedene su i “spolne karakteristike”, čime Bosna i Hercegovina postaje prva država u jugoistočnoj Evropi koja kroz svoj sveobuhvatni Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine predviđa i zaštitu interspolnih/interseks osoba od diskriminacije u svim oblastima života. Zakon konačno na pravi način reguliše zaštitu lezbijki, gejeva, biseksualnih, trans i interspolnih (LGBTI) osoba od diskriminacije.

²⁷² Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 59/09 i 66/16.

²⁷³ Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije uspostavljen je u januaru 2009. godine s osnovnim ciljem da osigura ujednačavanje pristupa u ostvarivanju i zaštiti prava građana na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine i poduzima efikasne mjere s ciljem sprečavanja bilo kojeg oblika diskriminacije. Radom na pojedinačnim žalbama ili u postupcima istraživanja po službenoj dužnosti, Ombudsmeni nastoje ukazati na značaj što dosljednije primjene zabrane diskriminacije sadržane u međunarodnim konvencijama i domaćem zakonodavstvu, kao i na značaj usklađivanja domaćeg zakonodavstva s međunarodnim standardima ljudskih prava. U preporukama i ostalim odlukama ukazuje se odgovornim institucijama i službama na faktore koji onemogućavaju ravnopravan zakonski tretman prema svim građanima Bosne i Hercegovine i predlažu odgovarajuće mjere za efikasnu pravnu intervenciju usmjerenu na zaštitu prava građana.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine donosi i druge novine:

- eksplicitno navođenje starosne dobi i invaliditeta kao osnova na kojima je zabranjena diskriminacija (član 2),
- zabranu diskriminacije na osnovu povezanosti s ugroženom grupom (član 2)²⁷⁴,
- poboljšanu definiciju uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja (član 4),
- definisanje težih oblika diskriminacije (član 4)²⁷⁵.

Poboljšani su proceduralni aspekti zakona i to:

- u pogledu odredbi o hitnosti postupka (član 11)²⁷⁶,
- posebnim tužbama (član 12)²⁷⁷,
- nadležnosti sudova i rokovima (član 13)²⁷⁸,
- propisivanjem mjera osiguranja (član 14)²⁷⁹,
- preraspodjele tereta dokazivanja (član 15)²⁸⁰,
- učestvovanja trećih lica (član 16)²⁸¹,
- mogućnost podnošenja kolektivnih tužbi (član 17)²⁸².

²⁷⁴ Član 2 stav 1 glasi: “Diskriminacijom će se, u smislu ovog zakona, smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svake druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života.”

²⁷⁵ Član 4 stavovi 1 i 2 glasi: “Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekom od osnova iz člana 2 stav (1) ovog zakona koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja. Seksualno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada se njime stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Stav 6 glasi: “Težim oblikom diskriminacije smatrat će se diskriminacija počinjena prema određenom licu po više osnova iz člana 2 stav (1) ovog zakona (višestruka diskriminacija), diskriminacija počinjena nekoliko puta (ponovljena diskriminacija) i diskriminacija koja postoji duže vrijeme (produžena diskriminacija).”

²⁷⁶ Član 11 stavovi 4 i 5 glasi: “Sud i drugi organi primjenjuju princip hitnosti u svim postupcima u kojima se ispituju tvrdnje o počinjenoj diskriminaciji. U skladu s općim pravilima postupka sud i drugi organi dužni su poduzeti sve neophodne mjere kojima će se osigurati da se postupci u kojima se ispituju tvrdnje o počinjenoj diskriminaciji provedu hitno i okončaju u najkraćem mogućem roku.”

²⁷⁷ Član 12 stav 2 glasi: “Zahtjevi iz stava (1) ovog člana mogu se istaknuti zajedno sa zahtjevima za zaštitu drugih prava o kojima se odlučuje u parničnom postupku ako su svi zahtjevi u međusobnoj vezi, bez obzira na to da li je za te zahtjeve propisano rješavanje u redovnom ili u posebnom parničnom postupku, osim sporova o ometanju posjeda. U tom slučaju primjenjuju se mjerodavna pravila za vrstu spora o kojoj je riječ, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.”

²⁷⁸ Član 13 stav 1 glasi: “Ako ovim zakonom nije drugačije propisano, a u skladu sa zakonima o sudovima oba entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, za sporove po tužbi iz člana 12 ovog Zakona nadležan je u prvom i drugom stepenu, osim suda opće mjesne nadležnosti, i sud na čijem području tužilac ima prebivalište ili boravište, te sud u mjestu u kojem se dogodila šteta ili je počinjena radnja diskriminacije” i stav 4 “Rok za podnošenje tužbe na osnovu člana 12 ovog zakona je tri godine od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najduže pet godina od dana učinjenja povrede. U slučaju kontinuirane diskriminacije, rok se računa od dana posljednje učinjene radnje. Rokovi se ne računaju u slučajevima sistemske diskriminacije. Rok za podnošenje zahtjeva za reviziju iznosi tri mjeseca od dana uručenja drugostepene presude.”

²⁷⁹ Član 14 Zakona glasi: “Prije pokretanja i u toku postupka povodom zahtjeva iz člana 12 stav (1) sud može na prijedlog predlagača odrediti sudsku mjeru osiguranja, odnosno privremenu mjeru osiguranja, shodno pravilima Zakona o parničnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini...”

²⁸⁰ Član 15 stav 1 glasi: “Kada lice ili grupa lica u svim postupcima predviđenim ovim zakonom, na osnovu njima raspoloživih dokaza, učine vjerovatnim da je došlo do diskriminacije, teret dokazivanja da nije došlo do diskriminacije leži na suprotnoj strani.”

²⁸¹ Član 16 stav 1 glasi: “U postupku koji se pokreće u skladu s članom 12 ovog Zakona može se, u skladu s pravilima parničnog postupka, kao umješač na strani lica ili grupe lica koja tvrde da su žrtve diskriminacije pridružiti tijelo, organizacija, ustanova, udruženje ili drugo lice koje se u okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom od diskriminacije lica ili grupe lica o čijim se pravima odlučuje u postupku.”

²⁸² Član 17 stav 1 glasi: “Udruženja ili druge organizacije osnovane u skladu sa zakonom, koje se bave zaštitom ljudskih prava, odnosno prava određene grupe lica, mogu podnijeti tužbu protiv lica koje je povrijedilo pravo na jednako postupanje većeg broja lica koja pretežno pripadaju grupi čija prava tužilac štiti.”

Na osnovu svega navedenog, Ombudsmeni mogu konstatovati da je, između ostalog, i na osnovu djelovanja Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine unaprijeđen.

U narednom periodu neophodno je raditi na promociji i provođenju novih odredbi ovog Zakona, naročito kada govorimo o odredbama koje se odnose na zaštitu diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika i zaštite LGBTI osoba od diskriminacije. Ombudsmeni, također, ukazuju da bi bilo korisno sačiniti sveobuhvatni komentar zakona, te organizovati specijalističke obuke za državne službenike, sudije i tužioce.

9.1. Ocjena stanja po žalbama, izrada podzakonskih akata, specijalni izvještaji

Postupak po pojedinačnim žalbama građana predstavlja najznačajniji vid zaštite ljudskih prava. U Instituciji ombudsmena u 2016. godini, registrovano je ukupno 150 predmeta diskriminacije. Ombudsmeni ističu da su određeni predmeti riješeni pozitivno i prije izdavanja preporuke, bilo posredovanjem, poticanjem prijateljskog rješenja ili poduzimanjem medijacije između strana u sporu, bilo tako da odgovorni javni organ sam koriguje svoje postupanje nakon prvog obraćanja Instituciji ombudsmena, što će u sljedećim poglavljima biti ilustrirano konkretnim primjerima.

U periodu izvještavanja, Ombudsmeni su izdali 27 preporuka, najčešće u slučajevima mobinga, diskriminacije na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini, na osnovu obrazovanja kao i po ostalim osnovama.

Nepoštivanje preporuka Ombudsmena koje se tiču povreda Zakona o zabrani diskriminacije povlači prekršajnu odgovornost fizičkih i pravnih lica, kao i njihovo novčano kažnjavanje do 10.000 KM, izricanje mjere sigurnosti zabrane obavljanja djelatnosti, kao i druge sankcije predviđene članovima 19 i 20 spomenutog Zakona. Institucija ombudsmena pribjegava pokretanju sudskog postupka samo kao krajnjoj mjeri, jer postoje očekivanja da će preporuke u konačnici biti ispoštovane s obzirom na to da je takvo rješenje u interesu svih strana u postupku.

U toku 2016. godine nastavljene su promotivne aktivnosti i informativne kampanje koje su usmjerene prema nadležnim institucijama i javnosti. Ograničena sredstva i kapaciteti Institucije ombudsmena umanjile su mogućnost djelovanja Institucije u promociji, tako da je to djelovanje u 2016. godini kao i u prethodnim godinama uglavnom bilo u sklopu aktivnosti koje su bile organizovane od strane drugih organizacija i institucija. Detaljan hronološki pregled aktivnosti i promocija iz oblasti diskriminacije sadržan je u nastavku ovog Izvještaja.

9.2. Pregled stanja – poređenje u odnosu na prethodni period

Najveći broj žalbi u izvještajnom periodu, odnosi se na mobing, kao poseban oblik diskriminacije na radnom mjestu (55), zatim slijede žalbe na diskriminaciju na osnovu etničke pripadnosti (7), na osnovu spolnog izražavanja ili orijentacije (7), diskriminaciju na osnovu nacionalnog ili socijalnog porijekla (6), na osnovu društvenog položaja i spola (5), na osnovu vjere (2), segregacija (2), i po jedna žalba zbog uznemiravanja, diskriminacije po osnovu jezika,

veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja i obrazovanja. Prema procjenama Ombudsmena, ovi podaci i dalje ne predstavljaju stvaran prikaz obima diskriminacije, jer i dalje postoje neprijavljeni slučajevi, zbog generalnog nepovjerenja u institucije, kao i zbog straha od eventualnih negativnih posljedica po status žrtava.

U tom smislu, Ombudsmeni primjećuju da je konstantno prisutan visok broj žalbi na mobing²⁸³, da se redovno pojavljuju žalbe na etničku diskriminaciju²⁸⁴ ali u blago opadajućem broju, ali i da se sve više predmeta otvara po navodima o diskriminaciji po osnovu seksualne orijentacije²⁸⁵ (LGBT populacije) ili predmetima vezanim za govor mržnje, iako je broj žalbi iz posljednje dvije kategorije gotovo zanemariv u odnosu na ukupan broj predmeta u Instituciji.

9.3. Specijalni izvještaj o pravima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini

Tokom 2013. godine Sarajevski otvoreni centar (SOC), zajedno s nekoliko drugih organizacija koje se bave ljudskim pravima, uputio je prijedlog za izradu Specijalnog izvještaja o stanju ljudskih prava LGBT osoba u Bosni i Hercegovini, te je u Strategiji Institucije za period od 2016.-2021. godine planirana izrada ovog izvještaja. Također, Zajednička komisija za ljudska prava, Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je u junu 2015. godine usvojila zaključak kojim je pozvala Instituciju ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine da kreira Specijalni izvještaj o pravima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini. Kao rezultat jednogodišnjeg rada sačinjen je Specijalni izvještaj o pravima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini, koji je prezentovan na 32. tematskoj sjednici Zajedničke komisije za ljudska prava Bosne i Hercegovine, održanoj 06.12.2016. godine u Sarajevu. Na prezentaciji je, između ostalog, rečeno da je cilj Specijalnog izvještaja o pravima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini utvrđivanje trenutnog stanja i stvarnog pristupa ljudskim pravima od strane pripadnika LGBT zajednice, ukazivanje nadležnim tijelima koje mjere je potrebno poduzeti radi unapređenja položaja ove populacije, kao i podizanje svijesti građana Bosne i Hercegovine i informisanje javnosti o trenutnom stepenu ostvarivanja prava LGBT osoba.

Kako je navedeno u samom Izvještaju *izrada Specijalnog izvještaja o stanju LGBT osoba u Bosni i Hercegovini predstavlja sveobuhvatno istraživanje statusa i prava LGBT osoba u Bosni i Hercegovini i sadrži podatke i informacije dobijene od javnih vlasti, nevladinih organizacija, akademskih stručnjaka, kao i primjere iz prakse Institucije ombudsmena.*

Za svaku demokratsku državu imperativ je osiguranje jednakog tretmana svake osobe, koja se nalazi pod njezinom jurisdikcijom, bez obzira na pripadnost. Izostajanje ovog principa vodi nejednakostima, isključenjima, marginalizaciji i netoleranciji, a što u konačnici rezultira društvenim podjelama.“

Posebno poglavlje Izvještaja posvećeno je medijima i izvještavanju o LGBT zajednici. Kako je navedeno *stav javnosti o LGBT osobama kreiraju isti oni faktori koji utiču i na formiranje percepcije javnosti o bilo kojem drugom socijalnom pitanju. Dakle, na formiranje pozitivnih ili*

²⁸³ Ž-SA-06-315/15 (P-282/15), : Ž-BL-06-750/14(P-246/15), Ž-SA-06-1258/14

²⁸⁴ Ž-BR-06-18/14 (P-42/15), Ž-BL-05-83 i 84/15 (P-225/15)

²⁸⁵ Ž-BL-06-676/14 (P-60/15), Ž-BL-06-90/15 (P-227/15), Ž-SA-06-104/15

negativnih stavova utječu: način izvještavanja o LGBT temama u medijima, komentari vezani za iste, koji ponekad mogu prerasti u govor mržnje, izostanak javne osude takvih istupa, istupi javnih ličnosti i predstavnika političkih stranaka, kao i stavovi osoba iz obrazovne i akademske zajednice. U istom poglavlju data je preporuka javnim servisima kao i svim medijskim kućama, štampanim i elektronskim medijima u Bosni i Hercegovini da rade na podizanju svijesti i promociji prava LGBT osoba s ciljem senzibiliziranja javnosti i podizanja svijesti o njihovim pravima.

Kada je riječ o preporukama iz samog Izvještaja treba izdvojiti i preporuke nosiocima javnih funkcija od kojih se traži da otvorenije istupaju u zaštiti LGBT populacije povodom pojedinačnih incidenata i generalno, te političkim partijama da u svoje programe uvrste teme zaštite od diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Imajući na umu nedavni iskorak institucija vlasti u usvajanju pravnih rješenja, ali i javnih politika koje se tiču ili uključuju prava LGBTI osoba, izvještaj sadrži i tri vrlo bitne preporuke koje bi trebalo što prije implementirati. Te preporuke se tiču rješavanja pitanja pokrivanja prilagodbe spola kroz zdravstvenu zaštitu za trans osobe, pitanja adekvatne zaštite prava na okupljanje LGBTI osoba, te pitanje pravnog priznavanja istospolnih zajednica života u Bosni i Hercegovini.

U reakcijama koje su uslijedile po objavljivanju navedeno je da je Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine prepoznala probleme LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini i dala veoma jasne preporuke u mnogim oblastima.

U skladu sa zaključcima sa sjednice Zajedničke komisije za ljudska prava, Ombudsmeni i ovom prilikom podvlače značaj predstavljanja Izvještaja i u entitetskim parlamentima i Skupštini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, upućivanje preporuka nadležnim organima, te izvještavanje Zajedničke komisije za ljudska prava od strane Institucije o realizaciji preporuka na šestomjesečnoj osnovi.

Sve poduzete i planirane aktivnosti imaju za cilj snažniji i sistematičniji progres u oblasti ljudskih prava lezbijki, gej, biseksualnih i transrodnih osoba u cijeloj Bosni i Hercegovini, kao i generalno jačanje pozicije i utjecaja civilnog društva, što predstavlja jedan od osnovnih stubova demokratskog uređenja.

Ombudsmeni izražavaju nadu da će Izvještaj skrenuti pažnju na položaj LGBT osoba u bosanskohercegovačkom društvu jer *način na koji jedno društvo tretira LGBT osobe oslikava način na koji se društvo odnosi prema svemu što je različito, a upravo u različitostima se ogleda bogatstvo i progresivnost jednog društva.*

Preporuka:

- **otvorenije istupanje nosilaca javnih funkcija, radi razbijanja predrasuda, preveniranja svih oblika nasilničkog ponašanja i govora mržnje u svrhu zaštite prava LGBT populacije.**

9.4. Priručnik za postupanje Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u predmetima diskriminacije

U drugoj polovini 2015. odnosno tokom 2016. godine, a nakon više od šest godina od stupanja na snagu Zakona o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine u saradnji s Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini, na poseban način pristupili su procesu kritičkog sagledavanja dostignutog nivoa standarda u pogledu razmatranja i rješavanja predmeta diskriminacije, s jasnim zadatkom da na osnovu izazova i naučenih lekcija iz prethodnog vremena dostignute standarde ocijene i značajno unaprijede. Kao rezultat navedenog procesa sačinjen je i u oktobru 2016. godine javno publikovan *Priručnik za postupanje Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u predmetima diskriminacije*²⁸⁶. Ovim Priručnikom prezentovana je značajna praksa postupanja Ombudsmena u predmetima iz oblasti diskriminacije, te definisani standardi postupanja u svim predmetima diskriminacije. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine smatraju da standardi koji su u ovoj Instituciji dostignuti mogu poslužiti i drugim mehanizmima zaštite u Bosni i Hercegovini, a koji su prema dostupnim saznanjima imali manji broj predmeta u odnosu na broj predmeta pred ovom Institucijom.

Razlog za donošenje Priručnika za postupanje Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u predmetima diskriminacije leži u činjenici da postoji neujednačeno postupanje u predmetima diskriminacije, da niti jednim podzakonskim aktom nisu razrađene ili operacionalizovane pojedine odredbe Zakona, te da različiti organi ili odgovorna lica postupaju po prijavama diskriminacije na neujednačen, ponekad kontradiktoran i za građane često neizvjestan način.

U sedmogodišnjoj praksi primjene Zakona, Ombudsmeni su na osnovu kritičkog sagledavanja izazova u domenu antidiskriminacijske zaštite definisali standarde postupanja u predmetima diskriminacije koji su decidno i na slikovit način obrazloženi u ovom Priručniku.

U ovom procesu Ombudsmeni su važno uporište za modalitete svog postupanja pronašli i u praksi pravosudnih institucija, prvenstveno Evropskog suda za ljudska prava, Evropskog suda pravde i Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Budući da su pravosudne institucije u značajno drugačijem položaju u odnosu na Ombudsmene, sa svakako drugačijim mehanizmima ispitivanja predmeta i donošenja zaključaka, ova praksa je samo djelimično odgovorila potrebama Ombudsmena za ispitivanje predmeta, odnosno žalbi po osnovu diskriminacije. Stoga, standarde postupanja koji uzimaju u obzir osobenost Institucije kao nezavisne institucije za zaštitu ljudskih prava i nadležnosti u skladu sa Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Institucija je samostalno razvijala.

²⁸⁶ Priručnik za postupanje Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u predmetima diskriminacije, vidi http://ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2016.101419280006bos.pdf

9.5. Pojedinačni primjeri od generalnog značaja

9.5.1. Utvrđivanje nacionalne pripadnosti kandidata na konkursima

Jedno od čestih pitanja s kojima se mnoge javne institucije u Bosni i Hercegovini susreću jeste pitanje utvrđivanja nacionalne pripadnosti kandidata u javnim konkursima, s obzirom na to da postoji sumnja u autentičnost nacionalnog opredjeljenja.

Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine obratilo se između ostalih i Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine dana 17.02.2016. godine, s pitanjem oko utvrđivanja pripadnosti narodu za kandidate u konkursnoj proceduri za prijem u profesionalnu vojnu službu. Ombudsmeni su ovim povodom zauzeli sljedeći stav:

Član II Ustava Bosne i Hercegovine propisuje da sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine imaju pravo na slobodu misli, savjesti i vjere. Ustav, kao ni zakoni Bosne i Hercegovine, ne propisuju način na koji se utvrđuje nacionalna ili etnička pripadnost pojedinom narodu, ili nacionalnoj manjini. Entitetskim zakonima o matičnim knjigama predviđena je mogućnost da se pripadnost određenom narodu upisuje u matične knjige po rođenju od strane roditelja, vodeći računa o najboljem interesu djeteta, i da se može promijeniti prilikom sticanja punoljetstva, ali zakoni dozvoljavaju i mogućnost da ova rubrika ostane nepopunjena. Izborna pravila u Bosni i Hercegovini nameću obavezu istog nacionalnog izjašnjavanja u jednom izbornom ciklusu, a dosljedno poštovanje ove obaveze prati Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine. S druge strane, manipulacije kandidata promjenom nacionalnog opredjeljenja predstavljaju zloupotrebu prava i onemogućavaju konstitutivne narode u ostvarivanju svojih prava, a kandidati koji su sankcionisani zbog promjene pripadnosti narodu ne mogu se smatrati žrtvama diskriminacije²⁸⁷.

U skladu s navedenim, Ombudsmeni smatraju da svako fizičko lice koje boravi na teritoriji Bosne i Hercegovine ima puno pravo na nacionalno izjašnjavanje, što podrazumijeva i promjenu nacionalne pripadnosti. S druge strane, ne postoji osnova da bilo koje tijelo utvrđuje validnost ovakvog opredjeljenja, ali se može govoriti o zloupotrebi prava u slučaju postojanja jasnih pokazatelja o manipulaciji ovim pravom, (ali ne i sumnje), kao što je gore detaljnije obrazloženo.

9.5.2. Nazivi ulica i ustanova

U periodu izvještavanja Ombudsmeni su demonstrirali na zakonu utemeljenu mogućnost da anti-diskriminacionom zaštitom obuhvate i pitanje naziva ulica, javnih ustanova i uopće korištenje uvredljivih simbola, imena i asocijacija u javnosti. Članom 2 stav 4 Ustava Bosne i Hercegovine propisano je da sva lica u Bosni i Hercegovini uživaju prava i slobode predviđene Ustavom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim sporazumima bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Potpuno uvažavajući slobodu izražavanja i opredjeljenja u pogledu evociranja pojedinih historijskih događaja, Ombudsmeni za ljudska prava zauzeli su jedinstven stav da je potrebno poduzeti sve mjere kojima će se nadležne institucije i odgovorna lica u najvećoj mogućoj mjeri suzdržati od davanja imena ulicama, javnim ustanovama ili uopće korištenje simbola u javnoj

²⁸⁷ U prilog stavu Ombudsmena je i mišljenje Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu pod brojem AP-66/15.

komunikaciji koji mogu biti uvredljivi za bilo koju etničku zajednicu ili grupu u Bosni i Hercegovini. Isto tako, imajući u vidu kompleksnu etničku i političku strukturu Bosne i Hercegovine, Ombudsmeni pozivaju na veći stepen korištenja neutralnih naziva, prihvatljivih za sve strane, kako se isti ne bi doživljavali kao provokacija, a s ciljem uspostavljanja većeg stepena stabilnosti, uvažavanja i tolerancije.

9.5.3. Upotreba jezika u procesu obrazovanja

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su postupajući po više zaprimljenih žalbi, odnosno po službenoj dužnosti tokom 2016. godine²⁸⁸ istraživali na koji način je upisivan naziv predmeta “Bosanski-Bošnjački jezik” u svjedočanstva i đачke knjižice učenika osnovnih škola u Republici Srpskoj.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine i ovom prilikom ističu da svako dijete mora imati jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem obrazovanju, koje mora biti u skladu s utvrđenim standardima koji će djetetu osigurati da na najbolji način razvije svoje potencijale, i što podrazumijeva osiguranje jednakih uvjeta i prilika za svu djecu.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine podsjećaju na svoje saopćenje²⁸⁹ za javnost kojim su nadležnim tijelima ukazali na dužnost poduzimanja mjera, s ciljem da se svakom djetetu u bilo kojem dijelu Bosne i Hercegovine omogući jednak pristup obrazovanju, a što se naročito odnosi na područja sa značajnom povratničkom populacijom, u oba entiteta, te ih podsjetili da svako nepostupanje u tom smislu, prema odredbama Zakona o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, otvara pitanje prekršajne i građanske odgovornosti.

Cijenivši ozbiljnost navedene problematike²⁹⁰, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine u drugoj polovini 2016. godine pristupili su izradi Specijalnog izvještaja o upotrebi službenih jezika i pisama u Bosni i Hercegovini, odnosno u oba entiteta i u kantonima Federacije Bosne i Hercegovine, koji će biti prezentiran javnosti u prvom kvartalu 2017. godine.

9.5.4. Boksit Milići

Tokom posljednjeg kvartala 2015. godine, Ombudsmeni su otvorili istragu po službenoj dužnosti, a u vezi s informacijama koje su ukazivale na kršenje prava radnika u kompaniji „Boksit“ a.d. Milići.²⁹¹ Nakon izjašnjenja svih relevantnih strana utvrđeno je da je došlo do ispoljavanja praksi i aktivnosti koje predstavljaju kršenja prava radnika i sadrže elemente nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu, poznatijeg pod nazivom mobing.

Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine iskoristili su ovaj slučaj da istaknu protivljenje upotrebi poligrafa u kontekstu rješavanja radno-pravnih odnosa i naglasili da se u konkretnom slučaju nije vodio krivični postupak, niti krivična istraga od strane ovlaštenih organa, već je poligrafsko testiranje iskorišteno kao metoda disciplinovanja radnika, mimo

²⁸⁸ Ž-SA-06-854/15, Ž-SA-06-13/16, Ž-BL-06-359/16 Preporuka broj P-107/16 od 20.06.2016. godine, Ž-BR-06-225/16.

²⁸⁹ <http://ombudsmen.gov.ba/Novost.aspx?newsid=497&lang=HR> od 08.06.2016. godine.

²⁹⁰ I potpredsjednica Federacije Bosne i Hercegovine, svojim aktom broj 02-10-356-01/15 od 14.10.2015. godine zatražila je izradu Izvještaja o upotrebi službenih jezika u Bosni i Hercegovini, u entitetima i kantonima Federacije Bosne i Hercegovine.

²⁹¹ Ž-BL-711/15, Ž-BL-06-761/15, Ž-BL-06-800/15 - P-18/16 od 15.01.2016. godine.

Zakona o radu i drugih općih propisa koji regulišu oblast radnih odnosa, zbog čega se prisiljavanje radnika na poligrafsko testiranje doživljava kao mobing.

Ombudsmeni su, također, utvrdili da je na zvaničnoj internet stranici Kompanije objavljena zabrana kretanja pojedinim licima, da je na njoj zaključno s danom 8.1.2015. godine, navedeno 13 osoba, imenom i prezimenom, a kojima se zabranjuje ulazak i boravak u objektima i prostorima Kompanije „Boksit“ a.d. Milići, pružanje usluga bilo koje vrste, a da zabrana obuhvata i ugostiteljske objekte, prijevozna sredstva (autobuse), Autobusku stanicu, Dom rudara itd., s obrazloženjem da su ti objekti privatna imovina, u vlasništvu akcionara Kompanije. Ombudsmeni ovakav vid postupanja smatraju neprihvatljivim, s obzirom na to da se radi o ograničavanju osnovnih ljudskih prava, da je riječ o javnim objektima, koji bez obzira na vlasničku strukturu, po svojoj prirodi moraju biti dostupni svim građanima, bez diskriminacije. Navedeni primjer ukazuje na aktivnu ulogu nedržavnih subjekata koji svojim ponašanjem dovode do kršenja ljudskih prava, a istovremeno državni organi pokazuju ili nespремnost ili nemogućnost da reaguju na ovakve pojave.

Nakon provedenog postupka istrage, Ombudsmeni su sačinili *Specijalni izvještaj o (ne)poštovanju ljudskih prava i prava iz oblasti rada u Kompaniji „Boksit“ Milići*²⁹² koji sadrži preporuku Upravi ove Kompanije da poduzme sve neophodne mjere kako bi iz svoje poslovne prakse eliminisala sve one radnje koje dovode ili bi mogle imati za posljedicu uznemiravanje radnika ili izazivanje osjećaja nesigurnosti i straha.

Izvještaj je u periodu izvještavanja dostavljen i Zajedničkoj komisiji Predstavničkog doma i Doma naroda za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, a njime su obuhvaćeni navodi o korištenju poligrafa i zabranama boravka u objektima i na lokacijama koje su u vlasništvu Kompanije. Jednoglasno usvojenim zaključkom Zajedničke komisije za ljudska prava, na sjednici od 07.03.2016. godine, predviđeno je da Specijalni izvještaj bude upućen Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, u dalju proceduru, da bi ga Predstavnički dom usvojio s jednim od zaključaka da se predmet prosljedi tužilaštvu na nadležno postupanje.

Ombudsmeni ponavljaju i podvlače da privredna društva ovakvog kapaciteta moraju s naročitim stepenom odgovornosti tretirati prava zaposlenih, ali i drugih građana, jer se radi o ostvarivanju važnih egzistencijalnih prava, pri čemu Uprava kompanije ne bi smjela koristiti položaj nadređenosti i autoriteta. Eventualni animoziteti, netrpeljivosti ili nesporazumi moraju se prevazići na profesionalan način.

9.5.5. Mobing

Jedan od najtežih slučajeva mobinga po kojem je tokom 2016. godine postupano u Instituciji odnosio se na rad Uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine, Regionalni centar Tuzla, gdje su podnosioci žalbe bili žrtve kontinuiranog mobinga i viktimizacije. Po preporuci Ombudsmena, podnosioci žalbe vraćeni su na rukovodeće pozicije, ali su i dalje izloženi disciplinskom postupku i povredama njihovih radnih prava. Radi zaštite svojih prava, podnosioci

²⁹²<http://ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=0&lang=SR>

žalbe pokrenuli su postupak pred Sudom Bosne i Hercegovine u kojem Institucija ombudsmena vrši monitoring na zahtjev stranke.

Ombudsmeni ovim putem skreću pažnju na odredbe Zakona o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini kojim je propisano da nijedno lice koje je prijavilo diskriminaciju ili učestvovalo u pravnom postupku za zaštitu od diskriminacije neće trpjeti nikakve posljedice zbog takvog prijavljivanja ili učestvovanja. Odredbama istog Zakona propisano je da je viktimizacija poseban oblik diskriminacije, koji povlače veće novčane kazne i druge sankcije predviđene zakonom.

9.5.6. Korištenje neplaćenog odsustva radi odlaska u inostranstvo

Tokom 2016. godine, u Instituciji ombudsmena za ljudska prava registrovano je nekoliko predmeta koji su se odnosili na odbijanje zahtjeva za neplaćeno odsustvo s radnog mjesta policijskog službenika Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske²⁹³.

Ombudsmeni generalno smatraju da traženje neplaćenog odsustva u trajanju od godinu dana, radi učešća u međunarodnoj misiji vezanoj za evropsku sigurnost ne predstavlja dugoročniji angažman u inostranstvu, nego sasvim uobičajen vremenski okvir za koji većina javnih institucija ne samo odobrava, nego i stimulise odsustvo zaposlenih u svrhu sticanja novih i korisnih iskustava. Ombudsmeni, također, naglašavaju da odobravanje neplaćenog odsustva ne predstavlja finansijski teret za matičnu instituciju, te da je često nejasno na osnovu kojih kriterija se pojedincima odobrava ili odbija ovakav zahtjev.

---

²⁹³ Prema jednoj od žalbi odbijen je zahtjev podnosioca žalbe za neplaćeno odsustvo koje bi on koristio za angažman u Misiji OEBS-a u Ukrajini. Nakon provedenog postupka istrage, Ombudsmeni su dana 23.03.2016. godine izdali preporuku broj: P-36/16 kojom se ministru unutrašnjih poslova Republike Srpske preporučuje da u skladu sa svojim ovlaštenjima podnosiocu žalbe odobri angažman u periodu za koji je aplicirao, te da prilikom donošenja budućih rješenja koja se odnose na ovu problematiku svakako uvaži nalaz i mišljenje Ombudsmena Bosne i Hercegovine. Aktom broj: 06/2-127-86/16, od dana 22.07.2016. godine Ministarstvo je dostavilo odgovor na izdatu preporuku. U istom se navode razlozi usljed kojih spomenuta preporuka ne može biti realizovana, zbog čega su Ombudsmeni odlučili da vrše monitoring postupka pred sudom koji je pokrenut ovim povodom. Ovi slučajevi će poslužiti kao dobar primjer za djelotvornost preporuke Ombudsmena u sudskim postupcima, s obzirom na to, da su navodi iz tužbe djelimično zasnovani na nalazima iz preporuke.

X PREPORUKE OMBUDSMENA

Ombudsmeni u skladu s članom 32 Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine nakon razmatranja žalbe, ili provedenog postupka po službenoj dužnosti, odgovornom organu mogu dati preporuke s ciljem otklanjanja uočenih povreda ljudskih prava. Organi koji dobiju takve preporuke dužni su pismeno odgovoriti i obavijestiti Ombudsmene o učinku preporuka u roku koji su Ombudsmeni odredili.

Ukoliko odgovorni organ ne poduzme mjere iz preporuke, ili ako ne obavijesti Ombudsmene o razlozima njihovog nepoduzimanja, Ombudsmeni neposredno višem organu ukazuju na tok predmeta i na date preporuke. Za uspješno funkcionisanje Institucije posebno je značajna izgradnja dobrih odnosa između institucija u Bosni i Hercegovini i ombudsmena, a što podrazumijeva uspostavu saradnje s Institucijom na način propisan Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine i provođenje preporuka bez ikakvog uvjetovanja.

Analizom izdatih preporuka i načina njihove realizacije može se konstatovati da odgovorni organi nakon prijema preporuke postupaju na sljedeće načine: a) ispoštuju preporuku u cijelosti, b) djelimično realizuju preporuku, c) uspostave određeni oblik saradnje s Institucijom, d) ne postupe po preporuci uz izričito navođenje razloga za nepostupanje, ili e) uopće ne dostave povratnu informaciju Instituciji. Znatno broj preporuka izdat je zbog nesaradnje organa s Ombudsmenima.

Način realizacije	Broj predmeta
Djelimično realizovana	14
Nema odgovora	59
Nije realizovana	62
Ostvarena saradnja	48
Realizovana	84
Ukupno	267

XI SARADNJA S MEDIJIMA

Svjesni uloge koju mediji imaju u promociji ljudskih prava, informisanju šire javnosti o njihovom kršenju i mogućnostima zaštite, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine u svom radu posebnu pažnju posvećuju saradnji s medijima.

Saradnja Ombudsmena i medija odvija se s ciljem sistematičnog, kontinuiranog, pravovremenog i tačnog informisanja javnosti, putem štampanih i elektronskih medija, o događajima i pitanjima od značaja za ostvarivanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini kroz rad i aktivnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

S druge strane, izvještavanje medija o životnim situacijama građana, njihovim potrebama i interesima, najbolji su načini da se uoče povrede prava građana. Ova saznanja u određenom broju slučajeva služe kao osnova za otvaranje predmeta po službenoj dužnosti s ciljem ispitivanja tačnosti navoda i poduzimanja aktivnosti u skladu s mandatom Institucije na otklanjanju eventualnih kršenja prava građana.

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine primjenjuje standardne procedure u odnosima s medijima, što podrazumijeva davanje odgovora o aktivnostima i pitanjima iz nadležnosti Institucije, učešće predstavnika Institucije u medijima (intervjui, izjave, gostovanja u TV i radioemisijama), organizaciju konferencija za novinare, objavljivanje saopćenja za javnost, predstavljanje aktivnosti Institucije kroz distribuciju promotivnih materijala, te učešće u promotivnim kampanjama i sl.

Istovremeno, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ocjenjuju da pravo građana na pravovremenu i tačnu informaciju direktno zavisi od ambijenta u kojem novinari trebaju imati adekvatne i nesmetane uvjete za rad. S tim u vezi, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine smatraju nedopustivim i najoštrije osuđuju sve napade i nedolična, odnosno neprimjerena ponašanja prema novinarima i svim radnicima u medijima koji su se desili u posljednje vrijeme u Bosni i Hercegovini. Istovremeno pozivaju nadležne organe da poduzmu sve mjere s ciljem istraživanja svih radnji koje za posljedicu imaju ugrožavanje sigurnosti novinara i ograničavanje medijskih sloboda.

Kroz svoj rad, novinari aktueliziraju pitanja i probleme s kojima se suočava jedno društvo, doprinose otvaranju debate, mogućnosti svih aktera da izraze svoj stav i s time upoznaju javnost doprinoseći nivou demokratičnosti u jednom društvu, izgradnji društva koje toleriše i prihvata druge stavove i uvjerenja, te teži ka punoj ravnopravnosti svih pojedinaca i grupa.

Društvo u kojem su novinari na bilo koji i bilo kakav način spriječeni da to čine, suočeno je ne samo s ograničenjem stepena slobode izražavanja, nego i ograničavanjem svih drugih ljudskih prava i sloboda.

Zbog sve učestalijih incidenata ove vrste Ombudsmeni Bosne i Hercegovine pripremaju Specijalni izvještaj o položaju novinara i slučajevima prijetnji novinarima, o čemu će javnost biti blagovremeno informisana.

U izvještajnoj godini intenzivirana je saradnja Ombudsmena Bosne i Hercegovine i medija, što svakako doprinosi jačanju povjerenja građana u Instituciju i otvara mogućnost aktueliziranja tema od značaja za ostvarivanje ljudskih prava.

Mediji su, kao i proteklih godina, shodno svojoj uređivačkoj politici, sa značajnim interesovanjem pratili rad Ombudsmena Bosne i Hercegovine. Izvještavali su na osnovu izjava Ombudsmena, njihovih pomoćnika i ostalih zaposlenih, zatim na osnovu izvještaja s događaja i konferencija za novinare, ali su isto tako prenosili i stavove i reagovanja Ombudsmena koje su oni iznosili preko saopćenja za javnost.

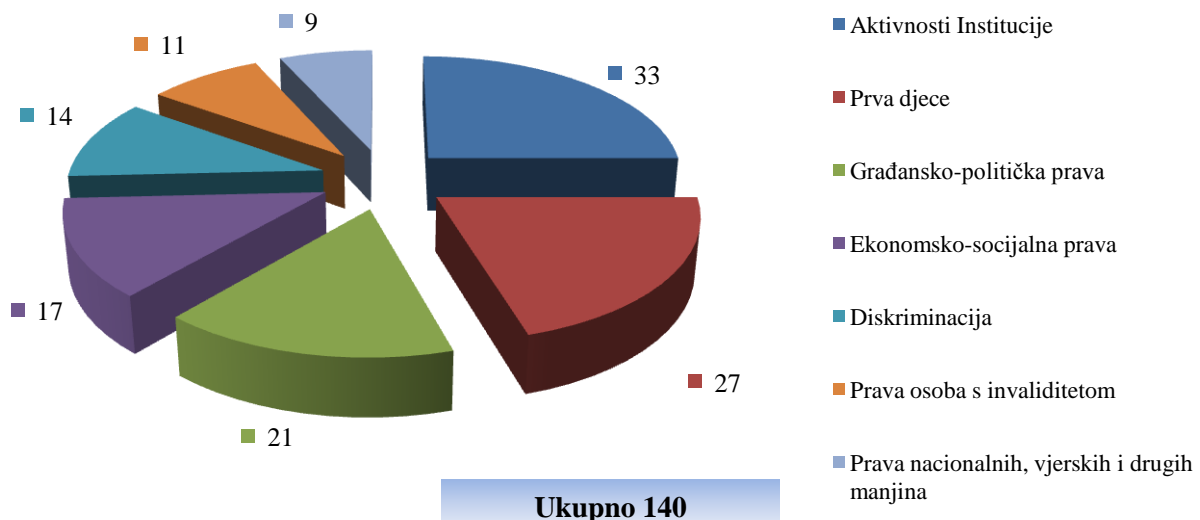
U 2016. godini Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je odgovorila na ukupno 140 zahtjeva medija, što je 12 zahtjeva više nego 2015. godine.

Ove aktivnosti podrazumijevale su gostovanje Ombudsmena i njihovih pomoćnika u radio i televizijskim emisijama, intervju, izjave kao i dostavljanje odgovora u pisanoj formi za štampane i elektronske medije.

S obzirom na to da objavljeni novinski članci i emitovani televizijski prilogi lokalnih medija širom Bosne i Hercegovine nisu obuhvaćeni obrađenom statistikom, potrebno je napomenuti da su ovi mediji dali značajan doprinos u informisanju građana o mogućnosti obraćanja Instituciji ombudsmena kao mehanizmu za zaštitu njihovih prava, a što je od posebnog značaja kod uspostavljanja uredovnih dana u Bijeljini.

U izvještajnom periodu Ombudsmeni su izdali i 38 saopćenja za javnost u kojima su aktuelna dešavanja u društvu i aktivnosti Institucije razmatrane sa stanovišta zaštite i unapređenja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.

Na isti način Ombudsmeni su nastojali da doprinesu afirmaciji prava, posebno ranjivih kategorija stanovništva povodom obilježavanja značajnih datuma iz oblasti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini u 2016. godini.

Grafikon 1: Pregled zahtjeva medija po oblastima ljudskih prava

U prethodnoj godini mediji su najviše interesovanja pokazali za aktivnosti i pitanja iz opće nadležnosti Institucije, tačnije saznanja do kojih su Ombudsmeni došli postupajući po žalbama građana i mjera koje su poduzeli na otklanjanju utvrđenih kršenja njihovih prava. U ovim izjavama, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine, također, su se osvrnuli na ostale pokazatelje kojima se ocjenjuje opće stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Navedenu problematiku tretirala su 33 zahtjeva.

Posmatrano po kategorijama povreda prava, iako sa procentualno manjim udjelom u odnosu na prethodne godine, analiza zaprimljenih zahtjeva medija u 2016. godini pokazuje da se najveći broj ovih zahtjeva odnosio na oblast zaštite prava djeteta (27).

Ombudsmeni i njihovi pomoćnici davali su izjave za medije u vezi s pitanjima koja tretiraju prava djece u oblasti obrazovanja, ostvarivanja zdravstvene zaštite, ali isto tako i slučajeva vršnjačkog nasilja, eksploatacije djece i druge problematike u ostvarivanju prava djece u Bosni i Hercegovini.

U oblasti građanskih i političkih prava, Ombudsmeni su odgovorili na 21 zahtjev medija, od kojih se najveći broj odnosio na funkcionisanje pravosuđa i slobodu pristupa informacijama.

U nešto manjoj mjeri zahtjevi medija odnosili su se na ekonomsko-socijalna prava građana (17). U okviru ove oblasti tretirane su teme iz domena socijalne zaštite, kao i prava iz radnog odnosa itd.

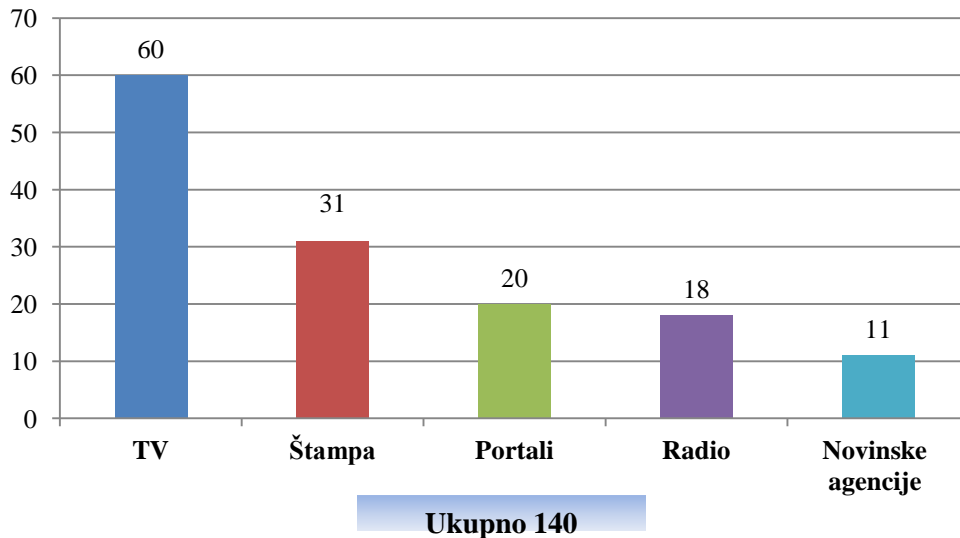
U odnosu na 2015. godinu, približno isti udio u ukupnom broju zaprimljenih zahtjeva medija u 2016. godini zauzimaju teme iz nadležnosti Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije (14). Ipak, medijima svakako treba priznati doprinos u informisanju građana u pogledu postojanja zaštite od diskriminacije, kao i stavljanja u fokus interesovanja javnosti tema koje se tiču diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije (LGBT), mobinga, kao i drugih oblika diskriminacije, što znači da su i mediji prepoznali važnost ovih tema.

Povećan interes medija u izvještajnoj godini, u odnosu na prethodnu, zabilježen je po pitanju prava osoba s invaliditetom (11), što je, međutim, i dalje nizak nivo zastupljenosti u ukupnom broju obraćanja i ukazuje na potrebu aktueliziranja pitanja koja se tiču ostvarivanja prava ove kategorije stanovništva u medijskom prostoru Bosne i Hercegovine.

Imajući u vidu, pored ostalog, i ovu činjenicu, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine nastojali su informisati javnost o posjetama ustanovama u kojima su smještena lica s intelektualnim i mentalnim teškoćama, aktivnostima na uklanjanju barijera pristupačnosti, kao i ostalim problemima čije rješavanje bi omogućilo unapređenje stanja prava osoba s invaliditetom.

Iz oblasti ostvarivanja prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina Institucija ombudsmena odgovorila je na devet zahtjeva medija, dok su prava pritvorenika i zatvorenika bila osam puta predmet obraćanja medijskih kuća ovoj Instituciji. Razgovarano je o uvjetima u kazneno-popravnim zavodima u Bosni i Hercegovini, obraćanju Instituciji i poduzetim mjerama, te ostalim zapažanjima Ombudsmena kada je riječ o ostvarivanju prava zatvorenika i pritvorenika.

Pored iznošenja zapažanja i poduzetih aktivnosti u pogledu navedenih tema, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su u domenu promocije posebnu pažnju ove godine posvetili obilježavanju jubileja 20 godina djelovanja Institucije ombudsmena Bosne i Hercegovine i uspostavljanju uredovnih dana Institucije ombudsmena u Bijeljini. Povodom ovog značajnog jubileja, uz podršku Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, snimljen je promotivni film o 20 godina Ombudsmena Bosne i Hercegovine. Film je prikazan na regionalnoj konferenciji, 18. oktobra 2016. godine, a objavljen je i na web stranici Institucije.

Dijagram 1: Medijski interes za rad Institucije prema vrsti medija

Posmatrano prema vrsti medija, u izvještajnoj godini nije došlo do značajnijih promjena u interesovanju medija za rad Institucije ombudsmena u odnosu na 2015. godinu.

Kao što je vidljivo iz dijagrama, ubjedljivo najveći udio u ukupnom broju izjava za medije, Ombudsmeni i njihovi pomoćnici ostvarili su u televizijskim programima (60), dok je duplo manje izjava realizovano po zahtjevima štampanih medija (31). Posmatrano prema vrsti medija za koje su predstavnici Institucije dali izjave u izvještajnoj godini slijede portali (20) i radiostanice (18), te novinske agencije (11).

Ombudsmeni i ostali relevantni sagovornici iz Institucije ombudsmena, najveći broj izjava dali su za BHRT, a povod su bila aktuelna dešavanja u društvu, odnosno aktivnosti ove Institucije. Zapažena gostovanja Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ostvarili su i u programu RTV Federacije Bosne i Hercegovine i RTRS. U posebnim tematskim emisijama upoznali su gledaoce s mandatom i nadležnostima Institucije ombudsmena, a razgovarano je, također, o aktuelnim pitanjima u oblasti zaštite i promocije ljudskih prava.

Interesovanje za rad Ombudsmena Bosne i Hercegovine pokazale su i televizije Al Jazeera, N1, TV1, kao i „Glas Srpske“, Radio Slobodna Evropa i brojne druge medijske kuće. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine u sve većem broju odgovaraju i na zahtjeve portala, kao što su diskriminacija.ba, portal Buka i dr.

Značajan doprinos u informisanju javnosti u lokalnim zajednicama dali su RTVUSK, Semberske novine, TV City i dr.

U izvještajnoj, kao i prethodnih godina većina izjava za medije realizovana je iz sjedišta Institucije u Banjoj Luci i Područnog ureda u Sarajevu, dok su u značajno manjoj mjeri u ove aktivnosti bile uključene ostali područni uredi.

Kao mehanizmu za promociju i informisanje građana o radu Institucije i pitanjima od značaja za zaštitu i ostvarivanje njihovih prava, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su i ove godine posebnu pažnju posvetili sadržaju zvanične internet stranice Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, www.ombudsmen.gov.ba.

Pored redovnih aktivnosti Ombudsmena Bosne i Hercegovine, na web stranici su objavljeni specijalni izvještaji, analize i preporuke, te publikacije i promotivni videomaterijali, a posjetiocima je omogućeno i da preuzmu obrazac žalbe.

Broj informacija objavljenih na ovoj internetskoj prezentaciji ubjedljivo je najveći do sada, a u odnosu na 2015. godinu je čak dvostruko veći.

U toku 2016. godine na ovoj internetskoj prezentaciji objavljeno je 176 pojedinačnih informacija, a posjećena je 39.418 puta i ukupno je pogledano 121.394 stranica sa sadržajima. Te posjete ostvarilo je 24.717 različitih posjetilaca koji su se, u prosjeku, zadržavali dvije minute i četrdeset pet sekundi na internetskoj prezentaciji. Najviše posjeta bilo je iz Bosne i Hercegovine, slijede Srbija i Hrvatska, a značajan broj posjeta zabilježen je iz Rusije, SAD-a, Njemačke, Velike Britanije, Kenije, Južne Afrike, itd.

I 2016. godine saradnja s medijima nastavljena je kroz učešće predstavnika Institucije na skupovima posvećenim pitanjima iz oblasti medijskih sloboda, kao i redovnim kontaktima s medijskim kućama, te službenicima za informisanje iz drugih agencija i institucija.

XII SARADNJA S ORGANIMA I INSTITUCIJAMA

12.1. Saradnja s organima i institucijama u Bosni i Hercegovini

Ombudsmeni su usvajajući Strategiju djelovanja Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za period od 2016.-2021. godine definisali i svoje tematske prioritete, a na osnovu svojih nadležnosti utvrđenih u Zakonu o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine razvili su i strateške ciljeve, i to su: jačanje kapaciteta Institucije ombudsmena, efikasna zaštita i promocija ljudskih prava, saradnja s institucijama i organima Bosne i Hercegovine, međunarodna i institucionalna saradnja, saradnja s nevladinim organizacijama i građanima, saradnja s medijima i saradnja s akademskom zajednicom.

Slijedeći upravo ovaj pravac, u 2016. godini je značajno intenzivirana saradnja s organima i institucijama u Bosni i Hercegovini, a posebno treba istaći saradnju sa zakonodavnom vlašću u Bosni i Hercegovini i otvaranje dijaloga i prostora za saradnju na značajnim pitanjima iz oblasti ljudskih prava. Strateški i sektorski pristup saradnji sa Zajedničkom komisijom za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, i u 2016. godini pokazao se kao uspješan način na koji se razgovara i pronalaze adekvatni pravci djelovanja u oblasti prevencije kršenja i zaštite ljudskih prava građana Bosne i Hercegovine. Ova saradnja je konkretizovana i kroz razmatranje specijalnih izvještaja koje su Ombudsmeni sačinili u 2016. godini, dok je Zajednička komisija za ljudska prava Parlamentarne Skupštine Bosne i Hercegovine razmatrala i usvajala konkretne zaključke u smislu realizacije preporuka iz ovih izvještaja.

Važni razgovori s predstavnicima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine vođeni su i u pogledu donošenja novog Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, te procesa reakreditacije Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine od strane Potkomiteta za akreditaciju Globalne alijanse nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava (SCA GANHRI) koja je bila zakazana za mjesec novembar 2016. godine.

Nastavljena je i saradnja sa specijalizovanim parlamentarnim tijelima, gender centrima entiteta, centrima za socijalni rad, vijećima nacionalnih manjina, Vijećem za osobe s invaliditetom i to najviše u segmentu borbe protiv diskriminacije, ravnopravnosti spolova, pravima LGBTI osoba, pravima djece i pravima osoba s invaliditetom. Posebno izdvajamo konferenciju održanu 23. maja 2016. godine koju su organizovali Gender Centar – Centar za jednakost i ravnopravnost spolova Vlade Republike Srpske uz podršku Sarajevskog otvorenog centra i Evropske unije, a povodom usvajanja Godišnjeg operativnog plana za provedbu Gender akcionog plana (GAP) koji, između ostalog, uključuje konkretne mjere za promociju i zaštitu prava LGBTI osoba, a koji je usvojila Vlada Republike Srpske u decembru 2015. godine. Posebna pažnja u ovom kontekstu je posvećena i preporuci Vijeća Evrope CM/Rec(2010)5 o suzbijanju diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, koja se odnosi i na Bosnu i Hercegovinu, a koja predviđa različite zakonodavne i administrativne mjere kako bi se osigurala ravnopravnost LGBTI populacije u svim oblastima društvenog života.

Uspješno je realizovana i konferencija pod nazivom “Uloga institucija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u borbi protiv diskriminacije”, održana 30.06.2016. godine kao plod saradnje Ombudsmena Bosne i Hercegovine, Komisije za zaštitu ljudskih prava Skupštine Brčko Distrikta

Bosne i Hercegovine i Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, a na kojoj je razgovarano o mehanizmima i preporukama u borbi protiv diskriminacije u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

Zajednička tematska sjednica o stanju u oblasti porodijskog i roditeljskog prava i naknada u Federaciji Bosne i Hercegovine, koja je održana dana 20. juna 2016. godine u organizaciji Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Komisije za jednakopravnost spolova Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine i Komisije za jednakopravnost spolova Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, u saradnji s Institucijom ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i Klubom parlamentarki Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, te Federalnim Ministarstvom rada i socijalne politike, Gender Centrom Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i NGO Žene ženama, rezultirala je otvaranjem dijaloga i prijedlozima najboljih rješenja u oblasti javne politike prema majkama/porodiljama.

Poseban iskorak Ombudsmeni su napravili u segmentu unapređenja saradnje s predstavnicima pravosudnih institucija, pogotovo imajući u vidu da upravo najveći broj žalbi građana se odnosi na slabo funkcionisanje pravosuđa. Ombudsmeni su u mjesecu aprilu održali radni sastanak s predsjednikom Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine (VSTV Bosne i Hercegovine), g. Milanom Tegeltijom na kojem su razgovarali o dužini trajanja sudskih postupaka pred sudovima u Bosni i Hercegovini, nedjelotvornom provođenju sudskih odluka, posebno u svjetlu donesenih odluka Evropskog suda kojima se potvrđuje da je neizvršenje sudskih odluka kršenje ljudskih prava. Posebna pažnja je posvećena razgovoru na temu tretiranja predmeta diskriminacije, kao i neophodnost provođenja hitnih postupaka u predmetima radnih odnosa, porodičnog prava i diskriminacije. Tokom sastanka su dogovoreni dalji modaliteti saradnje između VSTV-a Bosne i Hercegovine i Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Ombudsmeni su održali i niz sastanaka s predsjednicima sudova svih nivoa u Bosni i Hercegovini, te učestvovali na Konferenciji predsjednika sudova i glavnih tužilaca u Bosni i Hercegovini održanoj 30. i 31. maja u Tesliću na kojoj se razgovaralo o efikasnosti, kvalitetu i mjerama za unapređenje rada pravosuđa. U skladu sa svojim kapacitetima Institucija ombudsmena za ljudska prava nastavila je vršiti monitoring suđenja u predmetima gdje je za to postojao zahtjev stranke ili gdje je ocijenjeno da je to potrebno.

Ombudsmeni su posebnu važnost kao i u prethodnim godinama posvetili prisustvu u lokalnoj zajednici i saradnji s nosiocima lokalne samouprave, te su tokom 2016. godine održani sastanci s načelnicima Općina Bijeljina, Doboj i Mostar.

Intenziviran je dijalog i s akademskom zajednicom. Ombudsmeni su tokom izvještajnog perioda razgovarali sa studentima nekoliko fakulteta o zaštiti, promociji i važnosti ljudskih prava, a uloženi naponi i otvoren dijalog rezultirali su potpisivanjem Sporazuma o saradnji između Ombudsmena i javnih i privatnih univerziteta u Bosni i Hercegovini u mjesecu novembru u Banjoj Luci.

12.2. Saradnja s međunarodnim institucijama i organizacijama

Za Instituciju ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine 2016. godina bila je posebno značajna, imajući u vidu da je to bila godina u kojoj je zakazana reakreditacija Institucije pred Potkomitetom Globalne alijanse nacionalnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava (GANHRI) u Genevi, što predstavlja određenu potvrdu i afirmaciju statusa Institucije ombudsmena na međunarodnom planu, a u nacionalnom kontekstu daje pečat njenoj nezavisnosti i potvrđuje funkcionisanje u skladu s Pariskim principima. Istovremeno, 2016. godina je bila i godina u kojoj je Institucija proslavila 20 godina svog rada i djelovanja nizom aktivnosti koje su podrazumijevale intenziviranje saradnje sa svim međunarodnim akterima i organizacijama u zemlji i izvan nje.

Kao i u prethodnim godinama jedan od najznačajnijih partnera Institucije ombudsmena je Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini koja neizostavno pruža podršku izgradnji i jačanju kapaciteta Institucije, njenom značajnijem prisustvu u lokalnoj zajednici, kao i implementaciji njenog posebnog mandata u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije. U 2016. godini poseban fokus je stavljen na promovisanje rada Ombudsmena Bosne i Hercegovine i njihovih preporuka. Kao glavni donator u implementaciji aktivnosti kojima su Ombudsmeni Bosne i Hercegovine obilježili 20 godina rada i postojanja, Misija OSCE u Bosni i Hercegovini ostala je istinski partner Institucije ombudsmena u borbi za tolerantnije bosanskohercegovačko društvo u kojem se poštuju ljudska prava.

Zahvaljujući podršci Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, Ombudsmeni su učestvovali i na dvadesetdevetom godišnjem generalnom sastanku Globalne alijanse nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava (GANHRI) koji je održan od 21.-23. marta u Genevi, a na kojem se raspravljalo o trenutnim izazovima u zaštiti ljudskih prava, s tim da je jedna od ključnih tema bilo pitanje migracijske krize i uloge Ombudsmena u kriznim situacijama.

Posebno treba istaknuti i podršku Misije OSCE-a u realizaciji aktivnosti na uspostavljanju uredovnih dana u lokalnim zajednicama, a uz čiju pomoć su od 7. juna počeli s radom uredovni dani u Bijeljini, s planom otvaranja uredovnih dana u Doboju i Bihaću. Neposredni kontakt s građanima na terenu ostaje prioritet Ombudsmena, s tim da pozitivno ocjenjujemo saradnju s lokalnim vlastima koje su susretljive, osiguravaju prostor i tehničke preduvjete za uspješno sprovođenje aktivnosti uredovnih dana.

Ombudsmeni su u 2016. godini održali niz bilateralnih sastanaka s čelnicima međunarodnih organizacija, ambasada i visokih delegacija, kao što su: regionalni koordinator za Zapadni Balkan Međunarodne organizacije za migracije (IOM), g. Gianluco Rocco, rezidentna koordinatorica UN-a i rezidentna predstavnica UNDP-a u Bosni i Hercegovini, Sezin Sinanoglu, nj.e. Heinrich Maurer, ambasador Švicarske u Bosni i Hercegovini, ambasadorica Sjedinjenih Američkih Država Maureen Cormack, koji su na ovim sastancima izrazili podršku Ombudsmenima Bosne i Hercegovine i njihovom radu i pokazali izuzetnu zainteresovanost za saradnju s Institucijom.

Značajna je i posjeta delegacije Biroa za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i provođenje zakona SAD-a Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (INL)

koja je imala za cilj razgovor o važećem krivično-pravnom sistemu, odnosno prije svega zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini, kao i analiza stanja u svjetlu buduće saradnje i pomoći vlade Sjedinjenih Američkih Država Bosni i Hercegovini u ovoj oblasti.

Tokom 2016. godine Ombudsmeni su napravili snažan iskorak u saradnji s Vijećem Evrope kroz početak implementacije dvogodišnjeg projekta u okviru zajedničke inicijative Evropske unije i Vijeća Evrope, kao dio Horizontalnog instrumenta, okvirnog programa saradnje Evropske unije i Vijeća Evrope s ciljem podrške Jugoistočnoj Evropi i Turskoj pod nazivom: "Jačanje Institucije ombudsmena za ljudska prava u borbi protiv diskriminacije", koji ima za cilj osnaživanje kapaciteta osoblja Institucije u oblasti diskriminacije.

Ombudsmeni su u aprilu mjesecu primili i delegaciju Sekretarijata Vijeća Evrope koja je posjetila Bosnu i Hercegovinu u svjetlu pripreme 18. Izvještaja o usklađenosti obaveza i dužnosti Bosne i Hercegovine i implementacije post-prijemnog programa saradnje, i upoznali ih sa stanjem ljudskih prava i zabrinutostima u pogledu prijedloga novog Zakona o ombudsmenu s kratkim osvrtom na mišljenje Venecijanske komisije vezano za ovaj prijedlog.

Instituciju ombudsmena u 2016. godini posjetili su i predstavnici Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI), koji su s Ombudsmenima razgovarali o položaju i statusu Institucije, ali i obavezama Ombudsmena prema Zakonu o zabrani diskriminacije. Nadalje, predstavnici komisije interesovali su se za položaj nacionalnih manjina, posebno Roma u Bosni i Hercegovini, zatim osoba s invaliditetom, ali i o aktivnostima Institucije ombudsmena u odnosu na prava LGBT populacije.

Istovremeno, Ombudsmeni su prisustvovali seminaru koji je organizovala Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) u Strasbourgu dana 26. i 27. maja 2016. godine za specijalizovane organe koji se bore protiv rasizma i rasne diskriminacije u 47 zemalja-članica, a na kome se razgovaralo o važnoj savjetodavnoj ulozi specijalizovanih organa prema zakonodavnim i izvršnim organima vlasti.

Nastavljena je i saradnja s Uredom Vijeća Evrope u Bosni i Hercegovini u oblasti izvršenja krivičnih sankcija u okviru dva komplementarna projekta čiji je cilj unapređenje vladavine prava i ljudskih prava, te novi iskorak na putu usvajanja evropskih standarda u Bosni i Hercegovini. Riječ je o zajedničkom programu Evropske unije i Vijeća Evrope pod nazivom "Usklađivanje kaznenih politika i praksi u Bosni i Hercegovini s evropskim standardima."

Kada govorimo o saradnji s agencijama UN-a u Bosni i Hercegovini, ona se u 2016. godini odvijala u svjetlu međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine, odnosno, prije svega, realizacije preporuka UN-ovog komiteta i preporuka Univerzalnog periodičnog izvještaja, pri čemu su Ombudsmeni Bosne i Hercegovine inicirali sačinjavanje Kompilacije preporuka UN-ovih ugovornih tijela koja može biti osnova prilikom izrade akcionog plana za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Značajno je istaći saradnju i s UNICEF-om u oblasti zaštite prava djeteta i podršku koju su pružili Instituciji ombudsmena prilikom izrade dokumenta pod nazivom: „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini.“

Ombudsmeni su i u 2016. godini nastavili s aktivnim djelovanjem u okviru međunarodnih mreža i asocijacija u kojima Institucija ostvaruje punopravno članstvo, s tim da treba naglasiti da je 30. septembra 2016. godine Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine primljena u punopravno članstvo Evropske mreže organa za ravnopravnost (EQUINET), koja okuplja 45 organizacija iz 33 evropske zemlje koje imaju ovlaštenje da se u svojstvu nacionalnog tijela za ravnopravnost bore protiv diskriminacije. EQUINET promoviše ravnopravnost u Evropi kroz podršku nacionalnim tijelima za ravnopravnost, posebno u njihovoj nezavisnosti i efikasnosti mehanizama koji trebaju omogućiti ravnopravnije društvo. U daljem tekstu dajemo pregled nekoliko najznačajnijih sastanaka i stručnih skupova u okviru ovih mreža:

Godišnja konferencija i sjednica Skupštine Evropske mreže Ombudsmena za djecu (ENOC), održana je od 20. do 22. septembra 2016. godine u Vilniusu, Litvanija. Tema konferencije bila je „Podjednake mogućnosti obrazovanja za svu djecu“, na kojoj su razmijenjene najbolje prakse i informacije o aktivnostima u vezi s ravnopravnošću djece u obrazovanju, ali i drugim temama vezanim za najbolji interes djece.

Sastanak savjetodavne grupe Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI) u okviru projekta o ljudskim pravima starijih osoba koji se održao 27. i 28. septembra 2016. godine u Bruxellesu, koji je ujedno i predstavljao obilježavanje Međunarodnog dana starih u Evropskom parlamentu. Savjetodavna grupa je organizovana s ciljem razmatranja Nacrta izvještaja o ljudskim pravima starih osoba smještenih u ustanove koji je sačinjen na osnovu monitoringa obavljenog od strane nacionalnih institucija ljudskih prava u šest pilot država: Hrvatska, Litvanija, Rumunija, Njemačka, Mađarska i Belgija. Ovaj izvještaj sadrži i preporuke za unapređenje stanja ljudskih prava starih osoba u ustanovama, te predstavlja instrument za zagovaranje uspostave standarda za institucionalno zbrinjavanje starih osoba.

Godišnji sastanak Generalne skupštine Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI) koji je održan 27. i 28. oktobra u Zagrebu, na kojem su članovi Mreže razgovarali o aktuelnim izazovima i kretanjima na području zaštite i promocije ljudskih prava, kao i planovima za daljnje aktivnosti Mreže. Posebna pažnja tokom dvodnevnog susreta bila je posvećena ljudskim pravima u kontekstu borbe protiv terorizma, a u radu Generalne skupštine, pored članova ENNHRI-ja, učestvovali su i predstavnici Evropske komisije, Vijeća Evrope, EQUINET-a, Agencije EU za ljudska prava (FRA), UN-ovog Odbora za eliminaciju rasne diskriminacije (CERD), OSCE-a i Amnesty Internationala.

Konferencija mreže Nacionalnih preventivnih mehanizama Jugoistočne Evrope u povodu obilježavanja desetogodišnjice usvajanja Opcionog protokola uz UN-ovu Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni (OPCAT) koja je održana 29. i 30. novembra u Zagrebu, s posebnim osvrtom na naučene lekcije i unapređenje sistema praćenja realizacije preporuka NPM-a.

Konferencija Evropske mreže organa za ravnopravnost (EQUINET) pod nazivom „Različiti, inkluzivni i ravnopravni: Inovacije u intersekcionalnosti rodne ravnopravnosti“ održana je 7. decembra 2016. godine u Bruxellesu. Konferencija je imala za cilj da stavi u žižu interesovanja grupe koje su često nevidljive u postojećim pravnim okvirima i jurisprudenciji, kao i da se razmijene iskustva o izazovima stvarne primjene intersekcionog pristupa ravnopravnosti.

Godišnja konferencija Ombudsmena za djecu Jugoistočne Evrope (CRONSEE) pod nazivom „Uloga Zaštitnika građana u zaštiti djece izbjeglica i migranata“ održana je u Skoplju 14. i 15. decembra 2016. godine. Tema dvodnevne konferencije bila je zaštita prava i interesa djece migranata, prepreke u određivanju najboljeg interesa za djecu u pokretu, posebno za djecu bez pratnje, rizici od zlostavljanja, nasilja i zanemarivanja, slučajevi diskriminacije i identifikacije maloljetnika, problemi porodičnog razdvajanja.

U skladu sa svojim obavezama i mandatom nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava akreditovane u statusu „A“, Ombudsmeni su nastavili s interakcijom s ugovornim tijelima UN-a i Uredom Visokog komesara za ljudska prava UN-a, kroz sačinjavanje podnesaka i davanja doprinosa, popunjavanje upitnika i kroz direktne kontakte po pitanjima relevantnim za Bosnu i Hercegovinu.

Paralelno s ovim aktivnostima, Institucija ombudsmena bila je i dio globalnih inicijativa i participirala je na važnim skupovima na svjetskom nivou. Neki od tih skupova su:

Konferencija “Konflikt u vezi sa seksualnim nasiljem - naučene lekcije iz Bosne i Gruzije” u organizaciji UNICEF-a, kroz IASC Child Protection Sub Cluster i Kvinna till Kvinna koja je održana 23. maja u Kijevu, s ciljem da se otvori rasprava na temu seksualnog nasilja za vrijeme konflikta, a u vezi sa sukobom u istočnoj Ukrajini, te izrade preporuke za naredne korake u borbi protiv seksualnog nasilja tokom sukoba.

Konferencija o sprečavanju trgovine ljudima za radnu eksploataciju u lancima nabavke, koja je 7. i 8. septembra održana u Berlinu. Tema konferencije čiji je organizator bila Kancelarija specijalne predstavnice OEBS i koordinatorica za borbu protiv trgovine ljudima odnosila se na prevenciju trgovine ljudima u lancima snabdijevanja s fokusom na prakse i mjere vlada.

Regionalna konferencija u organizaciji UNDP-a koja je održana 5. decembra u Istanbulu, a bila je posvećena ulozi nacionalnih institucija za ljudska prava u primjeni Agende 2030 o održivom razvoju i ciljevima održivog razvoja.

12.3. Regionalna saradnja

Opredijeljenost Ombudsmena za jačanje regionalne saradnje je tokom niza godina rezultirala značajnim napretkom posebno u segmentu rješavanja individualnih žalbi kršenja ljudskih prava u pitanjima koja imaju regionalnu dimenziju i prelaze državne granice. Ostvarena je brza i efikasna saradnja koja građanima Bosne i Hercegovine omogućava da putem Institucije ombudsmena Bosne i Hercegovine rješavaju i pitanja za koja su nadležne institucije i van granica Bosne i Hercegovine.

Istovremeno, Ombudsmeni nastavljaju s razvijanjem dobrih i produktivnih odnosa s Ombudsmenima iz regiona održavanjem niza bilateralnih sastanaka i proširujući tu saradnju i na specijalizovana tijela i u tom smislu izdvajamo posjetu sjedištu Institucije ombudsmena Bosne i Hercegovine u Banjoj Luci, Povjerenice za zaštitu ravnopravnosti Srbije, Brankice Janković sa

saradnicima u mjesecu aprilu, koja je imala za cilj razmjenu iskustava u radu na predmetima diskriminacije i uspostavljanje regionalnog foruma za diskusiju o pitanjima borbe protiv diskriminacije.

Nedostatak regionalne saradnje u oblasti borbe protiv diskriminacije nametnuo je potrebu i za održavanjem šire stručne rasprave i stoga je u okviru Programa obilježavanja dvadeset godina postojanja i rada Ombudsmena za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, u Sarajevu 17. oktobra 2016. godine, uz podršku Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, održana Regionalna konferencija Ombudsmena i tijela za jednakost o postupanjima u slučajevima diskriminacije na kojoj je predstavljen i Priručnik za postupanje u predmetima diskriminacije koji je sačinila Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Ujedno, ovo je bila i prilika da učesnici konferencije, Ombudsmeni i predstavnici regionalnih tijela za jednakost iz Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Albanije, Slovenije i Makedonije razgovaraju o budućim pravcima međusobne saradnje i mogućnostima realizacije zajedničkih aktivnosti. Nastavak ove saradnje predstavljalo je i održavanje „Prvog regionalnog foruma tijela za ravnopravnost Jugoistočne Evrope“, 16. novembra u organizaciji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije u Beogradu, a u svjetlu obilježavanja Međunarodnog dana tolerancije, na kojem je potpisana Izjava o saradnji između regionalnih tijela za ravnopravnost i Ombudsmena koji imaju ovaj mandat.

Teme i aktivnosti koje su u 2016. godini bile posebno interesantne za tijela za ravnopravnost odnosile su se na migracije i prava izbjeglica, prava i zaštitu djece u pokretu, jačanje aktivne transparentnosti i borbe protiv korupcije u tranzicijskim društvima, oblast izvršenja krivičnih sankcija i najbolje prakse nacionalnih preventivnih mehanizama. Ombudsmeni i predstavnici Institucije su aktivnim učestvovanjem na stručnim skupovima ponudili svoja znanja i razmijenili iskustva s praktičarima iz regije, a u nastavku izdvajamo samo neke od konferencija:

Radionica „Upotreba sile od strane policije“ koja je održana u Skoplju 30. i 31. marta u organizaciji Evropske komisije (TAIEX) u saradnji s Uredom Ombudsmena Republike Makedonije.

XXVIII Međunarodni naučni skup pod nazivom „Krivične i prekršajne sankcije i mjere: izricanje, izvršenje i uvjetni otpust.“ Naučni skup u organizaciji Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja koji je održan od 2. do 3. juna 2016. godine, na Paliću u Srbiji, a koji je okupio eminentne stručnjake i naučnike iz zemalja regiona i drugih zemalja Evrope i svijeta.

Međunarodna konferencija pod nazivom: „Zaštita ljudskih prava u Crnoj Gori: Primjena domaćih pravnih lijekova, sudskih i vansudskih mehanizama od strane pravnih stručnjaka“ održana 28. juna 2016. godine u Podgorici, Crna Gora.

“Pravna zaštita u oblasti diskriminacije u Jugoistočnoj Evropi,” konferencija organizovana od strane njemačkog GIZ-a, a održana u Budvi u periodu od 27. do 30. juna 2016. godine, na kojoj je prezentirana regionalna studija o stanju u zemljama vezana za borbu protiv diskriminacije, kapacitete institucija, instrumente pravne zaštite i primjenu antidiskriminacionog zakonodavstva.

Regionalna konferencija za nacionalne preventivne mehanizme, u organizaciji Ombudsmena Republike Makedonije, uz podršku Visokog komesarijata za ljudska prava Ujedinjenih nacija, koja je održana 3. i 4. novembra 2016. godine u Ohridu. U fokusu konferencije bilo je pravo na azil i formalni, kao i neformalni povratak migranata i izbjeglica. Posebna pažnja tokom konferencije bila je posvećena pristupu azilu, postupku koji se provodi u svakoj zemlji na migracionoj ruti, kao i pitanju nevraćanja i zaštite osjetljivih grupa, kao što su maloljetnici bez pratnje, žene i starija lica.

XIII SARADNJA S NEVLADINIM I CIVILNIM SEKTOROM

U 2016. godini Ombudsmeni su registrovali i ostvarili značajan broj zahtjeva za saradnjom i učešćem u raznovrsnim aktivnostima nevladinih organizacija. Kao i prethodnih godina, Institucija ombudsmena, a u odnosu na ogranične kapacitete i implementaciju mnogobrojnih aktivnosti nastojala je odgovoriti na većinu poziva, a sve s ciljem održavanja visokog stupnja saradnje s civilnim sektorom.

Uvažavajući značaj ove saradnje, početkom 2016. godine Ombudsmeni su održali dva konsultativna sastanka u Sarajevu i Banjoj Luci s predstavnicima nevladinih organizacija. Osnovni ciljevi ovih sastanaka bili su razmjena informacija i iskustava u zaštiti i promociji ljudskih prava s posebnim akcentom na saradnju između Institucije ombudsmena za ljudska prava i nevladinih organizacija. Sastanci su bili značajni i radi kreiranja liste prioriteta i pitanja koja zahtijevaju veći angažman Ombudsmena, a koji su inkorporirani u Strategiju djelovanja i planove rada za period od 2016.-2021. godine. Također, ovom prilikom diskutovalo se o daljim modelima saradnje i mjerama za unapređenje saradnje s NVO. Ovakve konsultacije s civilnim sektorom pomažu Instituciji da adekvatno ustroji svoje prioritete djelovanja i konkretno ostvari saradnju s pojedinačnim NVO ili koalicijama.

Tokom 2016. godine oblasti u kojima su Ombudsmeni najviše saradivali s nevladnim organizacijama odnose se na pitanja zaštite marginaliziranih grupa, osoba s invaliditetom, pravima žena, pravima djece pripadnika manjinskih grupa i borbu protiv diskriminacije. Kao i prethodnih godina, nastavljena je uspješna saradnja s organizacijama My Rights, Koalicijom za strategiju i izjednačavanje mogućnosti i prava osoba s invaliditetom Unsko-sanskog kantona, Koalicijom marginaliziranih grupa (KOMA), Vašim pravima Bosne i Hercegovine, a unaprijeđena je i saradnja s Asocijacijom za demokratske inicijative (ADI), Sarajevskim otvorenim centrom (SOC) i drugima.

U oblasti jačanja i promocije uspostave sistema pristupa pravdi i uspostavi efikasnog sistema besplatne pravne pomoći, Institucija ombudsmena nastavila je saradnju s organizacijom Vaša prava Bosne i Hercegovine. Saradnja s organizacijom Vaša prava Bosne i Hercegovine manifestovala se kroz učešće predstavnika Institucije ombudsmena na konferenciji na temu: "Vladavina prava i pristup pravdi u Bosni i Hercegovini" u organizaciji udruženja "Vaša prava Bosne i Hercegovine" i Ambasade Kraljevine Holandije u Bosni i Hercegovini. Cilj konferencije je bio da se razmijene mišljenja po pitanju pravnog i institucionalnog okvira za uspostavljanje sveobuhvatnog sistema besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini, s ciljem stvaranja efikasnijeg i otvorenog sektora pravde, te pomoći građanima Bosne i Hercegovine i njenim institucijama u ispunjavanju obaveza u procesu EU integracija. Poseban akcenat stavljen je na jačanje vladavine prava i pristup pravosuđu u Bosni i Hercegovini. U kontekstu nastavka saradnje s Udruženjem Vaša prava predstavnici Institucije ombudsmena dali su svoj doprinos na seminaru koji se odnosio na radno-pravne sporove i zaštitu prava radnika-mobing, uznemiravanje i diskriminaciju na kojem su razmatrani najefikasniji mehanizmi zaštite radnika, mogućnosti pružanja pravne pomoći radnicima u vezi s praktičnim problemima koji su prisutni posebno u sporovima o dokazivanju diskriminacije i mobinga.

U oblasti zaštite prava djece Institucija je nastavila saradnju s koalicijom mreže NVO za prava djeteta „Snažniji glas za djecu“ i Save the Children. Tokom 2016. godine Ombudsmeni su sa Save the Children započeli aktivnosti na realizaciji projekta LYRA „Mladi Romski lideri u akciji” koji ima za cilj osnaživanje mladih romskih i neromskih aktivista da poduzimaju aktivnosti na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou, kako bi se osigurala socijalna inkluzija, nediskriminacija i zaštita romske populacije.

U svrhu zaštite prava djece, u sjedištu Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u Banjoj Luci održan je prijem za djecu i predstavnike nevladine organizacije „Zdravo da ste.“ Tom prilikom djeca su upoznata s ulogom Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u ostvarivanju dječijih prava, posebno kada su u pitanju aktivnosti Odjela za praćenje prava djece koji djeluje pri ovoj Instituciji i uočenim problemima u njihovom ostvarivanju.

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, a uzevši u obzir poseban mandat i proširene nadležnosti u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije tokom 2016. godine ostvarila je uspješnu saradnju i s nevladinim organizacijama koje se bave diskriminacijom kroz učešće na njihovim konferencijama, okruglim stolovima, stručnim skupovima i promotivnim aktivnostima. Iz brojnih aktivnosti tokom 2016. godine, kao značajne se mogu izdvojiti aktivnosti Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava LGBT osoba na konferenciji pod nazivom "Ljudska prava LGBTI osoba: prezentacija Rozog izvještaja 2016." Konferenciju povodom 17. maja, Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije organizovali su Centar za mlade „KVART“ iz Prijedora i „Oštra Nula“ iz Banje Luke u saradnji sa Sarajevskim otvorenim centrom. Predstavnici Institucije ombudsmena učestvovali su i na godišnjoj konferenciji koalicije "Jednakost za sve" pod nazivom: "Borba protiv diskriminacije u Bosni i Hercegovini: Imamo li efikasne mehanizme?". Konferenciju, u okviru projekta "Jednakost za sve: Koalicija organizacija civilnog društva protiv diskriminacije", organizovali su Mediacentar Sarajevo u partnerstvu s tri organizacije: Centrom za društvena istraživanja Analitika, Prava za sve i Vaša prava Bosne i Hercegovine. Glavni cilj konferencije bio je da doprinese razumijevanju ključnih koncepata i aktivnosti, kao i izazova u uspostavljanju efikasnog sistema zaštite od diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Na konferenciji su razmatrana pitanja u vezi s ulogom koju Institucija ombudsmena, sudovi i aktivnosti prikupljanja statističkih podataka o diskriminaciji imaju u efikasnijem osiguravanju prava svakog pojedinca na zaštitu od diskriminacije.

Rad Institucije tokom 2016. godine obilježio je i nastavak aktivnosti u vezi s inicijativom Partnerstvo za otvorenu vlast – *Open Government Partnership* (OGP) kroz učešće na konferenciji pod nazivom: „Pokretanje partnerstva za otvorenu vlast u Bosni i Hercegovini: (ne)moguća misija?“. Zaključak konferencije je da bosanskohercegovačke vlasti trebaju poduzeti aktivnosti s ciljem otvorenosti i transparentnosti rada organa vlasti, konkretno kroz poboljšanje Zakona o slobodi pristupa informacijama, edukaciju javnih službenika, unapređenje web stranica javnih institucija, implementiranje preuzetih obaveza u okviru inicijative Partnerstva za otvorenu vlast, raspravu i objavu budžeta institucija s ciljem uspostavljanja kredibilnih i efektivnih mehanizama, osiguranje boljeg nadzora zakonodavne vlasti nad procesom planiranja i izvršenja budžeta i uspostavljanje mehanizama direktne demokratije i jačanja utjecaja građana.

Značajan broj aktivnosti predstavnika Institucije ombudsmena odnosio se i na učestvovanje na konferencijama u vezi sa slobodom medija i otvorenim pristupom informacijama kao što su: „Švedski dan slobode medija: otvoren pristup informacijama“ u organizaciji „Civil rights defenders“ Švedskog instituta i Ambasade Kraljevine Švedske i konferenciji „Pristup informacijama i otvoreni podaci“ u organizaciji „Transparency international Bosne i Hercegovine.“

XIV OSTALI VAŽNI DOGAĐAJI

Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine svoj rad u 2016. godini započeli su s novogodišnjim prijemom za predstavnike medija, te na taj način potcrtali važnu ulogu koju novinari i mediji igraju u afirmaciji i prevenciji kršenja ljudskih prava. U razgovoru s novinarima Ombudsmeni su ponovili svoje opredjeljenje za jačanjem partnerskih odnosa s medijskom zajednicom i zajedničkim radom na promociji ljudskih prava.

Obilježavanje Dječije nedjelje od 3. do 7. oktobra 2016. godine nizom aktivnosti Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine koje su podrazumijevale: Sastanak s mladim romskim savjetnicima u okviru zajedničkih aktivnosti na implementaciji projekta LYRA, čiji je nosilac organizacija Save the Children. Projekat LYRA „Mladi Romi u akciji“ usmjeren je na jačanje vještina i kapaciteta mladih lidera za identifikovanje zajedničkih faktora isključenosti i diskriminacije s kojima se suočavaju Romi, a zatim i na pripremu izvodljivih i primjenjivih akcionih planova za rješavanje tih problema kroz omogućavanje međudržavne razmjene i umrežavanja, te saradnje s organizacijama civilnog društva.

Konferencija o mehanizmima zaštite prava djeteta u Bosni i Hercegovini, zajednički organizovana s Mrežom nevladinih organizacija za djecu Bosne i Hercegovine “Snažniji glas za djecu”, uz podršku Save the Children s osnovnim ciljem unapređenja primjene međunarodnih standarda i mehanizama zaštite djece u Bosni i Hercegovini s posebnim naglaskom na potrebu ratifikacije Trećeg opcionog protokola o komunikacijskim procedurama (OP3) uz Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima djeteta.

Tematska sjednica Zajedničke komisije za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i predstavnika Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine na kojoj je prezentovan dokument pod nazivom: „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini“, nastao kao rezultat saradnje Institucije ombudsmena i UNICEF-a s ciljem pružanja konkretnog doprinosa u poboljšanju institucionalnog tretmana maloljetnika u sukobu sa zakonom.

Održavanje radionice na temu “Vršnjačko nasilje i nasilje na internetu” u Elektrotehničkoj školi „Nikola Tesla“ u Banjoj Luci, Odjela za praćenje prava djece u okviru Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Posjeta Ombudsmena i predstavnica Odjela za praćenje prava djece Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine Osnovnoj školi „Osman Nakaš“ u Sarajevu.

Posjeta članova grupe djece “In spe” koja djeluje pri nevladinoj organizaciji „Zdravo da ste“ iz Banje Luke i članova grupe djece koja djeluju pri nevladinoj organizaciji „Naša djeca“ iz Sarajeva uredima Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u Banjoj Luci i Sarajevu.

Obilježavanje 20 godina rada i djelovanja Institucije ombudsmena za ljudska prava, pod motom „Jednaki u različitosti“, nizom aktivnosti tokom 2016. godine koje su u fokus stavile probleme s kojima se danas suočavaju ranjive kategorije društva: djeca, osobe s invaliditetom, stare osobe, povratnici, manjine (Romi, LGBTI), žene i sl. Završna manifestacija obilježavanja održana je 17. i 18. oktobra, uz organizaciju dvije značajne konferencije, prva regionalnog karaktera koja je

okupila ombudsmene i povjerenike za ravnopravnost iz regije, i druga međunarodnog karaktera koja je okupila međunarodne stručnjake i praktičare u oblasti ljudskih prava, pravnike, sudije, predstavnike zakonodavne i izvršne vlasti, organizacije civilnog društva, međunarodne organizacije, predstavnike akademske zajednice i sve one koji su u proteklih 20 godina na bilo koji način doprinijeli radu Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Potpisivanje Sporazuma o saradnji između Institucije i javnih i privatnih univerziteta u Bosni i Hercegovini, u novembru mjesecu u Banjoj Luci je iskorak i formalizacija saradnje s akademskom zajednicom s ciljem povećanja stepena informisanosti i edukacije studenata u oblasti ostvarivanja, zaštite i promocije ljudskih prava. Sporazumom se uspostavlja okvir za razvoj partnerske saradnje strana potpisnica kroz razne vidove aktivnosti i pomoći, kao i razmjenu informacija i međusobne konsultacije u realizaciji projekata i aktivnosti. Istovremeno, svim zainteresovanim studentima završne godine studija pravnih fakulteta se omogućava da pored teorijskog znanja stečenog tokom školovanja, stječu i praktično znanje u Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Učešće Ombudsmena na konferenciji „Gdje počinje govor mržnje, prestaje sloboda govora“ povodom obilježavanja 10. decembra – Međunarodnog dana ljudskih prava u organizaciji Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine uz podršku projekta Evropske unije „Podrška pružaocima socijalne pomoći i poboljšanje kapaciteta za praćenje – EU SOCEM.“

XV TABELARNI PRIKAZ PREPORUKA

BROJ PREPORUKE	BROJ ŽALBE	UPUĆENA ORGANU	POVREDA PRAVA	DATUM IZDAVANJA PREPORUKE	REALIZACIJA	PRIMLJEN ODGOVOR
P-1/16	Ž-SA-04-601/15	JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ISTOČNA ILIDŽA N/R DIREKTORA	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	4.1.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-2/16	Ž-SA-05-166/15 Ž-SA-05-569/15	OPĆINA NOVO SARAJEVO N/R OPĆINSKOG NAČELNIKA, OPĆINSKO VIJEĆE N/R PREDSEDAVAJUĆEG OV	19 - UPRAVA	4.1.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-3/16	Ž-MO-05-194/15	GRAD MOSTAR N/R GRADONAČELNIKA MOSTAR	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	7.1.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-4/16	Ž-MO-05-179/15	ADVOKATSKA/ODVJETNIČKA KOMORA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE N/R DISCIPLINSKOG TUŽITELJA SARAJEVO	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	7.1.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-5/16	Ž-SA-01-14/16	KANTONALNO TUŽILAŠTVO KANTONA SARAJEVO, DRŽAVNA AGENCIJA ZA ISTRAGE I ZAŠTITU ISTOČNO SARAJEVO	13 - PRAVA DJETETA	19.1.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-6/16	Ž-BR-05-167/15,	SPORTSKO-RIBOLOVNI SAVEZ BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	27.1.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-7/16	Ž-BL-04-17/16	AGENCIJA ZA DRŽAVNU UPRAVU REPUBLIKE SRPSKE, MINISTARSTVO UPRAVE I LOKALNE SAMOUPRAVE REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	21.1.2016.	REALIZOVANA	DA
P-8/16	Ž-SA-05-1366/14	OPĆINA HADŽIĆI -SLUŽBA CIVILNE ZAŠTITE -N/R NAČELNIKA HADŽIĆI	19 - UPRAVA	27.1.2016.	REALIZOVANA	DA
P-9/16	Ž-LI-05-181/15	FEDERALNO MINISTARSTVO ZA PITANJA BORACA I INVALIDA ODBRAMBENO-OSLOBODILAČKOG RATA SARAJEVO	19 - UPRAVA	28.1.2016.	REALIZOVANA	DA
P-10/16	Ž-LI-05-339/15	KANTONALNI SUD U LIVNU	09 - SUDOVI	28.1.2016.	REALIZOVANA	DA
P-11/16	Ž-LI-04-362/15	MINISTARSTVO RADA, ZDRAVSTVA, SOCIJALNE SKRBI I PROGNAH KANTONA 10	10 - RADNI ODNOSI	28.1.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-12/16	Ž-BL-02-620/15	ZAKONODAVNA TIJELA U BOSNI HERCEGOVINI	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	29.1.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-13/16	Ž-BL-06-533/15	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRPSKE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	29.1.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-14/16	Ž-BL-06-780/14	MINISTARSTVO PROMETA I KOMUNIKACIJA BOSNE I HERCEGOVINE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-15 - NA OSNOVU IMOVNOG STANJA	29.1.2016.	REALIZOVANA	DA
P-15/16	Ž-SA-06-422/15	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-18 - NA OSNOVU DRUŠTVENOG POLOŽAJA I POLA	29.1.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-16/16	Ž-BL-01-346/15	JU MJEŠOVITA SREDNJA ŠKOLA SANSKI MOST	13 - PRAVA DJETETA	1.2.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-17/16	Ž-SA-04-851/15	UNIVERZITET U BIHAĆU, EKONOMSKI FAKULTET, N/R NASTAVNO-NAUČNOG VIJEĆA, N/R DEKANA, UNIVERZITET U BIHAĆU SENAT UNIVERZITETA N/R ČLANOVA SENATA	11 - OBRAZOVANJE	1.2.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-18/16	Ž-BL-05-800/15, Ž-BL-06-711/15, Ž-BL-06-761/15	„ BOKSIT“ MILIĆI DOO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	4.2.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-19/16	Ž-BL-06-719/15	OPĆINA JAJCE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-11 - NA OSNOVU ETNIČKE PRIPADNOSTI	18.2.2016.	REALIZOVANA	DA
P-20/16	Ž-BL-04-494/15	REPUBLIČKA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE BANJA LUKA	10 - RADNI ODNOSI	24.2.2016.	REALIZOVANA	DA
P-21/16	Ž-BL-04-722/14	JU OSNOVNA ŠKOLA "DOSITEJ OBRADOVIĆ" KNEŽEVO, MINISTARSTVO PROSVJETE I KULTURE REPUBLIKE SRPSKE	11 - OBRAZOVANJE	25.2.2016.	REALIZOVANA	DA
P-22/16	Ž-BL-04-132/15	MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE	10 - RADNI ODNOSI	25.2.2016.	REALIZOVANA	DA
P-23/16	Ž-BL-05-651/15	OPŠTINA JEZERO	19 - UPRAVA	25.2.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-24/16	Ž-SA-04-9/16	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	26.2.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-25/16	Ž-SA-05-1226/15	JAVNA USTANOVA OSNOVA ŠKOLA "DŽEMALUDIN ČAUŠEVIĆ", ŠKOLSKI ODBOR SARAJEVO	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	26.2.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-26/16	Ž-SA-04-117/16	UNIVERZITET U SARAJEVU, MEDICINSKI FAKULTET SARAJEVO, SENAT UNIVERZITETA U SARAJEVU SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	26.2.2016.	REALIZOVANA	DA
P-27/16	Ž-SA-04-891/15	KANTON SARAJEVO, MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU I MLADE N/R MINISTRA SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	26.2.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-28/16	Ž-MO-04-203/13	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	29.2.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-29/16	Ž-MO-05-10/15	OPĆINA NEUM, OPĆINSKO VIJEĆE OPĆINE NEUM	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	29.2.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-30/16	Ž-BL-04-781/15	MINISTARSTVO RADA I BORAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	2.3.2016.	REALIZOVANA	DA
P-31/16	Ž-BL-06-695/15	MINISTARSTVO ZDRAVLJA I SOCIJALNE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	2.3.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-32/16	Ž-BL-05-728/14	OPŠTINA PRNJAVOR, MINISTARSTVO ZA PROSTORNO UREĐENJE, GRAĐEVINARSTVO I EKOLOGIJU REPUBLIKE SRPSKE	19 - UPRAVA	2.3.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-33/16	Ž-LI-05-131/15	FEDERALNO MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, VODOPRIVREDE I ŠUMARSTVA SARAJEVO	19 - UPRAVA	5.4.2016.	REALIZOVANA	DA
P-34/16	Ž-BL-05-611/15	JAVNA USTANOVA OSNOVNA ŠKOLA „JALA“ TUZLA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	7.3.2016.	REALIZOVANA	DA
P-35/16	Ž-BL-05-782/15	MINISTARSTVO ZA PROSTORNO UREĐENJE GRAĐEVINARSTVO I EKOLOGIJU REPUBLIKE SRPSKE	19 - UPRAVA	9.3.2016.	REALIZOVANA	DA
P-36/16	Ž-BL-04-31/16	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	28.3.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA

P-37/16	Ž-BL-05-523/14	REPUBLIČKA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE PODRUČNA JEDINICA NOVI GRAD	19 - UPRAVA	15.3.2016.	REALIZOVANA	DA
P-38/16	Ž-BL-06-738/15	UPRAVA ZA INDIREKTNO OPOREZIVANJE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	29.3.2016.	REALIZOVANA	DA
P-39/16	Ž-BL-06-142/16	GRAD DOBOJ	01 - DISKRIMINACIJA	29.3.2016.	REALIZOVANA	DA
P-40/16	Ž-BL-06-718/15	GRAD PRIJEDOR	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-11 - NA OSNOVU ETNIČKE PRIPADNOSTI	29.3.2016.	REALIZOVANA	DA
P-41/16	Ž-BL-04-429/15	JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD MODRIČA	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	29.3.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-42/16	Ž-BL-04-735/14	REPUBLIČKA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE, PROSVJETNA INSPEKCIJA, MINISTARSTVO PROSVJETE I KULTURE REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	29.3.2016.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-43/16	Ž-BL-05-204/15	REPUBLIČKA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE KNEŽEVO	26 - TUŽILAŠTVA	29.3.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-44/16	Ž-BL-04-43/16,	JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD PRNJAVOR	10 - RADNI ODNOSI	29.3.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-45/16	Ž-BL-05-406/15	OPŠTINA HAN PIJESAK	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	29.3.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-46/16	Ž-BL-05-25/16	JP RADIO-TELEVIZIJA REPUBLIKE SRPSKE BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-2 - ODBIJANJE PRISTUPA INFORMACIJAMA	29.3.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-47/16	Ž-BL-02-733/15	GRAD BANJA LUKA	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	4.4.2016.	REALIZOVANA	NE
P-48/16	Ž-SA-04-1080/15	FEDERALNI ZAVOD ZA PENZIJSKO / MIROVINSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE MOSTAR, KANTONALNA ADMINISTRATIVNA SLUŽBA ZENICA ODJELJENJE ZA RJEŠAVANJE O PRAVIMA IZ P I O Z E N I C A	25 - PENZIJE	7.4.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-49/16	Ž-SA-05-112/16	OPĆINA ILIDŽA N/R NAČELNIKA SARAJEVO	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	7.4.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-50/16	Ž-LI-05-3/16	OPĆINSKO VIJEĆE DRVAR	22 - VLADINA I MINISTARSKA	22.4.2016.	REALIZOVANA	DA

			IMENOVANJA			
P-51/16	Ž-SA-05-781/15	VLADA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA N/R PREMIJERA, MINISTARSTVO ZDRAVSTVA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA N/R MINISTRA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	4.4.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-52/16	Ž-SA-05-1072/15	KANTON SARAJEVO, MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE I KULTURE SARAJEVO N/R MINISTRA	19 - UPRAVA	13.4.2016.	REALIZOVANA	DA
P-53/16	Ž-BR-01-290/15	1-SKUPŠTINA TUZLANSKOG KANTONA N/R PREDSJEDNIKA 2-VLADA TUZLANSKOG KANTONA N/R PREMIJERA 3-ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA TUZLANSKOG KANTONA N/R DIREKTORA TUZLA	13 - PRAVA DJETETA	24.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-54/16	Ž-SA-05-521/15	VLADA TUZLANSKOG KANTONA N/R PREMIJERA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	11.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-55/16	Ž-SA-06-1126/15	UPRAVA ZA INDIREKTNO OPOREZIVANJE BOSNE I HERCEGOVINE N/R DIREKTORA CENTRALNI URED UIO BANJA LUKA	01 - DISKRIMINACIJA	12.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-56/16	Ž-SA-06-1088/13, Ž-SA-06-167/12	FEDERALNI ZAVOD ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE N/R DIREKTORA MOSTAR	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	13.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-57/16	Ž-SA-01-26/16	JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD JAJCE	13 - PRAVA DJETETA	13.5.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-58/16	Ž-SA-05-558/15	KLINIČKI CENTAR UNIVERZITETA U SARAJEVU, SLUŽBA ZA ODNOS S JAVNOŠĆU SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	13.5.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-59/16	Ž-SA-05-1383/14	OPĆINA TRAVNIK SLUŽBA ZA OPĆU UPRAVU I BIZ T R A V N I K N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	13.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-60/16	Ž-SA-05-324/16	VISOKOM SUDSKOM I TUŽILAČKOM VIJEĆU BOSNE I HERCEGOVINE I MINISTARSTVIMA PRAVDE U BOSNI I HERCEGOVINI	09 - SUDOVI	27.5.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-61/16	Ž-BL-05-119/16	OPĆINSKI SUD U VELIKOJ KLADUŠI	09 - SUDOVI -- 09-2 - DUŽINA TRAJANJA POSTUPKA (ČLAN 6)	17.5.2016.	REALIZOVANA	DA

P-62/16	Ž-BL-04-88/16	PORESKA UPRAVA BANJA LUKA	10 - RADNI ODNOSI	17.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-63/16	Ž-BL-05-56/16	ZDRAVSTVENA USTANOVA DOM ZDRAVLJA BIHAĆ	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	17.5.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-64/16	Ž-BL-05-206/16	MINISTARSTVO FINANSIJA UNSKO-SANSKOG KANTONA	09 - SUDOVI -- 09-3 - IZVRŠENJE PRESUDA	17.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-65/16	Ž-BL-05-740/15	OPĆINA ZENICA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	17.5.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-66/16	Ž-BL-04-15/16	JAVNO KOMUNALNO PREDUZEĆE „KOMB“ D.O.O. BUŽIM	10 - RADNI ODNOSI	17.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-67/16	Ž-BL-05-737/14	GRAD BANJA LUKA	19 - UPRAVA	17.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-68/16	Ž-BL-05-125/16	AGENCIJA ZA DRŽAVNU UPRAVU REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-2 - ODBIJANJE PRISTUPA INFORMACIJAMA	17.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-69/16	Ž-BL-04-95/16	KP „VODOVOD I KANALIZACIJA“ A. D. BROD	10 - RADNI ODNOSI	17.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-70/16	Ž-BL-05-140/16	MINISTARSTVO ZA PROSTORNO UREĐENJE, GRAĐEVINARSTVO I EKOLOGIJU REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-2 - ODBIJANJE PRISTUPA INFORMACIJAMA	17.5.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-71/16	Ž-BL-05-193/16	MINISTARSTVO PRAVDE BOSNE I HERCEGOVINE	28 - PREDMETI KORUPCIJE	17.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-72/16	Ž-BL-05-102/16	MINISTARSTVO RADA I BORAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	17.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-73/16	Ž-BL-05-471/15	GRAD BIHAĆ, FEDERALNA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	17.5.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-74/16	Ž-BL-01-754/15	JAVNA USTANOVA SREDNJOŠKOLSKI CENTAR „NIKOLA TESLA“ BROD	13 - PRAVA DJETETA	17.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-75/16	Ž-BL-04-725/14	MINISTARSTVO ZA LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE BOSNE I HERCEGOVINE, MINISTARSTVO ZA IZBJEGLA I RASELJENA LICA REPUBLIKE SRPSKE	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	17.5.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-76/16	Ž-SA-05-36/16	OPĆINA DOBOJ-JUG	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	17.5.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-77/16	Ž-BL-06-97/16	UNIVERZITET U BANJOJ LUCI, POLJOPRIVREDNI FAKULTET	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	30.5.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-78/16	Ž-BL-05-650/15	MINISTARSTVO ZA IZBJEGLICE I RASELJENA LICA REPUBLIKE SRPSKE	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	30.5.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-79/16	Ž-BL-06-64/16	UNIVERZITET U TUZLI, FILOLOŠKI FAKULTET	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	30.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-80/16	Ž-BL-04-674/15	FOND ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA REPUBLIKE SRPSKE	23 - ZDRAVSTVO	30.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-81/16	Ž-BL-06-445/15	PORESKA UPRAVA REPUBLIKE SRPSKE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-14 - NA OSNOVU POLITIČKOG ILI DRUGOG UVJERENJA	17.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-82/16	Ž-BL-04-57/16	GIMNAZIJA FRA GRGE MARTIĆA POSUŠJE, MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, ZNANOSTI, KULTURE I SPORTA ZAPADNOHERCEGOVAČKOG KANTONA	10 - RADNI ODNOSI	17.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-83/16	Ž-BL-05-180/16	SREDNJA STRUKOVNA ŠKOLA POSUŠJE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-2 - ODBIJANJE PRISTUPA INFORMACIJAMA	17.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-84/16	Ž-SA-05-295/14	KANTONALNO TUŽILAŠTVO ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA ZENICA	26 - TUŽILAŠTVA	23.5.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-85/16	Ž-SA-04-123/16	J.U. CENTAR ZA DJECU I OMLADINU S POSEBNIM POTREBAMA "LOS ROSALES" MOSTAR N/R DIREKTORICE MOSTAR	10 - RADNI ODNOSI	23.5.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-86/16	Ž-SA-05-48/16	SREDNJOBOSANSKI KANTON, MINISTARSTVO ZDRAVSTVA I SOCIJALNE POLITIKE TRAVNIK N/R MINISTRA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	23.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-87/16	Ž-SA-05-121/16	OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	23.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-88/16	Ž-SA-05-549/15	JU DOM ZDRAVLJA VITEZ	10 - RADNI ODNOSI	23.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-89/16	Ž-SA-05-130/16	OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	23.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA

P-90/16	Ž-SA-05-1082/14	OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO N/R NAČELNIKA OPĆINE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU.	23.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-91/16	Ž-SA-05-737/15	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	19 – UPRAVA	23.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-92/16	Ž-SA-05-1187/15	SREDNJOBOSANSKI KANTON, MINISTARSTVO PROSTORNOG UREĐENJA, GRAĐENJA, ZAŠTITE OKOLIŠA, POVRATKA I STAMBENIH POSLOVA TRAVNIK N/R MINISTRA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	23.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-93/16	Ž-BR-05-9/14	1-MINISTARSTVO CIVILNIH POSLOVA SEKTOR ZA DRŽAVLJANSTVO I PUTNE ISPRAVE SARAJEVO 2-MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA TUZLANSKOG KANTONA 3-OPŠTINA ZVORNIK, ADMINISTRATIVNA SLUŽBA, ODJELJENJE ZA OPŠTU UPRAVU, ZVORNIK 4-GRAD TUZLA, SLUŽBA ZA OPĆU UPRAVU I ZAJEDNIČKE POSLOVE TUZLA	17 - JAVNE ISPRAVE	24.5.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-94/16	Ž-BR-04-59/15	1-OPĆINA BANOVIĆI 2-OPĆINA ŽIVINICE	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	24.5.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-95/16	Ž-BR-05-257/15	VLADA BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE -ODJEL ZA ZDRAVSTVO I OSTALE USLUGE -PODODJEL ZA SOCIJALNU ZAŠTITU BRČKO	19 - UPRAVA	24.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-96/16	Ž-BR-01-92/15	1-OPĆINA TEOČAK, JAVNA USTANOVA “CENTAR ZA SOCIJALNI RAD” TEOČAK 2-OPĆINSKI SUD U KALESIJI KALESIJA	13 - PRAVA DJETETA	24.5.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-97/16	Ž-SA-04-200/16	KJKP “VODOVOD I KANALIZACIJA” D.O.O. SARAJEVO N/R DIREKTORA	21 - KOMUNALNE USLUGE	24.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-98/16	Ž-SA-04-251/16	JAVNA USTANOVA DOM ZDRAVLJA KANTONA SARAJEVO N/R GENERALNOG DIREKTORA	09 - SUDOVI	24.5.2016.	REALIZOVANA	DA

P-99/16	Ž-BR-05-226/15	JAVNO PREDUZEĆE ŽELJEZNICE FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, DRUŠTVO S OGRANIČENOM ODGOVORNOŠĆU SARAJEVO, POSLOVNO PODRUČJE TUZLA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	24.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-100/16	Ž-BR-04-4/16	OPĆINA LOPARE	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	24.5.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-101/16	Ž-SA-05-409/16	FEDERALNO MINISTARSTVO OKOLIŠA I TURIZMA SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	30.5.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-102/16	Ž-SA-05-289/16	ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE N/R DIREKTORA S A R A J E V O, FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVLJA N/R DIREKTORA S A R A J E V O	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	30.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-103/16	Ž-SA-02-902/15	FEDERALNI ZAVOD ZA PENZIJSKO / MIROVINSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE MOSTAR, KANTONALNA ADMINISTRATIVNA SLUŽBA ZENICA, ODJELJENJE ZA RJEŠAVANJE O PRAVIMA IZ PIO Z E N I C A	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	30.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-104/16	Ž-BL-04-257/16	VLADA REPUBLIKE SRPSKE, FOND PENZIJSKOG I INVALIDSKOG OSIGURANJA REPUBLIKE SRPSKE	25 - PENZIJE	30.5.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-105/16	Ž-BL-05-134/16	OPŠTINA GRADIŠKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	30.5.2016.	REALIZOVANA	DA
P-106/16	Ž-LI-04-391/15, Ž-LI-05-395/15, Ž-LI-05-40/16	OPĆINSKI SUD U LIVNU	09 - SUDOVI -- 09-2 - DUŽINA TRAJANJA POSTUPKA (ČLAN 6)	14.6.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-107/16	Ž-BL-06-359/16, Ž-SA-06-13/16, Ž-SA-06-615/15, Ž-SA-06-854/15	MINISTARSTVO PROSVJETE I KULTURE REPUBLIKE SRPSKE BANJA LUKA, FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE MOSTAR	01 – DISKRIMINACIJA 01-09 – NA OSNOVU JEZIKA	20.6.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-108/16	Ž-MO-05-12/15	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA N/R MINISTRA ZENICA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	21.6.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA

P-109/16	Ž-MO-04-35/16	ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA I REOSIGURANJA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA MOSTAR, FOND ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE BRČKO, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA SREDNJOBOSANSKOG KANTONA TRAVNIK, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA KANTONA 10 LIVNO, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA ZENICA, ZAVOD ZA ZDRAVSTVENO OSIGURANJE BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA UNSKO-SANSKOG KANTONA BIHAĆ, ZAVOD ZA ZDRAVSTVENO OSIGURANJE ZAPADNO-HERCEGOVAČKOG KANTONA GRUDE	23 - ZDRAVSTVO	22.6.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-110/16	Ž-MO-05-175/15	MINISTARSTVO ZA LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, FEDERALNO MINISTARSTVO RASELJENIH OSOBA I IZBJEGLICA SARAJEVO, OPĆINA ČAPLJINA, ČAPLJINA	20 - RATNE ŠTETE	22.6.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-111/16	Ž-SA-05-308/15	KANTON SARAJEVO, VLADA KANTONA SARAJEVO, KABINET PREMIJERA N/R PREMIJERA	09 - SUDOVI -- 09-3 - IZVRŠENJE PRESUDA	24.6.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-112/16	Ž-BL-05-272/16	OPŠTINA NEVESINJE	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	26.9.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-113/16	Ž-BL-05-382/15	MINISTARSTVO UPRAVE I LOKALNE SAMOUPRAVE REPUBLIKE SRPSKE	28 - PREDMETI KORUPCIJE	29.6.2016.	REALIZOVANA	DA
P-114/16	Ž-SA-05-276/16	MINISTARSTVO ŠUMARSTVA, POLJOPRIVREDE I VODOPRIVREDE SREDNJOBOSANSKOG KANTONA TRAVNIK	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	29.6.2016.	REALIZOVANA	DA

P-115/16	Ž-SA-05-495/16	FEDERALNO MINISTARSTVO OKOLIŠA I TURIZMA SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	29.6.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-116/16	Ž-SA-05-163/16	VLADA KANTONA SARAJEVO N/R PREMIJERA	19 - UPRAVA	28.6.2016.	REALIZOVANA	DA
P-117/16	Ž-BL-02-195/16	MINISTARSTVO KOMUNIKACIJA I TRANSPORTA BOSNE I HERCEGOVINE	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	1.7.2016.	REALIZOVANA	DA
P-118/16	Ž-BL-06-773/15	OPĆINA JAJCE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	4.7.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-119/16	Ž-BL-06-7/16	VISOKO SUDSKO I TUŽILAČKO VIJEĆE BOSNE I HERCEGOVINE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-15 - NA OSNOVU IMOVNOG STANJA	7.7.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-120/16	Ž-BL-04-34/16	CENTAR ZA SOCIJALNI RAD DRVAR	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	4.7.2016.	REALIZOVANA	DA
P-121/16	Ž-BL-06-774/15	UNIVERZITET U ISTOČNOM SARAJEVU	01 - DISKRIMINACIJA	7.7.2016.	REALIZOVANA	DA
P-122/16	Ž-MO-05-204/15	OPĆINA LJUBUŠKI	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	6.7.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-123/16	Ž-MO-04-19/16	VLADA HNK N/R PREDsjedNIKA MOSTAR	10 - RADNI ODNOSI	6.7.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-124/16	Ž-MO-05-64/16	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE N/R PREMIJERA SARAJEVO	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	6.7.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-125/16	Ž-LI-05-13/16	SKUPŠTINA KANTONA 10, KOMISIJA ZA IZBOR I IMENOVANJE	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	13.7.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-126/16	Ž-LI-04-103/16	UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE LIVNO	10 - RADNI ODNOSI	13.7.2016.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-127/16	Ž-LI-05-307/15	KANTONALNI SUD U LIVNU	09 - SUDOVI	13.7.2016.	REALIZOVANA	DA
P-128/16	Ž-SA-05-474/16	MINISTARSTVO FINANSIJA-PORESKA UPRAVA REPUBLIKE SRPSKE PODRUČNI CENTAR ISTOČNO SARAJEVO PODRUČNA JEDINICA ISTOČNO SARAJEVO ISTOČNO SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	20.7.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-129/16	Ž-SA-05-744/15	OPĆINA PROZOR-RAMA, SLUŽBA ZA RAZVOJ, PODUZETNIŠTVO, OBRT I FINANSIJE PROZOR- RAMA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	20.7.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-130/16	Ž-SA-05-745/15	OPĆINA LJUBUŠKI, SLUŽBA ZA PRORAČUN I FINANSIJE UL. ZRINSKO-FRANKOPANSKA 71 88 320 LJUBUŠKI	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	20.7.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-131/16	Ž-BL-01-297/16	OKRUŽNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA, OSNOVNI SUD BANJA LUKA, CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BANJA LUKA	13 - PRAVA DJETETA	25.7.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-132/16	Ž-BL-05-130/16	FEDERALNO MINISTARSTVO RASELJENIH OSOBA I IZBJEGLICA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	25.7.2016.	REALIZOVANA	DA
P-133/16	Ž-BL-04-742/15	OPĆINA BUŽIM, OPĆINSKO VIJEĆE	19 - UPRAVA	25.7.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-134/16	Ž-BL-05-434/15	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, FEDERALNO MINISTARSTVO ENERGIJE, INDUSTRIJE I RUDARSTVA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	25.7.2016.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-135/16	Ž-BL-04-175/16 Ž-BL-04-176/16	ŽELJEZNICE REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	25.7.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-136/16	Ž-BL-05-73/16 Ž-BL-05-74/16	MINISTARSTVO FINANSIJA REPUBLIKE SRPSKE	19 - UPRAVA	25.7.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-137/16	Ž-BL-05-337/16	CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-2 - ODBIJANJE PRISTUPA INFORMACIJAMA	25.7.2016.	REALIZOVANA	DA
P-138/16	Ž-LI-05-131/16	UPRAVA ZA PITANJA BRANITELJA TOMISLAVGRAD	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	10.10.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-139/16	Ž-SA-05-113/15	KANTONALNO TUŽILAŠTVO KANTONA SARAJEVO	26 - TUŽILAŠTVA	16.8.2016.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-140/16	Ž-BL-05-317/16	ELEKTROPRENOS BOSNE I HERCEGOVINE A.D. BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-2 - ODBIJANJE PRISTUPA INFORMACIJAMA	23.8.2016.	REALIZOVANA	DA
P-141/16	Ž-BL-05-461/16	VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-2 - ODBIJANJE PRISTUPA INFORMACIJAMA	23.8.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-142/16	Ž-BL-06-331/16	UNIVERZITETSKA BOLNICA FOČA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	23.8.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-143/16	Ž-BL-04-324/16	UPRAVA ZA INDIREKTNO OPOREZIVANJE	10 - RADNI ODNOSI	23.8.2016.	REALIZOVANA	DA

P-144/16	Ž-BL-01-586/13	OSNOVNI SUD U MRKONJIĆ GRADU	13 - PRAVA DJETETA	23.8.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-145/16	Ž-BL-05-212/16	UNIVERZITET U BANJOJ LUCI, KANCELARIJA ZA OSIGURANJE KVALITETA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	24.8.2016.	REALIZOVANA	DA
P-146/16	Ž-SA-05-325/16 Ž-SA-05-326/16	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE "JP BH POŠTA" D.O.O. SARAJEVO NADZORNI ODBOR	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	25.8.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-147/16	Ž-BL-04-55/16	OPŠTINA OŠTRA LUKA	25 - PENZIJE	30.8.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-148/16	Ž-SA-05-454/16 Ž-SA-05-455/16	VLADA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA N/R PREMIJERA, MINISTARSTVO ZA RAD, SOCIJALNU POLITIKU I IZBJEGLICE N/R MINISTRA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	31.8.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-149/16	Ž-SA-04-1080/15	POREZNA UPRAVA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	25 - PENZIJE	5.9.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-150/16	Ž-SA-05-1218/15	MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	31.8.2016.	REALIZOVANA	DA
P-151/16	Ž-SA-05-331/16	VLADA ZENIČKO DOBOJSKOG KANTONA N/R PREMIJERA Z E N I C A, MINISTARSTVO ZA PROSTORNO UREĐENJE, PROMET I KOMUNIKACIJE I ZAŠTITU OKOLINE ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA N/R MINISTRA Z E N I C A	19 - UPRAVA	31.8.2016.	REALIZOVANA	DA
P-152/16	Ž-BR-05-214/15	AGENCIJA ZA BANKARSTVO REPUBLIKE SRPSKE VASE PELAGIĆA 11 A 78000 BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-2 - ODBIJANJE PRISTUPA INFORMACIJAMA	7.9.2016.	REALIZOVANA	DA
P-153/16	Ž-BR-04-159/14	KAZNENO-POPRAVNI ZAVOD, POLUOTVORENOG TIPU U ORAŠJU ORAŠJE	10 - RADNI ODNOSI	7.9.2016.	REALIZOVANA	DA
P-154/16	Ž-BR-04-204/15	VLADA REPUBLIKE SRPSKE, MINISTARSTVO ZA IZBJEGLICE I RASELJENA LICA BANJA LUKA	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	7.9.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-155/16	Ž-BL-05-366/16	GRAD BANJA LUKA, MINISTARSTVO ZA PROSTORNO UREĐENJE, GRAĐEVINARSTVO I EKOLOGIJU REPUBLIKE SRPSKE	19 - UPRAVA	5.9.2016.	REALIZOVANA	DA

P-156/16	Ž-BL-02-732/15	RTV SERVISI U BOSNI I HERCEGOVINI	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	5.9.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-157/16	Ž-SA-05-526/16	VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE, MINISTARSTVO PROMETA I KOMUNIKACIJA N/R MINISTRA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	27.9.2016.	REALIZOVANA	DA
P-158/16	Ž-SA-05-575/16	JU „TREĆA OSNOVNA ŠKOLA“- ILIDŽA ŠKOLSKI ODBOR N/R DIREKTORA ŠKOLE ILIDŽA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	14.9.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-159/16	Ž-SA-05-75/16	JU OSNOVNA ŠKOLA BAŠIGOVCI ŽIVINICE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA.	14.9.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-160/16	Ž-SA-05-388/15	UNIVERZITETSKI KLINIČKI CENTAR U SARAJEVU N/R PREDSEDNIKA UPRAVNOG ODBORA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	14.9.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-161/16	Ž-SA-05-182/16	REGIONALNI CENTAR ZA UPRAVLJANJE OTPADOM GORNJI VAKUF-USKOPLJE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA		NIJE REALIZOVANA	DA
P-162/16	Ž-SA-05-183/16	OPĆINA GORNJI VAKUF- USKOPLJE GORNJI VAKUF-USKOPLJE N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	14.9.2016.	REALIZOVANA	DA
P-163/16	Ž-SA-05-1037/14	OPĆINA ILIDŽA N/R NAČELNIKA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	14.9.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-164/16	Ž-SA-05-1009/15	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	14.9.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-165/16	Ž-SA-05-263/16	OKRUŽNI PRIVREDNI SUD ISTOČNO SARAJEVO ISTOČNO SARAJEVO	09 - SUDOVI	14.9.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-166/16	Ž-BL-05-630/15	FEDERALNA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE	19 - UPRAVA	26.9.2016.	REALIZOVANA	DA
P-167/16	Ž-BL-04-346/16	MINISTARSTVO RADA I BORAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	26.9.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-168/16	Ž-SA-01-915/16	KANTONALNI SUD U SARAJEVU	13 - PRAVA DJETETA	10.10.2016.	REALIZOVANA	DA
P-169/16	Ž-BL-06-258/16	MEDICINSKI FAKULTET U BANJOJ LUCI	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	10.10.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-170/16	Ž-SA-06-227/16	OPĆINA ŽIVINICE N/R NAČELNIKA OPĆINE	01 - DISKRIMINACIJA	13.10.2016.	REALIZOVANA	DA
P-171/16	Ž-SA-05-291/16	OPĆINA DRVAR N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 -	13.10.2016.	NEMA ODGOVORA	NE

			NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU			
P-172/16	Ž-SA-05-388/16	OPŠTINA KUPRES-NOVO SELO NOVO-KUPRES N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	13.10.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-173/16	Ž-BL-05-379/16 Ž-BL-05-380/16	SKUPŠTINA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA, MINISTARSTVO FINANSIJA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	17.10.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-174/16	Ž-BL-05-654/15	OPĆINA ČAPLJINA	19 - UPRAVA	20.10.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-175/16	Ž-BL-05-403/16	MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE REPUBLIKE SRPSKE	19 - UPRAVA	20.10.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-176/16	Ž-BL-04-253/16	ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA UNSKO-SANSKOG KANTONA	06 - JAVNI PRIHODI	20.10.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-177/16	Ž-BL-06-220/16	JU GIMNAZIJA GRADIŠKA	01 - DISKRIMINACIJA	20.10.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-178/16	Ž-BL-05-281/16	OKRUŽNI PRIVREDNI SUD	09 - SUDOVI -- 09-2 - DUŽINA TRAJANJA POSTUPKA (ČLAN 6)	20.10.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-179/16	Ž-SA-06-571/16	UNIVERZITET U ZENICI REKTORU I SENATU ZENICA	01 - DISKRIMINACIJA	24.10.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-180/16	Ž-SA-04-1214/15, Ž-SA-04-823/16, Ž-SA-04-824/16, Ž-SA-04-825/16	MINISTARSTVO PROSTORNOG UREĐENJA, GRAĐENJA I ZAŠTITE OKOLIŠA KANTONA SARAJEVO N/R MINISTRA SARAJEVO, OPĆINA ILIDŽA N/R NAČELNIKA ILIDŽA	21 - KOMUNALNE USLUGE	24.10.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-181/16	Ž-SA-05-347/16	VLADI FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE "JP BH POŠTA" D.O.O. SARAJEVO NADZORNI ODBOR	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	24.10.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-182/16	Ž-BL-05-213/16	OKRUŽNI SUD U BANJOJ LUCI	09 - SUDOVI	25.10.2016.	REALIZOVANA	DA
P-183/16	Ž-BL-05-236/15	MINISTARSTVO ZA IZBJEGLICE I RASELJENA LICA REPUBLIKE SRPSKE	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	25.10.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-184/16	Ž-BL-04-248/16	ZDRAVSTVENA USTANOVA APOTEKA SANSKI MOST	10 - RADNI ODNOSI	18.10.2016.	NIJE REALIZOVANA	NE

P-185/16	Ž-BL-01-348/16	VLADA HERCEGOVAČKO- NERETVANSKOG KANTONA MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA HERCEGOVAČKO- NERETVANSKOG KANTONA	13 - PRAVA DJETETA	25.10.2016.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-186/16	Ž-SA-05-519/16	PARLAMENT FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, PREDSTAVNIČKI DOM NARODA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	26.10.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-187/16	Ž-SA-05-733/16	JU NARODNO POZORIŠTE SARAJEVO UPRAVNI ODBOR	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	26.10.2016.	REALIZOVANA	DA
P-188/16	Ž-BR-04-12/16	GRAD TUZLA - SLUŽBA CIVILNE ZAŠTITE -SLUŽBA ZA KOMUNALNE POSLOVE, IZGRADNJU I POSLOVE MJESNIH ZAJEDNICA TUZLA	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	27.10.2016.	REALIZOVANA	DA
P-189/16	Ž-BR-05-92/16	VLADA TUZLANSKOG KANTONA MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA TUZLA	19 - UPRAVA	27.10.2016.	REALIZOVANA	DA
P-190/16	Ž-BR-05-51/15	KANTONALNOM TUŽILAŠTVU TUZLANSKOG KANTONA	26 - TUŽILAŠTVA	27.10.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-191/16	Ž-BR-04-27/16	VLADI BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE, ODJELU ZA OBRAZOVANJE	11 - OBRAZOVANJE	27.10.2016.	REALIZOVANA	DA
P-192/16	Ž-BR-05-138/16	GRAD TUZLA -GRADSKO VIJEĆE - SLUŽBA ZA EKONOMSKI RAZVOJ I DRUŠTVENE DJELATNOSTI	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	27.10.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-193/16	Ž-BR-04-127/15	VLADA TUZLANSKOG KANTONA - MINISTARSTVO ZA RAD, SOCIJALNU POLITIKU I POVRATAK, JAVNA USTANOVA CENTAR ZA SOCIJALNI RAD TUZLA - NA ZNANJE TUZLA	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	27.10.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-194/16	Ž-MO-04-63/16	GRAD MOSTAR N/R GRADONAČELNIKA	10 - RADNI ODNOSI	27.10.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-195/16	Ž-MO-04-176/15	SOKO TVORNICA TRANSMISIJA D.O.O.MOSTAR	10 - RADNI ODNOSI	27.10.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-196/16	Ž-LI-04-183/16	VLADA KANTONA 10 - ŽALBENO VIJEĆE	10 - RADNI ODNOSI	1.11.2016.	NEMA ODGOVORA	NE

P-197/16	Ž-SA-06-337/16	ZAKONODAVNA TIJELA DRŽAVE, ENTITETA I BRČKO DISTRIKTA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-19 - NA OSNOVU SPOLNOG IZRAŽAVANJA ILI ORIJENTACIJE	2.11.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-198/16	Ž-BL-05-381/16	SKUPŠTINA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	7.11.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-199/16	Ž-BL-05-271/16	GRAD ZENICA, SLUŽBA ZA OPĆU UPRAVU I STAMBENE POSLOVE	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	8.11.2016.	REALIZOVANA	DA
P-200/16	Ž-SA-05-208/14	VRHOVNI SUD FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	19 - UPRAVA	9.11.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-201/16	Ž-LI-05-189/16	MUP KANTONA 10 , ODSJEK ZA UNUTARNJU KONTROLU LIVNO	05 - POLICIJA	16.11.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-202/16	Ž-MO-05-136/16	GRAD MOSTAR, N/R GRADONAČELNIKA, MOSTAR GRAD MOSTAR, ODJEL ZA URBANIZAM I GRAĐENJE, N/R NAČELNICE, MOSTAR	19 - UPRAVA	18.11.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-203/16	Ž-SA-05-988/16	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO N/R PREMIJERA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	18.11.2016.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-204/16	Ž-BR-05-40/16	OPĆINA GRAČANICA N/R NAČELNIKA GRAČANICA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	1.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-205/16	Ž-BR-04-266/14	VLADI TUZLANSKOG KANTONA, MINISTARSTVU FINANSIJA	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	1.12.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-206/16	Ž-BR-05-184/15	OPĆINI TEOČAK	19 - UPRAVA	1.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-207/16	Ž-BR-05-71/16	1-MINISTARSTVO INDUSTRIJE, ENERGETIKE I RUDARSTVA TUZLANSKOG KANTONA 2 - JAVNA USTANOVA SLUŽBA ZA ZAPOSŁJAVANJE TUZLANSKOG KANTONA TUZLA	09 - SUDOVI	1.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-208/16	Ž-BR-05-252/15	OPĆINSKI SUD U TUZLI N/R PREDSJEDNIKA TUZLA	09 - SUDOVI	1.12.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-209/16	Ž-BR-04-87/16	CENTRALNOM GRIJANJU D.D. TUZLA	21 - KOMUNALNE USLUGE	1.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-210/16	Ž-SA-04-929/15	ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON, VLADA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA ZENICA, AGENCIJA ZA PRIVATIZACIJU N/R DIREKTORA ZENICA	10 - RADNI ODNOSI	30.11.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-211/16	Ž-BL-05-547/16	OPŠTINA DERVENTA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	30.11.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-212/16	Ž-BL-05-422/16	OPĆINA LUKAVAC	20 - RATNE ŠTETE	30.11.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-213/16 ²⁹⁴	Ž-BL-04-152/16	MINISTARSTVO PROSVJETE I KULTURE REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	30.11.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-214/16	Ž-SA-05-1184/15	OPĆINA ILIDŽA SLUŽBA ZA IMOVINSKO-PRAVNE, STAMBENE, GEODETSKE POSLOVE I KATASTAR NEKRETNINA ILIDŽA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	30.11.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-215/16	Ž-BL-05-349/16	FOND ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE REPUBLIKE SRPSKE FILIJALA BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	1.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-216/16	Ž-SA-05-406/16	GRAD TREBINJE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	16.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-217/16	Ž-SA-05-11/16	OPĆINA CENTAR, KABINET OPĆINSKOG NAČELNIKA- INSPEKCIJA SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	16.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-218/16	Ž-SA-04-370/16	UNIVERZITET U SARAJEVU OBALA KULINA BANA BROJ 7/II 71000 SARAJEVO N/R REKTORA MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU I MLADE KANTONA SARAJEVO, REISA DŽEMALUDINA ČAUŠEVIĆA BROJ 1 71000 SARAJEVO N/R MINISTRA	11 - OBRAZOVANJE	29.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-219/16	Ž-SA-04-1019/16	JU ELEKTROTEHNIČKA ŠKOLA ZA ENERGETIKU SARAJEVO N/R DIREKTORA	10 - RADNI ODNOSI	16.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-220/16	Ž-BL-04-602/16	UNIVERZITET U BANJOJ LUCI UNIVERZITET U BANJOJ LUCI FAKULTET POLITIČKIH NAUKA	10 - RADNI ODNOSI	9.12.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-221/16	Ž-BL-04-413/16	„ZZ POLJOPROM“ U STEČAJU	25 - PENZIJE	29.11.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-222/16	Ž-BL-05-268/16	MINISTARSTVO ZA LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE BOSNE I HERCEGOVINE	20 - RATNE ŠTETE	9.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE

²⁹⁴ Do finalizacije Godišnjeg izvještaja nije istekao rok za obavijest o učincima Preporuke

P-223/16	Ž-BL-05-768/15	TUŽILAŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE	26 - TUŽILAŠTVA	9.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-224/16	Ž-BL-05-590/16	VRHOVNI SUD REPUBLIKE SRPSKE	09 - SUDOVI	9.12.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-225/16	Ž-BL-05-563/16	VRHOVNI SUD REPUBLIKE SRPSKE	09 - SUDOVI -- 09-2 - DUŽINA TRAJANJA POSTUPKA (ČLAN 6)	9.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-226/16	Ž-BR-05-255/15	OPĆINA LUKAVAC - OPĆINSKO PRAVOBRANILAŠTVO - SLUŽBA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE - SLUŽBA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO - PRAVNE POSLOVE NAČELNIKU OPĆINE - NA ZKANJE LUKAVAC	19 - UPRAVA	9.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-227/16	Ž-BR-04-288/15	JAVNO KOMUNALNO PREDUZEĆE „KOMUNALNO“ D.D. ŽIVINICE	10 - RADNI ODNOSI	9.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-228/16	Ž-SA-05-575/16	JU „TREĆA OSNOVNA ŠKOLA“ - ILIDŽA ŠKOLSKI ODBOR N/R DIREKTORA ŠKOLE ILIDŽA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	12.12.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-229/16	Ž-SA-05-844/16	KJKP „TRŽNICE-PIJACE“ D.O.O. SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	19.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-230/16	Ž-SA-05-25/16	NADZORNI ODBOR JP “ BOSANSKO - PODRINJSKE ŠUME” D.O.O. GORAŽDE	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	13.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-231/16	Ž-SA-05-161/16	CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BROD N/R DIREKTORA, BOLNICA “SVETI APOSTOL LUKA” U DOBOJU N/R DIREKTORA	05 - POLICIJA	24.3.2016.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	NE
P-232/16	Ž-BL-05-127/16	OPĆINSKI SUD U BIHAĆU	09 - SUDOVI -- 09-2 - DUŽINA TRAJANJA POSTUPKA (ČLAN 6)	9.12.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-233/16	Ž-BL-04-517/16	OSNOVNI SUD U BIJELJINI	10 - RADNI ODNOSI	20.12.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-234/16	Ž-BL-04-469/16	JKP „VODOVOD I KANALIZACIJA“ D.O.O. SANSKI MOST	21 - KOMUNALNE USLUGE	15.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-235/16	Ž-BL-05-588/16	REPUBLIČKA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE REPUBLIKE SRPSKE	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	16.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-236/16	Ž-BL-04-165/16	FOND ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE REPUBLIKE SRPSKE	25 - PENZIJE	5.12.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA

P-237/16	Ž-SA-05-508/16	GRAD BIHAĆ	19 - UPRAVA	28.12.2016.	REALIZOVANA	NE
P-238/16	Ž-SA-05-891/16	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO N/R PREMIJERA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	28.12.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-239/16	Ž-SA-05-478/16	JU KANTONALNI CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SARAJEVO, SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE NOVI GRAD SARAJEVO	19 - UPRAVA	28.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-240/16	Ž-SA-05-1002/16	SLUŽBA ZA OPĆE POSLOVE I DRUŠTVENU DJELATNOST OPĆINE SANSKI MOST	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	28.12.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-241/16	Ž-SA-05-741/16	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, IZVRŠITELJ POSLOVA SKRBNIŠTVA ZA LJUBLJANSKU BANKU SARAJEVO	19 - UPRAVA	28.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-242/16	Ž-SA-04-726/16	ZRAK D.D. SARAJEVO N/R DIREKTORA SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	28.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-243/16	Ž-BR-05-205/16	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA TUZLANSKOG KANTONA, POLICIJSKA STANICA ŽIVINICE	05 - POLICIJA	29.12.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-244/16	Ž-BR-04-90/16	VLADI BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE, ODJELU ZA ZDRAVSTVO I OSTALE USLUGE PODODJELU ZA SOCIJALNU ZAŠTITU	23 - ZDRAVSTVO	29.12.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-245/16	Ž-BR-04-146/15	VLADI BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE, ODJELU ZA ZDRAVSTVO I OSTALE USLUGE; MINISTARSTVU ZDRAVSTVA I SOCIJALNE ZAŠTITE VLADE REPUBLIKE SRPSKE; INSTITUTU ZA MEDICINSKO VJEŠTAČENJE ZDRAVSTVENOG STANJA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE; FEDERALNOM MINISTARSTVU ZDRAVSTVA; FEDERALNOM MINISTARSTVU RADA I SOCIJALNE POLITIKE;	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	29.12.2016.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-246/16	Ž-BR-05-18/16	OPĆINSKOM SUDU U LUKAVCU	09 - SUDOVI -- 09-2 - DUŽINA TRAJANJA POSTUPKA (ČLAN 6)	29.12.2016.	REALIZOVANA	DA

P-247/16	Ž-BR-05-154/16	OPĆINI GRAČANICA, JAVNOM PREDUZEĆU „VODOVOD I KANALIZACIJA“ GRAČANICA	19 - UPRAVA	29.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-248/16	Ž-BR-05-220/16	MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA TUZLANSKOG KANTONA, POLICIJSKOJ STANICI ŽIVINICE	05 - POLICIJA	29.12.2016.	REALIZOVANA	DA
P-249/16	Ž-BR-05-271/15	KANTONALNOJ UPRAVI ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE TUZLA	19 - UPRAVA	29.12.2016.	NEMA ODGOVORA	NE
P-250/16	Ž-BR-05-148/16	OPĆINI CENTAR SARAJEVO SLUŽBI ZA UPRAVU ZA STAMBENE POSLOVE	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	29.12.2016.	NIJE REALIZOVANA	DA

ANEKS I PREGLED BUDŽETA ZA 2016. GODINU

0304 Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Pregled rashoda i izdataka po ekonomskim kategorijama, Period izvještavanja: od 1.1.2016. do 31.12.2016.

Obrazac 2.

Redni broj	Opis	Ekon. kod	Budžet	Izmjene i dopune (rebalans, prestruktur., preraspodjela, rezerva, namjenska sredstva i dr.)	Korigirani budžet	Ostvareni kumulativni iznos ukupnih rashoda i izdataka	Ostvareni kumulativni iznos istog perioda prethodne godine	Procenat 7/6 x 100	Procenat 7/8 x 100
1	2	3	4	5	6 (4+5)	7	8	9	10
1	Ukupni rashodi i izdaci (2+16)		2.368.000	0	2.368.000	2.279.371	2.328.369	96,3%	97,9%
2	Ukupni tekući rashodi (3+6)	610000	2.343.000	-23.700	2.319.300	2.231.420	2.272.002	96,2%	98,2%
3	Plaće i naknade troškova zaposlenih (4+5)	611000	1.875.000	-14.000	1.861.000	1.821.595	1.836.709	97,9%	99,2%
4	Bruto plaće i naknade plaća	611100	1.691.000	0	1.691.000	1.676.270	1.656.592	99,1%	101,2%
5	Naknade troškova zaposlenih	611200	184.000	-14.000	170.000	145.325	180.117	85,5%	80,7%
6	Izdaci za materijal, sitan inventar i usluge (7+.....+15)	613000	468.000	-9.700	458.300	409.825	435.293	89,4%	94,1%
7	Putni troškovi	613100	83.000	14.000	97.000	88.677	65.103	91,4%	136,2%
8	Izdaci telefonskih i poštanskih usluga	613200	60.000	-2.700	57.300	47.376	47.199	82,7%	100,4%
9	Izdaci za energiju i komunalne usluge	613300	12.000	0	12.000	4.555	11.270	38,0%	40,4%
10	Nabavka materijala i sitnog inventara	613400	52.000	-11.000	41.000	39.871	37.503	97,2%	106,3%
11	Izdaci za usluge prevoza i goriva	613500	35.000	-10.000	25.000	15.237	20.417	60,9%	74,6%
12	Unamljivanje imovine i opreme	613600	132.000	0	132.000	131.583	181.307	99,7%	72,6%
13	Izdaci za tekuće održavanje	613700	30.000	0	30.000	26.231	33.870	87,4%	77,4%
14	Izdaci osiguranja, bankarskih usluga i usluga platnog prometa	613800	7.000	0	7.000	3.874	2.843	55,3%	136,3%
15	Ugovorene i druge posebne usluge	613900	57.000	0	57.000	52.421	35.781	92,0%	146,5%
16	Ukupni kapitalni izdaci		25.000	23.700	48.700	47.951	56.367	98,5%	85,1%
17	Izdaci za nabavku stalnih sredstava	821000	25.000	23.700	48.700	47.951	56.367	98,5%	85,1%
18	Nabavka opreme	821300	25.000	23.700	48.700	47.951	56.367	98,5%	85,1%

ANEKS II PREGLED OBAVEZA PO ZAKONU O SLOBODI PRISTUPA INFORMACIJAMA

1. Javni organi na nivou Bosne i Hercegovine koji su ispunili obavezu imenovanja Službenika za informisanje i dostavili Vodič i Indeks registar u skladu s članovima 19 i 20 ZOSPI:

R.br.	Ime institucije	R.Br.	Ime institucije
1	Agencija za policijsku podršku Bosne i Hercegovine	37	Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine
2	Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine	38	Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine
3	Agencija za forenzička ispitivanja Bosne i Hercegovine	39	Komisija za koncesije Bosne i Hercegovine
4	Agencija za identifikacijske dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine	40	Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine
5	Agencija za javne nabavke i Ured za razmatranje žalbi Bosne i Hercegovine	41	Komisija za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine
6	Agencija za lijekove i medicinska sredstva Bosne i Hercegovine	42	Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine
7	Agencija za nadzor nad tržištem Bosne i Hercegovine	43	Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine
8	Agencija za osiguranje depozita Bosne i Hercegovine	44	Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine
9	Agencija za osiguranje u Bosne i Hercegovine	45	Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine
10	Agencija za poštanski promet Bosne i Hercegovine	46	Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine
11	Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje Bosne i Hercegovine	47	Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine
12	Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije Bosne i Hercegovine	48	Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine
13	Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine	49	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine
14	Agencija za razvoj visokog obrazovanja, i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine	50	Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine
15	Agencija za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine	51	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine
16	Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine	52	Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine
17	Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova Bosne i Hercegovine	53	Odbor državne službe za žalbe Bosne i Hercegovine
18	Agencija za unapređenje inostranih investicija Bosne i Hercegovine	54	Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine
19	Agencija za zaštitu ličnih podataka Bosne i Hercegovine	55	Pravobranilaštvo Bosne i Hercegovine
20	Arhiv Bosne i Hercegovine	56	Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine
21	Centar za informisanje i priznavanje dokumenata iz područja visokog obrazovanja Bosne i Hercegovine	57	Predsjedništvo Bosne i Hercegovine
22	Centar za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine	58	Služba za poslove sa strancima Bosne i Hercegovine
23	Centralna banka Bosne i Hercegovine	59	Služba za zajedničke poslove institucija Bosne i Hercegovine
24	Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine	60	Sud Bosne i Hercegovine
25	Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine	61	Tužilaštvo Bosne i Hercegovine
26	Direkcija za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine-BHDCA	62	Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja i bilja
27	Direkcija za ekonomsko planiranje Bosne i Hercegovine	63	Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine
28	Direkcija za evropske integracije Bosne i Hercegovine	64	Ured koordinatora za reformu javne uprave Bosne i Hercegovine
29	Državna agencija za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine	65	Ured za reviziju finansijskog poslovanja institucija Bosne i Hercegovine
30	Državna regulativna agencija za radijacijsku i nuklearnu sigurnost Bosne i Hercegovine	66	Ured za veterinarstvo Bosne i Hercegovine
31	Državna regulatorna komisija za električnu energiju Bosne i Hercegovine	67	Ustavni sud Bosne i Hercegovine
32	Elektroprivreda Bosne i Hercegovine	68	Vanjskotrgovinska/Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine
33	Fond za povratak Bosne i Hercegovine	69	Ured za zakonodavstvo Bosne i Hercegovine
34	Granična policija Bosne i Hercegovine	70	Vijeće ministara Bosne i Hercegovine
35	Institucija ombudsmena za zaštitu potrošača u Bosne i Hercegovine	71	Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
36	Institut za akreditiranje Bosne i Hercegovine		

2. Javni organi na nivou Bosne i Hercegovine koji su tokom 2016. godine dostavljali statističke podatke u skladu s članom 20 ZOSPI

R.br.	Ime institucije	R.Br.	Ime institucije
1	Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine	16	Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine
2	Agencija za identifikacijske dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine	17	Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine
3	Agencija za javne nabavke Bosne i Hercegovine	18	Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine
4	Agencija za nadzor nad tržištem Bosne i Hercegovine	19	Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine
5	Agencija za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine	20	Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine
6	Agencija za osiguranje Bosne i Hercegovine	21	Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine
7	Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine	22	Ombudsmen za zaštitu potrošača Bosne i Hercegovine
8	Agencija za razvoj visokog obrazovanja, i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine	23	Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine- Sekretarijat
9	Agencija za zaštitu ličnih podataka Bosne i Hercegovine	24	Predsjedništvo Bosne i Hercegovine –Sekretarijat
10	Direkcija za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine-BHDCA	25	Ured koordinatora za reformu javne uprave Bosne i Hercegovine
11	Direkcija za ekonomsko planiranje Bosne i Hercegovine	26	Ured za razmatranje žalbi Bosne i Hercegovine
12	Granična policija Bosne i Hercegovine	27	Ustavni sud Bosne i Hercegovine
13	Fond za povratak Bosne i Hercegovine	28	Vijeće ministara Bosne i Hercegovine - Generalni Sekretarijat
14	Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine	29	Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne I Hercegovine
15	Komisija/Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine		

Kada govorimo o dostavljanju statističkih podataka od strane javnih organa na nivou Bosne i Hercegovine, Institucija ombudsmena za ljudska prava u izvještajnoj godini konstatuje da 29 javnih organa redovno ispunjava svoju obavezu. Tokom 2015. godine ovu obavezu je ispunjavalo 39 javnih organa.

3. Javni organi na nivou Federacije Bosne i Hercegovine koji su tokom 2016. godine dostavljali statističke podatke u skladu sa ZOSPI:

R.Br.	Nivo entiteta	R.Br.	Nivo Kantona	R.Br.	Nivo općine
1	Vlada Federacije Bosne i Hercegovine	1	Kantonalni sud u Tuzli	1	Općina Bosansko Grahovo
2	Federalni hidrometeorološki zavod	2	Kantonavno tužilaštvo Kantona Sarajevo	2	Općina Hadžići
3	Komisija za vrijednosne papire Federacije Bosne i Hercegovine	3	Kantonavno tužiteljstvo Zeničko-dobojskog kantona	3	Općina Lukavac
4	Ministarstvo unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine	4	Kantonavno tužilaštvo Unsko-sanskog kantona	4	Općina Sapna
		5	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo		
		6	JP Olimpijski bazen Otoka		
		7	Univerzitet u Tuzli		

U 2016. godini, četiri javna organa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine redovno su ispunjavali svoju obavezu dostavljanja statističkih podataka, što je dva manje nego 2015. godine kada je tu obavezu ispunjavalo šest javnih organa. Na nivou kantona u sastavu Federacije Bosne i Hercegovine u 2016. godini ovu obavezu ispunilo je sedam javnih organa, dok je u 2015. godini ovu obavezu ispunjavalo 11 javnih organa. Kada govorimo o općinama u Federaciji Bosne i Hercegovine, statističke podatke u 2016. godini redovno su dostavljala četiri javna organa, dok je u 2015. godini ovu obavezu ispunjavalo 17 javnih organa na općinskom nivou.

4. Javni organi na nivou Republike Srpske koji su tokom 2016. godine dostavili statističke podatke u skladu sa ZOSPI:

R.Br.	Nivo entiteta	R.Br.	Nivo okruga	R.Br.	Nivo općine
1	Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske	1	Okružni privredni sud Doboј	1	Općina Milići
2	Republičko Tužilaštvo	2	Okružni sud u Doboju	2	Općina Prnjavor
		3	Okružno tužilaštvo Doboј	3	Općina Rudo
		4	Okružno tužilaštvo Banja Luka	4	Općina Ugljevik
				5	Općina Gradiška
				6	Općina Foča
				7	Osnovni sud u Tesliću

Na nivou entiteta Republike Srpske, u 2016. godini u odnosu na 2015. godinu, došlo je do povećanja broja javnih organa na općinskom nivou koji ispunjavaju svoju obavezu dostave statističkih podataka.

Tokom 2016. godine sljedeći javni organi su ispunili obavezu dostavljanja rješenja o službeniku za informisanje, Vodiča i Indeks Registra u skladu sa ZOSPI:

1. Komisija za zaštitu i očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine (Vodič, Indeks Registra, Rješenje o službeniku za informisanje);
2. JU Direkcija regionalnih cesta Unsko-sanskog kantona (Rješenje o službeniku za informisanje);
3. Agencija za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine (Vodič);
4. Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo (Rješenje o službeniku za informisanje, Vodič);
5. Kantonalno tužilaštvo Zapadnohercegovačkog kantona (Rješenje o službeniku za informisanje);
6. JP „Vodovod“ d.o.o. Mostar (Rješenje o službeniku za informisanje);
7. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine (Vodič, Indeks Registra);
8. Federalno ministarstvo prostornog uređenja (Rješenje o službeniku za informisanje, Vodič);
9. Federalna uprava za inspekcijske poslove (Rješenje o službeniku za informisanje);
10. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike (Rješenje o službeniku za informisanje);
11. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine (Rješenje o službeniku za informisanje);
12. Okružni privredni sud Istočno Sarajevo (Rješenje o službeniku za informisanje);
13. Općinski sud u Zenici (Rješenje o službeniku za informisanje).

ANEKS III TABELARNI PRIKAZ STATISTIČKIH POKAZATELJA

Rad po žalbama po odjelima u 2016. godini

ODJEL	Zaprimljeno u 2016. godini	Preneseno iz ranijih godina	Ukupno rađeno u 2016. godini	Ukupno završeno u 2016. godini	Preneseno u 2017. godinu
01 - Odjel za praćenje prava djece	139	101	240	121	119
02 - Odjel za praćenje prava osoba s invaliditetom	53	49	102	55	47
03 - Odjel za praćenje prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina	9	9	18	10	8
04 - Odjel za ekonomska, socijalna i kulturna pitanja	738	340	1078	713	365
05 - Odjel za praćenje političkih i građanskih prava	1718	907	2625	1630	995
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije	152	129	281	142	139
07 - Odjel za praćenje prava pritvorenika/zatvorenika	168	99	267	145	122
UKUPNO	2977	1634	4611	2816	1795

Broj žalbi po uredima u 2016. godini

Odjel	Broj
01 - Odjel za praćenje prava djece // SA	72
02 - Odjel za praćenje prava osoba s invaliditetom // SA	22
03 - Odjel za praćenje prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina // SA	6
04 - Odjel za ekonomska, socijalna i kulturna prava // SA	319
05 - Odjel za praćenje političkih i građanskih prava // SA	679
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // SA	71
07 - Odjel za praćenje prava pritvorenika/zatvorenika // SA	140
Ukupan broj predmeta Sarajevo	1309
01 - Odjel za praćenje prava djece // BL	51
02 - Odjel za praćenje prava osoba s invaliditetom // BL	26
03 - Odjel za praćenje prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina // BL	3
04 - Odjel za ekonomska, socijalna i kulturna prava // BL	197
05 - Odjel za praćenje političkih i građanskih prava // BL	447
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // BL	69
07 - Odjel za praćenje prava pritvorenika/zatvorenika // BL	27
Ukupan broj predmeta Banja Luka	820
01 - Odjel za praćenje prava djece // Brčko	5
02 - Odjel za praćenje prava osoba s invaliditetom // Brčko	1
04 - Odjel za ekonomska, socijalna i kulturna prava // Brčko	129
05 - Odjel za praćenje političkih i građanskih prava // Brčko	163
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // Brčko	9
Ukupan broj predmeta Brčko	307
01 - Odjel za praćenje prava djece // Mostar	10
02 - Odjel za praćenje prava osoba s invaliditetom // Mostar	3
04 - Odjel za ekonomska, socijalna i kulturna prava // Mostar	54
05 - Odjel za praćenje političkih i građanskih prava // Mostar	105
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // Mostar	1
Ukupan broj predmeta Mostar	173
01 - Odjel za praćenje prava djece // Livno	1
02 - Odjel za praćenje prava osoba s invaliditetom // Livno	1
04 - Odjel za ekonomska, socijalna i kulturna prava // Livno	39
05 - Odjel za praćenje političkih i građanskih prava // Livno	324
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // Livno	2
07 - Odjel za praćenje prava pritvorenika/zatvorenika // Livno	1
Ukupan broj predmeta Livno	368
Ukupan broj predmeta u Instituciji	2977

Broj žalbi primljenih pod potkategorijama 2016. godine

Povreda prava	Potkategorija	Broj predmeta
01 – Diskriminacija	00 – Ostalo	60
01 – Diskriminacija	01-01 – Uznemiravanje	1
01 – Diskriminacija	01-03 – Mobing	55
01 – Diskriminacija	01-04 – Segregacija	2
01 – Diskriminacija	01-09 - Na osnovu jezika	1
01 – Diskriminacija	01-10 - Na osnovu vjere	2
01 – Diskriminacija	01-11 - Na osnovu etničke pripadnosti	7
01 – Diskriminacija	01-12–Na osnovu nacionalnog ili socijalnog porijekla	6
01 – Diskriminacija	01-13 - Na osnovu veze s nacionalnom manjinom	1
01 – Diskriminacija	01-14 - Na osnovu političkog ili drugog uvjerenja	1
01 – Diskriminacija	01-15 - Na osnovu imovnog stanja	1
01 – Diskriminacija	01-17 - Na osnovu obrazovanja	1
01 – Diskriminacija	01-18 - Na osnovu društvenog položaja i spola	5
01 – Diskriminacija	01-19 - Na osnovu spolnog izražavanja ili orijentacije	7
01 – Diskriminacija	SUMA	150
02 - Mediji i sloboda informisanja	SUMA	13
03 - Pristup informacijama	00 – Ostalo	138
03 - Pristup informacijama	03-1 - neodlučivanje u zakonskom roku	98
03 - Pristup informacijama	03-2 - odbijanje pristupa informacijama	53
03 - Pristup informacijama	03-3 - pravo na dvostepenost	2
03 - Pristup informacijama	SUMA	291
04 - Vjerske slobode / religija	SUMA	7
05 – Policija	SUMA	138
06 - Javni prihodi	SUMA	5
07 – Zatvori	00 – Ostalo	140
07 – Zatvori	07-1 - korištenje zavodskih pogodnosti i posjete	20
07 – Zatvori	07-2 - zdravstvena zaštita i higijenski uvjeti	4
07 – Zatvori	07-4 – pomilovanja	2
07 – Zatvori	SUMA	166
08 - Ravnopravnost spolova	SUMA	1
09 – Sudovi	00 – Ostalo	340
09 – Sudovi	09-1 - žalbe na rad sudija/sutkinja	27
09 – Sudovi	09-2 - dužina trajanja postupka (član 6)	144
09 – Sudovi	09-3 - izvršenje presuda	58
09 – Sudovi	SUMA	569
10 - Radni odnosi	SUMA	328
11 – Obrazovanje	SUMA	27
12 - Osobe s invaliditetom	SUMA	54
13 - Prava djeteta	SUMA	138
14 - Ekologija zaštita okoliša	SUMA	4
15 – Imovinsko-pravni odnosi	SUMA	178
16 – Nasilje	SUMA	3
17 - Javne isprave	SUMA	23
18 – Manjine	SUMA	6
19 – Uprava	SUMA	358
20 - Ratne štete	SUMA	22
21 - Komunalne usluge	SUMA	91
22 - Vladina i ministarska imenovanja	SUMA	47
23 – Zdravstvo	SUMA	44
24 - Socijalna zaštita	SUMA	86
25 – Penzije	SUMA	161
26 – Tužilaštva	SUMA	57
27 – Pravobranilaštva	SUMA	4
28 - Predmeti korupcije	SUMA	6
SUMA	SUMA	2977

Broj žalbi koje su završene//Način okončanja žalbi u 2016. godini

R.br.	Način okončanja	Predmeti iz 2016. godine	Predmeti iz ranijih godina	Ukupno
1	U toku intervencije Ombudsmena	635	528	1163
2	Preporukom Ombudsmena	71	166	237
3	Nezainteresovanost stranke za dalje vođenje postupka	238	158	396
4	Neprihvatljiva žalba	491	174	665
5	Na drugi način	178	123	301
6	Nenadležnost i ustupanje predmeta nadležnom organu	33	4	37
7	Proslijeđen drugom uredu Ombudsmena	8	1	9
8	Specijalnim izvještajem	1	5	6
9	Ponovni postupak	2	0	2
10	Ukupno	1657	1159	2816

SAMO ZA NEPRIHVATLJIVA ŽALBA - POTKATEGORIZACIJA

00 – ostalo	55	9
01 - anonimna žalba	3	0
02 - zlonamjerna žalba	2	1
03 - neosnovana žalba	369	146
04 - žalba ne sadrži nikakav zahtjev	4	1
05 - narušavanje legitimnih prava treće strane	0	0
06 - kašnjenje podnosioca od 1 godine nakon činjenica, događaja ili odluke	12	1
07 - nisu iscrpljena sva pravna sredstva	13	7
08 - žalba nepotpuna ili nerazumljiva (nije naknadno dopunjena)	5	3
09 - podnositelj odustao od žalbe	5	1
10 - žalba s već razmatranim činjenicama (dupliranje žalbe)	22	5
11 - činjenično stanje prije 14. decembra 1995. godine	1	0
Ukupno	491	174

Broj žalbi s preporukama izdatim u 2016. godini po kategorijama povreda prava i realizaciji

R.br.	Povreda prava	Broj predmeta s izdatom preporukom
1	01 – Diskriminacija	27
2	03 - Pristup informacijama	49
3	05 – Policija	5
4	06 - Javni prihodi	1
5	09 – Sudovi	18
6	10 - Radni odnosi	36
7	11 – Obrazovanje	4
8	12 - Osobe s invaliditetom	5
9	13 - Prava djeteta	11
10	15 – Imovinsko-pravni odnosi	21
11	16 – Nasilje	1
12	17 - Javne isprave	1
13	19 – Uprava	31
14	20 - Ratne štete	3
15	21 - Komunalne usluge	7
16	22 - Vladina i ministarska imenovanja	19
17	23 – Zdravstvo	3
18	24 - Socijalna zaštita	11
19	25 – Penzije	7
20	26 – Tužilaštva	5
21	28 - Predmeti korupcije	2
22	UKUPNO	267

Način realizacije	Broj predmeta
Djelimično realizovana	14
Nema odgovora	59
Nije realizovana	62
Ostvarena saradnja	48
Realizovana	84
Ukupno	267

Broj žalbi s izdatom preporukom po odjelima u 2016. godini

ODJEL	Broj žalbi s preporukom izdatom u 2016. godini
Odjel za praćenje političkih i građanskih prava	153
Odjel za ekonomska, socijalna i kulturna pitanja	70
Odjel za praćenje prava osoba s invaliditetom	5
Odjel za praćenje prava nacionalnih, vjerskih i dr. manjina	0
Odjel za praćenje prava pritvorenika/zatvorenika	0
Odjel za praćenje prava djece	10
Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije	29
UKUPNO	267

Broj preporuka po odjelima u 2016. godini

Naziv odjela	Broj preporuka izdatih u 2016. godini
01 - Odjel za praćenje prava djece	10
02 - Odjel za praćenje prava osoba s invaliditetom	5
03 - Odjel za praćenje prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina	0
04 - Odjel za ekonomska, socijalna i kulturna pitanja	65
05 - Odjel za praćenje političkih i građanskih prava	146
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije	24
07 - Odjel za praćenje prava pritvorenika/zatvorenika	0
UKUPNO	250

Broj žalbi s izdatom preporukom po uredima u 2016. godini

Ured	Broj žalbi s preporukom izdatom u 2016. godini
Ured Sarajevo	96
Ured Banja Luka	111
Ured Brčko	33
Ured Mostar	13
Ured Livno	14
UKUPNO	267

Broj preporuka po uredima u 2016. godini

Ured	Broj preporuka izdatih u 2016. godini
Ured Sarajevo	86
Ured Banja Luka	106
Ured Brčko	33
Ured Mostar	13
Ured Livno	12
UKUPNO	250

20 protivnih strana iz oblasti sudova za koje je Institucija zaprimila najviše žalbi

R.Br.	Naziv organa	Broj predmeta	Sjedište organa
1	OPĆINSKI SUD LIVNO (odjeljenje: Drvar 1, Tomislavgrad 12)	86	LIVNO
2	KANTONALNI SUD LIVNO	58	LIVNO
3	OPĆINSKI SUD SARAJEVO	51	SARAJEVO
4	OSNOVNI SUD BANJA LUKA	48	BANJA LUKA
5	KANTONALNI SUD SARAJEVO	36	SARAJEVO
6	VRHOVNI SUD FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE	25	SARAJEVO
7	OPĆINSKI SUD TUZLA	25	TUZLA
8	KANTONALNI SUD TUZLA	20	TUZLA
9	OKRUŽNI SUD BANJA LUKA	17	BANJA LUKA
10	VRHOVNI SUD REPUBLIKE SRPSKE	15	BANJA LUKA
11	OPĆINSKI SUD MOSTAR	15	MOSTAR
12	USTAVNI SUD BOSNE I HERCEGOVINE	15	SARAJEVO
13	KANTONALNI/ŽUPANIJSKI SUD U MOSTARU	13	MOSTAR
14	OPĆINSKI SUD VISOKO	13	VISOKO
15	OSNOVNI SUD BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE	11	BRČKO DISTRIKT
16	OSNOVNI SUD GRADIŠKA	11	GRADIŠKA
17	OPĆINSKI SUD TRAVNIK	10	TRAVNIK
18	KANTONALNI SUD BIHAĆ	9	BIHAĆ
19	OSNOVNI SUD PRIJEDOR	9	PRIJEDOR
20	SUD BOSNE I HERCEGOVINE	9	SARAJEVO

20 protivnih strana za koje je Institucija zaprimila najviše žalbi bez oblasti pravosuđa

R.br.	Naziv organa	Broj predmeta	Sjedište organa
1	FEDERALNI ZAVOD PIO/MIO	57	TUZLA
2	KPZ ZENICA	56	ZENICA
3	FOND PIO REPUBLIKE SRPSKE	32	BIJELJINA
4	MINISTARSTVO RADA I BORAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	30	BANJA LUKA
5	GRAD BANJALUKA	24	BANJA LUKA
6	MUP REPUBLIKE SRPSKE	20	BANJA LUKA
7	MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE KANTONA SARAJEVO	19	SARAJEVO
8	FEDERALNI ZAVOD PIO/MIO KAS TUZLA	18	TUZLA
9	FEDERALNO MINISTARSTVO RASELJENIH OSOBA I IZBJEGLICA	17	SARAJEVO
10	MUP UNSKO-SANSKOG KANTONA	16	BIHAĆ
11	MUP KANTONA SARAJEVO	16	SARAJEVO
12	JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BANJA LUKA	15	BANJA LUKA
13	OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO	15	SARAJEVO
14	FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE	13	SARAJEVO
15	MINISTARSTVO ODBRANE BOSNE I HERCEGOVINE	13	SARAJEVO
16	FEDERALNO MINISTARSTVO ZA PITANJA BORACA I INVALIDA OOR FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE	13	SARAJEVO
17	GRAD TUZLA	12	TUZLA
18	KANTONALNO TUŽILAŠTVO U SARAJEVU	12	SARAJEVO
19	OPĆINA NOVO SARAJEVO	12	SARAJEVO
20	REPUBLIČKA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE	12	BANJA LUKA

